

Svetlana Probirskaja-Turunen

Korpusvetoinen juridinen kääntäminen

Tampereen yliopisto
Humanistinen tiedekunta
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Käännöstiede (venäjä)
Lisensiaatintutkimus
Syksy 2005

Probirskaja-Turunen, Svetlana
Korpusvetoinen juridinen kääntäminen
Lisensiaatintutkimus
152 s. + liitteet (4 kpl)

Tiivistelmä ja avainsanat:

Tutkimus on lähtenyt liikkeelle juridisen kääntämisen ja korpusteknologian integrointiajatuksista. Korpusteknologia nähdään tässä tutkimuksessa ensisijaisesti kääntämisen apuvälineenä, ja tutkimus sijoittuu siten soveltavan korpuspohjaisen käännöstutkimuksen piiriin. Tutkimuksessa kartoitetaan kääntäjän tiedonlähteitä yleisellä tasolla ja erityisesti juridisen kääntämisen lähteitä ja oikeusvies-tinnän sisäisiä tiedonlähteitä, joita ehdotetaan korpusaineistoksi, koska niiden kautta kääntäjä voi parhaiten sosialisoida itseään ja käännöksiään osaksi oikeusdiskurssia.

Tutkimusaineistona on kaksikielinen verrannollinen korpus, jossa on toisaalta Suomen ja toisaalta Venäjän prosessilainsäädäntöä. Kyseisen korpuksen katsotaan muodostavan kontekstin ja diskursiiviset puitteet muille käännettäville prosessioikeudellisille teksteille, jotka tavalla tai toisella juontavat merkityksensä prosessilaeista. Isojen tekstimassojen tutkiminen on tehokkaimmillaan korpuslingvististen menetelmien avulla. Verrannollisten korpusten konsultointimenetelmät korpus-teknologian avulla ovat vasta kehittämisvaiheessa ja tässä tutkimuksessa tartutaan haasteeseen kehittää soveltava menetelmä, jonka avulla verrannollisesta korpuksesta voidaan hakea funktionaa-lisia vastineita. Hypoteesina oleva hakumenetelmämalli perustuu oletukseen, että funktionaaliset vastineet käyttäytyvät leksikogrammaattisella tasolla jokseenkin samankaltaisesti saman erikoisalan sisällä ja että funktionaalisia vastineita voidaan siten kohdistaa niiden yhteisten kollokaattien (naa-purisanojen) avulla. Tätä oletusta on tukemassa kontekstuaalinen merkitysteoria ja havaittuja sa-mankaltaisuuksia osakorpusten tilannekonteksteissa. Hypoteesina olevan hakumenetelmän havainnollistamiseksi ja testaamiseksi tutkitaan tiedossa olevien funktionaalisten vastineiden ko(n)teksteja tarkoituksena selvittää, kollokoivatko funktionaaliset vastineet tosiaan samankaltaises-ti saman erikoisalan sisällä. Tutkimuskohteiksi valittiin oikeudenkäynnin subjekteja, jotka oikeu-denkäynnin keskeisinä toimijoina edustavat tekstien ideationaalista merkitystä.

Analyysi on osoittanut, että kaikille tutkittaville vastinepareille voidaan osoittaa ainakin joitakin yhteisiä kollokaatteja, joten siltä osin hypoteesi saa vahvistuksen. Tarvitaan kuitenkin teknillispainotteista jatkotutkimusta ja kokeellista tiedonhakujärjestelmää selvittämään, ovatko kyseiset yhteiset kollokaatit riittäviä vastineiden hakemiseksi. Analyysistä ja aineistosta käsin yrite-tään myös osoittaa, mistä erilainen kollokointi johtuu, ja ennakoida samalla tulevien tiedonhakujen mahdollisia ongelma-kohtia.

Vaikka tutkimuksessa ehdotettavan tiedonhakumallin käytännön sovelluksiin on vielä matka johtuen ennen kaikkea teknisistä seikoista, sen teoreettisena antina voidaan pitää uutta tapaa nähdä oikeudellisia merkitysyksiköitä ja funktionaalisia vastineita. Sanojen kollokatiiviset suhteet voidaan nähdä ontologisina suhteina, joita voidaan linkittää edelleen sosiokulttuuriseen kontekstiin. Erot funktionaalisten vastineiden kollokatiivisissa suhteissa palautuvat viime kädessä eroihin sosiokult-tuurisella tasolla. Korpusteknologia paljastaa ennen muuta tutkimuksenarvoisia kohteita, jotka olisivat ehkä muuten jääneet tiedostamatta, ja toimii hypoteesien lähteenä. Tutkimusta voidaan laajentaa soveltamalla esitettyjä menetelmiä muihin tutkimuskohteisiin, linkittämällä eksplisiitti-semmin korpusteknologian leksikogrammaattisella tasolla paljastamat kohteet sosiokulttuuriseen kontekstiin ja kehittämällä teknisiä sovelluksia. Korpusteknologia voi toimia ihmistieteiden ja kovien tieteiden yhdistävänä lenkkinä, ja tässä tutkimuksessa se on yhdistänyt ainakin joiltakin osin käännöstutkimuksen, oikeusinformatiikan, korpuslingvistiikan ja informaatiotutkimuksen.

Avainsanat: juridinen kääntäminen, korpusteknologia, kontekstuaalinen merkitysteoria, funktionaa-liset vastineet, tiedonhakumenetelmät, prosessilainsäädäntö

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1 AIHEEN MUOTOUTUMINEN	1
1.2 TUTKIMUKSEN ETENEMINEN	4
1.3 PROSESSIOIKEUS	6
2. KÄÄNTÄJÄN TIEDONLÄHTEET	9
2.1 YLEISTÄ	9
2.2 KONVENTIONAALISET TIEDONLÄHTEET VS. KORPUKSET	10
2.3 JURIDISEN KÄÄNTÄMISEN TIEDONLÄHTEITÄ	14
2.4 OIKEUSVIESTINNÄN SISÄISIÄ TIEDONLÄHTEITÄ	17
3. OIKEUSLÄHTEET JURIDISEN KÄÄNTÄMISEN LÄHTEINÄ	20
3.1 OIKEUSDISKURSSIN ALALAJIT	20
3.2 OIKEUSLÄHTEET OIKEUDELLISINA TIEDONLÄHTEINÄ	23
3.2.1 Oikeuslähteiden hierarkia.....	23
3.2.2 Oikeuslähteiden sitovuus.....	24
3.3 OIKEUSLÄHTEET KIELELLISINÄ TIEDONLÄHTEINÄ	27
3.4 OIKEUSLÄHTEET KÄÄNNETTÄVINÄ TEKSTEINÄ	29
4. FUNKTIONAALISET VASTINEET	32
4.1 YLEISTÄ	32
4.2 FUNKTIONAALISET VASTINEET JURIDIKASSA	34
4.3 FUNKTIONAALISET VASTINEET JA PROTOTYYPPISSYYS	36
5. FUNKTIONAALISET MERKITYSYKSIKÖT	39
5.1 YLEISTÄ	39
5.2 KÄSITE VS. MERKITYS VAI KÄSITE = MERKITYS?	40
5.2.1 Käsite, termi, terminologia	40
5.2.2 Merkitys, sana, leksikografia.....	43
5.2.3 Synteesi	45
5.3 KONTEKSTI JA KOTEKSTI.....	47
5.4 TERMIT KONTEKSTISSA	51
5.5 AUSTININ ONNISTUNUT KIELITEKO	53
5.6 KONTEKSTI JURIDIKASSA	55
5.7 FUNKTIONAALISEN MERKITYSYKSIKÖN KÄSITE.....	57
5.7.1 Deleksikalisaatio ja myötäesiintyminen.....	59
5.7.2 Juridiset merkitysyksiköt.....	61
5.7.3 Toistuvat kielitapahtumat.....	62
5.8 FUNKTIONAALISTEN MERKITYSYKSIKÖIDEN IDENTIFIOINTIA	64
5.9 VASTAAVIEN MERKITYSYKSIKÖIDEN IDENTIFIOINTIA KOHDEKIELESTÄ	68
6. KORPUSLINGVISTIIKAN JA KÄÄNNÖSTIETEEN VÄLISESTÄ SUHTEESTA	70
6.1 KORPUSPOHJAINEN DESKRIPTIIVINEN KÄÄNNÖSTUTKIMUS	70
6.2 SOVELTAVA KORPUSPOHJAINEN KÄÄNNÖSTUTKIMUS	73
6.2.1 Rinnakkaiset korpuukset tiedonlähteinä: puolesta ja vastaan.....	74
6.2.2 Verrannolliset korpuukset tiedonlähteinä: puolesta ja vastaan	76
7. VASTINEIDEN HAKUMENETELMIÄ VERRANNOLLISESTA KORPUKSESTA	80
7.1 BOWKERIN LÄHESTYMISTAPA	80
7.2 TOGNINI-BONELLIN LÄHESTYMISTAPA	83
7.3 PETERSIN JA PICCHIN LÄHESTYMISTAPA	86
7.4 EHDOTETTAVAN HAKUMENETELMÄMALLIN (HYPOTEESIN) SJOITTAMINEN	87
7.5 HAKUMENETELMÄMALLIN (HYPOTEESIN) PERUSTELUT	89
7.5.1 <i>Chestermanin analyysimalli</i>	89
7.5.2 Oikeusvertailu	90
7.5.3 Hypoteesin perustelut	91
7.6 TUTKIMUSMENETELMÄ	94
8. ANALYYSI	98
8.1 PRAXIS	98
8.2 ANALYYSIN JOHTOPÄÄTÖKSET	128

II

8.2.1 Samankaltaista kollokointia ja tiedonhakua edistävät tekijät	129
8.2.2 Samankaltaista kollokointia ja tiedonhakua haittaavat tekijät.....	130
8.3 MUITA SOVELLUKSIA: AVAINSANAT	133
8.3.1 Avainsana-analyysi.....	133
8.3.2 Avainsana-analyysin johtopäätökset	137
9. YHTEENVETO.....	139
LÄHTEET.....	144

LIITTEET

Liite 1. LexFin-korpuskanta / LexRus-korpuskanta

Liite 2. LexFin- ja LexRus -korpusten taajuuslistat kärkipäästä

Liite 3. Kollokaatiomatriisit

Liite 4. Kansainvälistä yhteistyötä ja oikeusapua rikosoikeuden ja prosessioikeuden alalla koskevat suomalaiset säädökset

1. Johdanto

1.1 Aiheen muotoutuminen

Anthony Pym Langtramin seminaarissa vuonna 2003 puhui siitä, kuinka "matkustaminen" diskursista toiseen avaa uusia näkökulmia asioihin. Esimerkiksi fonetiikan diskurssin tuominen pakistanalaislasten diskurssiin avaa uuden näkökulman pakistanilaislasten puheen foneettisiin piirteisiin.

Käsillä oleva tutkimus on lähtenyt liikkeelle samasta ajatuksesta: mitä uusia näkökulmia avautuu, jos trendikäs korpusteknologia tuodaan perinteisen juridisen kääntämisen piiriin? Oikeudellisiin teksteihin erikoistuneena kääntäjänä kysyin ensinnäkin, mitä hyötyä minulle olisi korpusteknologiasta, mitä uutta se voisi kertoa minulle oikeudellisista kieliyksiköistä?

Korpuskäsittelyohjelmien avulla voidaan eri tavoin analysoida, konsultoida ja manipuloida isoja tekstimassoja. Voidaan ensinnäkin nähdä tutkittavat tekstit 1. sanaluettelon (wordlist) muodossa, jolloin teksteissä esiintyvät sanat ovat aakkos- tai taajuusjärjestyksessä.

2. Konkordanssiohjelma (concordance) hakee syötetyistä teksteistä ja näyttää kaikki kyseisen hakusanan tai fraasin käyttöyhteydet (kontekstit), joissa kyseinen sana tai fraasi esiintyy.

3. Kollokaatio-ohjelman (collocation) avulla voidaan katsoa, mitkä ovat kyseisen sanan yleisimmät lähimmät naapurit molemmin puolin ja kuinka usein sana esiintyy kyseisissä yhteyksissä.

Tämän lisäksi 4. avainsanafunktion (key words) avulla teksteistä voidaan poimia avainsanat, joiden frekvenssi on poikkeava vertailukorpukseen verrattuna. Kääntäjä voi hyödyntää kyseisiä korpuslingvistisiä työkaluja aina, kun pitää hakea kääntämisen kannalta relevanttia informaatiota isosta tekstimassasta. Verrattuna perinteisiin lineaarisessa muodossa oleviin teksteihin korpusten lukeminen tapahtuu vertikaalisesti ja kuluttaa vähemmän aikaa, koska lukeminen lähtee haettavasta aineksesta (oletetusta ilmaisusta), kun taas painetussa mediassa menee aikaa, ennen kuin haettava aines löytyy. Ylipäättään tiedonhakumahdollisuudet ovat laajemmat ja tulokset määrällisesti objektiivisempia, kun ollaan tekemisissä ison sähköisen aineiston kanssa. Korpus toimii yhden luukun periaatteella (one-stop shop), jossa leksikaaliset ja muut kielielementit ovat samassa paikassa ja jonka avulla voidaan selvittää vakiintuneita ilmaisuja, lauserakenteita, sanojen kontekstuaalisia merkityksiä, kieliopillisia ja tyyllillisiä seikkoja jne.

Korpuslingvistisessä diskurssissa korpusaineistona käytetään yleensä tekstejä, jotka edustavat autenttista kielenkäyttöä, ts. tutkimuksista riippumatta tuotettua kieltä. Kääntäjät ovat perinteisesti käyttäneet autenttisia kääntämisestä riippumatta tuotettuja tekstejä taustamateriaalina konventionaalisten tiedonlähteiden rinnalla. Autenttiset tekstit edustavat kyseisen erikoisalan sisäistä keskustelua, johon kääntäjä käännoksineen on osallistumassa. Oikeusalan teksteillä on oma

sisäinen arvojärjestyksensä, joka selviää oikeuslähdeopin avulla. Oikeusalan sisäisistä tiedonlähteistä pitää teknisessä mielessä huolta oikeusinformatiikka – oikeustieteen ala, joka tutkii toisaalta oikeuden ja informaation ja toisaalta oikeuden ja tietotekniikan välisiä suhteita. Siihen sisältyy sen tutkiminen, miten oikeudellinen tieto tallennetaan, julkaistaan, haetaan ja miten sitä käytetään, mitä mahdollisuuksia ja vaikutuksia tuo tietotekniikan käyttö oikeusalalla, kuinka tietosuoja toimii nyky-yhteiskunnassa, mitkä ovat oikeudelliset informaatiolähteet ja miten niitä hyödynnetään. (Saarenpää 1992: 103 - 105, 108.) Sähköiset oikeustietokannat, joita kääntäjän voi käyttää aineistonlähteinä, ovat nimenomaan oikeusinformatiikan sovelluksia. Nyt olisi ehkä syytä koota tähänastiset yhtälön palaset yhteen ja katsoa, miten tämä tutkimus muotoutuu.

Korpusmetodologia luo tämän tutkimuksen kohteen ja näkökulman. Sitä yritetään integroida juridiseen kääntämiseen. Koska korpusteknologia kiinnostaa sikäli kuin sitä voidaan hyödyntää kääntämisessä, tutkimukseni asettuu soveltavaan korpuspohjaiseen käännytutkimukseen ja tulee käsittelemään korpusteknologian käyttöä kääntämisen apuvälineenä erikoisalan kääntämisessä. Tutkimuksen kohteena oleva erikoisala on oikeusviestintä, jonka sisäiset tiedonlähteet voivat olla samalla kääntäjän tiedonlähteitä. Oikeusinformatiikan mahdollistama oikeustiedonlähteiden sähköinen hallinta antaa myös kääntäjälle mahdollisuuden koota oman kokoelman tekstejä sähköisessä muodossa (korpuksen), jonka sitten voi lukea korpustyökalujen avulla, tai kuten Liisa Laakso-Tammisto (2005: 16) on osuvasti sanonut, jonka korpuskäsittelyohjelma lukee kääntäjän puolesta.

Tietoyhteiskunnassa ongelmana ei ole tiedon puute vaan sen ylitarjonta. Sen vuoksi esimerkiksi informaatiotutkimuksen pyrkimykset kohdistuvat tehokkaiden tiedonhakumenetelmien kehittämiseen. Informaatiotutkimuksen yksi painopistealue on nimenomaan tiedonhaku, jonka yhtenä tavoitteena on kehittää menetelmiä, joiden avulla tieto saadaan sitä tarvitsevan ulottuville mahdollisimman optimaalisessa muodossa (Kaitaniemi 2003: luennot, viittaus Järvelin). Informaatiotutkimuksen uusi tutkimuskohde on henkilökohtainen dokumenttien ja informaation hallinta (personal information management). On huomattu, että tietoa haetaan yleensä ensisijaisesti omasta sähköisestä tai paperimuodossa olevasta tiedonlähdekokoelmasta ennen kuin käännytään muihin lähteisiin. (Talja 2004.) Kääntäjän henkilökohtaisesta tiedonhallinnasta ei ole tietääkseni toistaiseksi tehty tutkimusta. Käsillä oleva tutkimus toimii jonkinlaisena ehdotuksena henkilökohtaiseksi tiedonhallinnaksi ja tiedonhakumenetelmäksi juridisen kääntämisen alalla. Korpuksen muodossa oleva informaatio on kääntäjän kontrolloitavissa sekä koon että sisällön suhteen, toisin kuin alati dynaamisessa kontrolloimattomassa tilassa oleva Internet¹. Tämän lisäksi korpustyökalujen avulla isoja tekstimassoja pystytään manipuloimaan ja konsultoimaan omiin tiedontarpeisiin.

---

¹ Tiedonhakuoperaattorin Googlen kehittäjät Brin ja Page (1998: 111) kuvaavat maailmanlaajuisesta tiedonverkkoista seuraavasti: "The Web is a vast collection of completely uncontrolled heterogeneous documents. Documents vary significantly in language, format, and style."

Kääntäjän tiedonhaku juontaa yleensä kahdesta kysymyksestä: mitä ja miten käännettävästä aiheesta sanotaan lähde- ja kohdekulttuurissa. Oman korpuksen kokoaminen rajaa jo sinänsä olemassa olevaa informaatiota ja kohdistaa sitä käännöksen tarkoituksiin, mutta funktionaalisten vastineiden hakumenetelmä lyhentää entisestään tiedontarpeen ja tekstin tuottamisvaiheen välimatkaa. Vastineiden haku verrannollisesta korpuksesta on haaste; alalla tehtävät tutkimukset ovat vielä suhteellisen nuoria ja ne jatkuvat edelleen. Tässäkin tutkimuksessa tartutaan tähän haasteeseen.

Korpuslingvistinen aspekti ei tule tähän tutkimukseen ainoastaan korpusmenetelmien muodossa vaan myös käytettävien teorioiden ja käsitteiden kautta, koska niitä tarvitaan hypoteesin muodostamiseksi sekä korpuksesta saatavan informaation tulkitsemiseksi ja selittämiseksi. Tutkimus on luonteeltaan korpusvetoinen (corpus-driven), mikä tarkoittaa sitä, että liikkeelle lähdetään puhtaalta pöydältä ilman ennako-odotuksia ja teoreettiset lausunnot yritetään johtaa vasta korpusanalyysin tuloksista (Tognini-Bonelli 2001: 17, 84 - 85, 183) eli varsinaisia löytöjä odotetaan tehtävän vasta korpusanalyysissä, katsotaan mitä se tuo tullessaan.

Tutkimukseni aineistona on kaksikielinen verrannollinen korpus, jossa on toisaalta Venäjän (LexRus) ja toisaalta Suomen (LexFin) prosessioikeudellista lainsäädäntöä (ks. liite 1). Korpus luo tavallaan ne diskursiiviset puitteet, joiden sisällä prosessioikeutta käsittävä kääntäminen tapahtuu, ja toimii kontekstina muille prosessioikeudellisille teksteille, jotka tavalla tai toisella juontavat merkityksensä prosessilainsäädännöstä. Suomalaisen ja venäläisen osakorpuksen yhdistävinä tekijöinä ovat sama kommunikatiivinen funktio, sama tekstilaji sekä sama rekisteri. **Tutkimukseni tavoitteena** on teorisoida, prosessoida ja analysoida sitä, miten verrannollisesta korpuksesta voidaan hakea (tuntemattomia) suomalaisia ja venäläisiä funktionaalisia vastineita tai tarkemmin konteksteja, joissa kyseiset vastineet todennäköisesti esiintyvät. Tässä tarkoituksessa tutkin, mitä yhteistä on tunnettujen funktionaalisten vastineiden ko(n)teksteissa, onko niillä yhteisiä kollokaatteja. Tarkoitus on kehittää soveltava menetelmä vastineiden hakuun ja toinen menetelmä, jolla ensimmäisen menetelmän toimivuutta voidaan testata, ja että sovellettavilla menetelmillä olisi teoreettista, tutkimuksellista ja käytännöllistä arvoa. Hypoteesina oleva funktionaalisten vastineiden hakumenetelmämalli rakentuu vasta teorisoinnin tuloksena. Hypoteesin havainnollistamiseksi ja testaamiseksi tarkoitettu **tutkimusmenetelmä** esitetään vasta teoreettisen tiedonhakumallin jälkeen.

Tutkimus kytkeytyy eri tieteenaloihin seuraavasti:

- korpusten käyttö kääntämisen apuvälineinä (soveltava korpuspohjainen käännöstutkimus),
- oikeusviestinnän sisäiset tiedonlähteet ja niiden sähköinen hallinta (oikeusinformatiikka),
- korpusmenetelmät ja korpuksesta saatavan informaation tulkinta (korpuslingvistiikka, korpusleksikografia),
- tiedonhaku yleisellä tasolla (informaatiotutkimus).

1.2 Tutkimuksen eteneminen

Työ noudattaa karkeasti ottaen seuraavaa kulkua aina isommasta kontekstista kontekstiin: kääntäjän tiedonlähteet yleisellä tasolla → erikoisalan sisäiset tiedonlähteet, joista kootaan korpus → korpus-työkalujen avulla avautuva leksikogrammaattinen taso. Toisessa luvussa kartoitetaan kääntäjän tiedonlähteitä yleisellä tasolla, jolloin kysytään mitä tiedonlähteitä kääntäjällä on ylipäätään käytävissä ja miten niitä on systematisoitu. Tällöin perinteisiä tiedonlähteitä tarkastellaan kriittisestä näkökulmasta, joka ehkä avaa myös perinteisten tiedonlähteiden uusia positiivisia puolia. Korpuksia tuodaan puolestaan esiin suhteessa perinteisiin tiedonlähteisiin, koska vertailussa kohde avautuu parhaiten: "suljettua" kohdetta on vaikea lähestyä. Taustalla on vaikuttamassa kysymys, mitä uutta korpukset tuovat verrattuna perinteisiin tiedonlähteisiin. Konventionaalisten tiedonlähteiden ja korpusten vastakkainasettelusta päädytään lopulta niiden integrointiin. Tutkimuksen aiheesta johtuen erityisen tarkastelun kohteena ovat juridisen kääntämisen (perinteiset) tiedonlähteet kieliparissa suomi-venäjä. Toivotaan, että tämä alaluku on hyödyksi niille, jotka kamppailevat kyseisten käännösten parissa, sillä ennen kuin tehdään valinta sopivasta tiedonlähteestä on hyvä tietää, mitä ylipäätään on tarjolla. Perinteisistä konventionaalisisista tiedonlähteistä erotan erikoisalan sisäiset tiedonlähteet, jotka ovat kääntämisestä riippumattomia oikeusviestinnässä tuotettuja tekstejä. Yritän perustella, että tällaisten tekstien kautta kääntäjä pääsee parhaiten osallistumaan oikeusviestinnässä käytyyn keskusteluun, koska ne sekä avaavat juridisen näkökulman asioihin että osoittavat mitä kieltä käyttäen asioita välitetään.

Kolmannessa luvussa keskityn sitten lähemmin oikeusviestinnässä käytettäviin oikeuslähteisiin, joita tarkastelen kolmesta näkökulmasta: oikeusdiskurssin alalajeina, oikeudellisen ja kielellisen tiedon lähteinä sekä käännettävinä teksteinä. Pääajatuksena on että oikeusviestinnässä tuotettujen tekstien ja vallitsevien kielipelisääntöjen kautta kääntäjä sosialisoi itseään osaksi oikeusdiskurssia. Tämän luvun myötä laki nousee ensisijaiseksi tiedonlähteeksi sekä oikeudellisessa että kielellisessä mielessä, mikä perustelee sen, miksi tässä työssä koottava korpus muodostuu nimenomaan lakiteksteistä.

Neljännessä luvussa keskustelua viedään kahden kulttuurin ulottuville, funktionaalisten vastineiden käsitteeseen: juuri niitähän on tarkoitus hakea korpuksesta. Tässä luvussa tarkastellaan funktionaalisten vastineiden käsitettä erityisesti juridisen kääntämisen näkökulmasta, pohditaan niiden etuja ja puutteita käänöskeinoina ja mietitään, miten funktionaalisten vastineiden ajatteluun saataisiin joustoa esimerkiksi prototyypiteorian avulla.

Viidennessä luvussa palataan sitten työn varsinaiseen teoreettiseen kehykseen eli korpuslingvistiikan tuomaan näkökulmaan ja kielenkäyttöön. Pyrin tässä luvussa tuomaan esille ne teoriat, käsitteet ja lähestymistavat, joilla operoidaan funktionaalisessa korpuslingvistiikassa ja -

leksikografiassa, ja integroimaan niitä juridiikkaan ja juridiseen kääntämiseen. Yritän toisin sanoen sovittaa, kuinka korpusdiskurssin tuomat käsitteet, käsitykset ja näkökulmat istuisivat juridiseen diskurssiin, jos siihen tuodaan korpusmetodologia. Ensiksi tarkastelen mitä uutta ja yhtenäistä korpusnäkökulma on tuonut terminologiaan ja leksikografiaan. Nämä "sanatieteet" ovat tärkeällä sijalla myös juridiikassa, jossa termit muodostetaan yleiskielen sanoista ja käsitteiden ja merkitysten kysymykset ovat aina esillä. Erityisen tarkastelun kohteeksi nousevat toisaalta kontekstuaalisen merkitysteorian osaset – merkitys ja konteksti ja niiden välinen suhde ja toisaalta käsite ja merkitys ja niiden synteesisistä tavallaan alkunsa saava funktionaalisen merkitysyksikön käsite. Luku päättyy funktionaalisten merkitysyksiköiden identifiointirytyksiin.

Kuudennessa luvussa tarkastelen puolestaan korpuslingvistiikan ja käännöstieteen välistä suhdetta, joka voidaan jakaa deskriptiiviseen ja soveltavaan korpuspohjaiseen käännöstutkimukseen. Tämän lisäksi esittelen korpuspohjaisessa käännöstutkimuksessa yleensä käytettäviä korpus-tyyppejä ja niiden etuja ja puutteita kääntämisen tiedonlähteinä. Korpuspohjaisen käännöstutkimuksen uutuudesta kertonee se, että tutkimus on toistaiseksi luonteeltaan pitkälti ta-paustutkimusta. Toisaalta se voi kertoa myös tutkimuksen vahvasta empiirisestä luonteesta.

Seitsemäs luku on metodiluku, jossa esitellään olemassa olevia vastineiden hakumenetelmämalleja, tämän tutkimuksen hypoteesina olevaa teoreettista tiedonhakumallia perusteluineen sekä tämän työn varsinaista tutkimusmenetelmää, joka tähtää hypoteesina olevan tiedonhakumallin havainnollistamiseen ja samalla testaamiseen. Hypoteesina oleva vastineiden hakumalli perustuu pitkälti oletukseen, että funktionaaliset vastineet kollokoivat samalla tavoin saman diskurssin sisäl-lä.

Kahdeksas luku onkin jo analyysiluku, johon sovelletaan varsinaista tutkimusmenetelmää ja vertaillaan oletettujen funktionaalisten vastineiden kollokaatteja. Luku jatkuu analyysin johtopää-töksiin, jossa yritetään "analysoida analyysia" ja pohtia, mistä vastineiden samankaltainen tai erilai-nen kollokointi johtuu, ja samalla ennakoida tulevia tiedonhakuja varten mahdollisia ongelmakohtia. Luvun päätteeksi esitellään esimerkkitapauksen avulla avainsana-analyysia, johon sovelletaan osittain hypoteesina olevaa tiedonhakumallia. Työn päättää yhteenveto, jossa keskuste-lua yritetään jälleen kerran viedä teoreettisemmalle tasolle ja pohtia mitä teoreettista ja käytännöllis-tä arvoa olisi tähän tutkimukseen soveltamillani menetelmillä ja esittää tutkimuksellisia kehitysehdotuksia.

Seuraava alaluku toimii johdantona prosessioikeudelliseen diskurssiin, jonka kielenkäyttö on olennaisella sijalla työn empiirisessä osuudessa. Prosessioikeus on menetelmäoikeutta ja siten hyvässä sopusoinnussa muun tutkimusasetelman kanssa, jota voi luonnehtia menetelmälliseksi.

1.3 Prosessioikeus

Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnan web-sivustolla olevan määritelmän mukaan "prosessioikeus on oikeudenkäyntimenettelyä ja täytäntöönpanoa sekä lainkäyttöelimiä (=tuomioistuimet, syyttäjistö, asianajolaitos, täytäntöönpanoviranomaiset) sääntelevien oikeusnormien kokonaisuus" (<http://www.ulapland.fi/?depid=16524> viittauspäivä 1.12.2004). Prosessioikeus (ts. muodollinen oikeus, menettelyoikeus) on toisaalta aineellisen (materiaalisen, substanssi-) oikeuden vastakohta ja toisaalta sen väline. Kun aineellinen oikeus vastaa kysymykseen *mitä* oikeuksia ja velvollisuuksia on olemassa, vastaa prosessioikeus kysymykseen *miten* oikeudet ja velvollisuudet ovat toteuttavissa. Aineellista oikeutta pidetäänkin filosofisessa mielessä sisältönä (ontologiana) ja prosessioikeutta muotona (menetelmänä). (Virolainen 1995: 3, 2004, Vlasov 2003: 27.) Prosessioikeus kulkee siis rinnan aineellisen oikeuden kanssa ja voi tulla ajankohtaiseksi missä tahansa oikeuden alalla. Prosessioikeudelliset säännökset voivat myös sisältyä aineellisiin säädöksiin (esimerkiksi avioliittolakiin) (Virolainen 1995: 4, Šakarjan 2004: 17). Prosessioikeus ei ole kuitenkaan pelkästään muoto-oikeutta, vaan sillä on myös itseisarvoa: tutkimusten mukaan ihmisille on jopa tuomioistuimen päätöksen sisältöä tärkeämpi se, että se on syntynyt oikeudenmukaisessa, reilussa ja tasapuolisessa menettelyssä (Virolainen 2004: reiluus ja tasapuolisuus²).

Sana *prosessi* ei esiinny Suomen lainsäädännössä, vaan sen sijasta puhutaan oikeudenkäyntimenettelystä tai oikeudenkäynnistä, joka on oikeusprosessin synonyymi (Virolainen 1995: 10, 24). Vastaavanlainen tilanne on Venäjälläkin: гражданский / уголовный процесс (siviili- / rikosprosessi) ja гражданское / уголовное судопроизводство (siviili- / rikosoikeudenkäynti) ovat toistensa synonyymeja, mutta lainsäädännössä käytetään pääasiassa viimeksi mainittuja vaihtoehtoja (Bezlepkin 2004: 4, Šakarjan 2004: 11).

Suomessa voidaan erotella kolme oikeudenkäyntilajia: siviiliprosessi, rikosprosessi ja hallintoprosessi. Riita- ja rikosasiat käsitellään pääasiassa yleisissä tuomioistuimissa ja hallintoasiat hallintotuomioistuimissa. (Virolainen 1995: 51 - 52.) Siviili- ja rikosprosessi eivät ole Suomessa erityisen eriytyneet toisistaan: niitä koskevat keskeisimmät säännökset sisältyvät samaan lakiin – Oikeudenkäymiskaareen (1734) (mts. 7, 59). Rikosprosessista on tosin annettu myös erillinen lakinsa: Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689. Hallintolainkäytöstä on olemassa oma lainsäädäntönsä.

Venäjällä siviili- ja rikosprosessia säädellään erillisin säädöksiin: Уголовно-процессуальный кодекс (rikosprosessilaki, lyhennettynä UPK) ja Гражданский процессуальный кодекс (siviiliprosessilaki, lyhennettynä GPK). Venäjällä omanlaisensa prosessilaji on arbitraatio-

² Kirja, johon viitataan, on *Prosessioikeus* (2004) ja se on saatavissa sähköisessä muodossa osana päivitettävää WSOY-pro.fi Juridiikkaonlinea, johon Tampereen yliopiston kirjastolla on käyttöoikeus. Koska sähköisestä muodosta puuttuu sivunumerointi, viitataan asianomaiseen väliotsikkoon.

prosessi ja arbitraatiotuomioistuinjärjestelmä, jonka muodostavat liiketoiminnassa syntyviä talousriitoja ratkaisevat valtiolliset tuomioistuimet. Arbitraatiotuomioistuimet ovat historiallista perua: neuvostoliittolainen vastine välimiesoikeudelle, eräänlainen "valtiollinen välimiesoikeus". Tästä johtuu myös harhaanjohtava nimitys: *arbitraatio – arbitration – välimiesmenettely*, joka on muissa maissa yksityinen riitojenratkaisutaho. Valtiollisen menettelyn erottamiseksi yksityisestä Venäjän oikeudessa on yksityiselle välimiesmenettelylle olemassa oma nimityksensä – *mpemeйckoe pазбypaтельство*. Kirjoitettaessa välimieslauseke sopimukseen on syytä olla huolellinen, sillä väärä sananvalinta voi johtaa siihen, että sopimussuhteesta johtuva riita alistetaan välimiesoikeuden sijasta Venäjän valtiollisen arbitraatiotuomioistuimen ratkaistavaksi, jolla on laaja toimivalta kansainväliseen kauppaan liittyvissä asioissa (Lehtinen 1999: 35, 45). Tätä ei voi korostaa liikaa, koska tähän sananvalintavirheeseen on langennut moni yritys. Venäjän Perustuslaissa arbitraatioprosessia ei mainita itsenäisenä prosessilajina. Arbitraatioprosessilaki (venäjäksi lyhennettynä APK) toistaa siviiliprosessilain säännöksiä niin, että sisällöllisesti säännökset ovat lähes identtisiä, siksi oikeustieteellisessä keskustelussa nousee esille kysymys erillisen arbitraatioprosessin tarpeellisuudesta. (Šakarjan 2004: 13 - 16, Vlasov 2003: 26, 28.) Hallintoasiat kuuluvat Venäjällä toistaiseksi yleisten ja arbitraatiotuomioistuinten tuomiovaltaan, mutta Venäjän Korkein oikeus on tehnyt esityksen laiksi erillisistä hallintotuomioistuimista, ja kyseinen lakiluonnos on käynyt läpi ensimmäisen käsittelykerran Venäjän duumassa vuonna 2000 (<http://www.akdi.ru/gd/PROEKT/gd01.htm#084950> viittauspäivä 18.3.2005).

Perusprosessivaiheet Suomessa ja Venäjällä ovat sinänsä samankaltaisia. Siviiliprosessissa on seuraavia vaiheita: asian vireilletulo (Suomessa haaste), valmistelu, pääkäsittely, tuomioistuimen päätös, täytäntöönpano. Rikosprosessissa: asian vireilletulo, esitutkinta, syyteharkinta (Suomessa), pääkäsittelyn määrääminen (Venäjällä), pääkäsittely, tuomio, tuomion täytäntöönpano. (Bezlepkin 2004: 9, Šakarjan 2004: 24 - 25, Virolainen 1995: 10 - 11, Vlasov 2003: 24 - 25.) Rikosasia tulee vireille eri tavalla Suomessa ja Venäjällä, mutta tähän palataan analyysiosuudessa. Koska jutun osapuolia kiinnostaa eniten täytäntöönpanokelpoisuus eli voidaanko tuomioistuimen päätöksestä enää valittaa vai onko se lopullinen (Mattila 2002: 494), oikeudellisesti tärkeätä merkitystä on seuraavilla Venäjän prosessin vaiheilla: appellaatio, kassaatio, tuomioistuimen ratkaisun alistus korkeammalle tuomioistuininstanssille laillisuusvalvontatarkoituksessa (vrt. Suomen kantelu) ja asian uudelleen käsittely uusien seikkojen tultua ilmi (kaksi viimeistä vaihetta koskevat lainvoimaisia ratkaisuja ja ne tulevat kyseeseen poikkeustapauksissa) (em. venäläiset lähteet). Venäjän siviili- ja rikosprosessissa appellaatio on muutoksenhakekeino rauhantuomarin ratkaisuihin sekä oikeusettä aineellisen tosiasiakysymyksen osalta, jolloin on myös uuden oikeudenkäynnin mahdollisuus (Bezlepkin 2004: 387, Šakarjan 2004: 391). Kassaatio on vuorostaan muutoksenhaku toisen oikeusasteen tuomioistuimeen, joka käsittelee asiaa lähtökohtaisesti pelkästään oikeuskysymyksen (lain-

mukaisuuden ja lainsoveltamisen) osalta ilman uutta oikeudenkäyntiä, mutta tietyissä tapauksissa voi ottaa käsiteltäväksi myös uutta näyttöä. Asiantuntijat myöntävät, että kassaatio ja appellaatio menevät Venäjän oikeudessa osittain päällekkäin. (Bezlepkin 2004: 394 - 395, Šakarjan 2004: 400, 405 - 406.) Myös Lehtinen (2003) on omassa tutkimuksessaan todennut, että kysymys venäläisen tuomion lopullisuudesta on epäselvä. Suomessa on appellityyppinen muutoksenhaku sekä toisen (Hovioikeus) että ylimmän (Korkein oikeus) oikeusasteen tuomioistuimissa. Kassaatiotyypinen järjestelmä puuttuu Suomen oikeudesta. (Virolainen 1995: 474.) Lainvoimaisiin ratkaisuihin voidaan Suomessa puuttua ylimääräisessä muutoksenhaussa (Rautio 2004: ylimääräinen muutoksenhaku).

"Yleisen kansainvälistymisen myötä oikeudenkäynneillä on entistä useammin liittyviä ulkomaihin" (Koulu 2004: kansainvälinen prosessioikeus). Kansalaisten ja yritysten vapaa liikkuvuus ja kanssakäyminen laajenee kaikille elämän osa-alueille oikeudenkäyntejäkään välttämättä. Suomen ja Venäjän fyysinen läheisyys lisää luonnollisella tavalla kansalaisten, yritysten ja viranomaisten kanssakäymistä (maantiedolle kumpikaan maa ei mahda mitään). Esimerkiksi Kaakkois-Suomen rajavartioston tilastojen mukaan vuonna 2004 Suomen ja Venäjän välisen rajan ylitti 4 694 657 henkilöä (http://www.k-sr.fi/2-1_1.htm viittauspäivä 5.8.2005). Vuosina 2000 - 2002 on Suomesta Venäjälle lähetetty siviiliasioissa 130 oikeusapupyynnöä ja Venäjältä Suomeen 50 (Lehtinen 2003: tiivistelmä) ja vuonna 2001 rikosasioissa 224 oikeusapupyynnöä molempiin suuntiin (Norros 2004: 174)³, jolloin on siis kyse potentiaalisista suomalais-venäläisistä oikeudenkäynneistä. Tällainen henkilö- ja asiakirjaliikenne aiheuttaa luonnollisesti myös kääntämistarpeen (näin myös Mattila 2002: 493). Mattila (2002: 502, 582) katsoo, että oikeuskielen kääntäjän työssä oikeudenkäyntimenettelyyn liittyvät prosessitermit ovat keskeisessä asemassa, koska niihin törmää jokainen kääntäjä, mikä luultavasti pitää paikkansa, kun muistetaan, että prosessioikeus kulkee rinnan aineellisen oikeuden kanssa, joka vuorostaan sääntelee lähes kaikki elämän osa-alueet.

Suomen ja Neuvostoliiton välillä on vuonna 1978 solmittu sopimus oikeussuojasta ja oikeusavusta siviili-, perhe- ja rikosasioissa (SopS 47–48/1980), ja se on edelleen voimassa uudistamisyhteyksistä huolimatta. Sopimus saa moitteita Lehtiseltä (2003), koska käytännössä se ei ole järin tehokas monimutkaisine menettelyineen. Kahdenvälisen sopimusten merkitys hälvenee ylipäätään kansainvälisten yleissopimusten ja EU:n ja Venäjän välisten sopimusten myötä (ks. Norros 2004: 169). Suomessa ja Venäjällä ei toistaiseksi de jure tunnusteta eikä täytäntöönpanna toistensa valtiollisia tuomioita. Toivottavasti tämäkin tutkimus on yksi pieni edistysaskel toistensa ymmärtämisen tiellä, sillä ymmärtäminen edeltää toimintaa ja kielenkäyttöä.

³ Luvut heijastavat ainoastaan oikeusministeriön kautta kulkeutuneita oikeusapupyynnöitä; Keskusrikospoliisilla on omat isommat tilastonsa oikeus- ja virka-apupyynnöistä (Norros 2004: 174 - 175).

2. Kääntäjän tiedonlähteet

2.1 Yleistä

Kääntäjän tiedonlähteitä ei ole tutkittu juuri lainkaan, luultavasti sen vuoksi, että niitä pidetään käytännön käännöstyöhön kuuluvana itsestään selvänä ongelmattomana elementtinä, vaikka valmis käänнос on paljolti sitä, mitä tiedonlähteitä kääntäjä on käyttänyt: tiedonlähteet kirjoittuvat käännökseen. Vilokkisen (2002) pro gradu -tutkielma on yritys kartoittaa sitä, mitä käännostieteessä on tähän mennessä sanottu kääntäjän tiedonhankinnasta (vaikka tiedonhankinta ei ole ollut varsinaisena tutkimuskohteena, sitä sivutaan joissakin tutkimuksissa) ja suhteuttaa tämä tieto informaatiotutkimukseen – tieteenalaan, joka tutkii nimenomaan tiedonhankintaa ja tiedonhakua, mukaan lukien ammattimaista. Vilokkinen (mts. 32 - 37) lähestyy kääntäjän tiedontarpeita kääntäjältä edellyttävien kompetenssien kautta ja jakaa tiedontarpeet kielellisiin, tekstuaalisiin, käännettävään aiheeseen liittyviin, sosiokulttuurisiin, ongelmanratkaisuun ja tiedonhankintaan liittyviin (kompetenssien jako perustuu Neubertiin (2000) ja Schaffneriin (2000)).

Vilokkinen (2002: 49 - 68) yrittää muodostaa kääntäjien käyttämistä tiedonlähteistä järjestelmällisen kokonaiskuvan ja jakaa kääntäjän tiedonlähteet kirjallisiin (painettuihin ja sähköisessä muodossa oleviin) ja henkilölähteisiin, lisäksi hän mainitsee tilanne- ja esinelähteet, audiovisuaaliset tiedonlähteet ja Internetin. Kirjallisiin lähteisiin kuuluvat itse lähdeteksti, sanakirjat (ml. sanastot, sanaluettelot, tietokannat, sähköiset sanakirjat), hakuteokset (esim. tietosanakirjat), rinnakkaistekstit (samaa aihetta käsittelevät samantyyppiset kohdekieliset tekstit), taustakirjallisuus (aihetta käsittelevä kirjallisuus) ja muut kirjalliset lähteet (postimyyntiluettelot, keltaiset sivut ja kaikki siltä väliltä). Henkilölähteisiin kuuluvat kollegat, asiantuntijat, maallikot, alkutekstin laatija, syntyperäiset kielenpuhujat ja muut henkilölähteet (esim. toimeksiantaja, kustannustoimittaja, kirjastonhoitaja). Journalistiikasta peräisin oleva käsite *tilannelähde* on mikä tahansa tapahtuma, joka voidaan havainnoida (esim. mielenosoitus, urheilutapahtuma, onnettomuus, oikeudenkäynti jne.). Toisin kuin toimittajat kääntäjät eivät etsi tilanteista ainutlaatuisia vaan toistuvia piirteitä, jotka ovat tyypillisiä ja konventionaalisia kyseisessä kulttuurissa ja tilanteessa (esim. miten käyttäytyään häissä tai hautajaisissa). Samaten esinelähteet ovat materialisoitua informaatiota tietyssä kulttuurissa tai erikoisalalla käytettävistä välineistä (esim. tuomarin nuija). Audiovisuaalisiin lähteisiin kuuluvat lähinnä televisio, radio ja web-sivustot.

Kaikki edellä mainitut tiedonlähteet ovat nykyisin saatavissa myös Internetistä, jossa verkkosivujen lisäksi kääntäjän tärkeitä apuvälineitä ovat sähköposti, postituslistat ja erilaiset keskuste-

luryhmät. Internetin heikko puoli on tunnetusti informaation ylitarjonta (joskin suuri tarjonta on samalla sen vahva puoli) ja siitä aiheutuva oikean tiedon löytämisen ja hallitsemisen vaikeus. Muita heikkoja puolia ovat mm. Internetin käyttöön kuluva aika sekä matala julkaisukynnys (luotettavuuskysymys). Vilokkinen (mts. 68 - 71) päätyy johtopäätökseen, että informaatiotutkimukseen pohjautuva tiedonhankinnan opetus olisi tarpeellista kääntäjille, jotta kääntäjä pystyy paremmin vastaamaan tietoyhteiskunnan haasteisiin. Tiedonhankinnan tutkimus on juuri se osa-alue, jossa tiede ja käytäntö kohtaavat (mts. 73). On selvä, ettei kääntäjä voi pitää päässään kaikkien käännettävien erikoisalojen substanssietoa; sen vuoksi tärkeäksi nousee menetelmällinen taito, tiedonhankintakompetenssi: mistä ja miten saadaan tarvittava tieto käsillä olevan käännöksen tarkoituksiin.

2.2 Konventionaaliset tiedonlähteet vs. korpuukset

Konventionaalisina tiedonlähteinä tässä tarkoitetaan kääntäjien perinteisesti käyttämiä tiedonlähteitä, jotka yleensä nähdään kääntämisen apuvälineinä, kuten edellisessä alaluvussa esitetyt tiedonlähteet. Bowker ja Pearson (2002) ovat esittäneet kääntäjien perinteisten tiedonlähteiden puutteita ja verranneet tiedonlähteitä keskenään ja sähköisiin korpuksiin. Seuraavassa tarkastellaan konventionaalisia tiedonlähteitä kriittisestä näkökulmasta ja suhteutetaan niitä sähköisiin korpuksiin.

Sanakirja: vanhentuu nopeasti; koko on fyysisesti rajoitettu (kaikkea tietoa ei voida ottaa mukaan); ei sisällä riittävästi kontekstuaalista tietoa tai tietoa kielenkäytöstä; informaatio termin frekvenssistä (kuinka yleinen se on) puuttuu; tiedonhaku ei ole aina ongelmattonta (esim. lyhenteet) (Bowker & Pearson 2002: 15 - 16); ei sisällä kaikkia mahdollisia sanoja ja johdannaisia, jotka eivät vastaa sanakirjan kriteereitä (Varantola 2004: esitelmä). Kääntäjät huomaavat usein, että heidän intuiotensa ja sanakirjojen sisältämä tieto eivät mene yksi yhteen. Sanakirjojen puutteena pidetään usein sitä, että sanojen määritelmät eivät sisällä lingvististä kontekstia eivätkä tarpeeksi autenttisia käyttöesimerkkejä. (Laviosa 2002: 104.) On huomattu, että opiskelijat löytävät kylläkin yleensä oikeat termit sanakirjoista, mutta eivät osaa käyttää niitä idiomaattisesti oikein kontekstissa, koska sanakirjoista puuttuu usein tieto termien käytöstä (Bowker & Pearson 2002: 155, 159). Tosin sähköisten sanakirjojen myötä osa edellä mainituista ongelmista on ylitetty, koska sähköinen muoto sallii enemmän vapautta. Nykyään jokaisessa edistyksellisessä sanakirjaprojektissa käytetään sähköisiä korpuksia (Kilgarriff 2002: 125). Korpusleksikografeja ajaa korpusten pariin todennäköisesti objektiivisuuden ja yleistettävyyden tavoittelu (ks. Hanks 2002: 181, Rundell 2002: 144). Sähköisissä sanakirjoissa otetaan huomioon kontekstin rooli, otetaan mukaan kollokaatiotiedot, käyttöesimerkit, järjestetään suora pääsy korpuksiin, sanojen merkitysten järjestys perustetaan niiden todelliseen frekvenssiin jne. (Varantola 2004: esitelmä). Ongelmana on edelleen se, että harvinaiset

sanat ja merkitykset saavat yleisten sanojen kanssa tasavertaisen aseman sanakirjoissa; pragmaattinen tieto ja leksikografinen relevanssi ovat puutteellisia (sanakirjankäyttäjän kannalta epärelevantit sanat pääsevät mukaan sanakirjoihin ja vievät tilaa muilta sanoilta) (ibid., Hanks 2002: 157, Rundell 2002: 149 - 150). Tämän lisäksi korpusleksikografien ongelmana on nykyisin, kuten muillakin, korpustiedon ylitarjonta, jota inhimillisesti ei pystytä käsittelemään; joten korpusleksikografiassa kehitetään työkaluja, jotka pystyvät analysoimaan ja tilastollisesti kuvaamaan korpustiedon (Kilgarriff 2002, Rundell 2002: 140 - 141).

Kaksikielistä sanakirjaa voidaan pitää ristiriitana sinänsä, koska sellainen formaalinen vastaavuus kielten välillä yleensä puuttuu. Kun täydellisiä synonyymeja ei löydy edes yhden kielen sisältä, miten niitä voi löytyä kielten väliltä? Sen vuoksi sanakirjan mukaisia vastineita voidaan pitää likiarvoina tai avaimina hakusanan merkitykseen. (Varantola 2002b: 36.) Myös Atkins (2002: 6 - 9) luettelee nykyisten kaksikielisten sanakirjojen heikkouksia: liian paljon tarpeetonta tietoa yksittäiseen käyttäjään nähden – sanakirjan pitäisi olla räätälöityssä tiettyä käyttäjätyyppiä varten; kattavuusongelma – neologismit, systemaattinen polysemia, variaatiot monisanaissa ilmaisuissa sekä tieto monisanaisten yksiköiden luovasta käytöstä puuttuvat; käyttäjälle ei anneta mahdollisuutta tehdä omia vastineiden valintoja lähde- ja kohdeyksikön kontekstien perusteella; lähdeyksikköä manipuloidaan, jotta se vastaisi paremmin kohdeyksikköä (esim. ei oteta kaikkia merkityksiä mukaan); tietoanti on rajoitettua – käyttäjä joutuu usein turvautumaan yksikieliseen sanakirjaan saadakseen lisää tietoa; tilan puutteen vuoksi ei ole tarpeeksi sanan kollokaatiotietoa eri tekstityypeissä; metakieli on rajoitettua – lyhenteitä, koodeja ja symboleja ei aina tiedetä; tesaurokset puuttuvat; monikielinen ulottuvuus puuttuu, koska lähdeyksiköitä kohdistetaan tiettyyn kohdekieleen ja vääristetään siten niiden lähdekielinen lingvistinen ulottuvuus. Nimenomaan näistä heikkouksista käsin voidaan lähteä rakentamaan tulevaisuuden sanakirja (mts. 6).

Painetut rinnakkaistekstit sisältävät autenttista kielenkäyttöä, tietoa termien merkityksistä, käytöstä ja tyylistä, termien autenttisia konteksteja, tietoa kyseisestä erikoisalasta ja sen kielenkäytöstä sekä ovat lähempänä reaaliaikaa kuin sanakirjat. Painetuilla rinnakkaisteksteilläkin on kuitenkin puutteensa: materiaalin keruuongelmia; lineaarinen lukeminen on aikaavievää (esim. aikuisen englantilaisen keskimääräinen lukunopeus on 250 sanaa minuutissa eli 15 000 sanaa tunnissa (Karlsson 1998: 2)); paljon ylimääräistä lukemista ennen kuin haettava aines löytyy; varmistaakseen että kyse on yleisesti hyväksytyistä kielenkäytöstä eikä yksittäisen kirjoittajan idiolektista, on luettava enemmänkin tekstejä; monen teoksen perusteella on usein vaikea määrittää, mitkä ovat alalla yleisesti hyväksytyjä lingvistisiä ja tyylillisiä seikkoja – ihmismieli ei pysty poimimaan kaikkia merkittäviä yksiköitä ja järjestämään niitä tarkoituksenmukaisella tavalla; vaikka kerätään paljon materiaalia, ei tiedetä silti ovatko kaikki käsitteet, termit ja lingvistiset seikat tarpeeksi edustettuina. (Bowker & Pearson 2002: 16 - 17, Bowker 2003: 174 - 175.) Lisäksi uutta aineistoa, kuten

uusinta lainsäädäntöä, ei välttämättä ole heti saatavissa painetussa muodossa, ja sähköisen aineiston tiedonhakuprosessit ovat laajemmalla alueella (Obenaus 1995: 253).

Asiantuntijat: arvokkaita tiedonlähteitä, mutta kiireisiä sellaisia – eivät ole aina käytettävissä; kysyjällä on suuri vastuu, koska huonosti muotoiltuun kysymykseen asiantuntija voi vahingossa antaa väärän vastauksen; on varottava johdattelevia kysymyksiä; asiantuntijan voi olla vaikea ehdottaa spontaanisti termi tai ilmaisu; kyseessä on yleensä vain yksittäisen asiantuntijan mielipide; eri asiantuntijat voivat antaa ristiriitaista tietoa käsitteistä ja termeistä. (Bowker & Pearson 2002: 17 - 18.)

Oma intuitio: vaarana interferenssi, jonka aiheuttajana voi olla sekä vieras kieli että oma yleiskieli: erikoiskielen sanasto ja rakenteet ovat erilaisia kuin yleiskielessä, esim. lakikielessä rakenteet ovat pidempiä ja monimutkaisempia kuin yleiskielessä (Bowker & Pearson 2002: 18).

Oman paikan perinteisten tiedonlähteiden listalla ansaitsee myös Internet, jota voitaneen jo pitää perinteisenä tiedonlähteenä. Internetistä voidaan hakea pääasiassa aiheellista ja lingvististä tietoutta. Kulttuurisen tietouden saanti on rajoitettua, sillä Internet edustaa sinänsä alakulttuuria. Internetin heikkoja puolia ovat ylidynaamisuus, rajattomuus ja informaation ylitarjonta, kuten edellä mainittiin. Lisäksi Internet ei nauti auktoriteetin asemaa, koska julkaisukynnys puuttuu, joten vastuu valinnoista siirtyy tiedonkäyttäjälle, mikä ei ole aina tiedonkäyttäjän edun mukaista. Leksikografit näkevät WWW:n leksikografisen tiedon suurena tiedonlähteenä, paljon suurempana korpuksena kuin muut olemassa olevat (Grefenstette 2002). Vaikka WWW ei olekaan kielellisesti niin puhdas kuin varta vasten luotu korpus, tutkimukset osoittavat, että oikean kielenkäytön ja oikeiden kielimuotojen osuus on siinä moninkertainen verrattuna väärään kielenkäyttöön ja -muotoihin (mts. 206 - 207).

Korpus (sähköinen kokoelma tekstejä): ei ole painetun median fyysisiä rajoituksia – rajaton virtuaalinen aines; muihin tiedonlähteisiin (paitsi Internetiin) verrattuna yleensä laajempi, helpompi päivittää ja konsultoida; sähköisiä työkaluja käyttämällä helpompi hakea tietoa – sanan tai fraasin etsintä painetusta tekstistä on työlästä ja aikavievää, kun taas korpustyökalujen avulla se tapahtuu sekunneissa; korpuksia edustavat yleensä autenttista kielenkäyttöä; korpuskäsittelyohjelman avulla voidaan nähdä merkityksiköt kontekstissa, voidaan hakea tietoa termien ja ilmaisujen käytöstä ja funktiosta sekä idiomaattista tietoa; frekvenssitiedon perustella voidaan päätellä tiettyjä tendenssejä: mitkä ilmaisut ovat yleisiä ja mitkä yhden tietyn asiantuntijan käyttämiä; asiantuntijoiden teksteistä koostuva erikoisalan korpus edustaa tislattua asiantuntijatietoutta; korpuksessa asiantuntijat ovat aina saatavissa; korpus toimii intuition varmistuksena tai kumouksena; korpus toimii yhden luokun periaatteella (one-stop shop) – kaikki tieto on koottu yhteen paikkaan: leksikaaliset ja eileksikaaliset kielielementit samassa (pilkkusäännöt, kielioppi, tyyli, rekisteri); vähemmän aikaa kuluu tiedonlähteiden hakuun ja enemmän aikaa jää niiden tutkimiseen; korpus paljastaa uusia

kieliaspekteja. (Bowker & Pearson 2002: 18 - 20.) Korpuksessa haettava yksikkö ei ole rajoitettu samalla tavoin kuin sanakirjoissa: haun ei tarvitse olla sanaperusteinen, vaan voidaan hakea ja tutkia pidempiä tekstiotteita; korpuksia voidaan manipuloida ja tutkia eri tavoin, ja ne mahdollistavat sumean haun (Varantola 2004).

Korpuksiin liittyy kuitenkin myös ongelmia. Niiden kokoaminen vie aikaa; ne vaativat käyttäjältä tietotaitoa korpusten kokoamisesta ja korpustyökalujen käytöstä; ne eivät ole aina systematisoituja; niiden luotettavuuden arviointi on käyttäjän harteilla (Varantola 2004). Varantola (2004) on esittänyt seuraavia korpusten ja sanakirjojen vertailutuloksia: sanakirjat ajavat takaa liikkuvaa kohdetta (viite Atkins), korpuksset pääsevät lähemmäs tätä liikkuvaa kohdetta; sanakirjojen tieto on rajattu, analysoitu, edustaa jonkun tulkintaa sanan merkityksestä, kehittyneempi ja vankemmalla pohjalla – korpustieto on horjuvampi, ei ole arvioitu, mutta todellisempi, ja vaatii oman tulkinnan. Sanakirja edustaa siis kestäväää järjestelmällistä kielenkäyttöä metakielen kautta, kun taas korpus ajankohtaista kaootista kielenkäyttöä ilman metakielen välitystä, mutta sitäkin todellisempää. Vastaavalla tavoin voidaan vertailla korpuksia ja tavallisia tekstejä (ks. Tognini-Bonelli 2001: 2 - 3):

Teksti	Korpus
yksittäinen kielitapahtuma ainutlaatuisessa kommunikatiivisessa kontekstissa	monta tekstiä, monta kommunikatiivista tapahtumaa
individuaalinen funktio	kollektiivinen funktio
luetaan horisontaalisesti	luetaan vertikaalisesti
lukeminen vie aikaa ennen kuin haettava aines löytyy	lukeminen lähtee haettavasta aineksesta, ei ylimääräistä lukemista
parole	langue

Bowker ja Pearson (2002: 20) korostavat, että korpuksen ei ole tarkoitus korvata muita tiedonlähteitä, vaan toimia täydentävänä, muiden lähteiden kanssa rinnakkain käytettävänä tiedonlähteenä. Nykyaikaiset sanakirjat perustuvatkin korpuksiin ja sähköiset sanakirjat integroivat korpusaineiston osakseen tai päinvastoin niin, että käyttöesimerkkejä voidaan katsoa suoraan korpusaineistosta. Hyvä esimerkki tällaisesta interaktiosta on Sharoffin projekti (<http://corpus.leeds.ac.uk>), jossa sanakirja ja korpus on yhdistetty yhdeksi työkaluksi. Ohjelma näyttää hakusanan esiintymät korpuksessa, sen sanakirjan mukaiset käänkösvastineet toisella kielellä ja samaan semanttiseen kenttään kuuluvat muut vastineet sekä niiden esiintymät englantilais-venäläisessä verrannollisessa korpuksessa. Kääntäjä päättää itse kontekstien perusteella, mikä vastineista on sopivin. Lopullinen vastuu on siis kääntäjällä. Tällainen sanakirja vastaa Atkinsinkin (2002: 8) käsitystä siitä, minkälainen ihanteellisen sanakirjan tulee olla: sen on annettava käyttäjälle mahdollisuus tehdä omia arviointejaan vastineiden sopivuudesta kontekstien perusteella. Ammattimainen sanakirjan käyttäjä ei tarvitse niinkään sanakirjamääritelmiä kuin pääsyn raakaan aineistoon, jonka pohjalta hän voi tehdä omia kontekstisidonnaisia ratkaisujaan. Kyse on ns. aktiivisesta

sanakirjan käytöstä vastakohtana passiiviselle tiedon vastaanotolle. (Varantola 2002b: 36 - 37.) Nimenomaan sanakirjojen kehitystarve on johtanut aikoinaan isojen yleiskielisten korpusten koamiseen (Varantola 2004). Kieliammatillaiset ovat käyttäneet manuaalisesti eri tiedonlähteitä muodostaen niistä virtuaalisen verkoston: sanakirjat, tietosanakirjat, Internet jne. Sähköisen aikakauden ansiosta eri tiedonlähteitä voidaan yhdistää yhdeksi todelliseksi, mutta virtuaaliseksi siltikin, verkostoksi yhden luukun periaatteella. (Varantola 2002b: 37 - 38.)

Tiedontarve on yksilö- ja tapauskohtaista, sillä erilaiset käännoستهävät edellyttävät erilaista tietoutta eri kääntäjiltä ja näin ollen erilaisia tiedonlähteitäkin (Vilokkinen 2002: 31). Joitakin yhteisiä suuntaviivoja yhden erikoisalan sisällä voidaan kuitenkin osoittaa, ja seuraavassa keskitytään tarkastelemaan juridisen kääntämisen tiedonlähteitä.

2.3 Juridisen kääntämisen tiedonlähteitä

Mattila (2002: 532 - 552) on kartoittanut järjestelmällisesti juridisen kääntämisen apuneuvoja. Hän tarkastelee seuraavia juridisen kääntämisen tiedonlähteitä: EU:n termipankit, oikeussanakirjat (sekä kaksi- ja monikieliset että yksikieliset, myös sanakirjojen ketjukäyttö), oikeustietosanakirjat, juridiset oppi- ja käsikirjat, asiakirjakokoelmat (mm. EY:n tuomioistuimen tuomiot), lakikirjat, säädös-kokoelmat, kansainväliset sopimukset ja kansainvälisten järjestöjen dokumentit (mm. YK:n alajärjestöt). Seuraavassa tarkastelen näitä tiedonlähteitä erityisesti suhteessa kielipariin suomi-venäjä ja esittelen omia näkemyksiäni juridisen kääntämisen tiedonlähteistä.

Venäjä on marginaalinen kieli EU:ssa, mutta Suomi on EU:n jäsenmaa ja suomi on virallinen EU:n kieli, joten EU:n tiedonlähteistä voidaan hakea ensisijaisesti Suomen oikeuteen liittyvää tietoutta. EU:n institutionalisoitunutta käännoستهoimintaa voidaan pitää sinänsä arvokkaana tiedonlähteenä, josta voidaan hakea metodologista tietoutta siitä, miten lainsäädännön kääntäminen järjestetään. Euroopan komission käännoستهpalvelun vt. pääjohtajan Brian McCluskeyn (2002) sanoin "kääntäminen ei ole nykyisin vain oikeiden vastineiden löytämistä vaan myös oikeiden työmenetelmien käyttämistä". Euroopan komission käännoستهpalvelussa kääntäjän tiedontarpeet on jaettu seuraavasti: termistötarpeet (tiedonlähteinä sanakirjat, sanastot, termitietokannat jne.), viiteasiakirjatarpeet (viiteasiakirjat painetussa tai sähköisessä muodossa, käännoستهmuistimuodossa jne.), aikaisempien käännoستهen kierrätystarve (kopiointi muista sovelluksista, sähköiset arkistot, käännoستهmuistit jne.), hallinnollinen tukitarve (kääntämisen avustajat ja tukihenkilöt). Käännoستهpalvelun kielelliset resurssit tarjoavat tietoa aina termistä kokonaisuun teksteihin. Kielelliset resurssit voidaan jakaa 1. terminologisiin (terminologiapalvelu, yksikieliset tietopalvelut, monikielinen kirjasto, Internet, termitietokanta Eurodicautom, käännoستهmuistijärjestelmään integroitu Trados

MultiTerm, yhdistetty haku useista termitietokannoista One-stop shop), 2. virkettä pienempien tekstinosien prosessointiin (Komission sisäisessä käytössä oleva TMan-sovellus⁴), 3. käännösmuistiohjelmiin (Trados Translator's Workbench, Euramis-keskusmuisti), 4. kokonaisia tekstejä sisältäviin arkistoihin (käännöspalvelun sähköinen arkisto, jossa lähinnä alkuperäistekstit ja käännökset, SdTVista, EU:n säädöstietokanta Celex, EU:n oikeustietokanta EUR-Lex), 5. konekäännösjärjestelmiin (EC Systran). (Euroopan komission käännöspalvelun työvälineet ja työnkulku -esite (toukokuu 2002), saatavissa myös osoitteesta http://europa.eu.int/comm/dgs/translation/index_fi.htm, Taes 2003.)

Voidaan todeta, että EU-kääntäjä toimii pitkälti sähköisessä ympäristössä aina käännöspyynnöstä tiedonhankintaan ja valmiin käännöksen toimittamiseen ja utilisointiin. Kääntäminen perustuu myös paljolti aikaisempien käännösten uudelleen käyttöön sekä ”leikkaa ja liimaa” -periaatteeseen, jolloin kääntäjä esiintyy pikemminkin päättäjän kuin kirjoittajan roolissa. EU:n kontekstissa tämä onkin oikeutettua, koska käännettävät säädökset perustuvat pitkälti aiempiin teksteihin (oikeudellinen intertekstuaalisuus) ja olemassa olevaan lainsäädäntöön eivätkä saa edes poiketa siitä. Lähes kaikki tiedonlähteet ovat organisaation itse tuottamia, joten käännöspalvelun toimintaa voidaan verrata omassa mehussa muhimiseen, mikä takaa sen, että vierasta ainesta ei pääse sisään ja ollaan koko ajan EU-diskurssin sisällä. Tämän toimintamallin voisi pienoiskoossa toteuttaa mikä tahansa käännöstoimisto tai yksittäinen kääntäjä: voidaan institutionalisoida itseään tekstien avulla tiettyyn diskurssiin.

Oikeussanakirjoista kieliparissa suomi-venäjä on tietävästi vain yksi sanakirja – Liikejuriidikan sanakirja (Boman & Honkkanen 1997). Sanakirjoihin on suhtauduttava kuitenkin varauksellisesti, sillä kyseessä ovat kontekstista irrotetut termit, eikä sanakirjan käyttäjä välttämättä tiedä, mikä konteksti on ollut sanakirjan laatijan mielessä kulloinkin (ks. edellä myös muita sanakirjojen puutteita). Myös Mattila (2002: 530) huomauttaa, että kaksi- ja monikielisissä oikeussanakirjoissa ja termipankeissa annetut vastineet ovat usein likiarvoja, koska eri oikeusjärjestysten käsitteistöt poikkeavat toisistaan; myös fraseologia on niukka. Siksi keskeisinä lähteinä Mattila pitää kansallisia selittäviä ensyklopedisluonteisia sanakirjoja ja termipankkeja (mts. 531). Suomesta puuttuu kuitenkin laaja-alainen ajan tasalla oleva yksikielinen juridinen määritelmäsanakirja, paitsi suurelle yleisölle suunnattu Lakitieto-teoksen 4. osa (Tietosanakirja, 1983) (Mattila 2002: 536 - 537). Venäjänkielisiä oikeussanakirjoja, jotka kulkevat yleensä nimillä (Толковый) Словарь (-справочник) юридических терминов tai (Большой / Толковый) Юридический словарь (-справочник), löytyy runsaamminkin. Niitä löytyy myös Internetistä, esimerkiksi <http://www.itog.ru/pravo/slovar.htm> (viittauspäivä 12.5.2004). Esimerkkejä painetuista oikeussana-

⁴ TMan toimii ”etsi ja korvaa” -periaatteella käyttäen toistuvien elementtien tietokantaa. Se korvaa ennalta määritetyt sanajonot (yksittäisistä sanoista kappaleisiin) lähdeasiakirjassa ja luo alustavan kohdeasiakirjan, jossa on sekaisin lähde- ja kohdekieltä. TMan soveltuu parhaiten usein esiintyviin asiakirjoihin, joissa on paljon toistuvia vakioelementtejä.

kirjoista: Краткий словарь юридических терминов для учащихся (Славянский дом книги, Москва 1998), Большой словарь официальных юридических терминов (ред. Фединский Ю.И. Экономика, 2001), Большой юридический словарь (ред. Сухарев А.Я. ИНФРА-М, 2001). Myös oikeusalakohtaisia oikeussanakirjoja löytyy venäjän kielestä useampi. Esimerkiksi Словарь терминов налогового законодательства (ред. Котова Е.В. & Котов И.С. СПбГУ 1999).

Oikeussanakirjoista ei löydy aina relevanttia tietoa, joten on turvauduttava juridisluonteisiin lähteisiin, jollaisia ovat mm. oikeustietosanakirjat, juridiset oppi- ja käsikirjat sekä virallisjulkaisut (lakikirjat, säädöskokoelmat) (Mattila 2002: 531). Oikeustietosanakirja palvelee siinä, missä yksikielinen oikeussanakirjakin, mutta se tarjoaa enemmän taustatietoa. Suomessa merkittävin oikeustietosanakirja lienee *Encyclopaedia Iuridica Fennica* (1994 - 1999), joka on tarkoitettu lakimieskunnan käyttöön, mutta palvelee myös muita, esimerkiksi kääntäjiä (Mattila 2002: 542). Venäjällä on taas useampi oikeustietosanakirja, joiden nimi on yleensä Юридический энциклопедический словарь, mutta ne eivät ole niin laajoja kuin EIF. Esimerkiksi Российская юридическая энциклопедия (ред. Сухарев А.Я. ИНФРА-М, Москва 1999). Oikeussana- ja oikeustietosanakirjojen puutteena on se, että ne on irrotettu tavanomaisesta erikoisalan viestinnästä, varsinkin suurelle yleisölle tarkoitettut teokset; ne edustavat metakieltä, jonka avulla kuvataan oikeutta, mutta ne eivät näytä termiä sen luonnollisessa elinympäristössä eli lainsäädännössä⁵, niihin liittyy erilainen tilanekonteksti.

Mattila (2002: 531 - 532) korostaa, että tiedonhakijalla pitää olla pääpiirteinen tietämys kyseisen oikeusjärjestyksen systematiikasta, peruskäsitteistä ja oikeuskielestä, joten kääntäjän on hyvä aloittaa työnsä lukemalla johdatusta kyseiseen oikeusjärjestykseen. Tällöin juridiset oppi- ja käsikirjat ovat varteenotettavia lähteitä taustakirjallisuutena. Ne liikkuvat kuitenkin oikeusdiskurssin rajoilla: Gubajevan (1995: 78 - 79) luokituksen mukaisesti ne kuuluisivat oikeudellisen valistuksen kielenkäyttöön (tiedon yleistajuistaminen), elleivät ne edusta puhdasta oikeustiedettä, kuten esimerkiksi erilaiset lainsäädännön kommentaarit.

Lakikirjaa, puhumatta säädöskokoelmista, saatetaan pitää kääntämisen näkökulmasta vasta toissijaisena lähteenä, josta voi tarkistaa, onko kyseisellä alalla aivan uusia säädöksiä, joiden termistö ei ole vielä ehtinyt oppikirjoihin (Mattila 2002: 547, 550). Näkisin kuitenkin lakikirjan lainsäädännön ensisijaisena informaatiolähteenä, koska kaikki muut tässä luetellut tiedonlähteet juontavat merkityksensä nimenomaan laista. Kärjistäen sanottuna ellei olisi lainsäädäntöä, jota kuvata, ei olisi oppikirjojakaan. Miksi siis kääntäjän pitäisi tyytyä välikäsitietoon, kun hän pääsisi suoraan alkulähteeseen? Lakikirjahan, kuten kohdekielinen koodeksikin, voi auttaa kääntäjää löytämään sopivat

⁵ Tosin joissakin venäläisissä oikeussanakirjoissa on otettu käyttöön menetelmä, jossa termin määrittelmä koostuu sitä koskevan lainsäädännön otteista, mikä teoreettisesti vastaa hyvin Aarnion (1989) käsitettä "normikompleksi". Esimerkiksi Терминология российского законодательства. Справочник юриста. Сост. Р.Б. Сумцова. Норма, Москва 2003.

termit kohdekielestä ja tarkistamaan niiden käyttöyhteyksiä, ja se ohjaa lukijaa hakemaan tietoa myös itsensä ulkopuolelta (Mattila 2002: 111 - 112, 549). Lainsäädännön saatavuus niin painetussa kuin sähköisessä muodossa on nykyisin kiitettävä. Suomen lainsäädäntö löytyy mm. Finlex-oikeustietokannasta (<http://www.finlex.fi/>) ja Edilex-oikeustietokannasta (<http://www.edilex.fi/>) ja Venäjän lainsäädäntö mm. Venäjän parlamentin alahuoneen web-sivustosta (<http://www.duma.gov.ru/> tai <http://www.duma.ru/>). Kyseiset tiedonlähteet ovat tässä tutkimuksessa korpusaineiston lähteinä.⁶ Lakiin kääntäjän tiedonlähteenä palataan tuonnempana.

Suomen Korkeimpien oikeuksien päätökset ja muu oikeuskäytäntö löytyvät edelleen Edilexista ja Finlexista. Venäjän Korkeimman oikeuden web-sivusto, josta löytyvät myös oikeuden päätökset, on osoitteessa <http://www.supcourt.ru/>, ja Korkeimman arbitraatio-oikeuden osoite on <http://www.arbitr.ru/>. Asiakirjamalleja löytyy runsaasti sekä Internetistä että painetussa muodossa niin Suomessa kuin Venäjällä. Tiedot Suomen ja Venäjän kahdenvälisistä sopimuksista ja yhteyksiä luovista yhteistyötahoista, joista kääntäjä voi mahdollisesti saada asiantuntija-apua tai käyttää niitä tiedonhankintakanavina, sisältyvät kiitettävästi Venäjäkirjaan (Kustannusosakeyhtiö Ajatus, Helsinki 1998), joskin jotkut tiedot ovat jo vanhentuneita. Vilokkisen (2002) mainitsemista tilannelähteistä oikeudenkäynnin seuraaminen voi olla varteenotettava lähde kääntäjille (ja oikeustulkeille varsinkin) niin kielenkäytön kuin sisällön kannalta.

2.4 Oikeusviestinnän sisäisiä tiedonlähteitä

Erikoisalan kääntäjän konventionaalisina tiedonlähteinä pidetään yleensä monikielisiä termitiedonlähteitä, kuten esimerkiksi sanakirjoja, jotka edustavat kuitenkin kontekstista irrallaan olevaa meta-kieltä eivätkä autenttista tietyn erikoisalan sisällä käytettävää luonnollista kieltä. Kääntäjä ei periaatteessa tarvitse edes monikielisiä tiedonlähteitä, koska kulttuurienvälisenä asiantuntijana hän voi tutustua omatoimisesti lähdekielisiin ja kohdekielisiin lähteisiin erikseen ja sitten yhdistää lukemansa tiedot toisiinsa mielessään. Konventionaaliset tiedonlähteet ovat välillä hyviä käsitteellisen tiedon lähteitä, mutta ne jättävät kääntäjän kuitenkin erikoisalan viestinnän, eli tässä tapauksessa oikeusviestinnän, ulkopuoliseksi seuraajaksi, koska ne kuvaavat hyvin oikeusviestintää, mutta ne eivät ole itse sitä. Vlasenkon (1997: 18) mukaan yhteiskunnassa on paljon oikeudellista tietoa sisältäviä lähteitä, mutta tärkeimpiä oikeuden ilmaisijoita ovat säädökset, oikeuden viralliset tulkintaohjeet, lainkäyttöasiakirjat ja yksityiset asiakirjat. Nämä ovat hänen mielestään oikeutta ja oikeuskieltä itseään, kun taas muut juridisen informaation kantajat, kuten kirjallisuus, eivät ilmaise itse oikeutta,

⁶ Venäjän valtiovallan yhteinen web-sivusto on osoitteessa <http://www.gov.ru/>. Venäjän oikeustietokannat löytyvät myös mm. Yandex-hakuoperaattorin (<http://www.yandex.ru/>) aihehakemistosta [Каталог / Общество и политика / Структуры власти](#) / Судебная власть и законы sekä osoitteesta <http://www.arbitr.ru/law/base.htm>.

vaan välittävät tiedon oikeudesta, siksi niiden tekstuaalinen ilmenemismuoto on erilainen. Tällaista diskurssia voidaan kutsua metaoikeudelliseksi (Harvey 2002: 183).

Juristien toimintaa ja samalla kielenkäyttöä ohjaavat oikeuslähteet ovat puolestaan juuri autenttista oikeusviestintää toiminnassa (legal communication in action), ja nimenomaan niiden kautta kääntäjä pääsee mukaan oikeusviestintään tasavertaiseksi osapuoleksi. Jos kääntäjä mieli astua käännostensä kautta oikeusviestinnän kehään, hänen on puhuttava samaa kieltä kuin muut oikeusviestinnän osapuolet, joiden kielenkäyttöä ohjaavat ja samalla ilmentävät alalla vallitsevat oikeuslähteet. Jotta tulee hyväksytyksi erikoisalan lukijoiden keskuudessa, käännöksen on oltava samannäköinen kuin muiden kyseisen alan sisällä tuotettujen tekstien (Bowker & Pearson 2002: 197). Sillä tekstien avulla samanlaisia intressejä omaavat ihmiset tunnistavat toisensa. Tekstit muodostavat ja ylläpitävät sosiaalisia yhteisöjä, jotka eivät kuitenkaan ole välttämättä yksimielisiä yksittäisen tekstin merkityksestä ja tulkinnasta, mutta jotka jakavat yhteisiä tulkintastandardeja. Tekstit ovat se kenttä, jossa yhteisön standardit, tulkinnat ja merkitykset muodostetaan, neuvottelujen alku- eikä päätepiste. Tekstit neuvottelevat keskenään, ja merkitys löytyy niiden välistä – yksittäinen teksti on osa laajempaa kontekstia. (Talja 2004: luennot.) Toisin sanoen jos kääntäjä haluaa hallita neuvottelukieltä, hänen on tutustuttava niihin lähteisiin, joista se on peräisin ja jotka edustavat sitä. Tällöin kyseeseen tulevat paitsi lait myös tuomioistuimen päätökset, oikeustiede jne. Šarčevićin (1997: 71) ajatusta muokkaillen nämä oikeuslähteet eivät sisällä tietoa oikeudesta, ne ovat oikeutta (tosin hän tarkoitti säädösten oikeusvoimaisia käännöksiä).

Edellä luetut konventionaaliset tiedonlähteet ovat suurimmalta osin käyttökelpoisia ja hyödyllisiä käsitteellisen tiedon lähteitä, mutta ei ole sama asia tuntea ala ja alalla käytettävää kieltä (Bowker & Pearson 2002: 28). Kun asiantuntijat oppivat erikoiskielen alan opetuksen yhteydessä, kääntäjä joutuu oppimaan erikseen niin alan kuin erikoiskielenkin (samalla tavoin kuin kääntäjä opettelee vierasta kieltä omaksi työkalukseksi), sillä erikoisalalla tarvitaan niin lingvististä (Neubertin (2000) ja Schäffnerin (2000) kielellinen ja tekstuaalinen kompetenssi) kuin käsitteellistäkin tietoutta (aihekompetenssi), jotta viestintä olisi tehokasta (Bowker & Pearson 2002: 30). Kääntäjä liikkuu semasiologisella tasolla (sanoista merkitykseen), koska hänellä ei voi lähtökohtaisesti olla samaa ontologista tietoutta kyseisestä erikoisalasta kuin erikoisalan asiantuntijoilla. Sen vuoksi päästäkseen ontologiselle tasolle kääntäjä joutuu turvautumaan erilaisiin tiedonlähteisiin, mutta hänen tietoutensa jää silti vajavaiseksi, ellei hänestä tule kyseisen erikoisalan yhteisön, "sisäpiirin" jäsen. Robinson (1997: 198 - 202) kirjoittaa kääntäjän sosiaalistumisen tärkeydestä kyseiseen kielenkäyttöyhteisöön pääsemiseksi (sosiokulttuurinen kompetenssi). Lingvistisen merkityksen ymmärtäminen on vain harvoin riittävä: koko oikeudellista taustaahan kaikkine luokkineen ja järjestelmineen ei edes ilmaista eksplisiittisesti juridisissa teksteissä (Sandlund 2004: 98 - 99). Kielipeliä (diskurssia) opitaan osallistumalla siihen, astumalla sen sisään, toimimalla, pelaamalla.

Kielipelin pelaaminen edellyttää kuitenkin yhteisön sisäisen näkökulman omaksumista, osallistumista tiettyyn elämänmuotoon, koska ymmärtäminen edeltää kielenkäyttöä. (Aarnio 1990: 112, 116 - 117.) Neubert (2000: 8) liittää diskurssin hallitsemisen tekstuaaliseen kompetenssiin, mutta se tuntuisi olevan tekstuaalisen, aihekompetenssin ja sosiokulttuurisen kompetenssin välimaastossa, jos ajatellaan diskurssia elämänmuotona, tietynä näkökulmana asioihin, joka heijastuu kielenkäyttöön.

On erotettava toisistaan oikeuslähteet ja oikeudelliset informaatiolähteet. Edelliset kuvaavat oikeuden sisältöä ja kuuluvat laintulkinnan metodiin (Aarnio 1989: 218 - 219). Tärkeimpiä kirjoitettuja oikeuslähteitä Suomessa ovat laki, lainvalmisteluaineisto, oikeuskäytäntö ja oikeustiede. Oikeudelliset informaatiolähteet osoittavat vuorostaan tietä oikeuslähteiden pariin ja kuvaavat niiden sisältöä (Aarnio 1989: 219). Informaatiotutkimuksessa on vallalla sama ajatus: tiedonlähteet (tiedonhankintakanavat) ovat tarvitun informaation varsinaisia kantajia, mutteivät itse informaatiota (Vilokkinen 2002: 21). Oikeuslähde on siis sisältö ja informaatiolähde muoto. Esimerkiksi Lapin yliopiston Oikeusinformatiikan instituutin web-sivustolla⁷ on laaja linkkikokoelma sähköisistä oikeudellisista informaatiolähteistä mm. oikeuslähteittäin ja maittain. Myös Koskisen ja Virran (1996) hieman vanhentuneessa käytännönläheisessä käsikirjassa kerrotaan yksityiskohtaisesti, mistä informaatiolähteistä (myös painetuista) mikäkin oikeuslähde sisältöineen löytyy. Tässä luvussa esitettyjä juridisen kääntämisen tiedonlähteitä voidaan pitää oikeudellisina informaatiolähteinä, ja seuraavassa keskitytään varsinaisiin oikeuslähteisiin.

---

⁷ <http://www.ulapland.fi/home/oiffi/index.asp>

3. Oikeuslähteet juridisen kääntämisen lähteinä

Oikeuslähteet voidaan nähdä kääntäjän kannalta ainakin kolmiulotteisesti: 1. oikeusdiskurssin alalajeina, 2. oikeudellisen ja kielellisen tiedon lähteinä (käsitteiden sisältö ja muoto) sekä 3. käännettävinä teksteinä. Seuraavassa tarkastellaan näitä ulottuvuuksia vähän tarkemmin.

3.1 Oikeusdiskurssin alalajit

Oikeuskieli jaetaan usein alalajeihin kielenkäyttäjien, kielipeliin osallistujien mukaan. Tässä kohdin voidaan puhua myös oikeusdiskurssin⁸ alalajeista, koska jokaiselle alalajille on ominaista oma toiminta, oma näkökulma asioihin, joka heijastuu kielenkäyttöön. Niinpä toisistaan erotetaan säädöskieli, tuomioistuinkieli, oikeustieteen kieli, hallintokieli ja asianajajien kieli (Eriksson 1999: 35 - 36, Mattila 2002: 5).⁹ Gémar erottelee kuusi oikeuskielen alalajia: lainsäätäjän kieli, tuomareiden kieli, hallinnon kieli, kaupankäynnin kieli, yksityisoikeuden kieli ja oikeustieteen kieli. Hän korostaa kuitenkin, että jokaisella oikeusjärjestelmällä on oma oikeuskielensä, joten hänen ranskan oikeuskielen kuvaustaan ei voida soveltaa jokaiseen oikeuskieleen. (Šarčević 1997: 9.) Tämä huomautus on hyvä pitää mielessä, sillä kuvatessaan oikeuskielen piirteitä eivät kaikki kirjoittajat mainitse erikseen, onko kyseessä jokin tietty kieli vai pyrkimys kartoittaa universaaleja kaikille oikeuskielille ominaisia piirteitä. Gubajeva (1995: 78 - 79) jakaa oikeusdiskurssin neljään alalajiin, joilla on selviä yhtymäkohtia edellä mainittuihin, joskin hän liikkuu yleisemmällä tasolla: lainsäädännön kielenkäyttö (säädöskieli), lainkäytön kielenkäyttö (oikeuskäytäntö mukaan lukien esitutkinta), asiantuntijoiden kielenkäyttö (oikeustiede) ja oikeudellisen valistuksen kielenkäyttö (tiedon yleistajuistaminen). Nämä eri oikeudelliset kielenkäyttömuodot muodostavat hänen mukaansa yhdessä juridisen diskurssin (mts. 86). Toisaalta Gubajeva (1995: 64) jakaa kaikki juridiset tekstit kahteen luokkaan: toiset ovat oikeuskieltä, jonka hän rinnastaa säädöskieleen, ja toiset ovat juristien kieltä, jota edustavat oikeustiede, oikeuskäytäntö jne. Tässä voidaan huomauttaa, että säädöskieli on myös juristien kieltä, ainakin osittain, koska juristithan osallistuvat lainsäädäntöprosessiin. Oikeammin olisi ehkä ajateltavissa niin, että toisaalta on koskematon objektiivinen säädöskieli, jonka tuottaja on kasvoton lainsäätävä (Aarniota (1989) lainatakseni "aineeton yhteinen tahto"), ja toisaalta

⁸ Oikeusdiskurssina pidetään tässä Gubajevan (1995: 78) yleisen määritelmän mukaisesti leksikaalisten ja kieliopillisten muotojen joukkoa, jota yhdistää tietty juridinen maailmankatsomus (näkökulma) ja tavoite välittää ja tallentaa oikeudellista tietoa. Diskurssin keskiössä on oikeusnormi (mts. 83).

⁹ Ketola (2002: 14 - 17) esittää hienojakoisemman oikeuskielen jaottelun alalajeihin. Tässä puhutaan kuitenkin oikeusdiskurssin alalajeista, joiden uskotaan muodostavan laajoja kielenkäyttöympäristöjä, joihin sisältyy ehkä useampi oikeuskielen alalaji.

on tulkittua säädöskieltä, jonka tuottajina ovat inhimilliset subjektiiviset konkreettiset juristit. Oikeusdiskurssi jaetaan myös kirjoitettuun (lait, asiakirjat jne.) ja puhuttuun (oikeudenkäynti, vihkimistilaisuus jne.) (Sandlund 2004: 101). Kirjoitettuja oikeuslähteitä (laki, lainvalmisteluaineisto, oikeuskäytäntö ja oikeustiede) voidaan siis sijoittaa oikeusdiskurssin alalajeihin.

Oikeuden maailmasta on sanottu, että se on tekstien maailmaa (Hirvonen & Tuori 1990: ii), joten kääntäjä pääsee sisään tähän maailmaan tekstien kautta. Niinpä kaikki edellä mainitut oikeusdiskurssin alalajit ilmenevät materiaalisessa maailmassa tekstien muodossa: säädöskieli → laki, oikeuskäytännön kieli → tuomioistuimen päätökset, oikeustieteen kieli → oikeuskirjallisuus, hallintokieli → viranomaisten päätökset, esitutkintaviranomaisten kieli → kuulustelupöytäkirjat, oikeudellisen valistuksen kieli → oppikirjat, oikeustietosanakirjat, yksityisoikeuden kieli → yksityiset asiakirjat jne. Juridiset tekstit voidaan jakaa myös niiden funktion mukaan preskriptiivisiin (lait, koodeksit, kansainväliset sopimukset jne.), deskriptiivisiin, joilla on preskriptiiviset osat (tuomioistuimen päätökset, valitukset, kanteet ja muut prosessiasiakirjat), ja puhtaasti deskriptiivisiin (oikeustieteelliset kirjoitukset, oppikirjat jne.) (Šarčević 1997: 11). Lakitekstit eroavat yleensä muista ulkoasultaan, rakenteiltaan sekä sanastoltaan (Sandlund 2004: 104). Kielenulkoisesti lakitekstit tekee erikoiseksi niiden normatiivinen funktio ja arvovaltaisuus (Šarčević 1997: 9, 71). Tekstityyppi ja tekstilaji ovat kuitenkin liukuvia, kognitiivisesti tunnistettavia kategorioita (Saukkonen 2001), joten juridisten tekstien yksiselitteinen erottaminen muista teksteistä vaatisi seikkaperäistä tekstilingvististä analysointia ja ennen kaikkea juridisten tekstien määrittelyä. Tämän tutkimuksen puitteissa juridisina pidetään ainakin edellä mainittuja oikeusdiskurssin alalajeja edustavia tekstejä, ja niiden kääntämistä vastaavasti juridisena kääntämisenä.

Oikeuskieli voidaan jakaa alalajeihin myös oikeusalakohtaisesti, esim. rikosoikeuden kieli vs. siviilioikeuden kieli (Mattila 2002: 7). Siis sen lisäksi että oikeuskieli edustaa tiettyä oikeusala (esimerkiksi rikosoikeutta), se sijoittuu myös johonkin kielenkäyttäjryhmään. Katsotaan, että oikeusviestintä erottuu muista erikoisalaviestinnöistä siten, että se integroi helposti sisäänsä myös muita diskursseja (esimerkiksi talous, tekniikka, oikeuslääketiede) ja että siihen osallistuvat myös ei-asiantuntijat, jotka ovat joko lainsäädännön ja -käytön passiivisina kohteina tai aktiivisina käyttäjinä, kuluttajina (Elo-Rauta 1998: 14, Mattila 1999b: 42, Harvey 2002: 178). Oikeusviestinnän erikoispiirteenä pidetäänkin sitä, että siihen osallistuvat myös tavalliset kansalaiset. Gubajeva (1995: 229, 282) antaa seuraavat ohjeet juristeille: tuomioistuinviestinnässä "asiakkaille" tulee esittää selkeitä kysymyksiä, käyttää yleiskielen sanoja ja lauserakenteita; jokaisen kanssa on siis puhuttava "hänen kieltään". Asianajaja kääntää asiakkaan arkikieliset ilmaukset oikeuskielille tai sitten päinvastoin kääntää oikeuskieltä arkikielelle (Harvey 2002: 178, Mattila 2002: 484), kuulustelija kääntää kuulusteltavan puheen kirjoitetulle oikeuskielille kuulustelupöytäkirjaksi, jolloin juridisesti merkittävä informaatio muutetaan oikeuskieliseksi ja muu jätetään entiselleen (Gubajeva

1995: 244 - 246, 2004: 118 - 120). Näin kirjattuna kuulustelupöytäkirja saattaa jo sisältää kuulustelijan tulkinnan tapahtuneesta, joten kuulusteltava varmistaa allekirjoituksellaan hyväksyvänsä kuulustelijan tulkinnan (Niemi-Kiesiläinen 2004: kuulustelijan tulkinta). Tarkoittaako tämä sitä, että kansalaiset kylläkin osallistuvat oikeudelliseen viestintään, mutta käyttävät siinä kuitenkin omaa arkikieltään, jota asiantuntijat sitten kääntävät oikeuskieleksi? Onko arkikieli yksi huomaamatta jäänyt oikeusdiskurssin alalaji? Entä miten kääntäjän tulee käyttäytyä, mikä valinta hänen on tehtävä: samaistua asianajajan tai tutkintatuomarin rooliin ja kääntää teksti oikeuskielelle ja tuoda se samalla oikeusdiskurssin piiriin (kohdetekstiuskollisuus, pragmaattisuus) vai jäljitellä arkikielisen viestin lähettäjä ja tuottaa arkikielinen käännös (lähdetekstiuskollisuus, semanttisuus)?¹⁰ Voidaanko esimerkiksi rikosprosessissa todistuskappaleena käytettävää henkilökohtaista kirjettä pitää juridisena, jos se on oikeusharkinnan kohteena ja synnyttää mahdollisesti oikeusseuraamuksia? Bahtinin mukaan todellinen sanan merkitys määräytyy sen mukaan, kuka puhuu ja missä olosuhteissa (Gubaeva 1995: 52). Kääntäjän kannalta tämä tarkoittaisi sitä, että hänen pitää rekonstruoida kirjeen alkuperäinen tilanne. Tämä ei tarkoita sitä, että objektiivisuuden säilyttämiseksi on parempi, ettei kääntäjällä olisi lainkaan juridista tietämystä, hän olisi maallikon asemassa. Jotta osaa tietoisesti välttyä jostain, pitää tietää, mistä on välttyttävä, muuten tilanne muuttuu sattumanvaraiseksi.

Galdia (2003: 11 - 13) on esittänyt hieman provosoivan ajatuksen siitä, että juridisia tekstejä tulisi kääntää selittävästi ja kuvaavasti arkikielen keinoin, sillä arkikieli on universaali yhteisen kokemuksen ja kuvauksen kieli ja lingvistiksestä näkökulmasta tällainen kääntäminen olisi mahdollista. Galdia myöntää kuitenkin, että tällainen ajatus herättää monessa kääntäjässä vastarintaa, koska sekä lähde- että kohdekielenä on yleensä pitkälle kehittynyt oikeuskieli, joka toimii kyseisen erikoisalan viestintävälineenä ja josta ei hevin luovuta. Ennen kuin ajatusta arkikieleen pohjautuvasta juridisesta kääntämisestä voidaan kehittää eteenpäin, on ratkaistava kysymys oikeuskielen ammattikielisisidonnaisuudesta: ollaanko oikeusalalla valmiita siirtymään ammattikielestä arkikieleen? Onhan niin, että "mitä ammattikielisempi oikeus, sitä ammattikielisempi kääntäminen" (mts. 13).

Seuraavassa tarkastellaan, mitä autenttista lähdeaineistoa kääntäjä voi käyttää kääntäessään oikeusdiskurssin alalajeja, jolloin hän tarvitsee niin lingvististä kuin oikeudellista tietoa.

¹⁰ Mattila (2002: 486) puhuu kirjassaan tilanteesta, jossa tuomarin tai virkamiehen puhe käännetään "tavallisen kansalaisen ymmärtämälle arkikielelle". Tulkkauspiireissä tästä ollaan kahta mieltä: toisten mielestä tulkin on tulkattava tuomarin puhetta sellaisenaan ja säilytettävä siten vastuu tuomarille ja toisten mielestä tulkin on selitettävä juridisia asioita asiakkaalleen tajuttavalla tavalla (Kääntäjä-lehti, maaliskuu 2003, nro 3, s. 18).

3.2 Oikeuslähteet oikeudellisina tiedonlähteinä

3.2.1 Oikeuslähteiden hierarkia

Oikeusjärjestys ilmenee oikeuslähteiden muodossa. Oikeuslähteitä pidetäänkin oikeuden ulkoisena muotona (источник права = форма права) (Komarov 1996: 147). Karkeasti ottaen oikeuslähteitä tarvitaan tilanteissa, jolloin lakiteksti ei aukea sellaisenaan ja sille joudutaan etsimään merkitys tulkitsemalla ja käyttämällä muita oikeuslähteitä. Tämä johtuu siitä, että lakiteksti on kielellinen ilmaisu, jolla voi olla useita vaihtoehtoisia merkityksiä (Aarnio 1989: 161). Epätietoisuus oikeusjärjestyksen sisällöstä onkin useimmiten kielen, semanttisen epävarmuuden, aiheuttamaa. Lakiteksti kielellisenä ilmauksena puretaan tulkinnalla merkityssisällöiksi. Oikeudellinen tulkinta onkin sisimmältään merkitysvaihtoehdon valintaa. (mts. 162, 182, 193.) Tähän voidaan lisätä, että kääntäjät, kuten muutkin ei-asiantuntijat, turvautuvat muihin oikeuslähteisiin myös omaan asiantuntemattomuuteensa liittyvän epävarmuuden vuoksi. Vaikka lakiteksti olisikin semanttisesti aivan selkeä, saattaa ei-asiantuntijalla silti olla epävarmuus siitä, liittyykö kyseiseen asiaan jotakin muutakin implisiittistä kielenulkoista (sisäpiiri)tietoa, josta hän ei tiedä. Tämä epävarmuus on itse asiassa kääntäjän asiantuntijuuden merkki. Gamzatovin (2004: 16, 114 - 117) kokeilu on osoittanut, että suurin osa opiskelijoiden virheistä juridisen kääntämisen alalla johtuu siitä, että heiltä puuttuu implisiittinen taustatieto, jolloin he turvautuvat sananmukaiseen kääntämiseen. Kääntäjänkoulutuksen tehtävänä olisikin opettaa opiskelijoita tiedostamaan implisiittisen tiedon olemassaolon.

Suomen tulkintakäytännössä lakitekstillä on etusija, sitten järjestyksessä tulevat maantapa, lainvalmistelutyöt, tuomioistuinratkaisut ja muut oikeuslähteet (esim. oikeustiede) (Aarnio 1989: 254 - 256). Venäjän oikeuslähdejärjestelmä edustaa sekin romaanis-germaanista oikeusjärjestelmää. Ensisijainen oikeuslähde Venäjällä on laki. Muut oikeuslähteet – tapa, normatiiviset sopimukset valtion ja liittovaltiosubjektien välillä, oikeuskäytäntö, yleiset oikeusperiaatteet sekä kansainvälinen oikeus¹¹ – tulevat perässä ilman vakiintunutta hierarkiaa. (Saidov 2000: 378 - 381.)

Suomalaisten oikeuslähteiden etusijajärjestyttä voidaan kuvata seuraavasti:

---

¹¹ Itse asiassa Venäjän Perustuslain 15 §:n 4 kohdan mukaan Venäjän solmimalla kansainvälisellä sopimuksella on etusija kansalliseen lakiin nähden.

Kunpa voisi sanoa, että laki on ainoa oikea oikeuslähde, kaikki muu on sen tulkintaa, mutta lakikin on tulkinta lainvalmistelutöistä; lainvalmistelija kääntää poliittisen kompromissin oikeuskielelle (Mattila 2002: 484). Lailla on kuitenkin etusija lainvalmistelutöihin nähden. Jokaista seuraavaa oikeuslähdettä voidaan pitää tulkintana kaikista edellisistä. Niinpä oikeustiede on lain, lainvalmistelutöiden ja oikeuskäytännön tulkinta. Tämä etusijajärjestys näkyy myös viittaustekniikassa: mitä alemmas mennään hierarkiassa, sitä enemmän viitattavaa on, eikä ylemmän tason oikeuslähteissä viitata alemman tason oikeuslähteisiin vaan päinvastoin. Lain pykälissä viitataan muihin pykäliin, tuomioistuimen päätöksissä lakiin ja hallituksen esityksiin, oikeustieteessä säädöksiin, lakien esitöihin, ennakkotapauksiin ja muihin tutkijoihin. Viittaukset voivat siis olla horisontaalisia (saman tason oikeuslähteisiin) tai vertikaalisia (ylemmän tason oikeuslähteisiin). (Mattila 2002: 103.) Oikeuden hierarkkiset suhteet ilmenevät siten tekstitasolla intertekstuaalisuuden muodossa ja viittaukset osoittavat polkua muihin oikeuslähteisiin. Tätä oikeudellista intertekstuaalisuutta voidaan käyttää hyväksi tiedonhaussa.

Laki on siis oikeudellisesti ensisijainen oikeuslähde ja jokainen juridinen ratkaisu (ja siten myös teksti) on voitava sitoa lakiin. Muilla oikeudellisilla perusteluilla ei ole samaa virallisuutta eikä yleispätevyyttä, eikä arvovaltaa kuin lailla. (Aarnio1989: 20, 222.) Juridiset tekstit on siis luettava lain taustaa vasten.

3.2.2 Oikeuslähteiden sitovuus

Aarnio (1989: 56 - 58) vertailee tutkijan ja tuomarin tulkinnallisia lähtökohtia. Vertailu voidaan ulottaa myös kääntäjään, koska kääntäjäkin on tulkitsija.¹³ "Tulkitsijan on -- rakennettava tulkintansa saman tulkintaidean mukaan kuin tuomarikin. Hänen on ikään kuin jäljiteltävä (simuloitava)

¹² Lailla ymmärretään laajasti myös alemmantasoiset säädökset kuten esimerkiksi asetukset.

¹³ Lakitekstien tulkinnasta on valmistumassa Tuija Kinnusen käännöstieteen alaan kuuluva väitöskirja.

tiedollisesti tuomarin toimintaa, jos hän mieli onnistua tulkinnoissaan." (mts. 57). Šarčevićin (1997: 235) vertailee kääntäjää tuomariin hieman eri yhteydessä: hänen mukaansa kääntäjän tulisi lähestyä vastineongelmaa samalla tavalla, kuin hän olisi ratkaisemassa juridista ongelmaa eli tuomarin tavoin hänen tulisi ensiksi tunnistaa juridisen kysymyksen luonne ja sen jälkeen selvittää, miten vastaava kysymys on ratkaistu kohdeoikeusjärjestelmässä. Dilthey puhuu "eläytyvästä ymmärtämisestä" ymmärtämisen korkeampana muotona, jolla pureudutaan esimerkiksi kirjailijan minään tai teokseen (Aarnio 1989: 140). Kääntäjän roolista nimenomaan jäljentäjänä on puhuttu monessa yhteydessä. Tytler kirjoitti jo vuonna 1797 esseessään kääntämisen periaatteista ("Essay on the principles of translation"), että kääntäjän on omaksuttava alkuperäisen tekstin kirjoittajan sielu ("adopt the very soul of his author"), jotta hän voi välittää alkuperäistekstin hengen ja luonnollisuuden (Munday 2001: 26 - 27). Kääntäjän on siis kuljettava tulkinnoissaan samaa polkua kuin alkutekstin kirjoittaja eli tulkitsija, olipa hän sitten tuomari, oikeustieteilijä tai yksityinen henkilö. Hänen on rekonstruoitava alkuperäinen tilanne, mikäli hän mieli ymmärtää tekstin (Stolze 2003). Kääntäjän ratkaisut ovat varsin riskialttiita, koska hän tulkitsee jo kerran tulkittua.

Kääntäjän odotettaneen noudattavan erikoisalan ratkaisuja ei ainoastaan kielellisesti vaan myös toiminnallisesti. Kielipelihän ei ole ainoastaan kielenkäyttöä, vaan myös elämänmuodon ja näkökulman omaksumista. Jos tulkki tulkkaa rakennustyömaalla, hän käyttää kypärää, koska turvallisuussäännöt niin edellyttävät. Samalla tavalla kääntäjän on pelattava alan pelisääntöjen mukaisesti, jos hän haluaa päästä oikeusviestinnän sisäpiiriin. Kyse on institutionaalisuudesta eli siitä, että kääntäjästä tulee osa systeemiä. Aarnion (1989: 54) sanoin vaikka tuomarit ja hallintovirkamiehet edustavat sisäistä näkökulmaa oikeussäännöksiin ja tutkija ulkoista, on hänkin osa systeemiä. Lainopin tutkija ja kääntäjä ovat siis periaatteessa sidottuja samoihin oikeuslähteisiin ja päättelyperiaatteisiin kuin tuomari (tutkijan osalta Aarnio 1989: 57). Tosin Aarnio (1989: 57 - 58, 222) myöntää, että tutkijalla ja tuomarilla on erilainen sitoutuneisuus oikeuslähteisiin: tutkijalla ei ole *ratkaisupakkoa* eikä samanlaista vastuuta kuin tuomarilla; häntä ei myöskään uhkaa virkavirhe. Juridisten tekstien kääntäjien suorituksen sisältöön liittyvästä vastuusta ei laissa suoraan säädetä, mutta siihen voidaan soveltaa yleisiä vahingonkorvausvastuuta koskevia säännöksiä (Susiluoto 1997: 119 - 135), ammattisääntöjä (Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto), moraalisia sääntöjä (toisten henkilöiden oikeusturva on välillä riippuvainen kääntäjän ratkaisusta) ja ääritapauksessa myös rikosoikeudellisia säännöksiä.¹⁴ Tutkijan vastuu rajoittunee eettisiin ja tekijänoikeudellisiin kysymyksiin. Sen

¹⁴ Laissa virallisista kääntäjistä (23.12.1988/1148) rangaistavaksi säädetään ainoastaan virallisen kääntäjän nimen luvaton käyttö sekä salassapitovelvollisuuden rikkominen (§ 10), muttei kääntäjän sisällöllistä ammattipätevyyteen liittyvää vastuuta. Lähtökohtaisesti virallista käännöstä pidetään oikeana, ellei muuta osoiteta (5 §). Myös Hallintolaki (6.6.2003/434) määrää tulkin ja kääntäjän salassapitovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta (13 § 3 mom.) sekä esteellisyydestä (65 §) hallintoasioissa toimiessaan. Salassapitovelvollisuus voi langeta myös Esitutkintalain (30.4.1987/449) 48 §:n nojalla. Salassapitovelvollisuuden rikkomisesta voidaan rangaista Rikoslain (19.12.1889/39) 38 luvun 1 tai 2 §:n taikka 40 luvun 5 §:n nojalla. Venäjän rikoslaissa säädetään tahallisesta väärin kääntämisestä (tai

lisäksi tutkijalla on *perusteluvastuu* (Aarnio 1989: 184), ja mikä olisi sen vahvempi argumentti kuin laki millä tahansa tieteen alalla, sillä onhan tieteen tekokin lainsäädännön alainen. Tässä mielessä laki on ylitieteellinen, ja sitä voitaneen yhtä hyvin käyttää muodollisena tieteellisenä perusteluna niin luonnontieteissä kuin oikeustieteessä. Esimerkiksi luonnontieteissä voidaan vedota siihen, että kyseistä koetta ei ole tehty ihmiselle, koska laki kieltää sen (ks. myös Laki lääketieteellisestä tutkimuksesta 9.4.1999/488). Mikä kuitenkin sitoisi tutkijan ja kääntäjän oikeuslähteisiin? Aarnio (1989: 57, 222, 154) osoittaa ainakin tutkijan osalta seuraavat syyt, joita voi yhtä hyvin soveltaa kääntäjään:

- Vain oikeuslähteisiin nojautumalla välittyy oikeata informaatiota oikeusjärjestyksen sisällöstä. Jos perustelut eivät nojaudu oikeuslähteisiin, ratkaisuja ei voida katsoa tai hyväksyä oikeudellisiksi kyseisessä yhteiskunnassa. (mts. 57.)
- Sekä tutkija että tuomari tavoittelee *parasta ajateltavissa olevaa optimaalista ratkaisua eli tulkin-taa, jossa kaikki asianhaarat on otettu huomioon* (mts. 222).
- Jos lainoppinut pyrkii harjoittamaan menestyksellisesti toimintaa yhteiskunnassa, on hänen "puhuttava samaa kieltä" kuin tuomari tai hallinnollinen lainkäyttävä (mts. 154).

Toisin sanoen jos kääntäjä haluaa välittää oikeaoppisesti oikeudellisesti hyväksyttävissä olevaa informaatiota oikeusjärjestyksen sisällöstä oikealla kielellä, hän sitoutuu oikeuslähteisiin. Kyse on toisaalta ammattiympärydestä ja toisaalta hyväksyttävyydestä. Juridiikan ala on hyvin dogmaattinen, ja jos kääntäjä haluaa tulla hyväksytyksi osaksi oikeusviestintää, on hänen pelattava alan kielipelisääntöjen mukaisesti. Jos käännettävä teksti ei ole millään tavalla yhteydessä oikeuslähteisiin, sitä ei voitane pitää juridisena. Tosin mitä tahansa tekstiä voidaan tulkita juridisesta näkökulmasta (vrt. todistuskappaleena käytettävä yksityiskirje). Tällöin tekstin laji ei muutu, mutta teksti voi saada uusia oikeudellisia merkityksiä uudessa kontekstissaan: tekstiin kirjoittuvat merkitykset ja tekstistä tulkittavat merkitykset eivät välttämättä ole samoja.

Nyt liikuttiin tavallaan vasta hermeneutiikan (ymmärtämisen ja tulkinnan), tekstin vastaanottamisen puolella, mutta käsityksemme mukaan sama kuvio pätee myös tekstin produktion puolella kohdekielellä. Kun kääntäjä siirtää juridisen informaation kohdekulttuuriin, siinä on vastassa oma oikeuslähteiden hierarkia, ja kohdevastineita joutuu tulkitsemaan samalla tavalla kuin lähdevastineita. Seuraavassa pohditaan, mistä näitä vastineita kannattaa ylipäätään hakea. Tällöin oikeus-

---

pikemminkin tulkauksesta) oikeudenkäynnin tai esitutinnan aikana (заведомо неправильный перевод) (§ 307) ja esitutkintatietojen salassapitovelvollisuuden rikkomisesta (§ 310). Laissa hallinnollisista rikkomuksista sanotaan, että kääntäjän (tulkin) on suoritettava toimeksianto täydellisesti ja tarkasti (§ 25.10 kohta 3). Muussa tapauksessa seuraa hallinnollinen vastuu (sakko). Arbitraatioprosessilaissa taas säädetään, että oikeudessa käänös (tulkkaus) on suoritettava täydellisesti, oikein ja ajankohtaisesti (§ 57 kohta 4). Rikosprosessilain mukaan tulkki (kääntäjä) voidaan jäävätä kompetenssin puutteen vuoksi (§ 69). Miten tätä kompetenssia arvioidaan laissa ei sanota. Konkreettisempia kääntäjän (tulkin) suorituksen sisältöön liittyviä säännöksiä ei löydy.

lähteet eivät esiinny pelkästään tulkinnan lähteinä (passiivinen vaihe) vaan myös kielellisen aineiston lähteinä (aktiivinen tekstin tuottamisvaihe).

3.3 Oikeuslähteet kielellisinä tiedonlähteinä

Oikeuslähteet ovat paitsi oikeudellisen tiedon lähteitä myös kielellisen aineksen lähteitä. Oikeus on olemassa ainoastaan verbaalisessa ulottuvuudessa ja välillä jopa pelkästään käsitteellisessä (esimerkiksi maantapa). Sillä ei ole vastinetta fyysisessä todellisuudessa (Mattila 1999a: 108), ellei mukaan lasketa ihmisten käyttäytymistä. Oikeus luodaan kielellisin keinoin (Gubajeva 1995: 85). Juridinen tieto (sisältö) ja sen kielellinen ilmiasu (muoto) on sidottu toisiinsa lainsäädännöllisin keinoin. Kielellinen muoto on oikeudellisen informaation kantaja (Savickij 1987: 19). Tässä voidaan nähdä paralleelit terminologian kanssa: termi on käsitteen sopimuksenvarainen nimi (Sanastotyön käsikirja: 24 - 25); samaten juridiikassa tietylle oikeudelliselle informaatiolle annetaan lainsäädännöllisessä menettelyssä tietty kielellinen ilmiasu. Niinpä esimerkiksi EU:n lainsäädännössä kerran hyväksytty termin käänнос toistuu kautta linjan kaikissa seuraavissa säädösten käänноksissä; olipa se käänноsratkaisu miten epäonnistunut tahansa, sitä ei saa muuttaa, koska se on tavallaan saanut lainvoiman; kaikki seuraava lainsäädäntö perustuu edelliseen, ja muut käänंतäjät noudattavat edellistä käänноsratkaisua seuraavissa käänноksissä (Lappi-Seppälä 2003, Taes 2003, Šarčević 1997: 118). Lappi-Seppälän sanoin EU:n käänंतäjät "ovat naimisissa" 1990-luvun alun tekstien ja niiden virheiden kanssa (Suomalainen 2000: 11). EU:n uuden perustuslain hyväksymisen myötä avautuisi myös mahdollisuus päivittää säädösten kieliasua (Lappi-Seppälä 2003). Suomessa 1800- ja 1900-lukujen vaihteen sortovuosina katsottiin, ettei edes säädöstekstien oikeinkirjoitusta saa muuttaa muutoin kuin lainsäädäntömenettelyssä, tosin siinä oli takana myös poliittisia syitä (Mattila 2002: 148). Johdonmukaisuus menee siis oikeusturvasyistä lingvististen ja tyylillisten seikkojen edelle. Šarčević (1997: 137) varoittaa, että käänंतäessään oikeussäänноksiä käänंतäjä ei voi nojata kielioppiin vaan lainsäädäntötapaan. Tämäkin kieli siitä, että alalla on pelattava sen kielipelisäänंतöjen mukaisesti. Kielelliset ratkaisut voivat muuttaa oikeudellista tietoa, joten kielellisiä ratkaisuja voidaan muuttaa ainoastaan muuttamalla oikeudellista tietoa, muuten lainsäädäntö systematiikka särkyy korttitalon tavoin. Jos oikeudellinen ilmiö kuvataan uudessa laissa eri tavalla kuin aiemmassa laissa, oikeudellinen todellisuus muuttuu, sillä oikeus on olemassa vain kielessä (Mattila 2002: 165).

Oikeuslähteet voidaan nähdä oikeudellisen tiedon kielellisinä ilmiasuina, ja oikeuslähteiden hierarkia sanelee näin ollen kielellisten ilmiasujen hierarkian. Toisin sanoen lain sisältämät kielelliset ilmaisut ovat auktoriteettisempia kuin esimerkiksi oikeustieteen ilmaisut. Oikeuskielen huollosta puhuttaessa Mattila (2002: 159) sanoo, että se on aloitettava säädöksistä, koska niiden kieli heijas-

tuu tuomioistuinten ja hallinnon kielenkäyttöön. Kun uusi termi otetaan lakiin, kaikki virkamiehet ja tuomarit joutuvat käyttämään sitä jo virkavelvollisuuden nojalla (mts. 79). Lainkäyttöasiakirjat perustuvat säädöksiin, joiden leksikko siirtyy väistämättä yksittäisiin päätöksiin (Vlasenko 1997: 15). Myös monografioissa ja muissa oikeusteoreettisissa kirjoituksissa joutuu tiukasti seuraamaan lainsäädännön termistöä, toisin kuin juristien arkikielessä tai yleistajuisissa teoksissa (Savickij 1987: 232). Myös yksityisissä asiakirjoissa on joiltakin osin samat piirteet kuin säädöskielessä, koska sopimuksissakin varaudutaan tilanteen muuttumiseen (Mattila 2002: 95). Vetoaminen lakiin on helpompaa, jos käytetään lain sanamuotoa.

Säädöskielen auktoriteettiasema näkyy myös viittauksissa. Säädöstekstiä siteerataan usein sellaisenaan tuomioissa, hallintopäätöksissä ja yksityisissä asiakirjoissa. Tärkeät lainkohdat esiintyvät joskus tuomioissa sanasta sanaan (Gubajeva 2004: 136). Näin kukaan ei voi väittää, että lakia on tulkittu väärin. Jos asian selittää toisin sanoin, merkityksen muuttumisen riski on olemassa. (Mattila 2002: 119.) Tämä korreloi edellä sanotun kanssa: mitä kauemmas mennään alkuperäisestä kieliasusta, sitä kauemmas voidaan joutua alkuperäisestä tulkinnasta. Lain sisältämä ilmaisu on lähempänä lainsäätäjän tarkoittamaa alkuperäistä tulkintaa. Myös venäläisissä yhtiöjärjestyksissä näkee lakia kopioitavan sellaisenaan; siten varmistetaan, ettei mikään tärkeä jää pois ja muotovaatimukset on noudatettu. Samassa tarkoituksessa asianajaja kopioi valmiin mallin kaavakokoelmasta tai omasta arkistostaan (Mattila 2002: 119). Kaavat palvelevat myös ajallisen ja ammattikiellellisen ekonomian tavoitteita (mts. 119). Välillä pienemmätkin juridiset merkitysyksiköt on siirrettävä oikeusviestinnässä sellaisinaan. Hižnjak (1994: 97, viittaus Fillmore) kertoo esimerkin Kalifornian oikeuskäytännöstä, jossa lautamiehen piti vakuuttaa, että henkilö *on* syytön kunnes toisin todistetaan. Lautamies piti oikeampana ilmaisua henkilöä *pidetään* syyttömänä, kunnes toisin todistetaan. Syyttäjä ei voinut hyväksyä kyseistä ilmaisua, koska laissa nimenomaan sanotaan "*on* syytön". Šugrina (2001: 52 - 53) puhuessaan vakiintuneista ilmaisuista oikeuskielessä sanoo, että niiden muuttaminen tai lyhentäminen saattaa johtaa tulkinta- ja soveltamisvaikeuksiin. Hän kertoo esimerkin siitä, kuinka vakiintunutta ilmaisua "edustusvaltaa käyttävä valtiovallan elin tai paikallisen itsehallinnon elin" ("представительный орган государственной власти или орган местного самоуправления") lyhennettiin eräässä säädöksessä ilmaisuksi "edustusvaltaa käyttävä elin" ("представительный орган власти"). Asiasta nostettiin oikeusjuttu tarkoituksena selvittää, mitä ilmaisulla tarkoitettiin. Venäjän Internetissä on käyty keskustelua siitä, miksi termit *товарный знак* 'tavaramerkki', *торговая марка* 'kaupparekki' (käännöslaina englannin sanasta *trademark*) ja *бренд* 'brand' ovat käytössä rinnakkain.¹⁵ Artikkeleissa pohditaan sitä, ovatko kyseiset termit synonyymeja

¹⁵mm. Fedor Svarovskij (http://www.imedia.ru/job/law/issue_18046.html "Ведомости", 13.11.2000 г.) Georgij Osipov (<http://www.sibpressa.ru/?pg=stg-content&stgsb0Id=61> "Сибирская Торговая газета" N 26 от 19.12.02) A.S. Filjurin (http://www.brandmarket.ru/article/branding/brending_i_marketing.html, http://www.brandmarket.ru/article/branding/osnovnye_ponyatiya.html,

ja mikä niistä tulisi käyttää. Kirjoituksissa ollaan yhtä mieltä siitä, että juridisesta näkökulmasta ainoa korrekti termi on *товарный знак* 'tavaramerkki', koska se on ainoa lain tuntema ja suojelema käsite. Muut termit ovat markkinoiden synnyttämiä ja sinänsä oikeita markkinatermejä, mutta lainsäädäntö ei tunne niitä. Ju. Ju. Samsonenkon (http://www.uslugy.ru/stat/marka_6.html, viittauspäivä 9.12.2003) mielestä oikean termin käyttö erottaa hyvin alan asiantuntijat harrastelijoista.

Kieliasujen hierarkia seuraa siis oikeuslähteiden hierarkiaa ja samalla kielenkäyttäjien hierarkiaa. Niinpä alemmat tuomioistuimet ja viranomaiset seuraavat ylimpien tuomioistuinten ja hallintoviranomaisten luomaa kielellistä esikuvaa (Mattila 2002: 159). Laki on ensisijainen tiedonlähde niin oikeudellisesti kuin kielellisesti, koska sen sisältö ja kielenkäyttö heijastuu muuhun oikeusviestintään joko eksplisiittisesti tai implisiittisesti. Tämä tekee laista ensisijaisen tiedonlähteen myös kääntäjälle, joka on sitoutunut oikeusdiskurssiin, ja sen vuoksi tässä työssä koottava korpus kostuu nimenomaan lainsäädännöstä. On kuitenkin muistettava, ettei lainsäädännöstäkään löydy välttämättä vastauksia kaikkiin kysymyksiin: mitä toisessa maassa on eksplisiittisesti säädetty laissa, voi toisessa maassa nousta implisiittisesti esille muista oikeuslähteistä; lainsäädäntö voi olla myös puutteellista ja vanhentunutta; lisäksi oikeusdiskurssin eri alalajeissa voi olla käytössä oma termistö, jota ei löydy lainkaan laeista: oikeustiede ja -käytäntö tuottavat myös omaa kielenkäyttöä. Muut oikeuslähteet palvelevat myös lainsäädäntöön liittyvässä epä tietoisuudessa.

3.4 Oikeuslähteet käännettävinä teksteinä

Käännettävät juridiset tekstit oikeuskielen erottamattomana osana voivat kuulua kaikkiin oikeuskielen alalajeihin (Mattila 2002: 489). Kääntäjä voi kääntää lähdekielisestä oikeusdiskurssin alalajista vastaavaan kohdekieliseen oikeusdiskurssin alalajiin, mutta myös täysin eri diskurssiin, esimerkiksi (täysin hypoteettisesti) lainkäyttöasiakirjat elokuvan käsikirjoitukseksi. Erikoisalan kääntämisessä lähde- ja kohdetekstin funktio pysyy kuitenkin yleensä samana, koska kyse on erikoisalan viestinnän jatkumosta kielirajojen yli (Stolze 2003). Tästä syystä skopos-teorian kannattajilla on vaikeuksia vakuuttaa erikoiskielen alalla toimivia kääntäjiä siitä, että funktion siirrolla on merkitystä myös erikoisalalla (Garzone 2000, Šarčević 1997: 18, 66). Toisin sanoen lähde- ja kohdetekstin sijasta on yksi teksti, joka muuttaa ainoastaan muotoaan kulttuurienvälisessä oikeusviestinnässä.

Sager on osuvasti sanonut, että lakiteksteillä on eri funktio eri lukijoille (Šarčević 1997: 10). Esimerkiksi tullilainsäädäntö voi olla operatiivinen niille, jotka matkustavat ulkomaille, ja informa-

---

http://www.brandmarket.ru/article/branding/chto_nam_stoit_brend_postroit.html),
<http://www.trade-marks.ru/faq.html>, <http://www.patentclub.ru/publications70.shtml>, <http://www.ruspb.ru/faq.asp>
 Viittauspäivä kaikissa 9.12.2003.

tiivinen niille, jotka pysyvät kotimaassaan ja tekevät esimerkiksi tutkimusta aiheesta. Funktioiden verkko vain laajenee käännöksen myötä: tullilainsäädännön käännös voi olla edelleen operatiivinen niille, jotka matkustavat kyseiseen maahan, ja informatiivinen muille. Tästä voidaan kehittää ajatus, että tekstin funktio on katsojan silmissä eli lähdeteksti ja sen käännös pysyvät paikallaan, vain näkökulma niihin vaihtuu. Tämä horjuttaisi vaan entisestään dynaamista skopos-teoriaa, jonka mukaan käännös on liikkuva osa ja muuttuu riippuen käännöksen tarkoituksesta, funktiosta. Käännöstä tehtäessä on mahdotonta tietää, mihin kaikkiin viestintätilanteisiin se joutuu, varsinkin käännösmuistiohjelmien aikakautena, ja mitä merkityksiä siitä on luettavissa uudessa kontekstissa. Alkuperäinen viestintätilanne on sen sijaan yleensä tiedossa, ja tekstiin kirjoittuvat merkitykset ovat sidoksissa nimenomaan alkuperäiseen tilannekontekstiin, joten käännettäessä ei siirretä ainoastaan paljaita merkityksiä vaan väistämättä myös niitä syntynyt tilannekonteksti. Uudessa viestintätilanteessa tekstiin kirjoittuva alkuperäinen tarkoitus ja tilannekonteksti säilyvät mahdollisesti jossain muodossa, mutta uusi tilannekonteksti saattaa tuoda tekstiin myös uusia merkityksiä ja samalla menettää joitakin alkuperäisiä merkityksiä. Dynaamisuus ja tulkintavastuu siirtyvät näin ollen käännökseltä sen vastaanottajille. Funktionaalinen skopos-teoria on ristiriidassa myös käännösekonomian kanssa (vrt. kieliekonomia): voidaan kysyä onko rationaalista tuottaa samasta tekstistä monta käännöstä eri tarkoituksiin?

Juridisilla teksteillä on erilaisia kommunikatiivisia funktioita, minkä vuoksi käännösstrategiatkin ovat erilaisia, ja tyylin on oltava tarkoitukseen sopiva (Sandlund 2004: 102). Jokainen juridinen teksti juontaa kuitenkin merkityksensä laista, joten jokainen juridinen teksti pitää ymmärtää (tulkita) ja tuottaa lain taustaa vasten. Jos lähdetään siitä, että juridinen teksti koostuu tietyistä oikeudellista informaatiota kantavista käsitteistä (sisältö, syvä näkymätön puoli) ja tietyistä leksikogrammaattisista rakenteista (muoto, pintapuoli, rekisteri, tyyli), voidaan sanoa, että käsitteet pysyvät samoina oikeusdiskurssin lajista riippumatta – ne siirretään oikeusviestinnässä sellaisenaan, koska niiden varaan oikeus rakentuu, mutta tyyli eli se tapa, miten kyseisiä käsitteitä välitetään ja mistä näkökulmasta tarkastellaan, vaihtelee oikeusdiskurssin alalajin mukaan. Vastaavasti käsitteiden ja tyylin tiedonlähteet olisivat erilaisia (nuoli osoittaa aina asianomaista tiedonlähdettä):

Tekstin ymmärtäminen		Tekstin tuottaminen	
Lähdekieli		Kohdekieli	
laki	←	käsitteet	→
↑			↑
muut oikeuslähteet		muut oikeuslähteet	

Tyyli – rinnakkainen tiedonlähde:

Lähdekieli		Kohdekieli
laki	← tyyli →	laki
oikeuskäytäntö	← tyyli →	oikeuskäytäntö
oikeustiede	← tyyli →	oikeustiede

Gamzatov (2004: 11) katsoo, että käännöksen tyylilliset virheet eivät aiheuta kuitenkaan niin vakavia seuraamuksia kuin käsitteelliset virheet. Tästä voitaneen olla osittain samaa mieltä. Käsitteet tosiaan ovat oikeuden olemusta, mutta epäonnistunut pintapuoli estää mahdollisesti pääsemästä käsitteisiin. Seuraavassa keskustellaan kahden eri kulttuurin käsitteiden törmäyksestä johtuvasta vastaavuudesta tai ei-vastaavuudesta.

4. Funktionaaliset vastineet

4.1 Yleistä

Tässä tutkimuksessa oletetaan, että erikoisalan kääntämisessä käännettävän tekstin funktio, siihen kirjoittuva tilannekonteksti ei muutu, vaikkakin viestintätilanteessa voi tapahtua muutoksia, jotka tuovat oman merkityspanoksensa tekstiin alkuperäisen merkityksen lisäksi tai sen tilalle. Kun lähde- ja kohdetekstin funktio (tehtävä) on sama, käännoskeinona on useimmiten funktionaalinen analogi eli vastine, joka toimii kohdekulttuurissa kaikin puolin samalla tavalla kuin lähdekielinen vastineensa (Vehmas-Lehto 1999: 70). Tällaiset vastineet ovat toiminnallisesti toistensa korvattavissa, mutta leksikaalisesti niillä ei välttämättä ole mitään yhteistä. Hyvä esimerkki tästä ovat erilaiset sananlaskut ja fraseologismit. Esimerkiksi seuraavat suomalainen ja venäläinen sananlasku vastaavat toisiinsa funktionaalisesti, mutteivät leksikaalisesti: *Se koira älähtää, johon kalikka kalahtaa – Ha वोпе u uanka zopum* (kirjaimellisesti: 'Varkaalla hattukin palaa'). Käännös tehdään ikään kuin vastaanottajaystävälliseksi: vastaanottaja on tutussa ja turvallisessa kieli- ja kulttuuriympäristössä. Voidaan siis väittää, että funktionaalinen analogi kuuluu käännoستieteen dikotomioiden näkymättömämpään päähän: kotouttava, konventionaalinen, hyväksyttävä, pragmaattinen jne. Myös Vinayn ja Darbelnetin jaottelussa funktionaalinen vastine, jota he kutsuvat pelkästään ekvivalenssiksi (equivalence), kuuluu epäsuoriin (ts. vapaisiin) käännoskeinoihin vastakohtana suorille eli kirjaimellisille käännoskeinoille (Munday 2001: 56 - 58). Chesterman (1997: 108) luokittelee funktionaalisen analogin, jota hän kutsuu kulttuuriseksi suodattimeksi (cultural filtering), niin ikään pragmaattisiin eli kohdekulttuuriin suuntautuneisiin käännostrategioihin. Jotkut näkevät funktionaalisisessa analogisssa jopa ideologisen ja poliittisen ulottuvuuden siinä, että lähdekulttuurista järjestelmää katsotaan voivan parhaiten välittää kohdekulttuurisen näkökulman kautta, jolloin kohdekulttuuri on implisiittisesti dominoivassa asemassa (Harvey 2000).

Funktionaalinen analogi edustaa oikeastaan konvergenttia samankaltaisuutta (convergent similarity), jonka lähtökohtana on kaksi toisistaan riippumatonta asiaa A ja B, joilla sattuu olemaan jotakin yhteistä. Tämä kuvastaa myös kääntäjän tosiasiallisia toimintaolosuhteita: funktionaalisisessa kääntämisessä etsitään vastineita, joilla on sama kommunikatiivinen funktio kahdessa toisistaan riippumattomassa järjestelmässä. Konvergentti lähestymistapa on ominaista kontrastiiviselle analyysille, joka etenee merkityksestä muotoon. Kääntämiselle on sen sijaan ominaista divergentti samankaltaisuus, jolloin yhdestä asiasta syntyy useampi toisistaan jossain suhteessa eroava "kopio": $A > A', A''...$ (konvergentin ja divergentin samankaltaisuuden osalta Chesterman 1998: 12 - 16.)

Funktionaalinen analogi on siis konvergentti samankaltaisuus, joka kääntäjän palveluksessa käännöskeinona on tuottamassa divergenttiä samankaltaisuutta.

Erikoisalalla käännettäessä funktionaalisen analogin käyttömotivaationa ovat muita korostuneempia kohdeyleisön odotusnormit (Chestermanin (1997: 64 - 67) expectancy norms) kyseistä diskurssia kohtaan, ei niinkään käännöstä kohtaan. Tietyn erikoisalan tai alakulttuurin sisällä käytetään tiettyä kieltä (rekisteriä). Tietynlainen kielenkäyttö on myös yksi yhteisöllisyyden merkki. Yhteinen kielenkäyttö on elementti, joka vahvistaa ammattikunnan jäsenten yhteenkuuluvuutta (Mattila 2002: 72). Kuten edellä mainittiin "sisäpiiriin" pääsemiseksi on pelattava sisäpiirin kielipeiliä, jotta tulee hyväksytyksi kyseisellä erikoisalalla. Sillä jos käännöstä ei ylipäättään hyväksytä osaksi kohdekielistä erikoisalan viestintää, onko enää merkitystä sillä, kuinka adekvaatti se on? "Juridinen käännös, jota sen lukija (tuomari, asianajaja, hallintovirkamies) ei pidä ammattitaitoisesti tehtynä, menettää vakuuttavuutensa silloinkin, kun se mahdollisesti välittää lähtötekstin olennaisen sisällön." (Galdia 2003: 20). Lukija reagoi tekstiin sisäistämiensä kielinormien ja sosiokulttuuristen arvojensa kautta, ja jos nämä odotukset ovat pahasti ristiriidassa tekstin kanssa, saattaa tämä johtaa jopa käännöksen torjumiseen (ibid.), ellei lukija näe käännöstä toisen kulttuurin edustajana ja hyväksy siten erilaisuuksia.¹⁶

Kääntämisen dikotomioiden kohdekielistä päätä (hyväksyttävyys, kotouttava kääntäminen, konventionaalisuus, pragmaattisuus) puolletaan välillisesti muissakin yhteyksissä: Jos kääntäjä haluaa säilyttää oman ja/tai tekstinsä uskottavuuden myös kohdeyhteisössä, hänen on käytettävä kohdeyhteisössä vakiintunutta termistöä ja rekisteriä (Friedbichler 1997¹⁷), joka selviää nimenomaan autenttisia lähteitä tutkimalla. On siis puhuttava samaa kieltä kuin muut kohdekielisen oikeusviestinnän osapuolet, koska muuta kielenkäyttöä he eivät tunne tai hyväksy. On kunnioitettava kohdekulttuurisen oikeusdiskurssin normeja (Sandlund 2004: 102) ja hallittava oikeudellisten kirjoitusten tyyliä (Smith 1995: 181). Schäffner (1998: 84) mainitsee, että käännöstä voidaan pitää korkealaatuisena, kun se vastaa kohdekulttuurin tekstityypologisia konventioita, jotka ovat kohdeyleisön kokemusten, odotusten ja tiedon mukaisia. Juridiset käännökset voidaan nähdä osana kohdekielistä oikeusviestinnällistä polysysteemiä, olipa käännöksen tarkoitus operatiivinen (lain soveltaminen) tai pelkästään informatiivinen.

¹⁶ Kuvaavaa on mielestäni erään venäläisen juristin reaktio *hovioikeuden* kirjaimelliseen käännökseen *Надворный суд*, jota taisivat myös sanakirjat ehdottaa. Hän kysyi, onko se oikeusinstanssin nimi vai paikkakunnan nimi ("это название судебной инстанции или название местности?"). Kääntäjä on valinnut tässä käännöskeinoksi kirjaimellisen käännöksen, joka pysäytti vastaanottajan, koska kyseinen ilmaisu ei esiinny venäläisessä oikeusdiskurssissa ja siksi on hänelle outo. Jos kääntäjä olisi sitä vastoin käyttänyt venäläisessä oikeusdiskurssissa käytettäviä ilmaisuja käsitteelle 'hovioikeus', kuten esimerkiksi *суд второй инстанции* 'toisen asteen tuomioistuim' tai *суд апелляционной инстанции* 'appellituomioistuim', vastaanottaja tuskin edes kiinnittäisi huomiota siihen, että kyseessä on käännös.

¹⁷ Friedbichler (1997): "...these translations must not only be terminologically correct but also in line with the phraseology and register commonly used by native-speaker professionals, otherwise the scientific credibility of the text and/or the author's professional competence are likely to suffer.."

Joissakin tapauksissa funktionaalilla analogilla saattaa olla kielteinen harhaanjohtava vaikutus, esimerkiksi jos vastaanottaja ei huomaa ollenkaan viitteitä vieraaseen kulttuuriin ja yhdistää käännöksen automaattisesti omaan kulttuuriinsa. Funktionaalisen analogin ja leksikaalisen käännöksen dilemma voidaan kiteyttää kysymykseksi: käännetäänkö poliisi miliisiksi¹⁸ ja vice versa vai jätetäänkö poliisi poliisiksi ja miliisi miliisiksi? Vastaus riippune käännöksen tarkoituksesta. Sanotaan, jos suomalaisessa lehdessä oleva otsikko "Poliisi vaatii palkankorotusta" käännetään hyvää funktionaalista käännöstapaa noudattaen venäläiseen lehteen "Suomessa miliisi vaatii palkankorotusta", funktionaalinen käännösratkaisu ei liene oikeutettu. Ongelma voidaan kuitata sanomalla, että käännöksen ei pidä tuoda esille liikaa kohdemaan oloja ja historiallisia nimityksiä (Mattila 2002: 503). Koska nämä seikat liittyvät jo kuitenkin tyylin piiriin eli ei-tarkasti määriteltävissä olevaan alaan, tulkinnoissa voi olla eroja.

4.2 Funktionaaliset vastineet juridiikassa

Šarčević (1997: 236) määrittelee funktionaalisen vastineen kohdeoikeusjärjestelmän käsitteeksi, jolla on sama funktio kuin lähdeoikeusjärjestelmän käsitteellä. Termiä käytetään myös oikeusvertailussa (mts. 236). Funktion samankaltaisuus ei kuitenkaan vielä takaa, että funktionaalinen vastine olisi sopiva käännöksen tarkoitukseen, vaan lisätutkimuksia tarvitaan (mts. 236 - 237).

Juridisessa ympäristössä funktionaalisen analogin harhaanjohtavuus voi koitua vahingoksi. Šarčević kertoo kirjassaan (1997: 249) esimerkin Kanadan oikeuskäytännöstä, jossa tapausta tulkittiin Quebecin oikeuden mukaan sen vuoksi, että kääntäjä käytti ranskankielistä funktionaalista vastinetta. Tuomarin perusteluiden mukaan, jos kääntäjä olisi käyttänyt kirjaimellista vastinetta, tapausta olisi tulkittu englantilaisperäisen *common law* -oikeuden mukaan, koska vastine viittaisi silloin kyseiseen oikeuteen. Tietty termivalinta tuo siis perässään koko oikeusjärjestelmän, johon kyseinen termi viittaa. Sen vuoksi Kanadan kansallisessa kahden virallisen kielen integraatio-ohjelmassa (the National Program for the Integration of the Two Official Languages in the Administration of Justice) suositellaan käytettäväksi kirjaimellisia vastineita *common law* -termeistä federaation tason säädöksissä. Myös EY:n termistön muodostuksessa kirjaimelliset vastineet ovat olleet etusijalla. (mts. 249, 260 - 261.) Kirjaimellinen vastine (käännöslaina) on kaiken kaikkiaan suosituin neologismityyppi juridisella alalla (mts. 259). Šarčevićin kirjassa (1997: 19, 277) voidaan erottaa rivien välistä yleinen ohje, jonka mukaan, jos käännöksellä on informatiivinen tarkoitus, käännetään kirjaimellisesti, ja jos on operatiivinen, käännetään funktionaalisesti, edellä mainituin varauksin. Samoilla linjoilla on myös Garzone (2000), joka puhuu oikeudellisesta vastaavuudesta

¹⁸ Venäläinen lainvalvojaelin, joka vastaa funktionaalisesti suomalaista poliisia.

(legal equivalence) ja rinnastaa sen funktionaaliseen vastaavuuteen, Nidan dynaamiseen vastaavuuteen, Kollerin pragmaattiseen vastaavuuteen ja Newmarkin kommunikatiiviseen kääntämiseen. Toisaalta Harvey (2000) katsoo, että funktionaalinen vastine on sopiva käänöskeino silloin, kun kohderyhmänä ovat maallikot; juristeja se voi johtaa harhaan. Käytännössä varmasti jokainen kääntäjä pyrkii kääntämään funktionaalisesti oman pätevyytensä osoittamiseksi, sillä kirjaimellinen käännöstapa on useimmiten aliarvostetussa asemassa (ks. esim. Komissarov 1999: 169). Kääntäjien käyttäytymistä oikeusalalla seuranneet tulevat johtopäätökseen, että juridisen kääntämisen alalla funktionaalinen käännöstapa on yleinen (Garzone 2000: 9). Juridisten tekstien kääntäjille suositellaankin yleensä funktionaalista käännöstapaa¹⁹ (Šarčević 1997: 235 - 236). Funktionaalinen käänösnormi on siis rakentumassa sekä kääntäjien omasta käyttäytymisestä että ulkopuolelta tulevista ennakkonormeista. Juridisen kääntämisen alalla asiat ovat sikäli päälaellaan, että funktionaalisesta käännöstavasta, joka normaalisti assosioituu "vapaan" kääntämisen kanssa, on tullut normi ja kirjaimellinen käännöstapa edustaa vapaata kääntämistä.

Funktionaalisen vastineen toinen hankaluus harhaanjohtavuuden lisäksi on se, että lähde- ja kohdekielisten käsitteiden vastaavuus on vain harvoin täydellinen. Useimmiten lähde- ja kohdekielisten vastine vastaavat toisiaan vain osittain. (Šarčević 1997: 234 - 235, 241.) Sen vuoksi juridisessä kääntämisessä kyse on lähes aina osittaisten lähivastineiden löytämisestä, koska käsite-eroja löytyy aina jos mennään yksityiskohtiin (Mattila 2002: 520), ja mitä hienommaksi vertailu menee, sitä vähemmän, ellei yhtään, vastineita jää ja päinvastoin, joten relevantti samankaltaisuus on rajattava johonkin (Chesterman 1998: 67 - 72). Lähivastine voi jättää tosin varjoon lähdekäsitteen joitakin piirteitä (Mattila 2002: 522). Terminologisessa sanastotyössä vaaditaan, että ainakin olennaisten käsitepiirteiden on oltava samat, mutta siitä, mitä olennaisiin käsitepiirteisiin kuuluu, voidaan olla eri mieltä (Mattila 2002: 515). Käsite *olennaisuus* on arvostuksellinen, sen vuoksi analogiasuhde riippuu sitä soveltavasta henkilöstä (Aarnio 1989: 245). Myös käänöstieteessä on yritetty käyttää ekvivalenssin mittarina lähde- ja kohdekielisten segmenttien välillä jonkinlaista *tertium comparationis* (invarianssia, ydinmerkitystä, prototyyppiä), mutta todettu, että tällaisen invarianssin todentaminen menee subjektiivisuuden puolelle (Munday 2001: 49, 64). Myös *samankaltaisuuden* arviointi on kontekstisidonnaista ja riippuu mm. arvioinnin ja arvioijan tarkoituksesta ja näkökulmasta, ja sisältää aina subjektiivisen elementin (Chesterman 1998: 9 - 10, 16). Näin ollen kääntäjälle lankeaa vastuu vastineen käyttökelpoisuudesta tietyssä kontekstissa (Šarčević 1997: 241). Voidaan tietenkin ihmetellä, miten termien johdonmukaisuuden käy, jos ne käännetään aina eri tavalla riippuen käännöksen tarkoituksesta ja siitä, mikä piirre on ratkaiseva kulloisessakin kontekstissa, tai riippuen oikeusdiskurssin alalajista.

¹⁹ Weston pitää jopa funktionaalisten vastineiden käyttöä ihanteellisena käänös menetelmänä (Šarčević 1997: 236). Myös Mattila (2002: 556) vaatii, että juridisen kääntämisen on oltava funktionaalista.

Kun kääntäjä käyttää käänöskeinona funktionaalista analogia, hänen roolinsa näyttäytyy olemassa olevan, kääntäjästä riippumattoman informaation välittäjänä (Obenaus (1995) sanoin "information broker"). Tiedonvälittäjä ei ole välttämättä kyseisen alan asiantuntija, hänellä on vain kyky etsiä oikeata informaatiota. Informaation saatavuus nykyaikana ei tarkoita sitä, että oikeata informaatiota olisi helppoa saada: siihen tarvitaan taitoja ja asiantuntemusta. (Obenaus 1995: 250.)

Kääntämisen kannalta funktionaaliset vastineet eivät ole välttämättä optimaalinen käänös-ratkaisu, mutta ne ovat olemassa kääntämisestä riippumatta ja ne on hyvä todentaa ennen kuin kääntäminen aloitetaan, jotta tiedetään, mikä käänösstrategia on syytä valita. Kyse on toisaalta kääntäjän kompetenssista – tietää olemassa olevat vaihtoehdot – ja toisaalta performanssista – osaa valita oikein (Chesterman 1998, Varantola 2003).

Oikeusalalla vallitsevat käänöksille asetettavat tarkkuusvaatimukset ovat johtaneet siihen, että kääntäjät keskittyvät niin perusteellisesti vastineiden hakuun, että kääntäminen tapahtuu helposti sana- tai lausetasolla, ja teksti kokonaisuutena jää jalkoihin. Ei sovi myöskään unohtaa juridisten tekstien kulttuurista ulottuvuutta: niitä on tarkasteltava tiettyä tilanne- ja kulttuuritaustaa vasten. Oikeustekstit ovat suorastaan "raskaana" tietyille kulttuurille. Jopa saman oikeusjärjestelmätyypin sisällä on kulttuurihistoriallisia eroavaisuuksia oikeusjärjestysten välillä. (Obenaus 1995: 248 - 250.)

4.3 Funktionaaliset vastineet ja prototyypisyys

Sosiokognitiivisia näkemyksiä soveltaen (Temmerman 2000: 70 - 71) funktionaalisen vastineen hakuprosessi muistuttaa jokseenkin prototyypistä ajattelua, metaforista analogiapäätelyä, joka perustuu aiempaan kokemukseen (kääntämisen tapauksessa lähdevastineeseen). Kääntämistä on joskus ajateltukin lähdetekstin metaforana (Chesterman 1998: 17).²⁰ Prototyypistä lähestymistapaa sovelletaan yleensä yhden kielen sisällä, mutta sen soveltamisella kääntämiseen voisi olla vapauttavaa vaikutusta, sillä prototyypinen ajattelu tarjoaa paljon joustavuutta. Prototyypisiä luokkia ei voida määritellä tiettyjen välttämättömien piirteiden avulla, joita kaikilla jäsenillä on oltava; prototyypiset luokat ilmentävät perheyhtäläisyyksiä, joiden jäsenten edustavuusaste vaihtelee (toiset jäsenet ovat vähemmän luokkaa edustavia kuin toiset), ja prototyypisten luokkien rajat ovat sumeita (Temmerman 2000: 64 - 65). Tätä sumeutta pidetään jopa välttämättömänä, koska muuten kieltä ei voitaisi käyttää tarpeeksi joustavasti jatkuvasti muuttuvassa maailmassa (Karlsson 1998: 20). Kielen sumeus on siis funktionaalista, koska ihmiset ovat "luonteeltaan epätarkkoja", joten tarkoin määritelty kieli ei olisi tehokas kommunikaation väline (Chesterman 1998: 47, viittaus Keenan).

²⁰ Puhutaan metaforan lähteestä ja kohteesta (Temmerman 2000: 159 - 160) - lienee sama metaforinen ajattelu taustalla kuin kääntämisessä.

Tätä joustavuutta käytetään hyväksi mm. lainsäädäntöalalla: kieli jätetään tarpeeksi väljäksi kattamaan mahdollisimman monia tapauksia ja tilanteita. Aarnio (1989: 19, 258) vertailee lakipykälää kuminauhoihin, joita venytetään tai supistetaan käyttötilanteen mukaisesti. Muussa tapauksessa lainsäädäntöä jouduttaisiin jatkuvasti muuttamaan sitä mukaa kun syntyy uusia tilanteita. Lainsäädäntöä muutetaankin, kun kategorioiden rajat on vedetty äärimilleen, ja on tarvetta vaihtaa kategoria. Esimerkiksi koska avioliitto käsittää miehen ja naisen, avioliiton käsitteeseen ei enää mahtunut kategoria "samaa sukupuolta olevat henkilöt", joten tarvittiin uusi käsite ja uusi laki – Laki rekisteröidystä parisuhteesta (9.11.2001/950). Ehkäpä kielensisäisesti avioliiton käsite olisikin kestänyt laajentamista, mutta kielenulkoisen ideologin painostus ei sallinut käsitteen laajentamista.

Lainsäädännön joustavuutta ylläpidetään tulkinnalla, jota sovelletaan rajalla oleviin tapauksiin. Samanlaista joustavuutta voitaisiin käyttää hyväksi kääntämisessä. Voitaisiin ajatella, että funktionaaliset analogit kuuluvat samaan prototyypiseen luokkaan. Prototyyppi voisi palvella *tertium comparationisena*, jonka suhteen samankaltaisuus mitataan: mitä lähempänä prototyyppiä sitä samankaltaisempaa (Chesterman 1998: 8). Krzeszowskin mukaan prototyypiteoria tarjoaa hyvän välineen erikielisten ilmaisujen samankaltaisuusmittarissa. Skaalan toisessa päässä on täydellinen semanttisten ja/tai syntaktisten piirteiden täsmäytys ja toinen pää on kognitiivisesti rajattu siten, että kahta kieltä hallitseva pystyy tunnistamaan lingvistiset yksiköt samaan kategoriaan kuuluviksi. Koska mitään *a priori* annettua minimaalista samankaltaisuusastetta ei ole, päätöstä yksiköiden samankaltaisuudesta ei tehdä tiettyjen piirteiden perusteella vaan taustatietojen, ts. havainnon, kognition perusteella. Chesterman lisää tähän, että kognitiolla on kylläkin roolinsa skaalan kummassakin päässä. (Chesterman 1998: 43 - 44.)

Jos kääntäminen tapahtuisi prototyypisten luokkien tasolla, niin periaatteessa mitkä tahansa luokkaan kuuluvat jäsenet olisivat toistensa vastineita. Kääntäminen tapahtuu kuitenkin yleensä hienommalla, eriytetymmällä tasolla, mutta mikä taso on riittävä, riippuu kulloisestakin käännoistilanteesta. Ei voitane kiistää, että prototyypiset luokat ohjaavat kuitenkin kohti vastinetta. Temmermanin (2000: 119) tutkimuksen perusteella mielessä kehitetyt kokemukseen perustuvat (abstraktit) käsitteet, jollaisina oikeuskäsitteitä yleensä pidetään, osoittavat prototyypisen rakenteen piirteitä. Prototyypien ongelmana on kuitenkin edelleen niiden ydinmerkityksen todentaminen, jota vastaan muita jäseniä voidaan tarkastella. Temmerman (2000) ehdottaa "ydinmääritelmiä", mutta ei ota kantaa niiden subjektiivisuuteen. Hän esimerkiksi katsoo yhdessä tapaustutkimuksessaan, että lääketieteellinen prototyypiluokka sisältää myös kaupallisia käsitteitä (mts. 93), mistä voitaneen olla monta mieltä. Ongelma ei poistu toteamalla, että ydinmääritelmien olennaiset piirteet vaihtelevat tilanteen ja näkökulman mukaan, koska jonkunhan ne on kuitenkin todennettava.

Prototyyppien myötä keskustelu on siirtynyt jo tavalliselta sanatasolta käsitteellisemmälle tasolle. Seuraavassa tarkastellaan näitä tasoja hieman tarkemmin.

5. Funktionaaliset merkitysyksiköt

5.1 Yleistä

Otan tässä luvussa käyttöön juridiset merkitysyksiköt -käsitteen, joka perustuu Tognini-Bonellin (2001) konseptiin funktionaalista merkitysyksiköistä (functionally complete units of meaning) ja kontekstuaaliseen merkitysteoriaan. Tarvitsen käsitettä myöhemmin perustelemaan menetelmää funktionaalisten vastineiden hakemiseksi verrannollisesta lakikorpuksesta, ja tämä luku toimii pohjustuksena vastineiden hakumenetelmiä käsittelevälle luvulle.

Kontekstuaalinen merkitysteoria, jonka takana olevat suuret nimet ovat mm. Firth ja Halliday, heräsi ehkä uudelleen henkiin korpuslingvistisen tutkimuksen myötä. Korpuslingvistiikan tutkijat ottivat sen käyttöönsä luultavasti huomattuaan selvät yhtymäkohdat tutkimuskohteiden välillä: sekä korpuslingvistiikassa että kontekstuaalisessa merkitysteoriassa kyse on sanojen tosiasiallisesta käyttäytymisestä. Perusajatuksena on, että sana saa merkityksensä naapurisanoista ja tilannekontekstista ja kaiken lisäksi nämä naapurussuhteet ovat toistuva, säännönmukainen ilmiö. Varsinkin tämä toistuvuusaspekti, jonka teoreetikot saattoivat ennen vain aavistaa individualistisen kielenkäytön perusteella, tuli korpuslingvistisen tutkimuksen myötä objektiivisesti mitattavaksi ja formalisoitavaksi.

Kontekstuaalinen merkitysteoria on korpuslingvistiikan kautta vaikuttamassa taustalla myös korpusleksikografien näkemykseen sanojen merkityksistä (esim. Hanks 2002). Kontekstuaalinen käänne on havaittavissa myös kääntämisessä (Varantola 2004), johon se on luultavasti ohjautunut korpusleksikografian kautta. Varantola (2004) osoittaa edellytyksiä, jotka johtivat kontekstuaaliseen käänteeseen: sähköinen toimintaympäristö, Internet, tekstien saatavuus, pääsy korpuksiin, jotka ovat jo itsessään kontekstisidonnaisia, korpuspohjaiset sanakirjat, kääntäjien ongelmanratkaisutekniikat, sanakirjojen, korpusten ja kääntäjien välinen kohtaaminen ja interaktio.

Myös yhteiskunnassa on käynnissä jotakin kontekstuaalista käännettä muistuttavaa. Mediakulttuurin professori Lehtonen (2004) havaitsee, että ihmiskunnassa on tapahtumassa hallitsevan metaforan muutos "säiliöstä" "suhteiden kimpuksi", jolloin kohteet ja ilmiöt saavat identiteettinsä suhteesta muihin kohteisiin ja ilmiöihin; identiteetti muodostuu siis muualla kuin kohteessa itsessään – kohteen rajalla. Toisin sanoen kun sana saa merkityksensä suhteestaan naapurisanaan ja tilannekontekstiin, saavat yhteiskunnalliset ilmiöt ja instituutiot sisältönsä suhteesta toisiin ilmiöihin ja instituutioihin. Pyrkimykset semanttiseen webiin perustuvat niin ikään ajatukseen sanojen kontekstuaalisuudesta.

Samalla lailla kuin kontekstuaalinen merkitysteoria on tuotu korpuslingvistiseen sekä korpusleksikografiseen diskurssiin, pyrin tässä integroimaan korpuslingvistisen diskurssin kontekstuaalisine merkitysteorioineen juridiikan ja juridisen kääntämisen diskurssiin.

5.2 Käsite vs. merkitys vai käsite = merkitys?

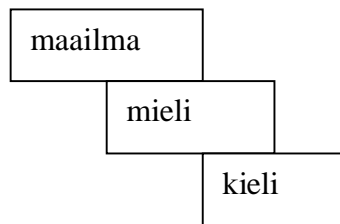
5.2.1 Käsite, termi, terminologia

Juridiikassa katsotaan usein, että oikeusjärjestelmä toimii käsitteiden varassa (Lehto1999: 125). Oikeustiede jäsentää oikeusjärjestystä käsitteiden kautta ja oikeustieteen huomio kohdistuu nimenomaan käsitteisiin, kun taas esimerkiksi oikeuslingvistiikan – termeihin (Mattila 2002: 21). Käsite on ajattelun, ihmismielen luoma abstrakti hahmo ympäröivistä esineistä tai asioista, joista materiaalisessa viestinnässä käytetään jotakin merkkiä (CD-perussanakirja, Sanastotyön käsikirja 1989: 24). Esimerkiksi rikos on sitä, miksi se mielletään (Ter-Akopov 2002: 8). Tässä mielessä suuren yleisön käsitys rikoksesta eroaa ehkä oikeudellisesta rikoksen käsitteestä, koska yleisön käsitys perustuu moraalinen käsitykseen ja tunteisiin, kun taas oikeudellinen käsitys perustuu lakitekstiin. Lainsäätäjän taitoa on löytä sopusointu näiden kahden käsityksen välillä.

Käsite on perinteisen terminologian ja termityön keskeinen lähtökohta. Perinteisen näemyksen mukaan käsitteet ovat olemassa termeistä ja kielistä riippumatta (Pearson 1998: 10). Logiikka ei vaadi, että jokaisella käsitteellä olisi oma termi: välillä on käsite, mutta termi puuttuu. Tosin kun käsitettä kuvaava termi puuttuu lainsäädännöstä, sen olemassaolon todistaminen on vaikeampaa, koska silloin joutuu käyttämään muuta argumentaatiota. (Savickij 1987: 247 - 248.) Temmerman (2000) tuo esiin erilaisen, sosiokognitiivisen näkökulman terminologiaan, jonka mukaan käsitteitä ei voida välittää eikä ajatella tai ymmärtää ilman kieltä. Hän myöntää kuitenkin, että jotkut käsitteet olivat olleet olemassa ennen kuin ne "keksittiin" (esimerkiksi DNA) (mts. 5); myös hänen omat tutkimuksensa osoittavat, kuinka käsitteestä voidaan puhua käyttämättä sitä tarkoittavaa termiä (mts. 105). Suomen oikeusalalla "käsitteellä" viitataan usein sekä termiin että sen sisältöön (Mattila 1999a: 107) ja näin näyttäisi olevan myös Venäjän lainsäädännössä, jossa alkupykälissä määritellään usein laissa käytettäviä termejä, joita sanotaan käsitteiksi: основные понятия, используемые в настоящем Кодексе / Законе (koodeksissa / laissa käytettävät peruskäsitteet).

Yleisesti hyväksytty käsitys on se, että oikeus saa muotonsa ainoastaan kielellisesti (mm. Helin 1999: 44, Jyränki 1999: 1, Lehto 1999: 122, Tolonen 1999: 8), koska toista tapaa materialisoida lainsäätäjän tahtoa ihmiskunta ei tunne (Savickij 1987: 3). Oikeuskäsitteen sisältö avautuu vain kielellisin keinoin. Aarnion (1990: 103) sanoin juridiikan alalla ollaan "kielen vankeja". Juristi

liikkuu koko ajan kielen sisällä muodostaen kielensisäisen kielipelin (mts. 119 - 120). Oikeus muokkaa (tai seuraa) ekstralingvististä todellisuutta ja ihmisten käyttäytymistä, mutta sekin tapahtuu pääosin kielellisin tai semioottisin keinoin (esim. liikennemerkki)²¹. Oikeuskieli siis materialisoi oikeuskäsitteitä, mutta oikeuskieli ei ole yhtä kuin oikeus, koska kielen, mielen (tajunnan) ja todellisen maailman suhde ei mene yksi yhteen (Gubajeva 1995: 167): sanamerkki ei ole todellisuuden eikä ihmismielen peilikuva, vaan sen taitettu heijastus kielessä (mts. 50).²² Kielen, mielen ja maailman suhdetta voidaan yleisesti hyväksytystä kolmiomallista²³ poiketen kuvata seuraavasti:

Kuva 1. Maailman, mielen ja kielen taitettu suhde.

Yhteisön jäsenet ovat ikään kuin allekirjoittaneet keskenään sopimuksen sanamerkkien käytöstä (Gubajeva 1995: 48). Karlsson (1998: 13) puhuu tähän liittyen "sanattomasta sosiaalisesta sopimuksesta", johon kielellisen symbolin muodon ja merkityksen sinänsä mielivaltainen (arbitraarinen) suhde perustuu. Tämä sopimussuhde on varsin selvästi nähtävissä terminologiassa: tarkoitteen, käsitteen ja termin välillä vallitsee konventionaalinen (sopimuksenvarainen) suhde (ks. Sanastotyön käsikirja 1989). Juridiikassa kyseinen suhde solmitaan lainsäädännöllisin keinoin. Austinin ja Searlen kielifilosofian mukaan konventionaalisuus integroi myös ei-kielellisen aineksen eli yhteisössä vallitsevat konventionaaliset säännöt ovat muotoa "sana (tai teko) x merkitsee tosiseikan y kontekstissa c" (Helin 1990: 145 - 146). Esimerkiksi kun sanotaan "tahdon" (sana) vihkimistilaisuudessa (tilannekonteksti) merkitsee se suostumusta avioliiton solmimiseen (tosiseikka). Näin syntyneitä tosiseikkoja Searle kutsuu institutionaaliseksi erotukseksi "raaoista" tosiseikoista, jotka ovat olemassa ilman konventionaalisia sääntöjä. Juridisia tosiseikkoja pidetään nimenomaan institutionaalina, konventionaalisiin sääntöihin perustuvina. (Helin 1990: 146, 151.)

Kulttuurienvälisessä kontekstissa kolmiosuhteen heijastusongelma korostuu vain entisestään, koska ei ole globaalisesti vallitsevaa sopimussuhdetta sanamerkkien käytöstä, maailmaa hahmotetaan eri tavoin eri kulttuureissa (erilainen maailmankuva), asioita tarkastellaan eri näkökulmista, institutionaalisia tosiseikkoja luodaan eri tavoin ja mielikin vaihtelee kulttuureittain (kansallinen mentaliteetti). Todellisuutta saatetaan jäsentää erilaisin käsittein eri kulttuureissa mutta

²¹ Oikeudellisista symboleista ks. esim. Vlasenko 1997: 30 - 31.

²² Wittgenstein piti aiemmissa opeissaan (Tractatus Logico-Philosophicus) kieltä todellisuuden ja ajattelun kuvana. Ajattelun, kielen ja todellisuuden rajat menivät hänellä yksi yhteen. Myöhemmin hän luopui tästä kuvateoriastaan. (Aarnio 1990: 105, von Wright 1982: 145 - 148.)

²³ Ogdenin ja Richardsin kuuluisa kolmiomalli *tarkoite - käsite - termi*, jota sovelletaan perinteisessä terminologiassa (ks. esim. Sanastotyön käsikirja 1989: 24). Kolmiosuhde *kieli - mieli - maailma* tunnustetaan myös lingvistiksemantiikassa (ks. Karlsson 1998: 205).

käyttää niistä silti semanttisesti samoja sanoja tai sitten päinvastoin käyttää samoista käsitteistä semanttisesti vastaamattomia merkkejä. Esimerkiksi New Yorkin *Supreme Court* vastaa käsitteellisesti muttei kielellisesti suomalaista *alioikeutta* (Mattila 2002). Ongelma tiedostetaan mm. oikeusvertailussa (Bogdan 1994: 59, Saidov 2000: 48 - 49). Juridisten termien kulttuurienvälisen harhaanjohtavuuden syy on yleensä historiallisessa kehityksessä: vuosien saatossa ulkoisesti samojen termien taakse on muotoutunut erilaisia käsitteitä (Mattila 2002: 498 - 500).

Juridiset käsitteet ovat periaatteessa objektiivisesti paikannettavissa: käsite niputtaa yhteen määrätyt, eri puolilla oikeusjärjestystä olevat sitä koskevat säännöt, joten kaikki käsitteet palautuvat viime kädessä tiettyihin lainsäädännön normeihin (Aarnio 1989: 292 - 294). Tässä yhteydessä puhutaan normikompleksista, joka on käsitettä koskevien normien summa (esim. avioliitto on avioliittoa koskevien sääntöjen tulkittu sisältö) (mts. 74). Toisten käsitteiden sisältö selviää suoraan laista, toisten virallisen tai tieteellisen tulkinnan kautta (Ter-Akopov 2002: 32). Oikeudellista käsitettä ei voida kuitenkaan tulkita mielivaltaisesti (Ter-Akopov 2002: 31), tulkintaa ohjaavat mm. erityiset juridisen tulkinnan standardit (Aarnio 1989: 306).

Terminologian kymmenvuotiskatsauksessaan L'Homme et al. (2003: 153) osoittavat niitä kohtia, joissa yleinen terminologian teoria ontuu varsinkin viimeaikaisten käytäntöjen ja korpusanalyysimenetelmien valossa: mm. termien osoittamat käsitteet eivät ole sisällöltään eivätkä erikoisalaltaan tarkkarajaisia yksiköitä; termejä haetaan käytännössä erikoisalan korpuksista ja analysoidaan niiden merkityksiä semasiologisesti (sanasta merkitykseen) eikä onomasiologisesti (merkityksestä sanoihin); termit ovat pääasiassa kontekstiriippuvaisia yksiköitä, joilla on tietty funktio tietyssä tekstissä; monet termit ovat polyseemisiä ja variaatiolle alttiita. Uusien lähestymistapojen ja tietokonesovellusten kautta pyritään ymmärtämään paremmin termien lingvististä käyttäytymistä. Esimerkiksi käsitys monisanaisista termeistä saattaa muuttua käsitykseksi termien säännönmukaisista kollokaatioista. Termityössä on ennenkin käytetty korpuksia; uutta on isojen tekstimassojen saatavuus sähköisessä muodossa sekä korpusanalyysityökalut. Tämä kehitys johtaa kin terminologisen datan uusien hakumenetelmien kehittelyyn. (mts. 153, 158 - 159.)

Klassisen terminologian teorian tutkimuskohteeseen kohdistuva näkökulma yritetään sosio-terminologian myötä muuttaa preskriptiivisestä deskriptiiviseen näkökulmaan ja paroleen, todelliseen kielenkäyttöön, ts. termejä tutkitaan niiden tekstuaalisessa ympäristössään (Temmerman 2000: 31 - 33). Sosiokognitiivisessa lähestymistavassa terminologiaan termin merkityksenä pidetään sitä, miksi se ymmärretään. Koska ymmärtäminen ei ole koskaan staattisessa tilassa, vaan on jatkuvassa muutosprosessissa ihmisten tiedon kartuttamisen myötä, termin denotaatti ja siis merkitys kehittyy myös koko ajan. (mts. 149 - 150.) Merkitys asetetaan siis riippuvaiseksi ymmärtämisestä, mikä tuo esiin merkityksen subjektiivisia näkökohtia, kun taas perinteinen terminologia tavoittelee objektiivisuutta.

Terminologian ihanteenahan on ollut tilanne, jolloin yhtä termiä vastaa aina vain yksi käsite ja päinvastoin (Sanastotyön käsikirja 1989: 70). Tähän perustuu myös näkemys siitä, että termin merkitys ei riipu kontekstista, kun taas yleiskielen sanan merkitys paljastuu vasta kontekstissa (Reformatski 1994: 308, Haarala 1981: 15). Todellisuus on kuitenkin toinen. Termit ovat vain sanoja eikä mikään kielellinen ole niille vierasta (Kotelova 1995: 284). Niinpä juridisessakin terministössä esiintyy polysemiaa, synonymiaa sekä homonymiaa (Mattila 1999b: 47, 2002: 171 - 178, Savickij 1987: 23, 35, 38 - 40, Vlasenko 1997: 48 - 78). Polysemian tapauksessa tulkitsijan on kontekstin perusteella valittava termille oikea merkityssisältö (Mattila 2002: 176). Käsitteen ja termin välisestä suhteesta huolimatta siis nojaututaan kontekstiin eli termin materiaaliseen ympäristöön. Temmerman (2000: 138 - 152) pitää jopa synonymiaa ja polysemiaa erikoiskielen välttämättöminä funktionaalisina ominaisuuksina: polysemia on seurausta tiedon ja ymmärryksen kehityksestä (sanoja pakotetaan joustamaan) ja synonymia on seurausta hienoista näkökulmaeroista. Samoilla linjoilla on myös Gubajeva (2004: 62 - 66), joka pitää synonymiaa ja polysemiaa lakikielen luonnollisina ilmiöinä ja katsoo, että synonyymeilla on parhaimmillaan tarkentava ja selventävä funktio lainsäädännössä. Synonyymien avulla voidaan niin ikään kattaa tietty semanttinen kenttä lähes aukottomaksi (Mattila 2002: 178). Gubajeva (2004: 66) katsoo, että lakikielessä monosemia ei ole tärkeä niinkään terminologisessa mielessä vaan sosiaalisessa: pääasia on, että termin merkityksestä vallitsee yhteisymmärrys ja yhtenäinen tulkinta. Tärkeintä on siis Aarnion (2004) refleksiivisten uskomusten mallin mukaan se, että jokainen uskoo esimerkiksi tiettyyn oikeustilaan ja uskoo, että jokainen muukin uskoo siihen vapaaehtoisella pohjalla. Aarnio (2004) kutsuu tätä moderniksi konventionalismiksi.

5.2.2 Merkitys, sana, leksikografia

Merkitys, kuten käsite, mielletään usein mentaaliseksi ilmiöksi, sen vuoksi merkitysoppi lieneekin jäänyt lingvistiikassa taka-alalle (Tognini-Bonelli 2001: 157, 175, ks. myös Karlsson 1998: 201). Saussuren strukturalismin ansiosta merkitystä ei enää katsottu pelkästään sanan ominaisuudeksi tai sanan ja käsitteen väliseksi suhteeksi, vaan sitä alettiin pitää tietyn sanan suhdeverkostona (Tognini-Bonelli 2001: 169). Lingvistisessä semantiikassa merkitystä on kuitenkin perinteisesti pidetty kielijärjestelmän sisäisenä ilmiönä, josta tilanneaspekti on suljettu pois ja viety pragmatiikan piiriin. Wittgensteinin myötä filosofiassa alkoi lingvistiikkaankin vaikuttanut suuntaus, jonka mukaan ilmaisun merkitys määräytyy kielen käyttötilanteen mukaisesti. (Karlsson 1998: 204 - 205.) Käyttötilanne on ymmärrettävä "kielipelinä" (Wittgensteinin termi), jossa yhdistyvät kielenkäyttö toimintana, elämänmuoto (toimintaa, tekoja) ja tapa tarkastella maailmaa (Aarnio 1990: 113). Kielipeli on toisin sanoen sitä, mikä nykyään tunnetaan diskurssina. Wittgensteinin sanoin "sanojen merkitys on

niiden käytössä"²⁴ (Tognini-Bonelli 2001: 159). Nimenomaan tämän postulaatin Firth on ottanut oman merkitysteoriansa lähtökohdaksi (mts. 159). Firthin kontekstuaalisen merkitysteorian yksi oletama on se, että merkitys ilmenee lingvistisellä tasolla eikä mentaalilla (mts. 157). Firthin mallissa lingvistisen deskription kohde on havaittavissa ja osoitettavissa oleva (mts. 164). Lingvistiikassa kontekstuaalinen merkitysteoria sijoittuu semantiikan ja pragmatiikan rajamaille. Merkityksen kontekstiriippuvuuden yhteydessä kielitieteessä puhutaan tarkoitetuista (puhujan tarkoittamista) ja konstruoiduista (kuulijan tajuamista) merkityksistä (Karlsson 1998: 205). Aarnion (1990: 103 - 104) mukaan tosiasialliseen kielenkäyttöön paneutuva Wittgensteinin lähestymistapa vaikuttaa lupaavalta myös juridisen tulkinnan kannalta, koska oikeuskieli on perimmäältään yleiskieltä ja juridinen kielenkäyttö on sukua yleiskielenkäytölle.

Korpusleksikografit eivät usko enää yksittäisen sanan merkitykseen: he näkevät siinä korkeintaan prototyypin, merkityspotentiaalin, joka voidaan aktivoida tietyissä konteksteissa; alamerkitykset syntyvät erilaisten sanojen ja niiden yleisten merkitysten erilaisista kombinaatioista lauseissa (generative lexicon); sanojen määritelmiä sekä käännösvastineita kaksikielisissä sanakirjoissa on pidettävä likiarvoina tai avaimina hakusanan merkitykseen; sanan merkitys on probabilistinen ja liukuva, samoin kielenkäyttö; tutkitaan suuntauksia ja preferenssejä; tarvitaan prototyypiteoria ja ydinmerkityksiä, joiden varaan rakennetaan alamerkityksiä (Varantola 2004, viittaukset Atkins, Rundell, Hanks, Zaenen). Hanksin (2002: 159 - 160) mukaan leksikografit määrittelevät joka tapauksessa konteksteja, eivätkä yksittäisten sanojen merkityksiä, vaikkeivät he sitä myöntäisikään, joten hän ehdottaa, että sanakirja-artikkelikin jäsenyisi hakusanan kontekstien mukaan, joista sanan eri merkitykset ovat johdettavissa. Sanan syntagmaattiset suhteet ovat havaittavissa ja objektiivisesti mitattavissa teksteissä, kun taas havaittu merkitys on leksikografian subjektiivinen näkemys sanan merkityksestä (mts. 181). Tulevaisuuden sanakirjojen kaavillaan perustuvan semanttisiin verkostoihin, joita rakennetaan korpusevidenssiin nojaten (ks. Atkins 2002: 16 - 23). Fillmoren johtama projekti FrameNet (<http://www.icsi.berkeley.edu/~framenet/>), joka perustuu kehyssemantiikkaan ja sanojen merkitysten prototyypiajatukseseen, on juuri tällaisen tulevaisuuden sanakirjan/tesauruksen prototyyppi. Se lähtee liikkeelle kuitenkin semanttisista kehyksistä eikä korpusevidenssistä. FrameNetin ja varsinaisen korpusanalyysin välillä on muitakin eroja: korpusanalyysi osoittaa prototyypiset käyttönormit eikä merkitysprototyyppejä; se on pinnallisempi kuin FrameNet siinä, että se tyytyy pinnalla oleviin tekstuaalisiin piirteisiin, jotka aktivoivat sanan tietyn merkityspotentiaalin, ja pystyy siten saman tien disambiguoimaan sanan eri merkityksiä; korpusanalyysissä lähtökohtana ovat sanat (semasiologinen näkökulma) eivätkä merkitysheykset (onomasiologinen näkökulma) kuten FrameNetissä; FrameNetissä ei pyritä systemaattisesti identifioimaan sanan kaikkia merkityk-

²⁴ Wittgensteinin perässä myös jotkut muut filosofit (esim. Diamond, Stenlund, Segerdahl) omaksuivat ajatuksen, että kielellisen ilmaisun merkitys avautuu käyttökontekstissa (Hertzberg 2004: luennot).

siä, vaan lähdetään liikkeelle kehyksistä (frames). (Fillmore 2002: 106, Hanks 2004: 5.) Kehyksen sisällä analysoidaan sanojen suhteita toisiinsa kyseisissä käyttöyhteyksissä. Takana on ajatus, että ymmärtääkseen sanan merkityksen, on ymmärrettävä koko konteksti, jossa sitä käytetään, kaikkine "pelaajineen" ja niiden rooleineen, vaikka nämä pelaajat eivät olisi eksplisiittisesti läsnä tietyssä tekstissä. Esimerkiksi ymmärtääkseen, mikä on kiertoheitto, on ymmärrettävä kriketin semanttinen kehys. (Hanks 2002: 161 - 163.) Tässä mielessä kehyssemantiikka muistuttaa hyvin paljon terminologisia käsitejärjestelmiä sillä erotuksella, että se perustetaan yleiskielen sanojen todelliseen tai potentiaaliseen käyttöön eikä ontologiaan. Yhtä lailla termin kohdalla eivät kaikki käsitejärjestelmän elementit ole välttämättä läsnä tietyssä tekstissä, mutta ne vaikuttavat taustalla termin sisältöön. Zaenen (2002: 235) näkeekin leksikografiassa uuden kiinnostuksen heräävän ontologioita kohtaan, joissa tehdään erottelu kielen sanojen ja kielestä riippumattomien käsitteiden välillä, ja hän ennustaa kiinnostuksen yhä kasvavan semanttisen webin tavoittelun myötä. Lähestymistapa pääsee oikeuksiinsa varsinkin monikielisessä kontekstissa, sillä eri kielissä käsitteitä leksikaalistetaan eri tavoin (ibid.). Sähköisen tiedonhaun tarkoituksiin on kehitetty mm. semanttinen verkosto (tai leksikaalinen tietokanta tai käsitejärjestelmä) WordNet (<http://wordnet.princeton.edu/>) ja sen eurooppalainen monikielinen versio EuroWordNet (<http://www.illc.uva.nl/EuroWordNet/>). Kyseisissä tietokannoissa yleiskieliset sanat on linkitetty toisiinsa erilaisin semanttisin suhtein: synonymia, hyponymia, antonymia ja meronymia. Verkostojen syvimpänä rakenteena on terminologian kaltainen käsitejärjestelmä. (Kettunen 2004.)

Käännöstieteessä Nida teki aikoinaan siirron kontekstuaalista merkityksen määräytymistä kohti (Munday 2001: 38 - 39), mikä ilmeni dynaamisen ekvivalenssikäsitteen syntymisessä. Nida (2001: 31 - 41) erottelee seuraavia kontekstityyppejä, jotka vaikuttavat hänen mielestään tekstin sisällön ymmärtämiseen: syntagmaattinen konteksti (sanan tekstuaalinen lähiympäristö), paradigmaattinen konteksti (ontologia), tekstistä esiin nousevat kulttuuriset arvot konteksteina, kontekstit, joissa suositaan yleiskielisestä merkityksestä poikkeamista (esim. mainokset), muut tekstit konteksteina (intertekstuaalisuus), diskurssin yleisö kontekstina, rekisterit konteksteina, symbolinen kieli ja fonetiikka kontekstina (esim. runous).

5.2.3 Synteesi

Kun leksikografiassa ja leksikologiassa kiinnostutaan ontologioista, terminologiassa kiinnostutaan puolestaan semantiikasta, joten nykyaikainen leksikografia ja terminologia lähestyvät vähitellen toisiaan. Onhan perinteisen terminologian lähtökohtana oleva käsite loppujen lopuksi merkitysprototyyppi: yksittäisten tapausten yleistys. Terminologian piirissä termien välisiä suhteita nähdään välillä semanttisina verkostoina ja korpustutkimuksen myötä myös termien leksikkosemanttisia

suhteita alettiin pitää tärkeinä (L'Homme et al. 2003: 157). Kageura ehdottaa jopa "käsitteen" korvaamista "merkityksellä", koska hän uskoo, että termien ja käsitteiden väliset suhteet terminologiasa vastaavat täysin sanojen ja niiden merkitysten välisiä suhteita semantiikassa, joten terminologialle itsenäisenä tieteenalana ei ole periaatteessa tarvetta (Temmerman 2000: 33). Vastargumenttina voidaan esittää, että terminologia ansaitsee oman paikkansa tieteenalana tarkasti rajatun tutkimuskohteensa vuoksi – erikoiskielen sanasto – sekä selkeän menetelmän vuoksi – käsiteanalyysi. Terminologiassa sanojen ja merkitysten välisten suhteiden sopimuksenvaraisuus (konventionaalisuus) on paljon selvemmin esillä kuin yleiskielessä, jossa tällaiset suhteet syntyvät ikään kuin luonnollista tietä, tiedostamatta.

Sanan (termin) ja käsitteen suhdetta voidaan halutessa luonnehtia preskriptiiviseksi, sopimuksenvaraiseksi, kielijärjestelmän sisäiseksi, ontologiseksi ja ideaaliseksi²⁵, kun taas sanan ja sen merkityksen suhdetta deskriptiiviseksi, materiaaliseksi ja tosiasialliseksi (empiiriseksi) sanan käyttäytymiseksi. Merkitykset ovat aineettomia, mutta ne ilmaistaan aineellisin kielellisin muodoin (Karlsson 1998: 15, 201), mutta käsitteitä ei ilmaista välttämättä lainkaan. Semanttinen merkitys ei voi olla olemassa ilman sanaa, kun taas käsite periaatteessa voi (Temmerman 2000: 5, viittaus Felber). Kun käsitteen ja termin välinen suhde solmitaan (juridiikassa se jätetään tosiaan väljäksi kattamaan mahdollisimman monia tapauksia), sen jälkeen termi alkaa elää omaa elämäänsä merkitysten maailmassa. Näin materialisoituna kielellinen ilmaisu saa itsenäisen aseman myös sen luojaan (esim. lainsäätäjiin) nähden (Tšerdantsev 2002: 40).

Lainopin keskiössä on oikeudellinen tulkinta eli perimmältään merkitysvaihtoehdon valinta (Aarnio 1989: 193). Tulkinnan tuloksena määrätylle kielelliselle ilmaukselle, sanalle tai lauseelle, annetaan merkitys (mts. 160). Toisin sanoen lainopillisessa tulkinnassakin on kysymys kielellisen ilmaisun ja sen merkityksen välisestä suhteesta, sillä jos sanan ja käsitteen suhde olisi vakio, tulkintaa ei tarvittaisi. Tässä mielessä lainopillinen tulkinta menee ristiin perinteisen terminologian periaatteiden ja tavoitteiden kanssa, joiden mukaan tulkintaa ei tarvita, koska yhtä käsitettä vastaa aina yksi termi ja päinvastoin (Temmerman 2000: 127). Oikeudellisen tulkinnan olemassaolo on omiaan vahvistamaan, ettei termejä käytetä aina samoissa merkityksissä, merkitykset eivät ole selvärajaisia, termien merkityksistä ei vallitse aina yhteisymmärrys, termien semantiikka voi muuttua (polysemia), ihmisten ymmärtäminen voi muuttua ja termien taustalla olevat ilmiöt ovat myös muutokselle

---

²⁵ Juuri tällaisena termin ja käsitteen suhde nähdään perinteisessä terminologiassa, jossa ei oteta huomioon kielenkäyttöä, kommunikaatiota, vaan eristetään termit ja suojellaan niiden merkityksiä mahdolliselta muutokselta (Pearson 1998: 12 - 16, Temmerman 2000: 21). Kognitiivisessa lingvistiikassa kielellisen ilmauksen merkityksenä pidetään vuorostaan tajunnassa olevaa käsitteistettyä, sisäistettyä tilannetta, joka on reaali maailman subjektiivista representaatiota (Saukko-nen 2001: 185 - 186).

alittiita²⁶. Näin esimerkiksi Suomessa kesällä 2004 uutisoitiin siitä, että Korkeimman oikeuden rikoksista annettavat tuomiot ovat ajan mittaan lieventyneet, minkä vuoksi eduskunnassa aiottiin tutkia sitä, mitä lainsäätäjät ovat alun perin rangaistussäännöksillä tarkoittaneet. Alkuperäinen merkitys on ajan myötä ikään kuin haalistunut, joten siitä aiottiin ottaa selvää uudelleen. Oikeusdiskurssi onkin jatkuvassa muutostilassa: sen merkitys muuttuu paitsi ajassa, myös riippuen kielestä, jolla se on ilmaistu, ja lukijasta (Harvey 2002: 182). Juridiikassa on erilaisia tulkintaperusteita. Termin ja merkityksen välinen suhde lukeutuu todennäköisesti sanamuodon mukaisen (kieliopillisen) tulkinnan piiriin (Aarnio 1989: 165, 256), koska siinäkin merkitys ilmenee lingvistisellä tasolla, kun taas käsitteiden sisältöä koskevat päätelmät perustuvat loogiseen käsiteanalyysiin (mts. 218). Oikeudellinen tulkinta perustuu pääasiassa oikeusviestinnän sisäisiin oikeuslähteisiin, kuten edellä oli puhetta.

Tietokonelingvistikissä kirjallisuudessa erotellaan kaksi merkitystyyppiä, jotka sopivat hyvin myös tämän tutkimuksen tarkoituksiin. Toisaalta on konseptuaalinen (käsitteellinen, syvä) merkitys, joka kuvastaa sanojen kognitiivista kielensisäistä syvää merkitystä ja joka voidaan ilmaista käsitepiirteiden kautta. Ja toisaalta on kollokatiivinen (pinnallinen) merkitys, joka tulee esille sanojen välisistä suhteista todellisessa kielenkäytössä. Tällaiset sanojen väliset suhteet ovat havaittavissa ja ne luovat yhdessä kollokatiivisen merkityksen. (Velardi et al. 1991: 156.)

Tämän tutkimuksen korpuslingvistinen aspekti tuo mielenkiinnon kohteeksi sanojen ja merkitysten välisen kollokatiivisen suhteen. Kääntäjä kommunikatiivisen toiminnan osapuolena on tekemisissä todellisen aktiivisen kielenkäytön kanssa. Toisaalta kääntäjällä ei välttämättä edes ole erikoisalan sisäistä konseptuaalista tietoutta, ellei hän ole kyseisen alan asiantuntija. Kollokatiivisen (kontekstuaalisen) merkityksen kääntäjä voi sen sijaan havaita sanojen tosiasiallisen käytön perusteella.

5.3 Konteksti ja koteksti

Kontekstina voidaan nähdä hallidaylaisittain ainakin kolme ulottuvuutta: kulttuurikonteksti, tilanekonteksti ja kotekstin konteksti (Yuanyuan 2003: 20 - 21). Täytyy sanoa, että kontekstin määritelmä ei ole yksiselitteinen. Kontekstina voidaan pitää tutkimusnäkökulmasta riippuen kommunikaatioon osallistuvien yhteistä jaettua tietoutta, viestintätilannetta taikka tekstiä (Schiffrin 1994: 365 - 378). Kontekstin tutkimuksessa voidaan erottaa ainakin kahdeksan perinnettä / suuntausta: 1. Malinowski ja aiemmat etnografit, 2. Wittgenstein, Austin ja muut filosofiset lähestymistä-

²⁶ Temmerman (2000: 227) osoittaa kolme polysemian syytä, joilla voidaan selittää muitakin merkitysten variaatioita: 1. maailman muutos uuden teknologian tai sosiaalisen muutoksen myötä; 2. kognitiivisella tasolla tapahtuva muutos käsitteen ymmärtämisessä; 3. kielessä tapahtuvat muutokset (merkityksissä ja kieliyksiköiden vuorovaikutuksissa).

vat, 3. Bahtin ja Vygotskij, 4. interaktiotutkimus, 5. puheen etnografia, 6. etnometodologia, 7. keskusteluanalyysi ja 8. Foucault (Yuanyuan 2003: 33, viittaus Duranti & Goodwin). Tässä tutkimuksessa keskitytään kuitenkin vain niihin tekijöihin, joihin viitataan usein korpuslingvistikossa tai oikeustieteellisessä diskurssissa: Firth, Halliday, Wittgenstein ja Austin.

Firthin merkitysoopin mukaan kaikenlainen kommunikatiivinen toiminta on aina merkityksellistä. Merkitys löytyy kaikista tilanteista ja niiden osatekijöistä. Ihminen on Firthin mukaan "sosiaalinen eläin"²⁷, joka pyrkii kommunikoimaan sosiaalisessa kontekstissa. (Tognini-Bonelli 2001: 157 - 159.) Myös Gadamerin mukaan ihmisen yhteiskunnallinen olemassaolo on luonteeltaan kielellistä (Aarnio 1989: 143). Näin ollen kommunikaatiota ei voida irrottaa tilanteesta – tilannekontekstista, joka voidaan nähdä osana laajempaa kulttuurikontekstia. Sanojen käyttö ei tapahdu eristyksessä, vaan se voidaan analysoida ainoastaan kontekstuaalisesta ja funktionaalisesta näkökulmasta. (Tognini-Bonelli 2001: 157 - 159.) Aarnion (1990: 116) mukaan "ilmaisua saa merkityksensä vasta sosiaalisessa kielellisessä käytännössä", koska muuten koko merkityksen ongelmaa ei ole. Karlsson (1998: 9) taas katsoo, että perimmäältään kielenkäyttö on vapaa tilannesidonnaisuudesta. Tällä hän tarkoittaa sitä, ettei ihminen välttämättä puhu tässä ja nyt -tilanteesta, vaan hän tavallaan voi liikkua puheessaan tilanteesta toiseen. Mutta tässäkin tapauksessa nämä etätilanteet analysoidaan ja annetaan niille merkityksiä ajankohtaisesta sosiaalisesta kontekstista käsin. Esimerkiksi lapselle voidaan kertoa Tuhkimon tarinaa didaktisessa tarkoituksessa "kiltteys aina palkitaan" tai nukutustarkoituksessa, jolloin tarinalle annetaan erilaiset merkitykset.

Viaggion mukaan tilanteen ulkopuolella, vaikkakin lingvistikossa, millä tahansa sanalla, lausekkeella, lauseella, kappaleella ja puheella voi olla lukuisia mahdollisia merkityksiä, tietyssä tilanteessa – vain yksi (Tognini-Bonelli 1996: 216). Tähän suuntaan viittaa myös Saukkosen (1997: 113 - 114) kieliyksiköiden ja merkitysten/funktioiden korrelaatio: mitä isompi ja kompleksisempi yksikkö on, sitä vähemmän merkityksiä/funktioita sillä on (vrt. teksti ja virke, virke ja sana).²⁸

Kulttuuri- ja tilanneympäristö eli konteksti realisoituu kontekstissa eli nonverbaalinen ympäristö realisoituu verbaalisessa ympäristössä (Tognini-Bonelli 2001: 87). Esimerkiksi tämän tutkimuksen LexFin-korpuksessa *ulosmit**-hakutermin yleisimmät kollokaatiot ovat *omaisuus* ja *velallinen* (funktiosanoja lukuun ottamatta, korpustyökalu WordSmith Tools 3.0). Suomen kielen tekstipankin aineistossa, joka koostuu lehtiartikkeleista, vastaavan termin yleisimmät kollokaatiot liittyvät Sundqvist-tapaukseen, jota puitiin julkisuudessa erityisesti vuonna 1999: fraasit *Syytteen mukaan Sundqvist on välttänyt ulosmittausta pitämällä luotolliset shekkitilinsä koko ajan miinuksen*

²⁷ Karlsson (1998: 1) käyttää ilmaisua "puhuva eläin", *homo loquens*.

²⁸ Tästä voidaan johtaa myös muita korrelaatioita. Mitä pienempi kieliyksikkö on, sitä isompi on sen toistuvuus (vrt. sana ja teksti). Toisaalta mitä isompi kieliyksikkö, sitä enemmän vaihtoehtoisia ilmaisutapoja sillä on: tekstitasolla on enemmän valintoja kuin lausetasolla (Chesterman 1998: 158).

puolella ja *Syyttäjän mielestä Sundqvist on välttänyt ulosmittausta pitämällä luotolliset shekkitilinsä miinuksen puolella* toistuvat lehdestä toiseen, ja *ulosmittausta* ympäröivät sanat vievät siten kollokaation kärjen (<http://www.csc.fi/kielipankki/> 13.2.2004, kaikki suomenkielinen aineisto, korpustyökalu Lemmie 2.0). Kielenulkoinen tilannekonteksti *Sundqvist* on luultavasti ensiksi realisoitunut oikeusdiskurssissa (*syytteen mukaan*) ja siirtynyt sitten referaattina lehtidiskurssiin. Saman hakutermin verbaalinen konteksti siis muuttuu riippuen tilannekontekstista (käyttöympäristöstä): ensimmäisessä tapauksessa tilannekontekstina on prosessilainsäädäntö, toisessa lehti yhteiskunnallisten tapahtumien kuvaajana.

Eri diskursseissa sama sana niveltyy eri tavoin toisiin sanoihin ja saa siten mahdollisesti erilaisen merkityksen, tai samalla sanalla voi olla erilainen symboliarvo eri diskurssiyhteisöille (Talja 2004). Tässä voidaan kysyä, toimiiko suhde toisinpäin eli voidaanko verbaalisen kontekstin perusteella päätellä, mistä tilannekontekstista sana on irrotettu, ja voidaanko siten erottaa eri diskurssit toisistaan? Jos käytössä on hyvin edustava erikoisalan korpus sekä yleiskielen korpus, voidaan periaatteessa kollokaatio-ohjelman avulla disambiguoida saman sanan käyttöä terminä ja yleiskielen sanana nimenomaan verbaalisen kontekstin perusteella. Oletuksena tällöin olisi, että sana esiintyy terminä ainoastaan erikoisalan sisällä. Tähän liittyy myös keskustelu siitä, kumpi on dominoiva tekstityyppien identifioimisessa: tekstien ulkoiset puitteet vai sisäiset piirteet. Kontekstin ja kielen välistä vuorovaikutusta voidaan periaatteessa lähestyä kummastakin päästä: voidaan tutkia miten tietty kontekstuaalinen merkitys ilmaistaan leksikogrammaattisesti tai voidaan analysoida miten tietyt lingvistiset muodot rekonstruoivat kontekstuaalisen merkityksen (Yuanyuan 2003: 20 - 21). Hallidayn teksti-/diskurssianalyysimalli linkittää mikrotason lingvistisiä valintoja tekstin kommunikatiiviseen funktioon ja sen taustalla olevaan sosiokulttuuriseen kontekstiin (Munday 2001: 105). Halliday (1985/1998: 5) katsoo, että tosielämässä konteksti edeltää tekstiä, tilanne edeltää siihen liittyvää diskurssia. Toisaalta Halliday (1985/1998: 37 - 38) esittää lukuisia esimerkkejä siitä, kuinka tekstiotteiden perusteella tietyn kulttuurin edustajat pystyvät rekonstruoimaan tilanteen, jossa teksti on tuotettu. Voidaanko esimerkiksi sataprosenttisella varmuudella päätellä, mistä tilannekontekstista seuraava teksti on irrotettu: "Päällystakin, virkapaidan, jerseytakin, kenttäpuseron, virkahaalarin, villapaidan ja pikeepaidan molempiin hihoihin olkavarren kohdalle sekä kesä- ja talvilippalakkien etuosaan kiinnitetään kankainen brodeerattu vankeinhoitolaitoksen tunnuskuva, joka on halkaisijaltaan 6,5 senttimetriä. Sen pohjaväri on tummansininen."? Vastaus on alaviitteessä²⁹. Toisaalta konteksti luo tiettyjä odotuksia siinä tuotettavien tekstien suhteen.

Merkityksen koodaus tapahtuu Sinclairin mukaan ylhäältä alas: semanttisesta prosodiasta kieliopillisiin ja leksikaalisiin valintoihin (Tognini-Bonelli 2001: 105). Käännöstieteessä puhutaan

²⁹ Oikeusministeriön asetus vankeinhoitolaitoksen virkamiesten virkapuvusta sekä suoja- ja erityisvaatetuksesta 8.10.2002/850, 3 luku, 5 §.

retrospektiivisestä käännösprosessista, joka etenee alhaalta ylös (mikrotason lähdekielisistä kieliyksiköistä lähtevä kääntäminen), ja prospektiivisesta käännösprosessista, joka etenee ylhäältä alas eli kohdetekstin pragmaattiselta tasolta lähtevä kääntäminen, jossa otetaan huomioon käännöksen funktio, kohdekulttuuriset tekstitypologiset konventiot, vastaanottajien taustatieto ja kommunikatiiviset tarpeet (Schäffner 1998: 86). Yuanyuan (2003: 32 - 33) katsoo, että lähdetekstin tulkitsemisvaiheessa kääntäjän on edettävä laajemmasta kontekstista kielenkäyttöön ja kohdetekstin tuottamisvaiheessa päinvastaisessa suunnassa: tietyistä lingvistisistä muodoista ylempiin kontekstuaalisiin piirteisiin varmistaakseen, että valittavat lingvistiset muodot sopivat kyseiseen kohdekieliseen kontekstiin. Hermeneutiikassa uskotaan, että osaa ei voida hahmottaa ilman kokonaisuutta, joka puolestaan riippuu osien hahmotuksesta (Aarnio 1989: 141). Suhde on siis kaksisuuntainen: leksikogrammaattiset valinnat voivat vaikuttaa isompaan tilannekontekstiin muuttaen sitä ja päinvastoin. Esimerkiksi epäsojiva sanavalinta kesken vakavaa oikeudenkäyntiä voi muuttaa tilanteen koomiseksi. Saukkosen (2001: 165) mukaan jos kielelliset piirteet ja ulkoinen viestintätilanne eivät vastaa toisiaan, vastaanottaja joutuu tulkitsemaan uudelleen ja joko sijoittamaan tekstin toiseen tekstilajiin tai sysäämään vastuun kömmähdyksestä viestin lähettäjälle. Jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa ihmiset tekevät päätelmiä kummastakin suunnasta: tilanteesta tekstiin ja tekstistä tilanteeseen; konteksti luo tekstin ja teksti luo kontekstin (Halliday 1985/1998: 36, 47). Puhutaan kielen "kaksoiskontekstuaalisuudesta": kielenulkoinen konteksti vaikuttaa kielenkäyttöön ja kielenkäyttö muovaa todellisuutta (Heikkinen 2000: 119). Jantunenkin (2004: 30 - 31) katsoo, että kontekstuaaliset ja kontekstuaaliset valinnat ovat kaksisuuntaisessa vuorovaikutussuhteessa: konteksti vaikuttaa leksikaalisen yksikön valintaan ja merkitykseen, kun taas leksikaalinen yksikkö tuo oman merkityspanoksensa tekstiin ja vaikuttaa muiden yksiköiden valintaan ja merkitykseen. Kääntäjän on joka tapauksessa hyvä olla tietoinen kummastakin päästä – kontekstuaalisesta ja kielellisestä – riippumatta tarkastelunäkökulmasta pitääkseen ne sopuissa. Toisaalta tekstin ja tilannekontekstin ristiriitaisuutta voidaan käyttää hyväksi esimerkiksi luovassa tarkoituksessa.

Tämän tutkimuksen yhteydessä oli kiinnostavaa huomata, kuinka tietoisuus tilannekontekstista vaikuttaa jopa morfologisella tasolla. LexFin-korpus ajettiin läpi morfologisella FinTwo-ohjelmalla, joka tuottaa taivutusmuotoisista sanoista perusmuodot, jotka viedään sitten hakemistoksi. Morfologisen analyysin jäljeltä syntyi runsas joukko taivutusmuotohomonymisia sanoja, joita piti disambiguoida kyseiseen kontekstiin sopivaksi, ts. poistaa manuaalisesti ylimääräiset perusmuodot. Tekstuaalista lähiympäristöä ei kuitenkaan tarvittu, koska jo pelkästään kognitiivinen tekstilajitietoisuus (kyseessä on lakiteksti) auttoi päättämään mistä perusmuodosta on kulloinkin kysymys. Niinpä *oikeusturvan* perusmuodoiksi ohjelma ehdotti *oikeusturva* ja *oikeusturpa*; *tunneilta* → *tunti* ja *tunneilta*; *yhteisöille* → *yhteisö* ja *yhteisyö*; *kuuluvan* → *kuuluva* ja *kuulupa*; *kanteen* → *kanne* ja *kansi*; *puolisoista* → *puoliso* ja *puolisuo*; *suosiakseen* → *suosia* ja *suosika*; *hakemusta*

→ *hakemus* ja *hakemusta*; *maksakoon* → *maksaa* ja *maksakoko*; *pantakoon* → *panna* ja *pantakoko* jne. Näissä tapauksissa ratkaisevana erottajana oli leksikaalinen tietoisuus tekstilajista. Seuraavissa tapauksissa ylimääräisiä perusmuotoja poistettiin nojaten oletukseen lakitekstien persoonattomuudesta (Mattila 2002: 96 - 97): *osaan* → *osa* ja *osata*; *asun* → *asu* ja *asua*; *ajat* → *aika* ja *ajaa*; *lupaan* → *lupa* ja *luvata*. Viimeinen tapaus oli tosin ongelmallinen, koska Oikeudenkäymiskaarista (1.1.1734/4) löytyy kuin löytyykin *luvata*-verbi ensimmäisessä persoonamuodossa: tuomarin, todistajan, asianosaisen tai asiantuntijan vala tai vakuutus alkaa sanoin "Minä N. N. lupaan ja vannon..." tai "Minä N. N. lupaan ja vakuutan...". Tietoisuus siitä, että lakiteksteissä ei käytetä kysymyslauseita (Mattila 2002: 96 - 97), auttoi ratkaisemaan seuraavia tapauksia: *suoritettako* → *suorittaa* ja *suorite*; *haastettako* → *haastaa* ja *haaste* jne. Morfologisia valintoja tehtiin siis suoraan tilannekontekstiin (tekstilajiin) nojaten. Suhde voisi toimia toisinkinpäin: morfologisten valintojen avulla voidaan disambiguoida eri tekstilajeja.

Konteksti ja koteksti sulautuvat siis yhteen, mikä näkyy myös termien käytössä, kun puhutaan pelkästään kontekstista tarkoittaen molempia. Kontekstin ja kotekstin suhde ei ole kuitenkaan niin suoraviivainen: Saukkosen (2001: 186 - 187) mukaan viestintätilanteen ja siinä esitetyn tekstin kielellisten ominaisuuksien välissä vallitsee teoreettinen aukko. Saukkonen on yrittänyt paikantaa kyseistä aukkoa rakentamalla kontekstiketjun: sosiaalinen viestintätilanne → kognitiivinen tilannekehys (ulkoisen viestintätilanteen representaatio, tekstin subjektiivinen konteksti) → tekstilaji (tilannekehystyyppi) → teksti. Koska konteksti on niin monikerroksinen ilmiö, on vaikea arvioida, missä kulkee sen raja. Jantunen (2004: 12) esimerkiksi tarkoittaa *kotekstillä* omassa tutkimuksessaan lähintä tekstiympäristöä tai tekstuaalista lähiympäristöä ja *tilannekontekstillä* laajempaa tekstiympäristöä tai tekstinulkoista maailmaa. *Konteksti* puolestaan sisältää molempia: sekä tekstinsisäisen että tekstinulkoisen ympäristön. Nojaudun näihin määritelmiin, ellen muuta mainitse.

5.4 Termit kontekstissa

Jokainen lingvistinen yksikkö – lause, lauseke, fraasi, sana tai morfeemi – esiintyy kontekstissa, jolla on tärkeä rooli yksikön merkityksen määräytymisessä, olipa sitten kyse sanasta tai lauseesta (Tognini-Bonelli 2001: 4). Firthin mukaan merkitys määräytyy kieliyksikön verbaalisen kotekstin ja isomman tilannekontekstin perusteella (Tognini-Bonelli 1996: 200). Myös terminologiassa tukeudutaan kontekstiin käsitteen sisällön selvittämiseksi (Dubuc & Lauriston 1997). Tosin terminologiassa on kaksi leiriä: modernit terminologit uskovat kontekstilla olevan merkitystä ja perinteiset

terminologit uskovat edelleen, että termi on kontekstista riippumaton (Pearson 1998: 1 - 2, viittaus Sager).

Terminologiassa on tehty paljon ponnistuksia termien erottamiseksi yleiskielen sanoista. Lingvististä lähestymistapaa ei pidetä enää hedelmällisenä, sillä termit käyttäytyvät tavallisten sanojen tavoin, minkä lisäksi leksikaaliset yksiköt matkustavat käyttöalasta toiseen. (L'Homme et al. 2003: 154.) Sähköiset termien identifiointimenetelmät perustuvat tilastollisiin tietoihin (frekvenssilistat), avainsanatoimintoihin, klustereihin, lingvistisiin rakenteisiin (kollokaatiot ja kolligatiot) (Bowker & Pearson 2002: 140 - 162, 166 - 167). Termien erottaminen yleiskielen sanoista on myös kääntäjän dilemma, jonka ratkaiseminen suuntaan tai toiseen johtaa tietyytyyppeihin tiedonlähteisiin, käänösstrategioihin ja viime kädessä työtulokseen (Varantola 1992: 121, 124). Yksiselitteistä vastausta ei kuitenkaan löydy, koska sanojen ja termien jatkumoa voidaan jakaa usealla eri tavalla (mts. 127).

Yleisen terminologian teorian klassikon Reformatskin (1994: 307) mukaan termin oma "kenttä" on tietyn alan termistö, jonka ulkopuolella termi lakkaa olemasta termi. Tällaisena kenttänä voidaan pitää myös kontekstia, jonka ulkopuolella termi saattaa muuttaa merkitystään, esimerkiksi kun lakikielen sana siirtyy yleiskieleen. Moni terminologi pitää erikoisalaa termin ekstralingvistisenä erottajana (L'Homme et al. 2003: 154). Tätä on tukemassa myös Pearsonin (1998: 8, 26, 36) ajatus siitä, että vain tietyissä kommunikatiivisissa puitteissa sana käyttäytyy terminomaisesti ja vain kontekstin perusteella voidaan päätellä, onko sanaa käytetty terminä vai yleissanana, eli termejä voidaan pitää termeinä vain, kun niitä on käytetty tietyissä konteksteissa. Sen vuoksi hän pitää luotettavina termilähteinä tekstejä, jotka edustavat asiantuntijoiden välistä viestintää, asiantuntijoiden ja alan noviisien välistä viestintää sekä opettajien ja opiskelijoiden välistä viestintää (mts. 36 - 39) eli ainakin yhden viestinnän osapuolen on oltava asiantuntija, jotta varmistutaan, että termejä on käytetty niiden oikeassa alkuperäisessä merkityksessään. Kyse on sanojen erikoisista merkityksistä, jotka aktivoituvat tietyissä kommunikatiivisissa olosuhteissa (L'Homme et al. 2003: 155, viittaus Cabré). Savickij (1987: 177) huomauttaa, että suuri yleisö, toisin kuin juristit, saa yleensä tiedon lain sisällöstä ei suoraan laista, vaan muita kanavia pitkin: tiedotusvälineet (media), oma kokemus, kanssakäyminen muiden kanssa jne. Tällöin informaatio jää puutteelliseksi, koska se on irrotettu alkuperäisestä kontekstista, mistä syystä jotkut juridiset yksityiskohdat häviävät (mts. 177).

Pearson (1998: 8) jatkaa omaa ajatustaan siihen, että tietyissä kommunikatiivisissa puitteissa on yksinkertaisesti suuntaus käyttää termejä, kieli on lähtökohtaisesti termipitoista tai jopa niin, että koko kieli käytettynä tietyissä kommunikatiivisissa puitteissa on potentiaalisesti terminologista. Toisin sanoen kun käännetään juridista tekstiä, on lähtökohtaisesti oletettava, että jokainen sana on termi. Kääntäjällä saattaa tosin olla oma näkökulmansa siihen, mikä on keskeistä ja mikä ei kyseisellä erikoisalalla: sillä mitä asiantuntija ei pidä käsitteellistämisen arvoisena saattaa olla keskeinen

merkitys kommunikaation kannalta (ks. Varantola 1992: 126 - 127). Tutkimukset osoittavat, että kun kääntäjiä, terminologeja ja alan asiantuntijoita pyydetään identifioimaan termit teksteistä, kukin asiantuntijaryhmä päätyy erilaiseen tulokseen, mikä johtunee eri näkökulmista asioihin ja eri tarpeista (L'Homme et al. 2003: 155, Varantola 1992: 125 - 127).

Vastaus kysymykseen "termi vai ei" on siis katsojan ja hänen edustamansa diskurssin silmissä. Juridisen kääntämisen tapauksessa ajatusta termistämisestä on kuitenkin tukemassa itse oikeusdiskurssi, jossa yleiskielen sanat (jopa konjunktio) saavat uuden merkityksen (ks. alla) ja jossa "sääntelyn ekonomian" periaatteen mukaisesti mikään lakitekstin elementti ei saa jäädä merkityksettömäksi (Aarnio 1989: 256, Tšerdantsev 2002: 271). Esimerkiksi Lainsäädäntösanastosta (<http://www.finlex.fi/lains/index.html>) löytyy paljon yleiskielisiä (tai ainakin siltä vaikuttavia) ilmaisuja, kuten esimerkiksi *huolimatta*, *koskea*, *laki*, *mainittu*, *muuttaa laki*, *tarkoittaa*. Sen perusteella, että ne ylipäättään ovat ylittäneet sanastoon, voidaan päätellä, että niillä on oikeusdiskurssissa ellei sisällöllistä, niin ainakin tyylillistä ja konventionaalista arvoa, joten niitä on käännettäessäkin kohdeltava sen mukaisesti. Suomen Rikoslain (19.12.1889/39) 23 luvun 12 §:ään sisältyy esimerkiksi junan määritelmä nimenomaan kyseisen luvun tarkoituksiin: *junalla* tarkoitetaan "veturia tai veturin ja vaunujen muodostamaa kokonaisuutta sekä muuta konevoimalla kulkevaa raidekulkuneuvoa lukuun ottamatta raitiovaunua". Vertailun vuoksi CD-perussanakirjan mukainen junan määritelmä kuuluu: "veturin ja rautatievaunujen jono". Lyhyempänä yleiskielinen määritelmä sallii enemmän merkityksiä ja on yleiskielen funktion mukaisesti joustava. Lakikielen funktio on sen sijaan tarkkuus (ainakin teoriassa) ja vaihtoehtoisten tulkintojen / merkitysten minimointi mielivaltaisesti ja erimielisyyden vähentämiseksi ja siten oikeusvarmuuden ja oikeusturvan edistämiseksi. Se että lainsäädännössä käytetään yleiskielen sanoja ja annetaan niille oma merkityksensä, synnyttää näennäisymmärtämisen ilmiön, jolloin vastaanottaja luulee ymmärtävänsä sanoja, vaikka niillä on juridiikassa oma erityinen merkityksensä (Mattila 2002: 143 - 144, 156). Pääosa oikeustermeistä on muodostettu tällä tavoin (mts. 143). Ilmiö voi olla jopa vaarallinen omassa harhaanjohtavuudessaan. Tässä tapauksessa jo pelkästään määritelmän olemassaolon pitäisi havahduttaa kääntäjä kiinnittämään huomiota kyseiseen sanaan ja tarvittaessa korjaamaan käsitettä mielessään vastaamaan kyseistä määritelmää, joka yleiskielen kannalta tuntuu ehkä naiivilta ja turhalta.

5.5 Austinin onnistunut kieliteko

Austinin (1962) onnistuneen performatiivisen kieliteon ehdot ovat hyvin sovellettavissa myös oikeusdiskurssiin.³⁰ Performatiiveilla Austin (1962: 5 - 7) tarkoittaa verbejä, joiden ilmaiseminen tie-

³⁰ Kielitekojen teorian ja oikeusteorian kosketuspinnosta ovat kirjoittaneet mm. Helin (1990) ja Mattila (2002: 41 - 43).

tyissä olosuhteissa synnyttää jo itsessään jonkinlaista toimintaa (von Wright (1982: 249) kutsuu Austinin teoriaa kielellisten tekojen teoriaksi³¹, kielitieteessä puhutaan puheaktien teoriasta (Karls-son 1998: 205, 241)). Austinin ajatuksia ei ole syytä rajoittaa pelkkiin verbeihin: suorituksia voidaan tulkita laajemmin koskemaan mitä tahansa kielellisiä ilmaisuja. Aiemmin jo puhuttiin siitä, että juridiikassa oikeudet ja velvollisuudet perustetaan, muutetaan ja lopetetaan kielellisin keinoin, välillä pakollisin. Kielelliset teot ovat juridiikassa yleisiä. Esimerkiksi jotta vekseli olisi pätevä, asiakirjan otsikossa on oltava sana *vekseli* (Vekselilaki 1 §), joka on tässä tapauksessa kielellinen teko.

Austinin (1962: 14 - 17) mukaan suorituksen (kieliteon) on tapahduttava kuitenkin tietyissä olosuhteissa (tilanteessa), jotta se täyttyy. Ensinnäkin on oltava tietty hyväksytty konventionaalinen menettely, jossa tietyt henkilöt ilmaisevat tiettyjä sanoja tietyissä olosuhteissa.³² Tyypillinen esimerkki tästä on vihkimistilaisuus, jossa tiettyjen henkilöiden käyttämä tietty fraseologia synnyttää tiettyjä oikeudellisia seuraamuksia. Jos sama pariskunta lausuu samat sanat ilman viranomaisen tai papin läsnäoloa, sanat eivät synnytä minkäänlaisia oikeudellisia seuraamuksia. Toinen ehto on tavallaan jatkoa ensimmäiselle. Menettelyyn osallistuvilla henkilöillä on oltava tarvittava toimivalta ja olosuhteiden on oltava soveliaat. Eli vihkimisesimerkkiä jatkaakseni kuka tahansa ei voi vihkiä ketä tahansa avioliittoon eikä länsimaisissa kulttuureissa voida vihkiä ihmistä, joka on jo naimisissa. Kolmas ehto on, että menettely on kaikkien osapuolten suoritettava oikein eli on käytettävä oikeata fraseologiaa. Monet juridiset toimet vaativat tietyn kielellisen kaavan noudattamista oikeustoimen mitättömyyden uhalla. Juridiikassa käytetäänkin usein valmiita kaavoja, jotta mikään oleellinen ei jäisi pois. (ks. Mattila 2002: 117 - 119.) Neljäntenä ehtona on, että menettely on suoritettava täydellisesti. Ei riitä, että vihkimistilaisuus on toimitettu, osapuolten on myös allekirjoitettava tietyt asiakirjat, jotta kaikki mitä he ovat sanoneet saa oikeusvoiman. Viides ja kuudes ehto liittyvät osapuolten mieleen: heidän on toimittava vilpittömästi, aikomusten mukaisesti ja hyvässä uskossa. Koska ihmisen mieli on kuitenkin mysteeri, kahden viimeisen ehdon täyttämättä jättäminen ei sinänsä mitätöi suoritusta. Neljän ensimmäisen ehdon täyttämättä jättäminen on verrattavissa juridiseen mitättömyyteen: oikeustointa ei ole syntynyt. Kahden viimeisen ehdon täyttämättä jättäminen on taas verrattavissa juridiseen pätemättömyyteen: oikeustoimi on pätemätön, jos se pystytään todistamaan. Kyseiset ehdot täyttävässä tilannekontekstissa ilmaistuna kieliyksikkö voi siis olla samalla jonkinlainen juridinen suoritus.

Voidaan huomata, että Austinin ehdot liittyvät kielenulkoiseen tilannekontekstiin ja korreloivat Pearsonin kommunikatiivisten puitteiden kanssa: kieliyksikön termisyydestä ei voi olla varmuutta, ellei sitä ole käytetty tietyissä kommunikatiivisissa puitteissa, ja kieliyksiköllä ei ole

³¹ von Wright (1982: 250) pitää Austinin filosofiaa lähes yhtä merkityksellisenä kuin Wittgensteinin.

³² Helin (1990: 154) käyttää tästä ilmaisua "institutionaalinen välttämättömyys".

oikeudellisia seuraamuksia (meidän tapauksessamme), ellei sitä ole käytetty tietyssä tilannekontekstissa. Toisin sanoen nimenomaan tilannekonteksti eivätkä käytetyt kieliyksiköt määrää, onko kyse juridisesti relevantista informaatiosta. Kääntäjä voi toisin sanoen punnita tiedonlähteen luotettavuutta sillä, mistä tilannekontekstista se on irrotettu. Tällöin voidaan nojata esimerkiksi Austinin ehtoihin. Samalla tavalla kääntäjä voi punnita käännettävän tekstin: onko hän todella käänntämässä tekstiä, jolla voi olla juridisia seuraamuksia. Pearson asettaa tiedonlähteille lisäehdon, että ainakin yhden viestinnän osapuolen on oltava asiantuntija. Tämä tarkoittaisi sitä, että yksityisten ei-asiantuntijoiden tekemät asiakirjat, joita pidetään joskus myös oikeuskielen alalajina, eivät ole luotettavia tiedonlähteitä, vaikka ne täyttäisivät Austinin ehdot, koska ei tiedetä, käyttävätkö kyseiset henkilöt kaikkia termejä alkuperäisissä merkityksissään tarkoitetulla tavalla. Oikeuslähteet sen sijaan täyttävät sekä Austinin (oikeudellinen menettely, kompetentit osapuolet, oikea fraseologia, täydellisyys) että Pearsonin (asiantuntijat osapuolina) ehdot.

Pearsonin ja Austinin ajatusten valossa herää väistämättä ajatus, että kun terminologit puhuvat kontekstivapaista termeistä, he ehkä ajavat takaa *kotekstivapautta* tietyssä tilannekontekstissa. Tämä ainakin tuntuisi pitävän paikkansa juridiikassa: kun termiä on käytetty tietyssä oikeudellisessa tilannekontekstissa, sen merkitys ei välttämättä riipu enää kotekstista. Koteksti osoittaa vain tiettyä konventionaalista kielenkäyttöä. Koteksti voi myös muodostaa monisanaisen termin. Termi koteksteineen voidaan siirtää muuhun viestintätilanteeseen, jossa se ei synnytä enää oikeudellisia seuraamuksia, esimerkiksi leikkimielinen vihkimistilaisuus tai lakikielen käyttö opiskelijan ainekirjoituksessa tai edellä mainittu Sundqvist-tapaus. Kun samat kieliyksiköt esiintyvät esimerkiksi Austinin ehdot täyttävässä tilannekontekstissa, ne saavat erilaisen sisällön. Kääntäjä voi tiedonlähteinä käytettävien tekstien avulla rakentaa erikoisalan tilannekontekstin, diskurssin, joka luo tietyn näkökulman käännettävään tekstiin ja tarvittavat kommunikatiiviset puitteet kääntämiselle. Näin varmistetaan, että erikoisalan diskurssin ulkopuolista vierasta ainesta, joka väistämättä heijastuu kielenkäyttöön, ei pääse mukaan, ja että termejä on käytetty todellakin termeinä. Juuri tähän periaatteeseen nojasin kootessani tutkimusaineistona olevaa prosessioikeudellista korpusta, joka koostuu lakiteksteistä.

5.6 Konteksti juridiikassa

Jokainen ilmaisu tulee siis arvioida suhteessa siihen kontekstiin, missä se esiintyy (Tognini-Bonelli 2001: 159). Kun oikeudellinen tilannekonteksti on kerran määritelty, kontekstia voidaan tarkastella juridiikan sisällä. Oikeusalalla lähdetään myös siitä, että jokainen ilmaisu – sana tai lause – on kontekstisidonnainen, sen merkitys riippuu käyttöyhteydestä, vaikkakin juridisen ilmaisun merkitys

(tekninen merkityssisältö) on lakia laadittaessa varta vasten lukittu lain sanoiksi (Aarnio 1989: 165 - 166). Juridiikan alalla termi suhteutetaan tiettyyn oikeusalaan eli tiettyyn kontekstiin niin ikään sen merkityksen rajaamiseksi, sillä samalla termillä voi olla eri merkityksiä eri oikeusaloilla. Niinpä Mattila (2002: 542) varoittaa Encyclopaedia Iuridica Fennican osalta, että termien määritelmät ovat kontekstisidonnaisia, sillä oikeustietosanakirja on jaettu oikeusaloittain ja toisella oikeusalalla termillä saattaa olla eri merkitys kuin määritelmässä on esitetty.³³ Savickij (1987: 10) haaveilee, että ihanteellista olisi jos sama termi merkitsisi eri oikeuden aloilla samaa. Mattilakin (2002: 107) sanoo kielellistä yhtenäisyyttä nimenomaiseksi tavoitteeksi. Käytännössä tämä on kuitenkin mahdotonta, sillä vanhat, niin sanotut klassiset, ja uudet oikeusalat kehittyivät eri aikakausina, eri oikeusaloilla on omat käsitejärjestelmänsä jne. (Savickij 1987: 10, myös Mattila 2002: 82). Monosemia on vaikeasti saavutettavissa jopa yhden termijärjestelmän sisällä, puhumattakaan eri oikeusalojen termijärjestelmistä (Savickij 1987: 191). Esimerkiksi Venäjän rikosprosessilain 5 §:ssä, jossa määritellään lain keskeisimmät käsitteet, lähisukulaiset määritellään seuraavasti: близкие родственники – супруг, супруга, родители, дети, усыновители, усыновленные, родные братья и родные сестры, дедушка, бабушка, внуки (henkilön lähisukulaiset – puoliso, vanhemmat, lapset, ottovanhemmat, ottolapset, sisarukset, isovanhemmat, lastenlapset); kun taas siviiliproessilain 281 §:n 2 kohdassa, jossa määrätään, ketkä voivat panna vireille jutun henkilön julistamiseksi oikeustoimikelvottomaksi psyykkisen sairauden vuoksi, lähisukulaisten joukko on paljon suppeampi kuin edellä: близкие родственники (родители, дети, братья, сестры) (lähisukulaiset (vanhemmat, lapset, sisarukset)).

Lainsäädännössä rajoitetaan välillä termin merkitys määritelmän avulla vain tietyn lain tarkoituksiin, jolloin merkitys pätee vain kyseisen lain kontekstissa. Niinpä Mattila (2002: 189) kertoo havainnollisen esimerkin Uuden-Seelannin siipikarjanhoitoa koskevasta laista, jossa päivän ikäiseksi siipikarjaksi määritellään enintään 72 tunnin ikäiset linnut. Kääntäjä voi myöskin tekstinsä alussa solmia "sopimuksen" lukijan kanssa termien käytöstä. Tällainen sopimus voi olla eksplisiittinen tai implisiittinen, joka ilmenee siten, että tietyistä käsitteistä käytetään johdonmukaisesti tiettyä ilmaisua. Tällainen menettely helpottaa kääntäjän tulevia valintoja ja on oikeusdiskurssin konventioiden mukainen: useiden lakien alkupykälissä määritellään laissa käytettävät keskeiset termit. Joidenkin lingvististen (relativististen) teorioiden mukaisesti merkitykset ovat tällä tavoin neuvoteltavissa kommunikaation aikana. Sosioterminologiaksi nimetty suuntaus, jonka pyrkimyksenä on saattaa kielen sosiaaliset aspektit terminologisen teorian ja käytännön piiriin, lähtee myöskin siitä, että termien tarkka merkitys on neuvoteltavissa vasta viestintätilanteessa (Pihkala 2001: 6 -

---

³³ Myös tuomioistuinsanastoprojektissa vastineet on etsitty nimenomaan tuomioistuinten ja lainkäytön kontekstissa, koska muut merkityssisällöt on haluttu jättää sivuun. Kääntämisen lähtökohtana on ollut tuomioistuin- ja lainkäyttöjärjestelmä, ei termin koko juridinen merkityskirjo. (Mattila 2002: 556.)

7). Neuvottelupöytästä toimii tällöin konteksti ja neuvottelukumppaneina teksti ja vastaanottajan kognitio.

Savickijn (1987: 125–126) mukaan lainsäädännön vastaanottaja esimerkiksi on usein johdettavissa kontekstista, joskus tarvitaan laajempi säädöskonteksti. Konteksti pyritään määrittelemään niin tarkoin, ettei termin merkityksestä kyseisessä käyttötilanteessa synny epäselvyyksiä. Tästä johtuen oikeuskieli on erittäin määritelmäpitoista sekä tutkimuksissa että säädöksissä. (Matti-la 2002: 83 - 84.) Savickijn mukaan jokainen säädökseen otettava kieliyksikkö saa uuden semanttisen ympäristön, joka ei voi olla vaikuttamatta siihen (Savickij 1987: 90 - 91), mutta hän ei määrittele miten. Synonymiaa pidetään joskus hankalana ongelmana oikeusalalla. Samasta käsitteestä käytetyt erilaiset termit hankaloittavat lain ymmärtämistä ja tulkintaa. Lähtökohtaisesti oletetaan, että kun on kerran kaksi eri termiä, niiden takana olevat käsitteet ovat myös erilaisia. (Savickij 1987: 35.) Onko kyse samasta käsitteestä selviää tällöin vasta kontekstista käsin (mts. 55). Polysemiaa puolestaan vältetään Vlasenkon (1997: 58) mukaan ei niinkään lauseen kieliopin avulla kuin koko pykälän sisällön avulla. Itse asiassa oikeudellisten tulkintaperiaatteiden mukaan eri termeille ei saisi antaa samaa merkitystä eikä samalle ilmaisulle eri merkitystä eri yhteyksissä (Aarnio 1989: 256, Tšerdantsev 2002: 271).

Kontekstina ei ole ainoastaan tietty oikeusala, vaan myös koko oikeusjärjestelmää voidaan pitää kontekstina. Niinpä Šarčevićin (1997: 67) mukaan juridisten tekstien merkitys määräytyy juridisen kontekstin mukaan eli riippuen siitä, mitä oikeusjärjestelmää vasten ne tulkitaan. Samoin oikeusvertailija Bogdanin (1994: 49 - 50) mukaan mitään juridista kysymystä tai alaa ei voida tarkastella irrallisena, vaan koko oikeusjärjestelmän kontekstissa ja vuorovaikutuksessa. Kun vertaillaan kahta oikeusjärjestelmää, ratkaisut on vapautettava oman järjestelmän kontekstista ja sijoitettava muiden tutkittavien järjestelmien kontekstiin: ratkaisut siis riisutaan oman järjestelmän käsitteistä ja katsotaan niitä pelkästään funktion valossa (Zweigert & Kötz 1998: 44).

Juridiikassa kontekstilla on siis monta eri tasoa: voidaan puhua tietyn oikeusnormin kontekstista, lain kontekstista, oikeusalan kontekstista ja oikeusjärjestelmän kontekstista, joista jokainen sisältyy aina seuraavaan ja vaikuttaa edelliseen (matrjoška-malli). Kinnunen (2004) sijoittaa oikeuskäsitteen eri kontekstikehyksiin seuraavasti: oikeuskäsite → momentti → pykälä → osa → säädös → oikeuden osa-alue → oikeusjärjestys → oikeusjärjestelmä → yhteiskunta ja kulttuuri.

5.7 Funktionaalisen merkityksikön käsite

Esiintyvätkö käsitteet ja niitä kommunikatiivisessa toiminnassa ilmentävät merkit koskaan yksin? Hanksin (2004: 1) mielestä ihmisäivot eivät säilytä ainoastaan eristyneitä sanoja vaan prototyypipi-

siä syntagmaattisia yksiköitä (leksikko + syntaktiset rakenteet), johon yhdistetään tietty sana ja sen merkityspotentiaali. Hän näkee leksikografien tehtävän tällaisten yksiköiden ja niiden merkityspotentiaalien kuvaamisessa (mts. 2). Mitä tapahtuu ihmismielessä käsitteille ja mitkä ovat ajattelun peruselementit lienee yhä arvoitus. Merkit sen sijaan ovat materiaalisia ja niiden käyttäytymistä viestinnässä voidaan seurata ja arvioida. Sinclairin mielestä sana (merkki sekin) ei ole riittävä merkitysyksikkö, tarvitaan myös sen verbaalinen ympäristö merkityksen määrittämiseksi. Tästä syystä hän kritisoikin perinteisiä sanakirjoja, jotka keskittyvät pelkkiin lekseemeihin. (Tognini-Bonelli 2001: 103.)

Tognini-Bonelli (2001: 101) tekee johtopäätöksen, että nimenomaan formaaliset kontekstuaaliset piirteet sanan ympärillä määrittävät sen merkityksen ja funktion tietyssä diskurssissa, eikä sanaa ja sen ympäristöä voida erottaa toisistaan. Tähän perustuu hänen konseptinsa funktionaalisista merkitysyksiköistä: funktionaalisesti ehjä merkitysyksikkö (functionally complete unit of meaning) on monisanainen leksikogrammaattinen yksikkö (tietty leksikko tietyissä kieliopillisissa muodoissa eli kollokaatio ja kolligaatio), joka operoi tietyssä semanttisessa kentässä (semanttinen preferenssi – ydinsana suosii ympärillään tiettyjä sanoja, jotka kuuluvat samaan semanttiseen alaan) ja suorittaa tietyn funktion pragmaattisella tasolla (semanttinen prosodia). Nämä yksiköt menevät yksittäisen sanan rajojen ulkopuolelle ja yhdistävät oman ympäristönsä elementtejä (mts. 131). Funktionaalisten merkitysyksiköiden idean takana on olettama, että sanat eivät elä eristyksessä, vaan tiukassa semanttisessa ja funktionaalisessa suhteessa muihin sanoihin (mts. 154). Idea monisanaisista yksiköistä, jotka täyttävät tietyn funktion kontekstissa, ei ole uusi lingvistiikassa: käsite yhdistetään usein idiomeihin, mutta korpustutkimuksen tulon ansiosta nähdään, että kyse ei ole satunnaisesta ilmiöstä vaan säännönmukaisuudesta (mts. 183). **Funktionaalista merkitysyksikköä voidaan pitää aiemmin keskustelun kohteena olevien käsitteen ja merkityksen, konseptuaalisen ja kollokatiivisen merkityksen risteytyksenä, synteasinä. Tällöin leksikogrammaattinen (syntagmaattinen) suhde edustaa kontekstuaalista merkitystä ja semanttinen (paradigmaattinen) suhde käsitteellistä puolta** (ks. Jantunen 2004: 8 - 10).

Funktionaalisille merkitysyksiköille ei voida osoittaa mitään valmista yleispätevää formaalia propositiota, koska se vaihtelee sanoittain. Kyse on tietyn sanan suhteellisen stabiilista lingvistisestä käyttäytymisestä, joka herättää tiettyjä merkityksiä. Tognini-Bonelli (2001: 183) pitää kyseisiä merkitysyksiköitä kommunikaation rakennuspalikoina. Karlsson (1998: 15) suhtautuu merkitysyksiköihin epäluuloisesti: hänen mukaansa "merkityksen aineettomuudesta johtuen on mahdotonta sanoa, mikä on merkityksen perusyksikkö" ja mitä merkitys ylipäätään on. Funktionaalisten merkitysyksiköiden sijasta korpusleksikografit puhuvat välillä syntagmaattisista yksiköistä, joihin liittyy tietty merkityspotentiaali (mm. Hanks 2004). Korpus ei sinällään tarjoa valmiita merkityksiä, vaan ne päätellään kontekstiin nojaten (Hanks 2004: 4). Käännösyksikön määrittelyssään Vinay ja Dar-

belnet lähtevät niin ikään siitä, ettei se ole yksittäinen sana vaan ajatusyksikön ja leksikaalisen yksikön kombinaatio, jossa merkit on linkitetty kieliopillisesti, idiomaattisesti tai semanttisesti yhteen siten, ettei niitä voi kääntää erillään (Munday 2001: 59 - 60). He pitävät käännösyksikkönä siis jonkinlaista funktionaalista merkitysyksikköä. Tällainen lähestymistapa käännösyksiköihin on hyvin rationaalinen ja käytännöllinen, jos funktionaalisia merkitysyksiköitä pidetään tosiaan kommunikaation segmentteinä.

5.7.1 Deleksikalisaatio ja myötäesiintyminen

Funktionaalisiin merkitysyksiköihin liittyvät läheisesti deleksikalisaation ja myötäesiintymisen (co-selection) ilmiöt. Deleksikalisaatiossa on kyse siitä, että sana menettää joitakin tai kaikki leksikaaliset merkityksensä ja saa uusia isomman monisanaisen merkitysyksikön sisällä (Tognini-Bonelli 2001: 144). Sinclairin mukaan deleksikalisaatio on tyypillistä korkeataajuisille sanoille, jotka menettävät helposti merkityksensä merkitäkseen yhdessä muiden sanojen kanssa. Sana ikään kuin jää naapurisanojensa merkitysten varjoon. (mts. 116 - 117, 123.) Esimerkiksi kun *rikos* saa kumppanikseen adjektiivin *törkeä*, sen merkitys supistuu tarkoittamaan vain tiettyntyyppisiä rikoksia. Tämän lisäksi *törkeän rikoksen* merkitys muuttuu juridiikassa leksikaalisesta numeeriseksi: Suomessa törkeänä voidaan pitää rikosta, josta säädetty lievin rangaistus on useimmiten neljä kuukautta vankeutta (Lappalainen 2004: pyyntö määrätä puolustaja), ja Venäjällä rikosta, josta säädetty enimmäisrangaistus on 10 vuotta vankeutta (UK § 15). Juridiikassa onkin tapana objektiivisuuden nimissä sitoa tiettyjä oikeudellisia tiloja rangaistusasteikkoon tai odotettavissa olevaan rangaistukseen, jolloin ilmaisun koko merkitys avautuu vasta numeerisia arvoja vasten. Esimerkiksi pakkokeinona käytettävän *vangitsemisen* edellytyksenä on se, että epäilystä rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta, *kotietsinnan* edellytyksenä on vähintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus jne. (Niemi-Kiesiläinen 2004: pakkokeinot). Edelleen kun *esitutkinta* saa kumppanikseen adjektiivin *suppea*, esitutkinta rajoittuu vain yksinkertaisiin ja selviin tapauksiin, joista seurauksena on enintään sakkoa (Niemi-Kiesiläinen 2004: suppea esitutkinta). Deleksikalisaation esimerkkinä voi olla myös *luonnollinen henkilö*, joka tarkoittaa juridiikassa yksinkertaisesti ihmistä, toisin kuin sen osista voisi päätellä leksikaalisin keinoin.

Törkeää rikosta, suppeaa esitutkintaa ja luonnollista henkilöä voidaan pitää kollokaatteina, joista käytetään välillä nimitystä "frozen collocation" (Jacobs 1991: 36). Kollokaatiosuhde voi perustua myös leksikaaliseen koherenssiin – sanojen myötäesiintymiseen tietyissä yhteyksissä. Esimerkiksi *kantajan* eri merkityksiä voidaan disambiguoida riippuen siitä, kollokoiko se *laukun* vai *tuomioistuimen* kanssa. Sanat siis disambiguoivat toisiaan: sana saa merkityksensä naapurisanoista, kontekstista. Nämä kontekstit voidaan osoittaa eksplisiittisesti sanakirjoissa prototyyppien tai

semanttisten luokkien avulla (ks. Hanks 2004: 3). Disambiguaatio voi tapahtua siis ensinnäkin kontekstin (diskurssin) tasolla, kun esimerkiksi yleiskieliset sanat erotetaan termeistä (ks. edellä), ja kotekstin tasolla, kun erotetaan sanan eri merkityksiä. Kehittyneitä disambiguointitekniikoita tarvitaan yhä kieliteknologiassa; toisin kuin luultiin monimerkityksisyyttä esiintyy erikoisaloilla yhtä lailla kuin yleiskielessä (Zaenen 2002: 240). Deleksikalisaatio osoittaa kielen fraseologisen luonteen, "idiomiperiaatteen" (Sinclair 1991: 110 - 115): tietyn sanan valinta johtaa tiettyjen sanojen valintaan läheisyyteen (Tognini-Bonelli 2001: 123).

Deleksikalisaatioon liittyy myötäesiintyminen (co-selection): sanat esiintyvät tavallisesti yhdessä, ja tämä tendenssi on niin vahva, että ne menettävät itsenäisen merkityksensä. Tyypillinen esimerkki tästä ovat taas idiomit ja sanayhdistelmät, joissa itsenäiset sanat muodostavat yhdessä uuden merkityksen ja funktion. Tässä leksikaaliset ja kieliopilliset muodot sekoittuvat toisiinsa muodostaakseen uuden merkityksen. (Tognini-Bonelli 2001: 101.) Sanat esiintyvät tutuissa ja tavanomaisissa seuroissa, josta ne saavat merkityksensä (Firthin esimerkki: *lehmät antavat maitoa, tiikerit eivät esiinny tällaisessa yhteydessä, maito ei ole tiikerin verbaalinen kumppani*) (mts. 162). Samaten oikeuskielestä tuskin löytyy sanayhdistelmää *oikeuskelpoinen nainen*, sillä jokainen *henkilö* saavuttaa oikeuskelpoisuuden syntyessään. On siis sanoja, jotka käytännössä eivät koskaan esiinny yhdessä, vaikka teoriassa kaikki kombinaatiot ovat varmasti mahdollisia. Ne ovatkin mahdollisia, mutta silloin rikotaan rutiineja eli käyttäytymisnormeja. Käännöksen kohdeyleisö voi tulkita konventionaalisen muodon rikkomisen kahdella tavalla: kääntäjä ei tunne muotoa (kompetenssikysymys) tai kyse on kohdekielestä poikkeavasta sisällöstä. Ongelman muodostaa ainoastaan ensimmäinen tapaus eli muodon tiedostamaton rikkominen, sillä toisessa tapauksessa muodon tietoinen rikkominen on aivan hyväksyttävä käännösstrategia, kun pitää erottaa kohdekielinen merkityksikkö lähdekielisestä.

Sinclairin tutkimat laajennetut merkitysyksiköt (extended units of meaning) yhdistetään perinteisesti myös idiomeihin (Tognini-Bonelli 2001: 102 - 103). Sanojen idiomaattisuussuuntautuneisuutta on aliarvioitu. Sinclairin mukaan kieli sijaitsee jossain terminologisen tendenssin ja fraseologisen tendenssin välillä. Jatkumon toisessa päässä on suhteellisen itsenäinen yksikkö, kuten termi, ja toisessa päässä monisanainen leksikaalinen yksikkö, joka akkumuloi ympäristönsä osaksi fraasia (mts. 104). Myös Tognini-Bonelli (2001: 101) katsoo, että tekniset termit on eristetty omasta ympäristöstään eli ovat kotekstivapaita. Kuten edellä kuitenkin osoitettiin, myös juridis-tekniset termit ovat riippuvaisia käyttöyhteydestä, ja sen vuoksi ne synnyttävät samaa epätietoisuutta merkityksestään kuin muutkin kielen sanat (Aarnio 1989: 165 - 166). Sinclair ja Tognini-Bonelli tutkivat yleiskielisten sanojen käyttäytymistä suureissa korpuksissa, ja heillä tuntuu jäävän varjoon tilannekonteksti, jonka vaikutusta merkityksen muodostamiseen ei tule aliarvioida, kuten edellä huomattiin.

5.7.2 Juridiset merkitysyksiköt

Edellä esitetyt teoreettiset lähtökohdat voidaan kiteyttää suhteuttamalla ne Gubajevan (1995) ajatuksiin oikeuskielestä: Oikeusnormiin kuuluvat sanat ovat enemmän symboleja, kuin muissa kielenkäyttötilanteissa käytettävät sanat. Oikeusnormiin kuuluvien sanojen tärkein ominaisuus on *idiomaattisuus*. Lakitekstissä mikä tahansa yleiskielen sana (myös konjunktio³⁴) saa uuden merkityksen (*deleksikalisaatio*), koska siitä tulee erottamaton osa oikeusnormia (*sana ja sen ympäristö*), joka on yhtenäinen kokonainen merkki, jolla on tietty juridinen merkitys (*monisanainen funktionaalinen merkitysyksikkö*). Sen vuoksi ymmärtääkseen oikein oikeussäännöksen, on kielen lisäksi oltava käsitys oikeudellisesta todellisuudesta (*konteksti*). (Gubajeva 1995: 84.) Toisin sanoen kaikki kontekstuaalisen merkitysteorian elementit ovat oikeuskielessä läsnä, ja juridinen merkitysyksikkö voidaan määritellä funktionaaliseksi merkitysyksiköksi, jolla on juridinen merkitys. Esimerkkeinä symbolisista juridisista merkitysyksiköistä voivat olla ilmaisut "on syytä olettaa" ja "on syytä epäillä" (*on syytä* – ydinelementti, *olettaa* ja *epäillä* – kontekstuaalinen valinta). Oikeuskirjallisuudessa on käyty keskustelua siitä, tarkoitetaanko niillä samaa asiaa. Toistaiseksi on päädytty siihen, että niiden välillä ei ole eroa: kumpikin on esitutinnan aloittamisen ja pakkokeinojen käytön edellyttämä todennäköisyysaste. On kuitenkin esitetty, että esitutinnan aloittamisen todennäköisyysaste voisi olla alempi kuin pakkokeinojen käytön todennäköisyysaste, jolloin *on syytä olettaa* ja *on syytä epäillä* edustaisivat mahdollisesti eri tasoa. Ilmaukset "todennäköistä" ja "todennäköisin syin epäilty" kuvaavat jo astetta korkeampaa todennäköisyyttä ja ovat "taikasanoja" pidättämistä tai vangitsemista soveltaessa ja syytettä nostaessa. (Niemi-Kiesiläinen 2004: syytä epäillä / todennäköiset syyt.) Deleksikalisaatio ilmenee tässä siten, että kyseisten ilmaisujen merkitys määräytyy ainoastaan sen mukaan, mikä merkitys niihin oikeusalalla liitetään.

Miten jokin merkitys määritellään juridiseksi? Aarnion (1989) ajatuksista voidaan vetää johtopäätös, että jos käsite ei ole millään tavalla sidoksissa lakiin, se ei voi olla juridinen. Mattila viitaten klassiseen saksankieliseen teokseen vuodelta 1914 sanoo, että juridisia ovat ne ilmaukset, jotka eivät ole ajateltavissa ilman oikeussuhdetta tai joiden edellytyksenä on oikeussuhde sekä ne ilmaukset, joita voidaan käyttää myös muissa yhteyksissä, mutta joilla on erityinen sisältö tietyssä oikeudellisessa suhteessa. Juridiset termit kuvaavat sellaista, jonka olemassaolo johtuu oikeusjärjes-

³⁴ Oikeuskirjallisuudessa korostetaan esimerkiksi *ja / tai* -konjunktioiden merkitystä oikeuskielessä ja annetaan ohjeita, jotka kääntäjänkin on hyvä pitää mielessä: jos oikeusnormissa on sanoja tai lauseita yhdistävä *ja*-rinnastuskonjunktio, normin soveltamiseen tarvitaan kaikkien näiden sanojen tai lauseiden ilmaisemien edellytysten täyttyvän yhtä aikaa, kun taas *tai*-konjunktio kohdalla yhdenkin tunnusmerkin täyttyminen riittää (Komarov 1996: 231, Šugrina 2001: 53). Kyseiset konjunktioit ovat niin yksinkertaisia, että kääntäjät katsovat joskus niiden ylitse eivätkä noteeraa niiden tärkeätä funktiota (Šarčević 1997: 151). Esimerkiksi Suomen ja Venäjän rikoslaeissa *tai*-konjunktio on eniten käytetty sana (Probirskaja-Turunen 2003).

tyksestä. (Mattila 2002: 170, viittaus Cornu.) Kelsenin ajatuksen mukaan oikeustieteen tutkimuksen kohteena ei ole todellisuudessa ilmenevä tapahtuma vaan sen oikeudellinen merkitys. Esimerkiksi saliin kokoontuu ihmisiä, jotka pitävät puheita ja nostavat välillä kätensä – tämän ulkonaisen tapahtuman oikeudellinen merkitys voi olla lain hyväksyminen parlamentissa. (Helin 1990: 148, 153.) Bogdan (1994: 49 - 50) esittää, että esimerkiksi avioliitto voidaan nähdä sosiologisena, biologisena, uskonnollisena tai juridisena ilmiönä, ja hän kirjoittaa, että on tarkistettava, mikä on termin merkitys nimenomaan juridisessa kontekstissa.

Toisin sanoen tietty näkökulma asioihin tekee niistä juridisia. Luonnonilmiöt pysyvät luonnonilmiöinä (esimerkiksi lapsen syntymä), mutta kun niitä tarkastellaan oikeudellisesta näkökulmasta ja tulkitaan tiettyjen konventionaalisten sääntöjen avulla, saavat ne juridisen merkityksen (lapsen syntymän juridinen merkitys on mm. se, että kyseinen lapsi saa oikeuskelpoisuuden). Tietty näkökulma asioihin synnyttää vuorostaan tietyn diskurssin, joka heijastuu kielenkäyttöön. Juridisten tosiseikkojen institutionaalinen luonne näkyy siinä, että ne eivät pysty muuttamaan raakoja tosiseikkoja, vaan ne elävät rinnakkain niiden kanssa. Tšerdantsev (2002: 360) puhuu maailman duaalisuudesta: toisaalta on todellinen materiaallinen maailma ja toisaalta ideaalinen juridinen maailma, joka heijastaa edellistä. Gubajeva (2004: 5 - 6) puhuu tähän liittyen "keinotekoisesta juridisesta maailmasta". Kieli on se, joka yhdistää nämä kaksi maailmaa. Edellä esitetyn valossa tähän voitaisiin lisätä, että juridisten merkitysyksiköiden on esiinnyttävä juridisessa tilannekontekstissa, jotta niitä voidaan ylipäätään pitää juridisina.

5.7.3 Toistuvat kielitapahtumat

Kun tähän kaikkeen yhdistetään vielä Firthin konsepti "toistuvista kielitapahtumista" eli siitä, että kieli on toistojen jatkumo sosiaalisessa prosessissa, mistä osoituksena ovat erilaiset frekvenssilistat (Tognini-Bonelli 2001: 159 - 160), kieli näyttäytyy hyvin pitkälle ohjelmoituna, automatisoituna ja ennakoitavissa olevana toimintana. Olettama on se, että ihmiset käyttäytyvät hyvin systemaattisesti. Kieleen ja elämään rakennettu rutiini linkittää toistuvat tapahtumat typologisiin lausuntoihin ja toimii relevantin kielenkäytön kriteerinä. (mts. 160.) Ihmiset ovat tapojensa vankeja, ja korpus toistuvasti vahvistaa tämän. Vaikka kieli suo siihen mahdollisuuden, ihmiset mieluummin toistavat tutut yksiköt kuin luovat uusia. (Danielsson 2004.) Myös sosiaalinen paine johtaa stereotyyppiseen kielenkäyttöön (Hanks 2004: 2)³⁵.

Tognini-Bonelli (2001: 164) pitää suorastaan profeetanomaisina korpustutkimuksen kannalta Firthin (1957: 35) sanoja *tyypillisistä, toistuvista ja toistuvasti havaittavissa olevista* kielitapahtumista.

³⁵ Hanks (2004) johtaa kielenkäyttönormit kielenkäytöstä itsestään, ts. korpuksista, aivan kuten Toury vetää kääntämisen normit käännöksistä.

tumista. Nythän nämä kielitapahtumat ovat helposti paikannettavissa korpusanalyysin avulla, konkordanssiakseleilla. Tämä toistuvuustendenssi tukee oikeastaan strukturalismia: kieli näyttäytyy tosiaan kielisysteeminä, languena. Tognini-Bonelli (2001: 100) on osuvasti sanonut, että suhde konkordanssin horisontaaliakselin ja parolen välillä on sama kuin konkordanssin vertikaaliakselin ja languen välinen suhde. Esiintymät, jotka jakavat vertikaaliakselilla samat toistuvat formaaliset piirteet, voidaan yhdistää kielisysteemiksi; vaikka ne ovat yhtä konkreettiset kuin parole, ne muodostavat systeemin, säännönmukaisuuden (mts. 98). Korpuslingvistit ovat jälleen kerran osoittaneet oikeaksi suomalaisen filosofin Eino Kailan sanat siitä, että inhimillisen tiedonhankinnan keskeinen piirre on *ilmiöissä piilevän säännönmukaisuuden tavoittaminen* (Aarnio 1989: 34). Toistot liittyvät läheisesti myös kielenkäytön ekonomiaan (ks. Saukkonen 1997: 112 - 113).

Oikeuskielen toistuvilla ilmauksilla on oma erityinen funktio: oikeusturva ja oikeusvarmuus edellyttävät toistuvia toimintamalleja ja yhtenäistä tulkintaa (Mattila 2002: 119). Esimerkkinä oikeuskielen toistuvuustendenssistä todettakoon, että Venäjän rikoslaissa on rangaistuksista puhuttaessa käytetty 52 kertaa ilmaisua "с лишением права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью на срок до трех лет или без такового" (jolloin oikeus toimia tietyissä viroissa tai harjoittaa tiettyä toimintaa evätään enintään kolmeksi vuodeksi tai sitten ei) ja ilmaisua "с конфискацией имущества или без таковой" (jolloin omaisuus tuomitaan valtiolle menetetyksi tai sitten ei) on käytetty 29 kertaa. Jos joku lähtee muuttamaan kyseistä fraasia (integroitua funktionaalista merkitysyksikköä) rikosoikeuden tilannekontekstissa, häntä epäiltäneen joko muodon rikkomisesta tai sisällön muuttamisesta. Sinclairin ja Renoufin mukaan poikkeava herättää aina huomiota, mutta jokapäiväinen kieliruutini jää huomaamatta (Tognini-Bonelli 2001: 40). Tautologia on oikeuskielen ominaispiirteitä ihan pragmaattisista syistä: sitä edellyttää täsmällisyys, sillä ilmaisun vaihdos voi synnyttää ajatuksen merkityksen vaihtamisesta (Mattila 2002: 82, Savickij 1987: 35, Šugrina 2001: 60 - 61, Vlasenko 1997: 21). Lakikieli on standardisoitu, siinä käytetään kliseitä, se on kuiva ja yksitoikkoinen, mutta nimenomaan nämä keinot edistävät tarkkuutta ja lakonisuutta (Savickij 1987: 22).

Kun halutaan keskustella jostakin ilmiöstä, käytössä on rajoitettu semanttinen ala, joka rajaa kieliopillisia valintoja, jotka taas rajaavat leksikkaa.³⁶ Tämä kaikki korostuu vain erikoiskielessä, jossa valittavien vaihtoehtojen joukko – semanttinen ala, kielioppimuodot, leksikko – on entistä rajoittuneempi. Erikoiskielistä on sanottu, että ne ovat semanttisesti, leksikaalisesti ja syntaktisesti rajoittuneempia kuin yleiskieli, lisäksi niitä rajoittaa tietty aihe, tiettyjen rakenteiden korkeataajuisen käyttö, tekstin jäsentely, tiettyjen merkkien käyttö, välitettävä informaatio sekä tekstin funktio (Pearson 1998: 28 - 34, Somers 2003). Esimerkiksi kanadalaisten säätiedotteiden laskettiin operoi-

³⁶ Karlsson (1998: 235) puhuu samoista asioista tieteellisemmin termein semanttisten verkostojen yhteydessä. Semanttisia verkostoja pidetään kielijärjestelmän sisäisinä, mutta ne muistuttavat sitä, mitä korpuslingvistit ajavat takaa puhuesaan funktionaalisista merkitysyksiköistä.

van noin tuhannella sanalla. Tätä erikoiskielten luontaista kontrolloitavaa rajoittuneisuutta voidaan käyttää hyväksi mm. konekääntämisessä. (Somers 2003: 285, 288.) Kielellisissä valinnoissa joudutaan siis noudattamaan instituution, funktion, kielipelin ja kielen asettamia rajoituksia. Poikkeavuudet mielletään joko normin rikkomiseksi, merkityksen muuttamiseksi tai luovuudeksi. Tätä kielen ennakoitavuutta on hyvä hyödyntää esimerkiksi simultaanitulkauksen alalla.

5.8 Funktionaalisten merkitysyksiköiden identifiointia

Jotta kääntäjä voi verrata lähde- ja kohdekielisiä merkitysyksiköitä, ne on ensiksi identifioitava. Missä sitten kulkee funktionaalisen merkitysyksikön raja? Olisi epäkorrektia ajatella, että funktionaalinen merkitysyksikkö vastaa yhtä konkordanssiriviä, koska konkordanssirivin pituus on käyttäjän määritettävissä. Sinclair ehdottaa seuraavat askelet merkitysyksiköiden identifioimiseksi, joita voidaan pitää myös merkityksen dekodausaskeleina:

1. identifioidaan kyseisen kieliyksikön kollokaatioprofiili (naapurileksikko);
2. identifioidaan kolligaatioprofiili (syntaktinen rakenne);
3. päätellään yhteinen semanttinen kenttä (semanttinen preferenssi);
4. päätellään pragmaattinen toteutus (semanttinen prosodia)

(Tognini-Bonelli 2001: 19).

Merkitysyksiköiden identifiointiaskeleiden havainnollistamiseksi voidaan tarkastella *perusteella* ja *nojalla* -ilmaisuja, joita yleiskielessä pidettäneen synonyymeinä. Myös Lainsäädäntösanastossa (<http://www.finlex.fi/lains/index.html> viittauspäivä 15.12.2003) sanotaan, että "ilmaisuja *perusteella* ja *nojalla* käytetään silloin, kun viitataan säädökseen tai säännökseen perustuvaan toimivaltaan tai oikeuteen tehdä jotakin". Seuraavassa tarkastellaan kyseisten ilmaisujen käyttäytymistä LexFin-korpuksessa WordSmith Tools -korpusanalyysiohjelman avulla.³⁷

perusteella-sanaprofiili LexFin-korpuksessa (258 esiintymiskertaa, alla konkordanssiote):

---

³⁷ Tarkoitukseni ei ole tehdä Jantusen (2004) väitöskirjan kaltaista syvällistä synonyymien kontekstuaalisuusanalyysiä; tässä tyydytään pelkästään vain osoittamaan joitakin pinnalla olevia tendenssejä.

N

Concordance

1 takaajaan tai vakuutena olevaan omaisuuteen saa tämän vastuun **perusteella kohdistaa** 13 ja 17 §:ssä tarkoitetun perintä- ja ulos-
 2 kirjallinen lausuma sekä ilmoitettava, mikä seuraamus 12 luvun **perusteella voi** aiheutua siitä, että asianosainen ei saavu istuntoon
 3 innassa antanut takaussitoumuksen velasta ja hän on tullut sen **perusteella maksuvelvolliseksi** eikä hän kykene maksamaan velk-
 4 Äänestyksessä noudatetaan valtakunnanoikeuden jäsenyyden **perusteella määräytyvää** virkaikäjärjestystä. Puheenjohtaja ja var-
 5 nanoikeus voi asianosaisen tekemästä kantelusta tuomiovirheen **perusteella poistaa** tuomionsa tai asianosaisen hakemuksesta p
 6 le tai osakkeenomistajalle taikka näiden läheiselle työsuoritusten **perusteella suoritettavasta** vastikkeesta tai muusta korvauksesta
 7 iden kielto Menettelyn alettua velalliseen ei saa saneerausvelan **perusteella kohdistaa** viranomaisen päätökseen perustuva turva
 8 eudessa vireillä olevassa valituksessa haetaan muutosta samalla **perusteella kuin** valituksessa, joka samassa asiassa tehdystä ai
 9 an, taikka jos kirjelmä on niin puutteellinen, ettei asiaa voida sen **perusteella ratkaista**, kantelijaa on kehotettava korjaamaan puute
 10 tarkoitetuista seikoista. Jos velallisen palveluksessa työsuhteen **perusteella olevan** henkilöstön määrä säännöllisesti on vähintään
 11 2 §:n 2 momentin soveltamista. Jos joku on takaussitoumuksen **perusteella tai** kanssavelallisen vastuussa tietyistä velasta, ohjel
 12 ntiin 1 kohdasta johdu muuta. Uhkaavan maksukyvyttömyyden **perusteella saneerausmenettely** voidaan velkojan tai todennäköis
 13 voiman saanut tuomio voidaan tehdä kantelusta tuomiovirheen **perusteella poistaa**: 1) jos oikeus ei ole ollut tuomionvoipaa taikk
 14 ntää, jos: (30.12.2002/1273) 1) velalliselle on määrätty rikoksen **perusteella maksuvelvollisuus** eikä velkajärjestelyn myöntämistä
 15 utta on ulosmitattu, tahtoo valituksensa tai oikaisuvaatimuksensa **perusteella hakea** täytäntöönpanon keskeytystä, hänen tulee ilm
 16 an päätyttyä ilmenee velkajärjestelyn piiriin kuuluva velka, jonka **perusteella maksuohjelmaa** olisi voitu muuttaa, velallisen on suor
 17 itaisiin 1 kohdan nojalla evätä, jos velalliselle määrätään rikoksen **perusteella maksuvelvollisuus**; (24.1.1997/63) 3) merkittävänä pi
 18 ydessä asianosaiselle on ilmoitettava, mikä seuraamus 12 luvun **perusteella voi** aiheutua siitä, että asianosainen ei saavu istuntoon
 19 allisen vaatimuksesta alentaa sellaisten seikkojen nojalla, joiden **perusteella maksuohjelmaa** voitaisiin tämän lain 44 §:n 1 momen
 20 yöhemmin tehtyine muutoksineen; 2) kiinteistöstä saadun tulon **perusteella maksuunpantujen** kunnallis- ja kirkollisverojen etuoiki
 21 ssa suoritettaviin tehtäviin sekä laamannin antaman määräyksen **perusteella käsitellä** ja itsenäisesti ratkaista käräjäoikeuslain (58
 22 yyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä **perusteella riitainen** seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttä
 23 us, jos tuomioistuimien esitettävän selvityksen ja muiden seikkojen **perusteella katsoo** sen käyvän haitatta päinsä. 4 luku Laillis
 24 oikeaan alempan tuomioistuimeen, mikäli se esitetyn aineiston **perusteella on** mahdollista. Milloin asia on pantu vireille eri tuo

N

Concordance

186 irjanpito konkurssin alkaessa on niin puutteellinen, että **sen perusteella** ei voida laatia luotettavaa tilinpäätöstä tai jos kir-
 187 aa ei olisi vahvistettu. Ohjelman raukeaminen ei vaikuta **sen perusteella** jo tehtyjen oikeustointen pätevyYTEEN. 66 § K
 188 ssa antanut takaussitoumuksen velasta ja hän on tullut **sen perusteella** maksuvelvolliseksi eikä hän kykene maksamaan
 189 0 euroa, omaisuutta ei lasketa nettovarallisuuteen, vaan **sen perusteella** määräytyy hakijan lisäomavastuu siten kuin 7 §
 190 yli 5 000 euroa, sitä ei lasketa nettovarallisuuteen, vaan **sen perusteella** määräytyy lisäomavastuu siten kuin 7 §:ssä sä
 191 ikka jos kirjelmä on niin puutteellinen, ettei asiaa voida **sen perusteella** ratkaista, kantelijaa on kehotettava korjaamaan
 192 uutoksenhakukirjelmä on niin puutteellinen, ettei asiaa **sen perusteella** voida ratkaista, hakemus on jätettävä tutkimatta
 193 ikka muutoin ilmoittaa ammattialansa siten, että hänen **sen perusteella** voidaan erheellisesti olettaa olevan yleisen asia
 194 inoista 575/1988 4 § ja 5 §. 4 § Milloin viranomainen **sen perusteella**, mitä erikseen on säädetty, jättää ryhtymättä to
 195 pymättä toimitettava oikeusministeriölle. Ministeriö voi **sen perusteella**, mitä tutkinnassa on käynyt ilmi, hankkia pyytä
 196 ipesä tai velkoja ei voi myöhemmin esittää vaatimuksia **sillä perusteella**, että jako-osuuden lopullinen määrä olisi ollut 1
 197 korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Valituksen saa tehdä **sillä perusteella**, että päätös on lainvastainen. Valtioneuvoston
 198 iraalassa hoidettavana, jollei joukko-osaston komentaja **sillä perusteella**, että rangaistu on itse tahallaan aiheuttanut hoi
 199 yt riitaiseksi, 3) sivullinen vastustaa täytäntöönpanoa **sillä perusteella**, että se loukkaa hänen oikeuttaan tai 4) täytän
 200 akkoasia, jossa syyttäjä on päättänyt nostaa syytteen **sillä perusteella**, että teosta olisi hänen käsityksensä mukaan t
 201 önpanotoimeen tai päätökseen ei saa hakea muutosta **sillä perusteella**, että ulosottomiehellä ei ole ollut alueellista toi
 202 le katsottava tavanomaista vaativammaksi yksinomaan **sillä perusteella**, että yhdeltä velalliselta vaaditaan useita saatavi

kollokaatio L1 ³⁸	kollokaatio R1 ³⁹	kolligaatio	semanttinen preferenssi	semanttinen prosodia
jonka momentin sen § seikkojen millä sillä laskun oikeusapupyynnön selvityksen hakemuksen	on tai tuomioistuimien ei vastuussa voidaan ja ole pidetään voidaan määräytyy	pronomini substantiivi, (gen.) + N + verbi, substantiivi	kirjallinen pyynnönomainen aineisto, oikeutus jollekin, oikeudelliset asiantilat, usein varallisuuteen liittyvät	viittaaminen johonkin oikeudelliseen asiantilaan, jonka täytyessä toinen asiantila täyttyy; tavallaan syy-seuraus -suhde (kollokoi jos kanssa 38 kertaa); argumentointi; pääasiassa negatiivinen prosodia (kollokoi negaation kanssa), varsinkin lausekkeissa <i>sen/sillä perus-</i>

³⁸ ensimmäinen naapurisana vasemmalta (kärkipää).

³⁹ ensimmäinen naapurisana oikealta (kärkipää).

rikoksen syyn	voi			teella (ks. yllä)
---------------	-----	--	--	-------------------

nojalla-sanana profiili LexFin-korpuksessa (551 esiintymiskertaa, alla konkordanssiote):

N

Concordance

287 kasakko on tuomittu maksettavaksi kumotun täytäntöönpanolain *nojalla*. Jos velvoitteen laiminlyönti, jonka vuoksi uhkasakko on t
288 t niistä saatavista, jotka lain mukaan otetaan siitä panttioikeuden *nojalla*. Jos rahia on maksamatta tahi aluksen päällikön tai laiva
289 idaan ottaa haltuun uuden täytäntöönpanolain 25 §:n 2 momentin *nojalla*. Käräjäoikeuden viimeksi mainitun pykälän 3 ja 4 moment
290 en, johon asianomaisella on oikeus lain tai virkaehtosopimuksen *nojalla*. Muun virkavapaudenmyöntää korkein oikeus. President
291 tai takausmieheltä uudessa huutokaupassa laaditun pöytäkirjan *nojalla*. Muusta kuin ostajan omistamasta pantista tai takausmie
292 tissa säädetään, ei rajoita tietojen antamista 3 luvun 70 ja 71 §:n *nojalla*. Mainituissa pykälissä tarkoitetuilla tietojensaajilla on oik
293 s saadaan toimittaa palkan ulosmittauksesta laaditun pöytäkirjan *nojalla*. Pöytäkirjaan on merkittävä, miten maksukiello on annett
294 tönpanossa, ja täytäntöönpano voi tapahtua tämän jäljennöksen *nojalla*. Virka-avunpyytäjän on annettava ohjeet, jotka ovat tarpe
295 ikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun säännösten *nojalla*. Viimeksi mainitun esityksen, ennen kuin ketään voidaan
296 enoihin, jotka hän on oikeutettu suorittamaan 12 §:n 2 momentin *nojalla*. Velallinen ei myöskään saa tehdä uutta velkaa, ellei se o
297 detään 3 päivänä joulukuuta 1895 annetun ulosottolain (37/1895) *nojalla*: 1 luku Vastaava ulosottomies 1 § Yleinen määrä
298 en perimisestä ulosottoa annettun lain (367/61) 5, 7 ja 15 §:n *nojalla*: 1 LUKU Yleiset säännökset 1 § Verojen ja maks
299 nä maaliskuuta 1983 annetun sotilaskurinpitolain (331/83) 62 §:n *nojalla*: 1 LUKU Esitutkinta 1 § Esitutinnan toimittamisest
300 aliskuuta 1983 annetun sotilasoikeudenkäyntilain (326/83) 30 §:n *nojalla*: 1 LUKU Tuomioistuimen sotilasjäsenet 1 § Alioikeu
301 istuimille 7 päivänä toukokuuta 1965 annetun lain (248/65) 10 §:n *nojalla*: 1 § Asiakirjaan, joka postitse tai lähetin välityksellä lä
302 ammikuuta 1938 annetun lain (23/38) 1 §:n ja 11 §:n 1 momentin *nojalla*: 1 § Pakkahuutokaupalla myytävien kiinteistöjen lunas
303 ta 13 päivänä tammikuuta 1995 annetun lain (34/95) 4, 5 ja 8 §:n *nojalla*: 1 § (28.8.2003/779) Soveltamisala Paikallisten uloso
304 asta oikeudesta 22 päivänä heinäkuuta 1918 annetun lain 15 §:n *nojalla*: Johtaminen 1 § Korkeimman oikeuden toimintaa johta
305 keuslain (581/93) 7 §:n 3 momentin, 19 §:n 3 momentin ja 21 §:n *nojalla*: Yleisiä säännöksiä 1 § Käräjäoikeudessa käsitellään a
306 keuslain (581/93) 7 §:n 3 momentin, 19 §:n 3 momentin ja 21 §:n *nojalla*: Yleisiä säännöksiä 1 § Käräjäoikeudessa käsitellään a
307 ettu, se saadaa lykätä ainoastaan, jos: 1) se on aloitettu 7 §:n *nojalla*; 2) tuomioistuimen tietoon on tullut uusi tärkeä todiste, j
308 ttu pääkäsittely voidaan lykätä vain, jos: 1) se on aloitettu 3 §:n *nojalla*; 2) tuomioistuimen tietoon on tullut uusi tärkeä todiste, j
309 tuksen tai muun vastaavan perusteen, järjestelyn tai sopimuksen *nojalla*; 7) tiedot vastikkeellisesti tai vastikkeetta luovuttamasta
310 §:n 4 momentin tai 45 §:n 3 momentin taikka 8 luvun 4 tai 7 §:n *nojalla*; (27.6.2003/679) * L:lla 679/2003 muutettu 7 kohta tulee

kollokaatio L1	kollokaatio R1	kolligaatio	semanttinen preferenssi	semanttinen prosodia
§ momentin lain sen kohdan säännösten pykälän totuusvakuutuksen virkaehtosopimuksen asetuksen jonka maksuohjelman päättöksen säännöksen	on määrätyn määrätty annettu tai annetun ei päättänyt ennen saadaan valmistelua voidaan	substantiivi, pronomini (gen.) + N + ., verbi, substan- tiivi	viralliset läh- teet, pääasiassa säädökset	viittaaminen virallisiin auktoriteettilähteisiin; asian vahvistamista viral- lislähtein

Esimerkeistä voidaan päätellä, että merkitysyksikön raajaa semanttinen prosodia: sen perusteella pystytään määrittämään, mikä on kyseisen yksikön funktio. Myös Tognini-Bonellin (2001: 110 - 111) sanoin yksikkö on funktionaalisesti kokonainen (complete), kun se saavuttaa semanttisen prosodian, joka edustaa pragmaattista puolta ja merkitysyksikön ulointa rajaa, jossa konteksti ja konteksti sulautuvat ja yksikön funktio paljastuu. Prosodiasta on sanottu (Louw), että se on väritys,

merkityksen aura. Eriväritteinen kollokaatio saatetaan tulkita normin rikkomiseksi: kyseessä voi olla joko uususoikkeama tai konvention vastaisuus, jotka kumpikin tuovat käännökseen vierauden tuntua (ks. Eskola 2002: 41). Prosodian heikkoutena on kuitenkin se, että se on kontrolloimaton ja tahaton ilmiö, joka perustuu pitkälle intuitioon. (Tognini-Bonelli 2001: 111- 113.) Sen vuoksi Stewart (2004) kysyykin oikeutetusti, miten korpuksesta voidaan hakea evidenssiä prosodiasta, jos se kerran perustuu intuitioon; ohjaako oma intuitio evidenssin valintaa (ts. nähdäänkö se mitä halutaan nähdä), lisääkö tieto semanttisesta prosodiasta painetta kääntämiselle ja haluavatko kääntäjät ylipäättään tulla tietoisiksi prosodiasta korpusevidenssin perusteella? Semanttinen prosodia ei ole saanut osakseen tarpeeksi huomiota käänносprosessin tutkimuksen alalla (ibid.). Semanttinen prosodia on se kohde, jossa korpuslingvistinen kontekstuaalisen merkityksen tutkimus sortuu käsiteanalyysiin (Jantunen 2004: 9 - 10), ts. siirtyy syntagmaattisesta (näkyvästä) ulottuvuudesta paradigmaattiseen (käsitteelliseen). Semanttiseen prosodiaan liittyy läheisesti konnotatiivinen merkitys. Koller pitää konnotatiivista ekvivalenssia yhtenä kääntämisen vaikeimmista ongelmista, jonka kohdalla tyydytään usein likiarvoihin (Munday 2001: 48).

Kääntäjä tarvitsee kuitenkin tiedon juuri yksikön funktiosta hakiessaan kommunikatiivisesti funktionaalisia vastineita. Toisin sanoen kääntäjän mielenkiinto alkaa vasta kontekstin ja kontekstin sulautumispisteessä eli jossain semanttisen prosodian rajamailla, kielen ulkopuolella, koska kääntäjähän toimii kielten välissä eikä kielen sisällä. Funktionaalisten vastineiden hakua voidaan verrata synonyymien analyysiin, joka menee kielirajojen yli ja jossa synonymia yritetään saavuttaa ei ainoastaan merkityksen vaan myös käytön tasolla kyseisessä kontekstissa.⁴⁰ Tässä voidaan tietenkin väittää, että kun todellista synonymiaa ei ole edes yhden kielen sisällä, kielten välillä sitä on mahdollton saavuttaa: vastineiden likimääräisyys on väistämätön (Atkins 2002: 7). Toisaalta voidaan ajatella, että yhden kielen sisällä synonyymit ovat kilpailevassa asemassa, koska täysi identtisyys käytössä ei olisi kieliekonomian kannalta rationaalista, kun taas eri kielissä ne eivät kilpaile keskenään, joten täydellinen vastaavuuskin voidaan periaatteessa saavuttaa. Kyseisessä esimerkkitapauksessa kääntäjä voi valita *perusteella* ja *nojalla* -ilmaisun välillä riippuen siitä, mistä funktiosta lähdetekstissä on kyse: jonkinlaisesta argumentoinnista vai pelkästä asian vahvistamisesta virallislähtein. Samalla kääntäjä voi todeta, että *pohjalla*, joka on edellisten synonyymi CD-perussanakirjan mukaan, ei tule kertaakaan vastaan LexFin-korpuksessa.

Tässä Sinclairin mallissa tuntuu unohtuneen tilannekonteksti, jolla silläkin on suurta painoa funktion määräytymisessä, kuten aiemmin todettiin. Hanks (2004: 14) esittää kritiikkiä niitä korpuslingvistejä kohtaan, jotka keskittyvät vain konkordansseihin ja unohtavat, että sanojen merkitys ei rakennu pelkästään tekstuaalisesta lähiympäristöstä, vaan koko tekstin edetessä. Jo pelkästään tekstityyppi ja erikoisala asettavat tietyt semanttiset puitteet lukijalle jo ennen kuin lukeminen

⁴⁰ Synonyymien kontekstuaalisuudesta ks. tarkemmin Jantunen 2004.

aloitetaan; tekstien alussa selitetään joskus tekstikohtaisia merkityksiä (kuten lakiteksteissä). Sen vuoksi korpustutkijakin tarvitsee välillä isomman kontekstin merkityksen ymmärtämiseksi ja sen lisäksi pragmaattisen tiedon kyseisestä erikoisalasta. (mts. 14, 16, 18.) Malli lienee tarkoitettu alun perin yleiskielen tarpeisiin. Edellä esitettyihin taulukkoihin olisi voinut lisätä yhden sarakkeen – tilannekonteksti, joka kyseisessä tapauksessa olisi prosessilainsäädäntö. Tällöin tiedettäisiin, että kyseisillä ilmaisuilla on sanotunlainen funktio nimenomaan prosessilainsäädäntökontekstissa.

5.9 Vastaavien merkitysyksiköiden identifiointia kohdekielestä

Edellä jo oli puhetta siitä, että funktionaalisten vastineiden hakua voidaan verrata synonyymien analyysiin. Sinclair analysoi sitä, miten tapahtuu tietyn merkitysyksikön valinta, ts. merkityksen koodaus, yhden kielen sisällä (Tognini-Bonelli 2001: 105). Puhuja haluaa ilmaista esimerkiksi vaikeuden (semanttinen prosodia) tietyllä alalla, esimerkiksi raha-asioissa, jolloin semanttinen preferenssi on kyseisen alan mukainen. Semanttisen alan sisällä puhuja valitsee sanaluokan. Verbin valinta (esimerkiksi *viivästyä*) aiheuttaa omia kieliopillisia valintoja, substantiivin (esimerkiksi *viivästys*) omia jne. Ketjun viimeinen komponentti on leksikaalinen ydin eli lekseemi (esimerkiksi *maksu*) tai voi olla myös kieliopillinen ydin, joka vetää perässä leksikaalisia valintoja, esimerkiksi *jos, ...niin*. Tässä merkitysyksikön koodauksessa voidaan havaita edellä mainitut merkitysyksiköiden identifiointiaskelet päinvastaisessa järjestyksessä:

4. päätellään pragmaattinen toteutus (semanttinen prosodia);
3. päätellään yhteinen semanttinen kenttä (semanttinen preferenssi);
2. identifioidaan kolligaatioprofiili (syntaktinen rakenne);
1. identifioidaan kyseisen kieliyksikön kollokaatioprofiili (naapurileksikko).

Kun rakennetaan merkitysyksikkö kohdekielessä, edetään siis tavanomaista edellä esitettyä askelketjua. Kääntämisen tapauksessa rakennettaessa kohdekielessä vastaava merkitysyksikkö kuin lähdekielessä, käytetään hyväksi ne tiedot, jotka saatiin selville lähdekielisten merkitysyksiköiden dekodeuksen yhteydessä. Oletettakoon, että etsitään venäjänkieliset vastineet edellisestä esimerkiksi tutuille *perusteella* ja *nojalla* -ilmaisuille prosessilainsäädäntökontekstissa. Tiedot semanttisesta prosodiasta, preferenssistä ja kolligaatiosta ovat metatietoja, analysoinnin tuloksena syntyneitä abstraktioita, joita ei ole suoraan kirjattu korpusaineistoon. Näin ollen ainoa suoraan aineistosta havaittavissa oleva tieto on kollokaatio. Kollokaatioiden toistuvuudesta, tilastollisesta merkitsevyydestä ja syntagmaattisista ulottuvuuksista ei olla yhtä mieltä, vaan käsitykset vaihtelevat tutkimuksittain (Jantunen 2004: 15 - 21). Käsillä olevassa tutkimuksessa kollokaatio on tiedonhaullinen keino päästä muihin tavoitteisiin, joten kollokaation suhteen nojataan tässä vaiheessa vain Word-

Smith Tools -ohjelman perusasetuksiin. Ohjelma pitää kollokaatioina yksinkertaisesti hakusanan tilastollisia naapureita, jotka esiintyvät hakusanan molemmin puolin viiden sanan etäisyydellä vähintään viisi kertaa. Kyseessä on siis todellinen kielenkäyttö ilman mitään lingvistisiä oletuksia tai ennako-odotuksia. Kyseisessä tapauksessa tiedetään, että *perusteella* ja *nojalla* -sanojen kanssa kollokoi mm. *pykälä* (§), jota venäläisten lakien jäsentelyssä vastaa *статья* (artikla, pykälä). Käytetään tätä potentiaalista kollokaattia hakusanana LexRus-korpuksessa tarkoituksena päästää sitä kautta *perusteella* ja *nojalla* -ilmaisuja vastaaviin venäjänkielisiin ilmaisiin.

LexRus-korpus osoittaa, että Venäjän prosessilainsäädännössä pykälisiin viitataan yleensä seuraavien ilmaisujen avulla: *предусмотренные статьей* (pykälän edellyttämiä), *указанные в статье* (pykälässä mainittuja), *установленные статьей* (pykälän määräämiä), *в соответствии со статьей* (pykälän mukaisesti), *согласно статье* (pykälän mukaan, *nojalla*). Nämä vaihtoehdot vastaavat kuitenkin funktioltaan enemmän ilmaisuja *nojalla* kuin *perusteella*. *Perusteella*-ilmaisun yleisin kollokaatti vasemmalta LexFin-korpuksessa on *jonka*, jonka yksi venäjänkielisistä vastineista on *который*. Voidaan tietenkin edetä kyseisen vastineen kautta, mutta yleisenä yleiskielen sanana se tuonee mukanaan paljon ylimääräistä tietoa, joten tässä tapauksessa on ehkä parempi edetä *perusteella*-ilmaisun yleiskielen mukaisten venäjänkielisten vastineiden kautta (formaalinen vastavuus) ja tarkastella niiden käyttöyhteydet korpukselta. LexRus-korpuksen *perusteella* *на основании* / *на основе* vastaavat funktioltaan *perusteella* siltä osin kuin kyse on viittaamisesta oikeudellisiin ja muihin asiakirjoihin (päätökset, hakemukset, sopimukset jne.), mutta ne eivät juuri esiinny ehdollisissa *jos*-lauseissa eivätkä juuri viitaa säädöksiin, pykälisiin tai muihin säädöksen osiin, joten tältä osin etsimistä voisi jatkaa, kunnes jokaiselle funktiolle löytyy oma funktionaalinen vastineensa.

Edellä esitettyä funktionaalisten merkitysyksiköiden identifiointiprosessia voidaan kuvata seuraavasti:

Lähdekieli, dekodeaus			Kääntäjän toimiala kielten välissä	Kohdekieli, koodaus		
→	→	→	→	→	→	→
kollokaatio	kolligaatio	semanttinen preferenssi	semanttinen prosodia / funktio	semanttinen preferenssi	kolligaatio	kollokaatio

Funktionaalisten vastineiden hakumenetelmään palataan tuonnempana. Seuraavassa käsitellään vähän yleisemmin käänöstieteen ja korpuslingvistiikan tähänastista suhdetta.

6. Korpuslingvistiikan ja käännöstieteen välisestä suhteesta

Tarkastelen tässä luvussa korpuslingvistiikan ja käännöstieteen tähänastisia kohtaamisia. Ensiksi muutama sana oman teoreettisen jalansijan, paradigman saaneesta, menestyksekkääksi osoittautuneesta korpuspohjaisesta deskriptiivisestä käännöstutkimuksesta (descriptive corpus-based translation studies). Sitten siirrytään enemmän sovellukseen kallistuvaan, korpusteknologiaa kääntäjän apuvälineenä mm. tarkastelemaan soveltavaan korpuspohjaiseen käännöstutkimukseen (applied corpus-based translation studies), jollaiseksi lasketaan myös käsillä oleva tutkimus. Korpustutkimuksen ja käännöstutkimuksen merkittävä integraatio tapahtui 1990-luvun alussa, kun korpuslingvistiikka ja käännöstiede löysivät toisensa käännösuniversaalien (lähde- ja kohdekielestä riippumattomien käännöskielelle ominaisten piirteiden) tutkimisen merkeissä (Laviosa 2002: 1).

6.1 Korpuspohjainen deskriptiivinen käännöstutkimus

Korpuspohjaisen deskriptiivisen käännöstutkimuksen tärkeimpiä lähteitä ovat korpuslingvistiikka ja deskriptiivinen käännöstutkimus (Laviosa 2002: 5). Baker esitti ensimmäisenä idean korpuslingvististen menetelmien käytöstä kääntämisen tuotteen ja prosessin deskriptiivisessä tutkimuksessa. Häntä pidetäänkin korpuspohjaisen deskriptiivisen käännöstutkimuksen äitinä, siinä missä Tourya deskriptiivisen käännöstutkimuksen isänä. (Laviosa 2002: 18.) Deskriptiivisen käännöstutkimuksen kohteina ovat itse tuote eli käännös, käännösprosessi ja käännösfunktio (mts. 10). Tutkimuksen lähtökohtana on oletus, että käännökset ovat kohdekulttuurin omanarvoisia ilmiöitä ja itsenäisiä tekstejä, ei pelkästään toisten tekstien representaatioita (mts. 12). Korpuslingvistiikan ja deskriptiivisen käännöstutkimuksen saattoi yhteen empiirinen lähtökohta: molemmat tutkivat tosiasiallista kielenkäyttöä autenttisesta aineistosta käsin ja etsivät siitä yleistyksiin johtavia säännönmukaisuuksia (Eskola 2002: 28, Laviosa 2002: 16). Tosin deskriptiivisessä käännöstutkimuksessa myös kokeellinen aineisto sekä ekstralingvistiset seikat käyvät "kaupaksi" (Laviosa 2002: 16–17).

Korpuspohjaisessa käännöstutkimuksessa itse menetelmä määrää tutkimuskohteen (Laviosa 2003: 50); korpusmetodologia määrää tutkimusalan (Tognini-Bonelli 2001: 48 - 49): Saussuren sanoin näkökulma luo kohteen. Tutkimuskohteen muodostavatkin yleensä isot massat autenttisia käännöstekstejä, joita analysoidaan ensisijaisesti kvantitatiivisesti, koska korpusteknologia suosii tätä menetelmää, tavoitteena osoittaa jonkinlaisia yleistyksiä, tendenssejä. On vaikea perustella korpusteknologian käyttöä yhteen tekstiin keskittyvässä kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Toki tässä-

kin tapauksessa voidaan korpusteknologian avulla tutkia sellaisia asioita, joiden manuaalinen tutkiminen olisi aikavievää, esimerkiksi tiettyjen sanojen frekvenssejä lähdetekstissä ja käännöksessä tai tutkia sitä, miten tietty toistuva lähdekielinen yksikkö on kulloinkin käännetty. Yksittäisiä tekstejä kannattaa viedä korpukseksi myös tulevaa tutkimusta varten, vaikka juuri nyt korpusteknologialle ei olisikaan käyttöä käsillä olevassa tutkimuksessa (Olohan 2004: 33). Tutkimuskohteen muodostavat edelleen sellaiset kielen ilmiöt, joilla on selkeä formaalinen rakenne, koska muutenhan automaattinen hakeminen korpuksesta olisi mahdotonta. Esimerkiksi miten korpuksesta voidaan hakea metaforia (toki yrityksiä on, ks. esim. Hanks 2004)? Toiset deskriptiiviset käännostutkimukset lähtevät liikkeelle esim. tietyistä universaalihypoteeseista, joita sitten testataan korpusaineiston avulla, ja toiset lähtevät liikkeelle aineistosta, josta yritetään vetää universaaleja johtopäätöksiä (Chesterman 2004: 39 - 40, vrt. Tognini-Bonelli 2001: *corpus-based* ja *corpus-driven* lähestymistapa). Varsinkin korpusvetoisessa lähestymistavassa piilee universaalien ylitulkinnan vaara.

Baker erottaa korpuspohjaisen käännostutkimuksen kolme perustavaa laatua olevaa aspektia: teoreettiset linkit kohdekielipainotteisiin lähestymistapoihin, ainutlaatuinen metodologia ja metodologian suomat mahdollisuudet tutkia käännosten erilaista lingvististä luonnetta (Laviosa 2002: 23). Hän ehdottaa, että korpuslingvistisiä menetelmiä on perusteltua käyttää ainakin seuraavien kääntämisen aspektien tutkimisessa: käännosuniversaalit, kääntäjän toimintaa ohjaavat normit, käännosprosessin vaiheet, käännosyksikön koko ja luonne, ekvivalenssin luonne ja rajat. Kääntämisen luonteen selvittämisen kannalta Baker näkee potentiaalia varsinkin verrannollisessa korpus-tutkimuksessa, jollaiseksi hän ymmärtää samalla kielellä tuotettujen alkuperäisten ja käännettyjen tekstien vertailun. (Laviosa 2002: 20 - 21.) Eskola (2002: 52) toteaaakin, että universaalihypoteeseissa on lähdetty liikkeelle lähdetekstien ja käännosten välisestä suhteesta, mutta Bakerin myötä niitä laajennettiin koskemaan myös käännostekstejä ja samalla kielellä tuotettuja alkuperäisiä tekstejä. Chesterman (2004: 39) erottaakin toisistaan universaaliväitteet, jotka liittyvät lähdetekstien ja niiden käännosten väliseen suhteeseen, ja universaaliväitteet, jotka liittyvät käännosten ja alun perin kohdekielellä kirjoitettujen tekstien väliseen erilaisuuteen. Nytemmin näkökulma tuntuu siirtyneen kokonaan käännosten ja vastaavien kohdekielisten tekstien vertailuun, ja lähdetekstin ranki on alennettu yhdeksi seikaksi muiden joukossa, jotka vaikuttavat käännoskielen ominaislaatuun.

Korpuspohjainen käännostutkimus keskittyy usein kääntämisen tuotteeseen eikä itse prosessiin. Tutkija voi vain arvella syitä, jotka johtivat tiettyihin käännosratkaisuihin. Baker varoittaaakin, että tutkimusten ei pitäisi rajoittua pelkkiin käännoskielen lingvististen piirteiden kuvauksiin, vaan on etsittävä syitä niiden takana (Laviosa 2002: 24). Tällaisia syitä voidaan etsiä mm. käännosten sosiokulttuurisesta kontekstista (kääntämisen normit) sekä biografisesta ja kognitiivisesta kontekstista (kääntäjän henkilöstä). Käännös on toisin sanoen kontekstualisoitava, mutta kvantitatiiviset

korpusmenetelmähän eivät tässä enää auta: on otettava käyttöön kvalitatiivisia menetelmiä (Olohan 2004: 22). Tulosten selittämiseksi on analysoitava myös lähdetekstejä ja niiden sosiokulttuurisia konteksteja (Bernardini & Zanettin 2004: 59 - 60, Laviosa 2002: 62 - 63). Myös Eskola (2002: 35) katsoo, että ilman lähdetekstejä ei käännösratkaisuja voida selittää, vaan on tyydyttävä kohdetekstin kuvaukseen. Käännöskielen piirteisiin vaikuttavien syiden selvittäminen voi johtaa vähitellen jopa käännösnormien muuttumiseen, jos kääntäjät muuttavat strategiansa ja tekniikkansa tietoisina heitä tähän asti "ohjanneista" normeista (Tommola 2005: 107). Korpuspohjaisen käännöstutkimuksen kritiikitöntä luonnetta puolustellaan sen suhteellisella uutuudella: tutkimuksen on täytynyt keskittyä menetelmien kehittämiseen ja käännöskielen kuvauksiin *per se*, ennen kuin voidaan siirtyä käännöskäyttäytymisen syiden selvittämiseen (Olohan 2004: 41).

Käännösten lingvistisiä piirteitä pidetään joskus suoraan teksteistä havaittavissa olevina parempana evidenssinä kääntäjien käyttäytymisestä kuin epäsuoria lähteitä kuten kääntäjien haastatteluita, käännöskritiikkiä, kustantajien lausuntoja jne. (Laviosa 2003: 49). Käännösprosessin, kuten minkä tahansa mentaalisen ilmiön, tutkiminen on ongelmallista. Silti kääntämisen tuotteen tutkiminen kertoo paljon myös itse käännösprosessista. (Eskola 2002: 22 - 23.) Jos käännöskieltä tutkitaan kuitenkin pelkästään kielen variaationa, kyseessä on pikemmin kielitieteellinen tutkimus. Kontrastiivisessa kielentutkimuksessa saatetaan joskus vertailla käännöksen lähde- ja kohdekieltä ja selittää eroavaisuuksia pelkästään kielisysteemin sisäisillä seikoilla ottamatta huomioon, että kääntäjän lingvistisiin valintoihin saattoivat vaikuttaa aivan muut, käännöstilanteeseen liittyvät motiivit (Olohan 2004: 26 - 28). Nimenomaan käännöskielen takana olevien vaikutteiden ja motiivien etsiminen ja osoittaminen eli kääntämisen sosiokulttuurisen ja/tai biografisen aspektin mukaan ottaminen erottaa tutkimuksen käännöstieteelliseksi.

Laviosa (2002) huomauttaa, että ennen korpusten tuloa käännösuniversaaleja tutkittiin intuitiivisesti ja manuaalisesti eikä universaaleja johtopäätöksiä voitu tehdä, koska tutkimusprojektit rajoittuivat tiettyihin kielipareihin; ne toteutettiin eri tarkoituksiin, eri kysymyksiin, eri aineistoin; käännösuniversaalien määritelmä puuttui; isot määrät materiaalia olivat saavuttamattomissa; yhdenmukainen menetelmä puuttui. Tutkimus keskittyi pääasiassa käännösten yksinkertaistumiseen, eksplisiittistymiseen, normaalistumiseen (mts. 43 - 51), kaunokirjallisiin teksteihin; analyysi tapahtui lausetasolla, teoreettinen kehys puuttui (mts. 57 - 58). Osa näistä ongelmista ei ole poistunut korpustenkaan tulon myötä. Korpuspohjaista käännöstutkimusta kohtaan voidaan joskus esittää samanlaista kritiikkiä kuin deskriptiivistä käännöstutkimusta kohtaan yleensäkin. – Tutkimusaineistona on pääasiassa kaunokirjallisuus, systemaattisuus tutkittavien piirteiden valinnassa puuttuu⁴¹, Lambertin ja van Gorpın ehdottaman kaltainen yhtenäinen käännösten kuvausmetodologia (Munday 2001: 120) puuttuu, tutkimus on luonteeltaan tapaustutkimusta (case study), jolloin universaaleja

⁴¹ Holmes ehdotti aikoinaan tarkasteltavien piirteiden listan laatimista (check-list) (Munday 2001: 123).

johtopäätöksiä ei voida tehdä, kunnes tarpeeksi tutkimuksia on tehty, sosiokulttuurisia seikkoja ei oteta aina huomioon, tutkimustuloksiin perustuva käännosten arviointi puuttuu. Korpuspohjaisen tutkimuksen ansiosta universaalien käsite sai kuitenkin selkeämmän tutkimushypoteesin aseman; tutkimus on edistynyt pienestä manuaalisesta kielipariin ja tekstilajiin keskittyvästä tutkimuksesta laajaan verrannolliseen ja kohdekielipainotteiseen tutkimukseen; on saatu yhdenmukaisempi ja rikkaampi evidenssilähde, joka osoittaa niin suuntauksia kuin poikkeuksiakin (Laviosa 2002: 75). Universaalien tutkimuksen tarkoituksena ei ole osoittaa lopullisesti onko niitä olemassa, vaan osoittaa tendenssejä, trendejä, säännönmukaisuuksia (mts. 78). Vastausta kysymykseen *onko niitä olemassa* etsitään yhä, mm. Maurasen ja Kujamäen (2004) toimittamassa kirjassa *Translation Universals. Do they Exist?*.

Käännösuniversaalien lisäksi korpuspohjainen käännöstutkimus tutkii käännössiirtymiä (shifts) ja kääntämisen normeja, polysemian purkamista, kääntäjien idiolektista tyyliä, avainsanoja, tekstityyppien, käännösstrategioiden ja kääntämisen normien välisiä suhteita (Laviosa 2002: 78 - 86), saman tekstin useita käännöksiä, eri koulukuntia, eri kustantamojen käännöksiä, kääntäjien sukupuolieroja jne. (Eskola 2002: 30).

6.2 Soveltava korpuspohjainen käännöstutkimus

Soveltava korpuspohjainen käännöstutkimus voidaan jakaa korpusten käytön tutkimiseen kääntämisen opetuksen apuvälineenä ja korpusten käytön tutkimiseen tiedonlähteinä käännöstoiminnassa. Soveltavan korpuspohjaisen käännöstutkimuksen edistäjänä ja vetäjänä on ollut foorumi *Conference on Corpus Use and Learning to Translate*, joka järjestettiin Italian Bertinorossa ensimmäisen kerran vuonna 1997, toisen kerran vuonna 2000 ja kolmannen kerran Barcelonassa 2004. Ensimmäisen konferenssin satoa artikkelien muodossa löytyy mm. osoitteesta <http://www.sslmit.unibo.it/culpaps/paps.htm> (viittauspäivä 1.8.2002), toisen konferenssin aineisto ilmestyi kirjan muodossa *Corpora in Translator Education* (Zanettin et al. 2003) ja kolmas julkaisu on tulossa. Foorumin osapuolet ovat kääntämisen opettajia ja tutkijoita, joilla on omakohtaista kokemusta korpustyökalujen käytöstä opetuksessa, tutkimuksessa ja/tai ammattimaisessa käännöstoiminnassa. Artikkeleita ja lähestymistapoja yhdistää opiskelijoiden aktiivinen mukaanotto opetusprosessiin, jolloin opiskelijat ratkaisevat itsenäisesti asetettuja käännösongelmia korpustyökalujen avulla, kokoavat korpuksia, etsivät parasta tiedonhakumenetelmää ja kehittävät omia teoreettisia hypoteeseja korpusevidenssin perusteella (ks. Zanettin et al. 2003: 5). Oppiminen lähestyy näin ollen tutkimustoimintaa (Johansson 2003: 142). Tämän lisäksi artikkeleissa ehdotetaan lingvistiikan kannalta ei-perinteisiä korpuksia nimenomaan kääntämisen ja käännöstieteen tarkoituksiin (Zanettin

et al. 2003: 8 - 9) ja yritetään kehittää korpusten uusia käyttötapoja. Esimerkiksi Varantola (2003) ottaa käyttöön käsitteen *kertakäyttöiset korpukset* (disposable corpora, muita nimityksiä: ad hoc - corpora, virtual corpora, do-it-yourself corpora), jotka kootaan tiettyä yksittäistä käännoštehtävää varten tyydyttämään kääntäjän tiedontarpeet tässä ja nyt -tilanteessa, vastakohtana pysyville korpuksille (permanent corpora), jotka sisältävät tietyn pysyvän kokoelman tekstejä. Tähän liittyen Pearson (1998: 48) puhuu korpuksista tiettyä tarkoitusta varten (special purpose corpora), joiden koostumus määräytyy käyttötarkoituksen mukaisesti. Tällaisia korpustyyppisiä ei tule yleensä vastaan yleisesityksissä, mutta kääntäjän kannalta nämä ovat keskeisiä.

6.2.1 Rinnakkaiset korpukset tiedonlähteinä: puolesta ja vastaan

Kun deskriptiivisessä käännöstutkimuksessa käytetään pääasiassa rinnakkaisia⁴², alkuperäiskielen ja käännöskielen verrannollisia korpuksia, soveltavassa käännöstutkimuksessa tutkimuksen kohteina ovat pääasiassa kaksikieliset verrannolliset korpukset tai yksikieliset kohdekieliset korpukset, joiden soveltamisen tavoitteena on kääntämisen taitojen ja kohdekielisen kompetenssin edistäminen (Laviosa 2002: 101). Toki soveltavassakin käännöstutkimuksessa käytetään rinnakkaisia korpuksia mm. erilaisten käännösstrategioiden demonstraationa kääntämisen opetuksessa (ks. Pearson 2003, Johansson 2003), kontekstuaalisena sanakirjana (Bowker & Pearson 2002: 94, viittaus Barlowiin), käännösmuistiohjelmien ja konekääntämisen lähdeaineistona tai kombinaatiossa verrannollisten korpusten kanssa käännösvastineiden alkulähteenä (Kübler 2003, Tognini-Bonelli 2001: 134 - 135). Rinnakkainen korpus on hyvä tiedonlähde tyypillisten ja vakiintuneiden käännösvastineiden löytämiseksi, kun taas verrannollinen korpus antaa tietoa vastineiden tyypillisestä autenttisesta käytöstä (Laviosa 2002: 104). Rinnakkaiskorpukset ovat tarkoituksenmukaisia erityisesti silloin, kun tavoitteena on johdonmukaisuus; kun kyse on saman tekstin jatkosta tai muutoksesta, esimerkiksi lainsäädännön kontekstissa (Bowker & Pearson 2002: 194 - 197).

Kääntäjiä kiinnostaa yleensä rinnakkaiskorpuksissa mitä tapahtuu käännettäessä, miten tieto välitetään, lisätäänkö vai poistetaanko tietoja, miten tietyt lingvistiset piirteet, realiat, termit on käännetty, mitä on jätetty kääntämättä jne. (Bowker & Pearson 2002: 94 - 95, 103, 129), toisin sanoen käännösprosessi ja aiemmat käännösratkaisut ammatillisessa prospektiivisessä mielessä, ei deskriptiivisessä. Valtiot, joissa on monta virallista kieltä, ovat hyviä rinnakkaiskorpusten lähteitä (mts. 95), unohtamatta EU:ta ja valtioiden välisiä sopimuksia, jotka laaditaan kahdella tai useammalla kielellä. Rinnakkaiskorpus tarjoaa huomattavasti enemmän käännösvaihtoehtoja tavalliseen kaksikieliseen sanakirjaan verrattuna. Tähän johtopäätökseen on tullut mm. Mihailov (2003: 215 -

⁴² Rinnakkaisilla korpuksilla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan alkuperäisiä tekstejä ja niiden erikielisiä käännöksiä ja verrannollisilla korpuksilla alkuperäisiä samaa aihetta käsitteleviä tekstejä joko samalla kielellä tai eri kielillä.

222) verrattuaan venäläis-suomalaisen sanakirjan ja kaunokirjallisuuden rinnakkaiskorpuksen tarjoamia käännösvastineita. Sanakirjavastineet edustavat yleensä samaa sanaluokkaa, kun taas kontekstissa olevat sanat voidaan kääntää lukuisin eri tavoin (ibid., Sharoff et al. 2004: esitelmän abstrakti).

Rinnakkaiskorpus kuvastaa toisaalta vain kulloisenkin kääntäjän yksilöllisiin tekijöihin, aikaan, kohderyhmään, lähdetekstiin ja tarkoitukseen eli käännöstilanteeseen sidottuja käännösratkaisuja. Autenttiset tekstit taas ovat yleensä "tyylipuhtaita", ts. vapaita käännösiinterferenssistä. Tähän yhtyvät myös Friedbichlerit (1997) luettellessaan rinnakkaiskorpuksen heikkoja puolia, mm. sen että käännöksen status ja laatu sekä kääntäjän kompetenssi eivät ole aina tiedossa, ja edistyneimmätäkään kääntäjät eivät tuota poikkeuksetta mallikäännöksiä. Myös Johansson (2003: 137) huomauttaa rinnakkaiskorpuksen sudenkuopista: kääntäjätkin erehtyvät joskus; jokainen käänнос on vain yksi monista mahdollisista käännösvaihtoehdoista; käänнос on erityinen tekstityyppi, joka ei edusta täydellisesti kohdekieltä jne. Bowker (2000: 19 - 20) mainitsee kaksi rinnakkaiskorpuksen puutetta: ensinnäkin niitä ei ole tarpeeksi saatavilla (!), saatavilla olevat eivät kata kaikkia mahdollisia tekstityyppejä ja toiseksi ammattikäntäjät suhtautuvat varovaisesti käännettyyn aineistoon tiedonlähteenä: he nojaavat mieluummin alkuperäiseen kohdekieliseen aineistoon, joka pienemmällä todennäköisyydellä sisältää käsitteellisiä tai terminologisia virheitä tai ei-idiomaattisia rakenteita. Käännetyt tekstit eivät edusta luonnollista alkuperäistä kohdekieltä ja sen kaikkia lingvistisiä ominaisuuksia, vaan ne voivat heijastaa lähdekielen tai kääntäjän tyylillisiä ominaisuuksia (Zanettin 1998: 2, Peters & Picchi 1997: 254, 1998: 95 - 96). Tämä sinänsä jyrkkä väittämä käännoskielen rajoittuneisuudesta saa tukea muista tutkimuksista. Esimerkiksi Tirkkonen-Conditin (2004, 2005) tutkimus osoittaa, että käännetyistä teksteistä puuttuu ainutlaatuisia kohdekielelle ominaisia piirteitä (*unique items*), joille ei löydy suoria lingvistisiä vastineita, stimuluksia lähdekielestä, kuten suomen verbit *jaksaa* ja *maltaa*. Eskola (2005) on havainnut saman asian lauserakenteiden osalta. Nevalaisen (2005) tutkimus puolestaan osoittaa, että suomeksi käännetyt tekstit ovat sanastollisesti köyhempiä kuin alun perin suomeksi kirjoitetut tekstit.

Tognini-Bonelli (2001) korostaa, että vaikka rinnakkaiskorpuksent antavat sinänsä arvokasta tietoa mm. käännösprosessista, merkitysyksiköt on etsittävä luonnollisesta, autenttisesta kielestä, ei käännoskielestä, jota ei ole vielä kunnolla tutkittu. Sen vuoksi on käytettävä kaksikielisiä verrannollisia korpuksia ja etsittävä merkitysyksiköitä kummastakin korpuksesta toisistaan riippumatta. (mts.134.) Tällaista erikielisiin autenttisiin verrannollisiin teksteihin pohjautuvaa tutkimusta pidetään joskus kontrastiivisen lingvistiikan etuoikeutena (Granger 2003: 21 - 22), koska katsotaan, että kontrastiivisessa lingvistiikassa tekstejä tutkitaan sellaisenaan käännösprosessista riippumatta, kun taas deskriptiivisessä käännöstudiosuksessa tutkitaan nimenomaan käännösprosessia ja sen tuotetta. Chesterman (1998: 12 - 16) on havainnollistanut asian kuvaamalla, että kontrastiivisessa lingvistiikassa tutkitaan kahden eri tekstin (tai muun lingvistisen yksikön) samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia.

sia, jolloin lähtökohtana tekstien rinnakkainasettamiselle on niiden samankaltaisuus, ja käännostutkimuksessa tutkitaan yhden ja saman tekstin eri variaatioita, jolloin lähtökohtana on yleensä tekstien erilaisuus. Kontrastiivinen lingvistiikka ja käännostiede lähestyvät kuitenkin toisiaan korpustutkimuksen myötä: kummassakin haetaan korpuksista empiiristä evidenssiä deskriptiivisille teorioille (Granger 2003: 17 - 19), ja käytännön tasolla kummassakin haetaan pohjimmiltaan vastausta siihen, miten suurinpiirtein sama asia voidaan ilmaista eri tavoin (Chesterman 1998: 201).

Friedbichlerit (1997) suosittavat verrannollisia korpuksia, "because they provide reliable evidence from TL (target language) experts rather than more or less adequate translations". Küblerin (2003: 41) mielestä verrannollisten korpusten käyttö erikoisalalla auttaa välttämään "keinotekoisuuden" ("artificiality") ongelmia, jotka tulevat vastaan rinnakkaiskorpuksessa. Toisaalta nykyisessä käännettyjen tekstien maailmassa on joskus vaikea todeta, mikä kieli on luonnollista ja alkuperäistä ja mikä taas ei (ks. Jantunen 2004: 33 - 34).

6.2.2 Verrannolliset korpuksat tiedonlähteinä: puolesta ja vastaan

Kun käännostkielen tutkijat näyttävät hyväksyneen käännostkielen erilaisuuden omana kielivariaationaan (vaikka tutkimustulokset eivät ole aina käännostkielen eduksi), korpustyökaluja kääntämisen apuvälineinä käyttävät tuntuvat sen sijaan yhä pyrkivän siihen, että käännostkieli olisi mahdollisimman "luonnonmukainen", kohdekielen kaltainen. Petersin ja Picchin (1998: 99) sanoin diskurssin kääntäminen on mahdollista vain, jos tiedetään vastaavat rakenteet kohdekielessä. Munday (2001: 32 - 33) huomauttaa, että nykyisissä arvostelukriteereissä kohdekielen kannalta luonnollista käännöstä pidetään sittenkin parempana kuin lähdekieltä mukailevaa. Kohdekielisuuntautuneiden näkemysten mukaan "luonnollisuus" on perustavanlaatuinen laatukriteeri (Olohan 2004: 13). Luonnollisuuden puolesta dynaamisen ekvivalenssin päämääränä on puhunut myös Nida (Munday 2001: 42).

Gavioli ja Zanettin (1997) uskovat, että nimenomaan tämä "luonnollisuus" ("naturalness") on verrannollisten korpusten käytön näkyvin jälki. He esittävät huolestuneisuutensa siitä, että opiskelijat innostuvat liikaa kohdekielisistä korpuksista ja etäännyvät yhä kauemmas lähdeteksteistä eli Touryn termein hyväksyttävyyksensä edelle. Lieneekin kysymys niistä dikotomioista, joiden takana on Ciceron ja Hieronymuksen aikoihin ulottuva ja nykyaikanakin enemmän tai vähemmän preskriptiivisesti käännostteoriaan vaikuttava debatti sananmukaisesta (word-for-word) vs. vapaasta (sense-for-sense) kääntämisestä: uskollisuus vs. vapaus, vieraannuttava vs. kotouttava kääntäminen, näkyvyys vs. näkymättömyys (Venuti) (Eskola 2002: 11 - 12), formaalinen vs. dynaaminen ekvivalenssi (Nida), semanttisuus vs. kommunikatiivisuus / pragmaattisuus (Newmark), adekvaattisuus vs. hyväksyttävyyksensä (Toury), muoto vs. sisältö. Paradoksaalista kyllä, mutta

jotkut käännöskielen ominaispiirteinä hyväksytyt käännösuniversaalit ovat alkujaan pyrkimyksiä kohti "luonnollista" käännöskieltä. Esimerkiksi käännösuniversaaleihin lukeutuva normaalistuminen (muuta nimityksiä: konventionaalistuminen, konservatiivistuminen, standardisoituminen Eskola 2002: 55) on pyrkimys tuottaa kohdekielisten konventioiden mukainen käännös (Laviosa 2002: 54 - 55), ja sellaisenaan sen ei pitäisi edes näkyä kohdekielessä käännöskielen ominaispiirteenä muuten kuin suhteessa lähdekieleen. Danielssonin (2004: esitelmän abstrakti) tutkimus osoittaa, kuinka liiallinen konventionaalisuus on myös "epäkonventionaalista". Hän vertailee WordSmith Toolsin avainsana-funktion avulla Ruotsin valtiopäivien tekstejä Euroopan parlamentin ruotsiksi käännettyihin teksteihin, ja huomaa, että joitakin voimakkaasti kirjakielelle ominaisia muotoja käytetään käännettyssä ruotsissa enemmän kuin alun perin ruotsiksi kirjoitetuissa teksteissä, mikä kieli käännöskielen konservatiivisesta luonteesta.

Stewart on tutkinut opiskelijoiden suorituksia käännettäessä vieraaseen kieleen päin käyttäen kohdekielistä korpusta. Tutkimus sai hänet pohtimaan dikotomiaa luovuus vs. konventionaalisuus ja ehdottamaan konventionaalisuuden jatkumon, jonka toisessa päässä ovat vähiten konventionaaliset tekstit – kohdekielellä alun perin tuotetut tekstit – ja toisessa päässä eniten konventionaaliset tekstit – käännökset vieraaseen kieleen päin – ja keskellä käännökset äidinkieleen päin. Olettaen, että iso korpus edustaa konventionaalista kielenkäyttöä, tällaisen korpuksen käyttö johtaa siihen, että käänöksessä jäljitellään mieluummin korpuksen osoittamia toistuvia rakenteita kuin käytetään luovia ilmaisuja, jotka poikkeavat tyypillisistä kollokaatioista ja idiomeista. (Laviosa 2002: 106.) Malmkjær (2003: 120 - 121) kritisoi korpuksia siitä, että ne eivät edistä luovuutta – "sometimes it is necessary to break a norm instead of obeying it" (mts. 132) – ja uusi kielenkäyttö on itse asiassa uusiokielenkäyttöä: käytetyt kielelliset valinnat ohjaavat tulevaisuuden kielellisiä valintoja ja lingvistinen tulevaisuus on siten menneisyyden kaltainen. Myös käännöskielen tutkijat ovat huomanneet, että käänöksissä kieltä käytetään vähemmän luovasti ja enemmän konventionaalisesti verrattuna muihin kohdekielisiin teksteihin (Eskola 2002: 55). Eskola myöntää kuitenkin, että tähänastiset tulokset konventionaalistumisesta on saatu rinnakkaisaineistolla (lähdetekstit ja niiden käännökset); verrannollisiin aineistoihin (alkuperäinen kieli ja käännöskieli) perustuvia tutkimuksia on vähän, ja ne eivät tue ehdottomasti konventionaalistumista: esimerkiksi Mauranen on saanut tuloksia, jotka puhuvat konventionaalistumista vastaan (Eskola 2002: 56 - 57). Myös Puurtinen (2003) tutkiessaan käännettyä lastenkirjallisuutta on saanut tuloksia, jotka sotivat hypoteettisina käännösuniversaaleina pidettäviä yksinkertaistamista, eksplisiittisyyttä ja normaalistumista vastaan. Toisaalta Olohanin (2004) esittämät tapaustutkimukset tukevat kyseisiä universaaleja.

Konventionaalistuminen voi olla tietoinen strategia, jolloin käännöstä halutaan mukauttaa mahdollisimman paljon kohdekieleen. Välillä kohdekielen ominaisuuksia jopa liioitellaan, jotta käännös olisi mahdollisimman kaukana lähdekielestä. Konventionaalistuminen liittyy kääntäjän

uskallukseen olla näkyvä ja luova. (Eskola 2002: 56.) Konventionaalistumisen myötä kääntäjä menee näkymättömäksi ja siten välttää tavallaan vastuuta. Luovuus vs. konventionaalisuus voidaan lisätä edellä mainittujen dikotomioiden jatkoksi. Tekstilaji ratkaisee paljolti kumpaan päähän kannattaa kallistua: kaunokirjallisia tekstejä käännettäessä luovuus lienee hyväksi ja asiatekstejä käännettäessä on hyväksi noudattaa kyseisen alan konventioita (joskin tähänkin tarvitaan luovuutta).

Mitä tietoa verrannollinen korpus sitten tarjoaa? Sisällöllistä tietoa kyseiseltä alalta, tekstuaalista tietoa kyseisen alan kirjoitusten rakenteesta, lingvististä tietoa erikoistermien käytöstä ja yleissanojen käytöstä erikoisalan kontekstissa, tietoa kyseisen tekstilajin tyylillisistä piirteistä (Laviosa 2002: 102), kohderyhmän lingvistisestä käyttäytymisestä ja sitä kautta odotuksista. Tarkastelemalla käyttöesimerkkejä konkordanssin vertikaaliakselilla ja identifioimalla suuremmat syntagmaattiset yksiköt horisontaaliakselilla, kääntäjä ei ainoastaan saa tietää mikä on mahdollista kyseisessä lingvistisessä järjestelmässä, vaan myös mikä on todennäköistä (Tognini-Bonelli 2001: 135). Korpuksen avulla kääntäjä pystyy myös välttämään väärää semanttista prosodiaa ja preferenssiä, joiden rikkomisesta johtuu usein "käännöksen maku" (mts. 138). Kynnys vieraaseen kieleen päin ja äidinkieleen päin kääntämisen välillä madaltuu (mts. 136).

Verrannollisten korpusten käytöstä käännoistoiminnassa on tehty montakin tutkimusta, joiden "koekaniineina" ovat pääasiassa olleet kääntämisen opiskelijat (esim. Bowker (1998, 2000, 2003), Zanettin (1998), Varantola (2002, 2003), CULT-konferenssit keskittyvät nimenomaan korpusten käyttöön kääntämisen opetusprosessissa). Toistaiseksi ei ole tullut vastaan tutkimusta, jonka kohteena olisivat olleet ammattikäntäjät. Verrannollisia korpuksia on käytetty laajasti kääntämisen opetusympäristössä tukemaan opiskelijoiden soveliaita leksikaalisia ja fraseologisia valintoja, joiden suhteen verrannollista korpusta pidetään lähtökohtaisesti rikkaampana tiedonlähteenä kuin konventionaalisia tiedonlähteitä kuten sanakirjoja (Pearson 2003: 15). Zanettinin (1998) italialais-englantilaisessa opetusprojektissa opiskelijoiden oli tarkoitus etsiä verrannollisesta korpuksesta luonnollisia ilmaisuja, jotka välittävät saman merkityksen ja toteuttavat saman diskurssifunktion kohdekielessä kuin vastaavat ilmaisut lähdekielessä. Tutkimus on osoittanut, kuinka verrannollisen korpuksen käyttö edistää käännoksen sujuvuutta ja tarkkuutta käännettäessä vieraaseen kieleen päin ja vahvistaa syntyperäisen puhujan intuitiota käännettäessä äidinkieleen päin. (Laviosa 2002: 101.) Myös Bowkerin (1998, 2000, 2003) tutkimukset ovat osoittaneet, että niiden opiskelijoiden käännookset, jotka käyttivät kohdekielisiä verrannollisia tekstikorpuksia tiedonlähteinä, olivat laadukkaampia erikoisalan sisällön ymmärtämisen, oikeiden termien valinnan, rekisterin, syntaksin ja idiomaattisten ilmaisujen käytön suhteen verrattuna niiden opiskelijoiden suorituksiin, jotka käyttivät konventionaalisia tiedonlähteitä kuten sanakirjoja ja painettuja tekstejä. Varantolan (2002, 2003) kokeilut ovat osoittaneet, että korpusten avulla opiskelijat pystyvät tuottamaan idiomaattisempaa tekstiä, valitsemaan eri vaihtoehtojen välillä sopivimman, löytämään ilmaisuja, joita ei löydy kon-

ventionaalista tiedonlähteistä, saamaan varmistusta ja rohkaisua omille ratkaisuilleen, ja sumean haun ansiosta opiskelijat löytävät myös ratkaisuja, joista he eivät olleet tietoisia tai joita he eivät osanneet verbalisoida. Toisaalta esteiksi voivat muodostua korpusten kokoamiseen ja käyttöön tarvittavien taitojen puute sekä korpusaineiston vaikea saatavuus.

Kohdekielisten erikoisalan korpusten soveltamista on tutkinut erityisesti Bowker (1998, 2000, 2003, Bowker & Pearson 2002). Hän pitää tällaisia korpuksia kääntäjien perinteisesti käyttämien verrannollisten kohdekielisten tekstien prototyypinä sillä erotuksella, että vertikaalinen tekstin lukeminen on nopeampaa kuin lineaarisen tekstin lukeminen, käsittelee isompaa tekstijoukkoa ja avaa uusia näkökulmia teksteihin (2000: 21, 45). Verrannollisia tekstejä on käytetty käännoistominnassa jo ennen kuin sana *korpus* tuli tarkoittamaan lähes yksinomaan sähköisiä tekstejä (Zanettin 1998: 2). Verrannollisista kohdekielistä teksteistä kääntäjän varteenotettavana tiedonlähteenä ovat kirjoittaneet ainakin Schäffner (1998), Williams (1996) ja Vehmas-Lehto (1999: 125). Verrannollisten tekstien korpuksia analysoimalla voidaan saada tietoa kohdekulttuurin tekstityologisista konventioista (Schäffner 1998: 84 - 85). Williamsin (1996) tutkimus on osoittanut, että verrannolliset tekstit tarjoavat enemmän ja parempaa tietoa kuin sanakirjat varsinkin lause- ja tekstitasolla ja tekstilajin tyylin osalta. Küblerkin (2003: 25) kirjoittaa, että korpusten käyttö erikoisalan kääntämisen alalla ei ole sinänsä uusi asia, nykYTEKNOLOGIA on vain mahdollistanut sähköisten korpusten ja analyysityökalujen käytön. Kyseessä on tavallaan vanhan käytännön adaptaatio uusiin sähköisiin puitteisiin, joissa verrannolliset tekstit ovat muutaman sormenpainalluksen ulottuvilla. Ongelma on vain sopivan aineiston löytämisessä. (Varantola 2003: 69.)

Deskriptiivisen ja soveltavan korpuspohjaisen käännoistutkimuksen yhdistää korpustyökalujen lisäksi kohdekielipainotteinen näkemys kääntämisestä ja konventionaalisuus, joka on toiselle universaalihypoteesi ja toiselle tuntuu olevan kääntämisen normi, mikä sointuu hyvin yhteen. Seuraavassa tarkastellaan niitä menetelmiä, joiden avulla verrannollisista korpuksista haetaan tietoa ja ensisijaisesti funktionaalisia vastineita.

7. Vastineiden hakumenetelmiä verrannollisesta korpuksesta

Korpuksset ja korpustyökalut on alun perin suunniteltu kielentutkimuksen eikä kääntämisen apuvälineiksi. Soveltavien työkalujen puuttuessa kohdekielisen korpuksen konsultointimenetelmä ja vastineiden haku verrannollisesta korpuksesta on yhä haaste. Kääntäjien pitäisi saada korpuksesta myös informaatiota sanoista ja ilmaisuista, joita he eivät välttämättä tiedä etukäteen. Tässä mielessä kohdekielisiä korpuksia voidaan verrata yksikielisiin sanakirjoihin. Toisin sanoen tarvitaan ohjelma tai työkalu, joka voisi automaattisesti tutkia kaksikielistä verrannollista korpusta ja hakea sieltä käännösvastineet. Tutkimus tällä alalla on vielä suhteellisen nuorta. (Bowker & Pearson 2002: 220 - 221, Laviosa 2002: 103.) Bowker peräänkuuluttaakin kääntäjiä kehittämään omia menetelmiä korpusten ja korpustyökalujen hyödyntämiseksi käännöstyössä, jotta tietokoneohjelmien suunnittelijat voivat sitten ottaa ne huomioon uusia työkaluja kehittäessään. Hän ehdottaa WordSmith Tools -korpuskäsittelyohjelman rutiinien käyttöä alustavina askeleina kohti metodologian kehittämistä. (Bowker 2000: 22 - 23, 47.) Kyseinen korpuskäsittelyohjelma on kehitetty analysoimaan korpusaineistoa ja sen avulla voidaan eri tavoin käsitellä, konsultoida ja manipuloida isoja tekstimassoja. Voidaan ensinnäkin nähdä tutkittavat tekstit sanaluettelon (wordlist) muodossa, jolloin teksteissä esiintyvät sanat ovat aakkos- tai taajuusjärjestyksessä. Konkordanssiohjelma (concordance) hakee syötetyistä teksteistä ja näyttää kaikki kyseisen hakusanan tai fraasin käyttöyhteydet (kontekstit), joissa kyseinen sana tai fraasi esiintyy. Kollokaatio-ohjelman (collocation) avulla voidaan katsoa, mitkä ovat kyseisen sanan yleisimmät lähimmät naapurit molemmin puolin ja kuinka usein sana esiintyy kyseisissä yhteyksissä. Tämän lisäksi avainsanafunktion (key words) avulla teksteistä voidaan poimia avainsanat, joiden frekvenssi on poikkeava vertailukorpukseen verrattuna. Nämä perusfunktiot tarjoavat vaihtelevassa määrin myös muut korpuskäsittelyohjelmat (ks. <http://www.devoted.to/corpora> välilehti *Software, Tools, Frequency Lists, etc.*).

7.1 Bowkerin lähestymistapa

Bowker tarjoaa artikkelissaan (2000: 25 - 45) erilaisia tekniikoita kääntäjärelevantin informaation hakemiseksi kohdekielisestä erikoisalan korpuksesta. Yksinkertaisin menetelmä on sanalistojen ja avainsanalistojen selailu, kunnes potentiaaliselta vaikuttava termi löytyy. Termiehdokkaan sisällön kelpoisuutta testataan vielä konkordanssilla. Tällainen menetelmä ei tunnu järin tehokkaalta, kun tiedetään miten pitkiä sanalistat voivat olla ja kuinka petollisia leksikaaliset vastineet saattavat olla.

Sen sijaan kääntäjä voi tehokkaasti hyödyntää korpuksia omien "aavistustermiensä" testauskenttänä. Tällöin termiehdokasta ajetaan konkordanssiin ja tutkitaan kontekstien perusteella, onko kyseessä toivottu käsitevastine. Varantolan (2002, 2003) tutkimusten valossa tällainen vahvistus omalle intuitiolle, aavistustermille tai -ilmaisulle korpuksen avulla saattaa olla korpusten tehokkain sovellus. Ongelmana on se, että tällaisen ilmaisun on oltava tiedossa ennen kuin sitä lähdetään hakemaan. Aavistustermien vaara piilee siinäkin, että se rajoittaa haun ulkopuolelle muita vaihtoehtoja ja kääntäjä lankeaa helposti tulkitsemaan kontekstia itselleen sopivaksi, jos aavistustermi löytyy korpuksesta. Tämän lisäksi ongelmana on myös negatiivinen haku: jos termiä ei löydy lainkaan tai se esiintyy vain harvoin korpuksessa, tarkoittaako tämä sitä, että se on käyttökeltoton? Vastaus riippuu paljolti siitä, kuinka edustava korpus on käytössä. Korpuspohjaisia ratkaisuja kannattaa siis käyttää rinnan oman intuition kanssa. (Varantola 2003: 67 - 69.) Jos termiehdokasta ei löydy koko korpuksesta, tällaisen negatiivisen evidenssin pitäisi ainakin pysäyttää kääntäjä miettimään syytä siihen.

Korpustyökalujen avulla voidaan helposti hakea tietoa oikeinkirjoituksesta syöttämällä tiedossa oleva termi; synonyymien ja muiden sanojen käytöstä; sanajärjestyksestä; rekisteristä jne. Haastavin tehtävä on kuitenkin, kuten mainittiin, sellaisten vastineiden hakeminen, joista ei ole etukäteistietoa. Koska Bowker (2000) tarkastelee ranskaa ja englantia, joiden sanoilla on usein sama juuri, hän ehdottaa sananvartalon ja katkaisumerkin käyttöä vastineen hakumenetelmänä. Suomen ja venäjän kielten ollessa kyseessä tällainen menetelmä ei liene realistinen. Mihailov (2003: 149 - 152) on tutkinut suomalaisten ja venäläisten käännösvastineiden automaattisia hakumahdollisuuksia rinnakkaiskorpuksesta graafisen samankaltaisuuden perusteella ja todennut, että ohjelma kylläkin löytää vastineita, jotka ovat kummassakin kielessä peräisin länsieurooppalaisista kielistä (esim. *barrikadi* – *баррикада*), mutta graafisesti läheisten käännösvastineiden prosentti kieliparissa suomi-venäjä on matala. Sitä paitsi sama kirjoitusasu eli muoto ei takaa suinkaan samaa merkitystä eli sisältöä (vrt. kääntäjän valeystävät). Menetelmä ei toimi edes yhden kieliryhmän sisällä puhumatta eri kieliryhmien kielistä. Tämän myöntävät myös Bowker ja Pearson (2002: 220).

Seuraava Bowkerin (2000) ehdottama menetelmä perustuu siihen, että haetaan niiden tiedossa olevien termien tai termien osien kollokaatiot tai klusterit, jotka todennäköisesti esiintyvät tuntemattoman termin tai termin osan läheisyydessä. Jos kyse on esimerkiksi sanayhdistelmästä, jonka ensimmäinen osa on tuttu, sen toista osaa voidaan hakea kollokaation avulla. Myöhemmässä julkaisussa Bowker ja Pearson (2002: 200) puhuvat myös kontekstihausta, jolloin etsitään yksikkö, joka esiintyy todennäköisesti toisen yksikön läheisyydessä. Vastineiden haussa voidaan käyttää hyväksi myös kielen rakenteellisia ja syntaktisia piirteitä (esimerkiksi englannin ilmaisuja tyyppiä *point-to-point* voidaan hakea hakulausekkeella **-to-**). On erilaisia tapoja hakea tietorikkaita konteksteja syntaktisten piirteiden avulla (esim. hakulausekkeeksi voidaan laittaa "virus is a"); jotkut

käsitteet selitetään ehkä osien kautta (esim. "part of") tai funktion kautta ("used for"). Tutkimukset tällaisten leksikaalisten indikaattorien löytämiseksi jatkuvat, ja menetelmä halutaan lopuksi automatisoida. (Bowker & Pearson 2002: 207 - 209, 218 - 219.)⁴³ Lisäksi kansainväliset lyhenteet, erisnimet, numerot esiintyvät yleensä sellaisinaan eri kielissä, joten niiden tekstuaalinen konteksti voi olla hyvä ekvivalenssilähde kohdekielessä. Tässä on taas huomautettava, että Bowker tarkastelee länsieurooppalaisia sukukieliä, mutta menetelmää voidaan yhtä hyvin soveltaa myös kielipariin suomi-venäjä, mikäli tiedetään esimerkiksi kansainvälisten järjestöjen nimikevastineet kummassakin kielessä (esimerkiksi YK = OOH).

Bowkerin ja Bennisonin (2000) kehittänyt työkalu ExTrECC (Extraction of Translation Equivalents from Comparable Corpora) perustuu puolestaan sanojen frekvenssi- ja yhteisesiintymistietoihin. Tärkein oletus (tämänkin työn kannalta) on se, että sanoja ja ilmaisuja käytetään samankaltaisesti kyseisen erikoisalan verrannollisissa teksteissä kahdessa eri kielessä. Ohjelma ehdottaa listan potentiaalisia vastineita, joista käyttäjä valitsee sitten sopivan kontekstin perusteella.

Bowker ei analysoi edellä mainittuja hakustrategioita teoreettisesti, mutta niiden osalta voidaan havaita yhteinen linja. Lähes kaikki hakustrategiat perustuvat pitkälti kääntäjän leksikaaliseen tietouteen: jonkin pinnalla olevan osasen on oltava tiedossa, ennen kuin voidaan lähteä liikkeelle. Tämän jälkeen termiehdokkaat ajetaan konkordanssilla käsitteellisen tiedon saamiseksi kontekstin avulla. Kontekstihaku perustuu implisiittisesti kontekstuaaliseen merkitysteoriaan. Lopuksi kääntäjä tulkitsee, onko kyseessä sama käsite kuin lähdekielessä. Bowker (2000: 23, 24) sanookin, että kääntäjien on korpustyökaluja käyttäessään akkumuloitava kaikki käsitteellinen, lingvistinen ja tekstuaalinen tietoutensa tiedonhaun onnistumiseksi ja että lopulta kaikki on kiinni kääntäjän tulkinnasta, mutta niinhän kääntämisessä yleensäkin: siirtokompetenssissa (transfer competence) yhdistyy kielellinen, tekstuaalinen, aihe- ja kulttuurikompetenssi ja kääntäjä tekee lopullisen valinnan siirtotavasta (Neubert 2000: 6, 11 - 12). Korpusleksikografiassa katsotaan myös, että vaikka kuinka pitkälle kehittyneitä korpustyökaluja olisi käytössä, inhimillistä tulkintaa ja synteisiä ei voi välttää, sillä miten koneelle voi opettaa, mikä on semanttinen prosodia, metafora, sanojen sumeat merkitykset, leksikografinen relevanssi tai ironia, kun ei näistä asioista ole yksimielisyyttä edes ihmisten keskuudessa (Rundell 2002). Se että lähteenä ylipäätään käytetään verrannollisia kohdekielisiä tekstejä johtaa kommunikatiivisten funktionaalisten analogien käyttöön, mikä on yksi käännösstrategia, muttei suinkaan ainoa eikä aina edes lopullinen.

---

⁴³ Suomessa Päivi Pasanen tutkii vastaavia menetelmiä käsitteellisen tiedon poimimiseksi suomalaisten ja venäläisten merenkulun turvallisuuskäsitteiden osalta.

7.2 Tognini-Bonellin lähestymistapa

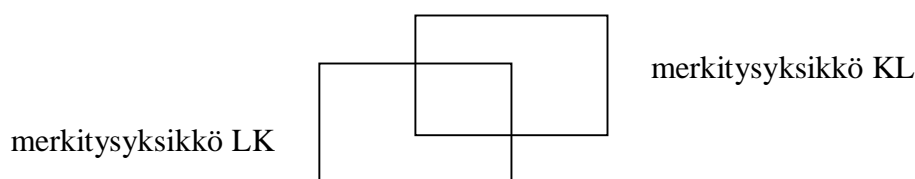
Tognini-Bonelli (1996, 2001) erottaa perustellusti toisistaan merkitysyksiköt ja käännösyksiköt. Merkitysyksiköt määräytyvät kontekstuaalisesti lingvistisellä tasolla, kun taas käännösyksiköt määräytyvät kääntäjän strategisten ratkaisujen tuloksena (Tognini-Bonelli 2001: 133). Käännösyksiköt ovat siis riippuvaisia kääntäjän käännöstrategiasta ja käännöksen funktiosta eivätkä merkitys- ja käännösyksikkö mene välttämättä yksi yhteen. Roman Jakobsonin käsityksen mukaan vastaavuus lähde- ja kohdekielen välillä saavutetaan erilaisin kieliyksiköin niin semioottisesti kuin lingvistisesti, sillä todellisuutta luokitellaan ja käsitteistetään eri tavalla eri kulttuureissa ("equivalence in difference") (Munday 2001: 37). Todellisuus on siis jaettu erilaisin merkitysyksiköin lähde- ja kohdekielissä, mutta kun ne halutaan kohdistaa, turvaututaan käännösyksiköihin. Esimerkiksi Suomessa "lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai henkilöt joille lapsen huolto on uskottu" (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361 1 luku 3 §). Venäjän oikeusdiskurssin kielisysteemistä ei löydy valmista merkitysyksikköä, joka vastaisi samalla abstraktitasolla suomalaista merkitysyksikköä *lapsen huoltaja*. Joudutaan menemään astetta konkreettisemmalle tasolle: "lapsen vanhemmat tai henkilöt, joille lapsen huolto on uskottu". Tällaisia henkilöitä voivat Venäjällä olla lapsen vanhemmat, lapseksiottajat, kasvatusvanhemmat, holhousviranomaiset jne. (Venäjän Perhelaki 29.12.1995 N 223-Φ3 § 123). Nämä ovat erillisiä merkitysyksiköitä, joista jokaisella on oma oikeudellinen asemansa mutta joita yhdistää *lapsen huolto*. Käännettäessä suomalaista merkitysyksikköä *lapsen huoltaja* joudutaan väistämättä turvautumaan supistavaan käännösyksikköön (tilanteesta riippuen esim. *родители – vanhemmat*), koska ei ole tarkoituksenmukaista luetteloida kaikkia mahdollisia venäläisiä henkilöitä, joille lapsen huolto voidaan uskoa. Käännösyksikkönä voidaan käyttää myös selittävää kiertoilmaisua, esim. *лица, на попечении которых находится ребенок*, tms. Samankaltainen esimerkki on merkitysyksikkö *holhous*.⁴⁴ Suomessa *holhous* kattaa sekä lapsen vanhempien että lain puolesta erityisesti määrättävän holhouksen (Mattila 1999b: 43). Venäjällä kyseistä merkitysyksikköä vastaa parhaiten merkitysyksikkö *опека и попечительство*, joka tarkoittaa kuitenkin vain erityisesti määrättävää holhousa (Venäjän Siviililaki 30.11.1994 N 51-Φ3 § 31 - 33). Käännettäessä venäläistä merkitysyksikköä suomeksi joudutaan turvautumaan supistavaan käännösyksikköön, esim. *määräyksenvarainen holhous*, jotta merkitys *vanhemmat* jäisi ulkopuolelle. Vielä yksi esimerkki: venäjän merkitysyksikköä *закрытое акционерное общество* vastaa suomessa parhaiten merkitysyksikkö *osakeyhtiö*. Kun käänöksessä halutaan kuitenkin

⁴⁴ Tässä esitettävä esimerkki on peräisin pro gradu -tutkielmastani (Probirskaja-Turunen 2001: 27).

korostaa, että kyse on venäläisestä tietyytyypisistä osakeyhtiömuodosta, käytetään käännoyksikönä käännoislainaa *suljettu osakeyhtiö* (ks. Probirskaja-Turunen 2001: 49).

Keskustelu merkitysyksiköistä vs. käännoyksiköistä istuu hyvin Kollerin erotteluun kontrastiiviseen lingvistiikkaan liittyvän korrespondenssin (*langue, foreign language competence*) ja käännoستieteeseen liittyvän ekvivalenssin (*parole, translation competence*) välillä (Munday 2001: 47) tai Catfordin (1965/1978: 27 - 34) erotteluun formaalisen korrespondenssin (samankaltaisuus kielisysteemien eri tasoilla) ja tekstuaalisen ekvivalenssin (lähde- ja kohdetekstin välinen *de facto* vallitseva ekvivalenssisuhde) välillä. Keskustelu liittyy edelleen konvergenttiin (tarjolla olevaan) vs. divergenttiin (valintaan liittyvään) vastaavuuteen (Chesterman 1998). Merkitysyksiköt edustavat tavallaan kielensisäistä todellisuutta kun taas käännoyksiköt kieltenvälistä todellisuutta. Tosin kääntäjän on ensiksi identifioitava merkitysyksiköt, jotta hän voi tehdä päätöksen käännoyksiköistä. Pidän edellä käsiteltyjä funktionaalisia vastineita tällaisina kielensisäisinä merkitysyksikköinä, koska ne ovat käännostrategiasta riippumattomia, kunnes kääntäjä päättää käyttää niitä tai niiden osia käännoskeinona.

Tognini-Bonelli pitää verrannollisten merkitysyksiköiden identifiointia vasta kääntämisen ensimmäisenä vaiheena. Toinen askel liittyy lähde- ja kohdetekstin ekstralingvistisiin seikkoihin. Tässä vaiheessa käytetään käännostrategioita, voi tapahtua siirtymiä ja muutoksia lähdetekstin ja käännoksen tarkoituksissa jne. (Tognini-Bonelli 1996: 199.) Kääntäjän tehtävä on hänen mukaansa täyttää aukot funktionaalisessa vastaavuudessa ja tehdä sovinto lähde- ja kohdekielisten merkitysyksiköiden välillä (Tognini-Bonelli 1996: 215, 2001: 150). Skemaattisesti Tognini-Bonellin ajatusta voidaan kuvata seuraavasti:

Kuva 2. Lähdekielinen ja kohdekielinen merkitysyksikkö.

Se osa, joka ei mene päällekkäin lähde- ja kohdekielisen merkitysyksikön välillä, on täytettävä käännoyksiköllä. Käännoyksikkö joko saattaa merkitysyksiköt yhteen tai asettaa ne erilleen. Lähdetekstin merkitysyksikkö korvataan tavallaan sen funktionaalisella analogilla kohdekielessä ja modifioidaan se käännoyksiköksi. Kääntäjän on ensiksi todettava verrannolliset merkitysyksiköt ja sitten sovellettava tarvittavia käännoskeinoja.

Tognini-Bonelli (2001: 133) keskittyy omassa tutkimuksessaan pelkästään merkitysyksiköihin. Hänen tarkoituksensa on luoda verrannollisten merkitysyksiköiden tietokanta, joka tarjoaa kääntäjälle tiedon lingvistisistä tosiseikoista (1996: 214), ja hänen metodinsa pyrkii identifioimaan tällaiset verrannolliset merkitysyksiköt. Tavoitteena on paikantaa sanat ja fraasit, joihin on koodattu

sama funktio lähde- ja kohdekielellä, ja saavuttaa funktionaalinen ekvivalenssi eli ekvivalenssi funktionaalisten merkitysyksiköiden välillä (Tognini-Bonelli 2001: 134). Korpusevidenssi osoittaa, että tietyt muodolliset kontekstuaaliset piirteet sanan ympärillä korreloivat tietyn funktion (merkityksen) kanssa. Funktio ei siis korreloi yksittäisen sanan kanssa: sama sana voi eri ympäristöissä käyttäytyä sisällöllisesti eri tavalla.⁴⁵ Vaikka kaksi sanaa eivät olisikaan keskenään ekvivalentteja, tiettyjen kontekstuaalisten piirteiden ympäröimänä ne saattavat olla sitä eli puhutaan funktioiden välisestä ekvivalenssista (Tognini-Bonelli 2001: 153 - 154).

Menetelmällisesti Tognini-Bonelli (2001: 133) etenee muodollisista piirteistä funktioon ja funktiosta muodollisiin piirteisiin. Hänen menetelmänsä on kolmivaiheinen ja sen taustalla ovat Funktionaaliset merkitysyksiköt -luvussa esitetyt Sinclairin merkitysyksiköiden identifiointiaskelet:

1. identifioidaan ja luokitellaan käännettävän sanan tai fraasin muodolliset kontekstuaaliset piirteet lähdekielisen korpuksen taustaa vasten (etenemisjärjestys: kollokaatio, kolligaatio, semanttinen preferenssi ja semanttinen prosodia); tästä seuraa, että jokaiselle yksikölle löytyy oma funktio/merkitys;
2. annetaan *prima facie* (ensisijainen, alustava, intuitiivinen) käännösvastine jokaiselle funktiolle/merkitykselle; tällaiset vastineet perustuvat kääntäjän intuition, kokemukseen tai rinnakkaiskorpuksiin, sanakirjoihin jne.;
3. aloitetaan *prima facien* toteuttamasta funktiosta kohdekielellä ja konstruoidaan se formaalisiin piirteisiin (etenemisjärjestys: semanttinen prosodia, semanttinen preferenssi, kolligaatio ja kollokaatio); toteutetaan siis ensimmäinen vaihe toisin päin. (Tognini-Bonelli 2001: 134 - 135.) Prosessi muistuttaa siis kielellistä dekodeusta ja koodausta (mts. 136).

Tognini-Bonelli (1996: 197) katsoo, että sama funktio realisoituu lähde- ja kohdekielellä eri konteksteissa. Kohdekielellä on omat semanttiset preferenssinsä, jotka eivät varmastikaan vastaa lähdekielen preferenssejä. Sen vuoksi merkitysyksikkö ja käännösyksikkö eivät hänen mielestään koskaan täsmää. Muutokset ovat välttämättömiä tämän epäkohdan korjaamiseksi. Tässä tapahtuu kääntäjän väliintulo: hän voi lisätä selityksiä tai koodata merkityksiä jollakin muulla tavoin. (Tognini-Bonelli 1996: 206.)

Tognini-Bonellin mielestä kääntämisessä tapahtuu tilannekontekstin muutos. – Lingvistinen konteksti eli konteksti muuttuu, koska se on erilainen lähde- ja kohdekielellä. Myös ekstralingvistinen konteksti muuttuu, koska vastassa on eri kulttuuri, eri tilanne ja eri osallistujat. Tämä siirtymä vaatiikin kääntäjän väliintuloa käännöskeinoineen. (Tognini-Bonelli 1996: 198 - 199.) Erikoisalan kääntämisessä näin radikaalia tilannekontekstin muutosta ei käsitykseni mukaan tapahdu: kysehän on asiantuntijoiden ammattiviestinnästä saman erikoisalan sisällä. Juridiikan alalta löytyy tämän lisäksi joitakin ylikansallisia universaaleja historialliselta kannalta (Roomalainen yksityisoikeus) ja

⁴⁵ Näin ajatellaan myös korpusleksikografiassa.

sosiaaliselta kannalta: eri yhteiskunnissa samankaltaisia ongelmia ratkaistaan jokseenkin samalla tavalla historiallisessa kehityksessä, käsitejärjestelmissä ja toimintatyyllissä olevista eroista huolimatta (Bogdan 1994: 19, Zweigert & Kötz 1998: 34, 39).

Kotekstikaan ei välttämättä muutu transiition yhteydessä. Firthin esimerkkiä käyttäkseni *lehmä* ja *maito* pysynevät kollokaatioina luultavasti kaikissa kulttuureissa, joissa juodaan lehmän maitoa. Kun kyse on samasta oikeusjärjestelmätyypistä, juridinen logiikka edennee jokseenkin samoin. Esimerkiksi *tuomari* ja *esteellisyyys* esiintyvät yhdessä viiden sanan sisällä niin suomalaisessa prosessikorpuksessa kuin venäläisessäkin, tosin eri taajuuksin. Sinclairin (1991: 110) mukaan ne asiat, jotka esiintyvät elämässä yhdessä, esiintyvät todennäköisesti yhdessä myös kielessä. Kyse on tällöin pikemminkin konseptuaalisesta merkityspohjaisesta yhdessä esiintymisestä kuin kieliopillisesta yhdessä esiintymisestä (ks. Jantunen 2004: 18). Jotta voidaan puhua oikeudenkäynnistä Austinin ehtoja täyttävänä menettelynä, niin Suomessa kuin Venäjällä siinä on oltava tuomarin lisäksi ainakin kaksi osapuolta edustettuna (ei välttämättä kuitenkaan läsnä). Oletettavasti nämä oikeudenkäynnissä yhdessä esiintyvät osapuolet esiintyvät yhdessä myös kielessä. Tässä esitettyjä oletuksia on kuitenkin tarkoitus testata tämän tutkimuksen yhteydessä, joten näihin kysymyksiin palataan tuonnempana.

7.3 Petersin ja Picchin lähestymistapa

Petersin ja Picchin (1997: 269, 1998: 96 - 99) lähestymistapa perustuu kahteen oletukseen: 1. sanat saavat merkityksensä kontekstista ja 2. semanttisesti samankaltaisia sanoja käytetään samankaltaisesti saman erikoisalan sisällä. Jos kahteen eri kieleen sisältyvien yksiköiden välillä on vastaavuutta, voidaan olettaa, että niiden kontekstitkin vastaavat toisiaan jossain määrin. Peters ja Picchi korostavat, että heidän tarkoituksenaan ei ole hakea tarkkoja kohdekielisiä vastineita lähdekielisille termeille, vaan osoittaa ne kontekstit, joista suurella todennäköisyydellä tällaiset vastineet löytyvät. Pyrkimyksenä on siis löytää kohdekieliset kontekstit, joissa käsitellään samankaltaisia asioita kuin lähdekielisissä konteksteissa. Tässä tarkoituksessa erotetaan lähdekielisen termin yhteydessä esiintyvä sanasto ja oletetaan, että termi esiintyy vastaavassa ympäristössä myös kohdekielessä.

Lähdekieliselle termille osoitetaan kollokaatit yhden virkkeen sisällä. Funktiosanoja ja erikoisalan korkeataajuisia sanoja ei oteta huomioon. Kollokaatit lemmatisoidaan (perusmuotoistetaan) ja jokaiselle lasketaan MI (mutual information) -arvo, joka osoittaa kollokaatin ja pääsanan välisen suhteen tilastollisen merkitsevyyden. Sitten jokaiselle kollokaatille osoitetaan mahdolliset käännösvastineet kaksikielisen leksikaalisen tietokannan avulla ja annetaan niille sama MI-arvo kuin vastaavalla lähdekielisellä kollokaatilla. MI-arvo antaa siis painon kyseiselle vastinejoukolle ja

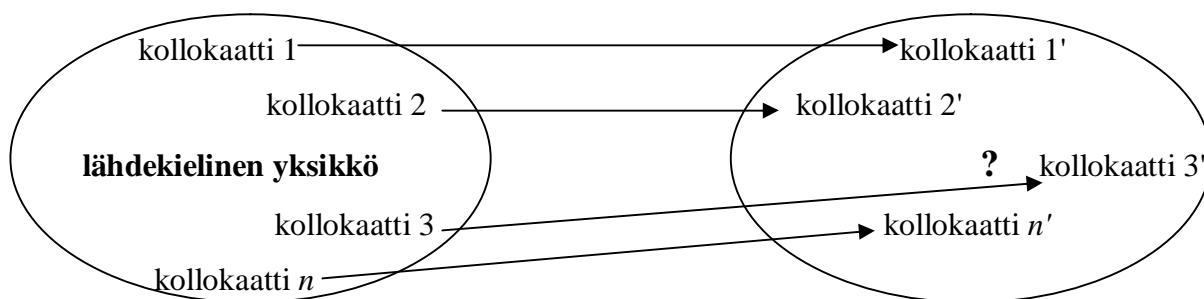
osoittaa yhteisesiintymän todennäköisyyden. Ohjelma etsii sitten kohdekielisestä korpuksesta leksikaalisesti vastaavia konteksteja, joihin keskittyy suuri määrä kollokaatioiden käänösvarusteita. Tekijät myöntävät, että tällainen menetelmä tuo myös epärelevantteja termejä, mutta se ei vaikuta yleensä lopputuloksiin, koska jos hyväksytään, että leksikaalisesti vastaavat kontekstit edustavat samaa termiä, joidenkin sen elementtien on oltava läsnä. Tulokset lajitellaan laskevaan järjestykseen kollokaatioiden määrän ja MI-arvojen mukaisesti. Petersin ja Picchin mukaan menetelmä kaipaa vielä kehittämistä, mutta jo alustavat tulokset osoittavat, että kaksikielisestä verrannollisesta korpuksesta voidaan hakea vastaavat kontekstit ilman että kontekstin keskeisen termin käänösvaruste on tiedossa.

7.4 Ehdotettavan hakumenetelmämallin (hypoteesin) sijoittaminen

Tämän tutkimuksen hypoteesina olevalla menetelmällä on yhteistä kaikkien edellä käsiteltyjen menetelmien kanssa. Tutkimuksen perimmäisenä tarkoituksena on selvittää, voiko tuntemattomia kohdekielisiä funktionaalisia varusteita hakea kaksikielisestä verrannollisesta lakikorpuksesta lähdekielisen varusteen kollokaatioiden avulla. Tällainen kontekstuaalinen haku muistuttaa Bowkerin kontekstihakua, mutta eroaa siitä kahdessa suhteessa. Ensinnäkin Bowker (2000: 20) pitää tarpeelltomana ja aikaa tuhlaavana lähdekielisen korpuksen kokoamista, kun käännettävänä on tietty lähdekielinen teksti. Hän ehdottaakin kääntäjän tiedonlähteeksi pelkästään kohdekielistä erikoisalan korpusta. Tässä tutkimuksessa taas katsotaan, että lähdekielinen lakikorpus on tarpeellinen sen vuoksi, että sen taustaa vasten ymmärretään paremmin lähdetekstiä – lähdeteksti ikään kuin palauteaan siihen isompaan diskurssiin, kontekstiin, josta se on irrotettu ja josta se juontaa merkityksensä, sekä dekonstruoidaan lähdekieliset merkitysyksiköt funktioiksi. Toiseksi Bowkerin (2000: 38 - 39, Bowker & Pearson 2002: 200) kontekstihauassa päätetään intellektuaalisesti, mikä yksikkö voisi esiintyä haettavan yksikön läheisyydessä, kun taas tässä työssä yritetään nojata tilastollisiin kollokaatioihin.

Tognini-Bonellin menetelmästä tutkittava menetelmä eroaa siinä suhteessa, että kohdekieliseen varusteeseen ei edetä *prima facien* kautta, vaan tuntemattoman varusteen oletettujen kontekstuaalisten piirteiden – kollokaatioiden kautta. Näin pystytään välttämään intuitiivisen varusteen piilevät vaarat: kun lähdetään liikkeelle vastaavuusoletuksesta, suljetaan muut varusteet haun ulkopuolelle, nähdään korpusevidenssistä helposti se mitä halutaan nähdä, suositaan intuitiivista varustetta muihin vaihtoehtoihin nähden jne. Sitä paitsi *prima facie* -varustetta ei yksinkertaisesti aina ole edes tiedossa, joten on edettävä suoraan Tognini-Bonellin mallin kolmanteen vaiheeseen. Koska semanttinen prosodia, preferenssi ja kolligaatio ovat abstraktioita, ainoa aineellinen suoraan kor-

puksesta havaittavissa oleva entiteetti on kollokaatio. Kohdekielisiin kollokaatioihin saadaan vihjetä lähdekielisistä kollokaatioista. Ehdotettavan hakumenetelmämallin etenemisjärjestys on siis seuraavanlainen: 1. kollokaatio-ohjelman avulla haetaan lähdekielisen yksikön kollokaatteja, 2. annetaan niille kohdekielisiä vastineita (tässä vaiheessa joudutaan valitettavasti turvautumaan intuition, koska Petersin ja Picchin tutkimuksessa käytetyn kaltaista korpusohjelmaan integroitua sähköistä sanakirjaa tässä tutkimuksessa ei ole saatavissa), 3. syötetään kyseisiä vastineita kontekstihakuun ja 4. lähestytään konkordanssikontekstien kautta kohdekielistä tuntematonta vastinetta. Skemaattisesti hakumenetelmää voidaan kuvata seuraavasti:

Kuva 3. Tuntemattoman funktionaalisen vastineen (?) haku kollokaatioiden avulla (kohdekieliset kollokaatit on merkitty apostrofilla ').⁴⁶

Oletuksena on se, että funktionaalisten vastineiden täytyy esiintyä samankaltaisissa ko(n)teksteissa kummassakin kielessä saman erikoisalan sisällä. Tätä käsitystä on käänteisesti tukemassa myös Hallidayn kontekstuaalisen merkitysteorian tulkinta, jonka mukaan jos merkitys on kerran funktio kontekstissa, niin merkitysten vastaavuus on funktioiden vastaavuutta kontekstissa⁴⁷ (Tognini-Bonelli 2001: 131). Kontekstina tässä tutkimuksessa toimii itse prosessioikeudellinen korpus. Vastaavuus kontekstien tasolla perustuu jo korpuksen kokoamisperiaatteisiin: Venäjän ja Suomen prosessilainsäädäntö samankaltaisen kommunikatiivisen funktion suorittajana. Kotekstien vastaavuus perustuu oletukseen oikeusjärjestelmäsäisistä prosessioikeudellisista universaaleista (ks. tarkemmin seuraava alaluku). Kyseinen menetelmä sallisi myös sumean haun, joka informaatiotutkimuksessa tunnetaan osittaistämymäytyvänä hakuna, mikä tarkoittaa sitä, että kaikkien hakusanojen, tässä tapauksessa kollokaattien, ei tarvitsisi esiintyä kohdekielessä yhtä aikaa haun onnistumiseksi – prototyyppiset kollokaatit riittäisivät. Ehdotettava funktionaalisten vastineiden hakumenetelmä on tämän tutkimuksen hypoteesi.

⁴⁶ Menetelmä muistuttaa myös Sharoffin (2004: esitelmän abstrakti) menetelmää. Hänkin lähestyy tuntemattomia käännösvastineita kontekstin ja kotekstin tunnettujen vastineiden kautta. Myös Philipin (2004: esitelmän abstrakti) menetelmä viittaa samaan suuntaan. Hän identifioi funktionaaliset merkitysyksiköt englannissa ja italiassa ja sitten kohdistaa niitä käännösvastineiksi samankaltaisten kontekstuaalisten piirteiden perusteella. Kummankin tutkijan tutkimuskohteena on toisin kuin käsillä olevassa tutkimuksessa yleiskieli.

⁴⁷ "If meaning is function in context,... then equivalence of meaning is equivalence of function in context" (Halliday).

7.5 Hakumenetelmämallin (hypoteesin) perustelut

Miksi siis oletetaan, että venäläiset ja suomalaiset funktionaaliset vastineet esiintyvät samankaltaisissa ko(n)teksteissa prosessilainsäädännössä? Ennen kuin ryhdyn vastaamaan tähän kysymykseen, minun on selvitettävä Chestermanin (1998) kontrastiivisen funktionaalisen analyysimallin logiikkaa, koska nojaudun siihen omassa metodissani ja sen perusteluissa. Chestermanin metodilla olisi annettavaa oikeusvertailulle vertailtavien kohteiden rinnakkainasettelun ongelman osalta. Kuka tahansa, joka tutkii eri oikeusjärjestyksiä, harjoittaa koko ajan alitajuisia oikeusvertailua, vaikkapa jo lähdeaineiston valintavaiheessa (Zweigert & Kötz 1998: 43) tai jo pelkästään termien kääntämisen tasolla tiedon välittämisen vaiheessa (Bogdan 1994: 20, 57). Juridisten tekstien kääntäjän työtä onkin useasti verrattu oikeusvertailijan työhön (ks. Kinnunen 1997: 30, Šarčević 1997: 13 - 14, 235), jopa niin, että de Groot pitää kaikkea juridista kääntämistä oikeusvertailevana suorituksena (Šarčević 1997: 114). Tästä johtuen muutama sana oikeusvertailusta on myös paikallaan, ennen kuin vertailu aloitetaan.

7.5.1 Chestermanin analyysimalli

Chestermanin (1998) kontrastiivinen funktionaalinen analyysimalli muistuttaa kehyssemantiikkaa siinä, että liikkeelle lähdetään myös merkityksestä, kuten kontrastiivisissa analyyseissa yleensäkin, ja tarkastellaan miten se on ilmaistu eri kielissä (mts. 90). Chestermanin analyysimalli eroaa kehyssemantiikasta kuitenkin siinä, että semanttiset suhteet, jotka ovat kyseisessä mallissa paradigmaattisia eivätkä syntaktisia, on rakennettu valmiiksi ennen ryhtymistä dataan. Intressin kohteina eivät ole niinkään syntagmaattiset (ketju-) suhteet kuin paradigmaattiset (valintaan liittyvät) suhteet (mts. 65). Semanttinen rakenne palvelee kontrastiivisen analyysin tarkoitusta toimiessaan samankaltaisuuden relevanttina rajauksena (sen lisäksi voi olla esimerkiksi pragmaattisia rajausehtoja). Vertailukohteina ovat erikieliset (tai samankieliset) ilmaisut, jotka ilmaisevat kyseistä semanttista rakennetta kyseisessä käyttötilanteessa. Esimerkiksi eräs Chestermanin tapaustutkimus käsittelee sitä, miten eri kielissä kehoitetaan tulla syömään, jolloin kutsun esittäjän on oltava isäntä (tai emäntä), kutsun kohteen potentiaalisia syöjiä ja kutsun puhuttua kieltä (mts. 113). Kontrastiivisen funktionaalisen analyysimallin tarkoituksena on ”to establish the paradigm of options with the same semantic structure” (mts. 198), mutta analyysia voidaan laajentaa myös teksti- ja diskurssitasolle. Yhteistä korpusleksikografian kanssa on prototyypiajattelu sekä käsitys kielestä sumeana ja avoimena ilmiönä.

Analyysimallin lähtökohtana on tietty havainto, intuitio samankaltaisuudesta yksiköiden välillä. Tämä alkuhavainto sitten eksplisiittistyy, täsmentyy ja tulee muotoilluksi analyysin myötä. *Tertium comparationis*, joka on myös kääntämisen pohjana, luodaan analyysin tuloksena. Perinteisestihän se on analyysin lähtökohtana, jolloin on myös kehämäisyyden riski, koska samankaltaisuus ei voi olla sekä vertailun lähtökohtana että sen tuloksena. Kehää yritetään välttää ottamalla lähtökohdaksi joko formaalinen tai semanttinen, muodon tai merkityksen samankaltaisuus tai ylipäätään jonkintasoinen ekvivalenssi, jolloin muita ekvivalenssitasoja voidaan vertailla. Chestermanin mallissa *tertium comparationis* on siis analyysin tulos, joka kertoo mitä yksiköillä on yhteistä. Erilaisuudet muodostavat sitten kääntämisen pulman. (Chesterman 1998: 30 - 31, 52, 58 – 59.) Analyysin lähtökohtana on oletus yksiköiden samankaltaisuudesta eikä identtisyydestä. Identtisyys analyysin lähtökohtana on nollahypoteesi, joka on kumottava. (mts. 200.) Tognini-Bonellikin korostaa, että on vältettävä ajatusta täydellisestä vastaavuudesta termien välillä. Käännösprosessi jopa hyötyy, jos aloitetaan oletuksesta ei-vastaavuudesta. (1996: 206 - 207.)

7.5.2 Oikeusvertailu

Kontrastiivinen funktionaalinen analyysimalli saisi varmasti hyvän vastaanoton oikeusvertailun diskurssissa, koska siinä kampanjallaan vastaavien kysymysten parissa. Vertailevassa oikeustieteessä vertaillaan erilaisia oikeusjärjestelmiä keskenään kokonaisuuksina tai vain joiltakin osin ja tehdään niiden vastakkainasettelusta päätelmiä (Bogdan 1994: 18, Mattila 1999a: 107, Zweigert & Kötz 1998: 2). Oikeusvertailua pidetään sekä metodina että itsenäisenä oikeustieteen haarana: metodina se voi sisältyä muihin oikeusaloihin, mutta oikeusvertailu tieteenä sisältää itsessään paljon tutkimuskohteita ja käyttää muitakin metodeja kuin oikeusvertailu (Bogdan 1994: 23 - 24, Saidov 2000: 26, 29). Ennen kuin vertailu aloitetaan, tutkittavat kohteet on asetettava jollakin perusteella rinnakkain. Tällöin katsotaan, että vertailukohteilla on oltava yhteinen nimittäjä – *tertium comparationis*, vaikkapa rakenteen tasolla (lain jakaminen pykäliin) (Bogdan 1994: 58). Oikeusvertailun lähtökohtana pidetään funktionaalisuutta: oikeuslaitoksia ja -normistoja pidetään vertailukelpoisina vain, jos niillä on sama funktio, ts. niiden on säädettävä samaa ongelmaa, samaa elämän osa-aluetta (Bogdan 1994: 60, Zweigert & Kötz 1998: 34). Yhteinen nimittäjä on siis sama funktio. Kehämäisyyden ongelma tiedostettaneen myös oikeusvertailussa ja myönnetään, että vastaavatko säännökset toisiaan funktionaalisesti vai eivät selviää vastaa, kun vertailu on alkanut. Näin ollen työ aloitetaan hypoteesilla, että säännökset ovat vertailukelpoisia, koska pelkästään johtopäätös siitä, vastaavatko säännökset toisiaan funktionaalisesti, vaatii välillä laajaa vertailevaa tutkimusta (Bogdan 1994: 59, Zweigert & Kötz 1998: 33, vrt. Chestermanin 1998 samankaltaisuuden alkuhavainto). Yhteiseksi

nimittäjäksi ei hyväksytä kuitenkaan nimellistä vastaavuutta eri oikeusjärjestelmien oikeusnormistojen, laitosten ja säädösten välillä, koska on havaittu, että ulkoisesti samanlaisilla juridisilla termeillä saattaa olla eri merkitys eri järjestelmissä, samanlaisilla oikeusnormistoilla ja -instituutioilla voi olla eri tehtävä (Saidov 2000: 48 - 49) ja toisaalta normistot voivat olla vertailukelpoisia, vaikka termierot ovat niin suuria, että yhteinen ongelma on vaikea havaita lingvistisin keinoin (Bogdan 1994: 59). Rinnakkainasettelussa neuvotaan mieluummin turvautumaan omaan kognitioon: maalaisjärkeä, intuitiota, mielikuvitusta ja kurinalaisuutta ehdotetaan avuksi (Zweigert & Kötz 1998: 33, 36 - 37). Itse katson, että nimellinen vastaavuus voisi toimia samankaltaisuuden alkuhavaintona, jolloin ilmiön muita tasoja voidaan vertailla ja joko kumota samankaltaisuus tai vahvistaa se.

7.5.3 Hypoteesin perustelut

Oletuksena on siis se, että venäläiset ja suomalaiset funktionaaliset vastineet esiintyvät samankaltaisissa ko(n)teksteissa prosessilainsäädännössä. Hypoteesin tukemiseksi tutkimus aloitetaan alkuhavainnollisten samankaltaisuuksien osoittamisesta, jotka vertailun myötä tulevat mahdollisesti vahvistetuiksi tai kumotuiksi. Seuraavassa yritetään pintaa syvemmälle menemättä osoittaa kontekstiyhtäläisyyksiä suomalaisten ja venäläisten oikeudellisten merkitysyksiköiden välillä Hallidayn (1985/1998) kontekstikerrostumien avulla kulttuurikontekstista lähtien. Hallidayn malli on tarkoitettu ensisijaisesti syvälliseen tekstianalyysiin, jollaista suorittavat mm. Heikkinen (2000) ja Ketola (2002). Munday (2002) ja Yuanyuan (2003) soveltavat Hallidayn mallia lähde- ja kohdetekstin analyysiin ja vertailuun ja siirtävät siten mallin näkökulman yksikielisestä ja -kulttuurisesta ulottuvuudesta monikieliseen ja -kulttuuriseen.

Munday (2002) esittää deskriptiivisen käännöstutkimuksen tarkoituksiin kehittämänsä menetelmämallin, jossa yhdistyvät Hallidayn tekstianalyysimalli, korpuslingvistiset menetelmät ja sosiokulttuurisen kontekstin analyysi. Analyysissa lähde- ja kohdeteksti sijoitetaan kukin omaan sosiokulttuuriseen kontekstiinsa; tekstejä käsitellään korpusanalyysiohjelman avulla niiden tekstiaspektien paikantamiseksi, joita kannattaa analysoida lähemmin; tekstit analysoidaan ja vertaillaan ideationaalisen, interpersoonaisen ja tekstuaalisen merkityksen osalta. Tällöin korpuslingvistisiä menetelmiä käytetään käännössiirtymien (shifts) paikantamiseksi. Siirtymät linkitetään sitten tekstin ideationaaliseen, interpersoonaiseen tai tekstuaaliseen merkitykseen sen selvittämiseksi, mitä muutoksia lähde- ja kohdetekstin välillä on käännösprosessin aikana tapahtunut. Esimerkiksi lähde- ja kohdetekstin erilainen pituus sanoina mitattuna, erilainen virkepituus tai tietyn sanan erilainen esiintymistaajuus kertoo siirtymistä tekstien koheesiossa, joka liittyy tekstuaaliseen merkitykseen. Syitä kääntämisen siirtymille yritetään etsiä lähdetekstin ja käännöksen sosiokulttuurisesta kontekstista. Kun Mundayn kiinnostuksen kohteina ovat kääntämisen siirtymät, ts. lähde- ja kohdetekstin

välinen erilaisuus, tässä tutkimuksessa yritetään päinvastoin osoittaa verrannollisten tekstien samankaltaisuus (vrt. Chestermanin (1998) divergentti ja konvergentti samankaltaisuus). Myöhemmin korpustyökalujen paljastama erilaisuus tekstien leksikogrammaattisella tasolla voidaan niin ikään yrittää linkittää tekstien ideationaaliseen, interpersoonaiseen ja tekstuaaliseen merkitykseen ja sitä kautta sosiokulttuuriseen kontekstiin. Nyt Hallidayn mallia käytetään kuitenkin hyväksi pika-analyysina verrannollisten osakorpusten samankaltaisuuksien osoittamiseksi, mikä voisi olla sinänsä Hallidayn mallin uusi sovellusalue.

Kulttuurikäsitteen rajaamiseksi tarkastellaan pelkästään oikeuskulttuuria, vaikka siihen ilman muuta vaikuttaa kansallinen kulttuuri yleensäkin. Oikeusjärjestelmä on sosiaalinen ilmiö, joten siihen vaikuttaa muu sosiaalinen ympäristö: talous, sosiaalielämä, politiikka, etiikka, uskonto, historia, maantiede, kulttuuri jne. (Bogdan 1994: 54 käyttää tästä ilmaisua *non-legal*, Zweigert ja Kötz 1998: 36, 38 *extralegal phenomenon*). Sekä Venäjän että Suomen oikeusjärjestys edustaa roomalais-germaanista oikeusjärjestelmää, jonka oikeudellishistoriallisena perustana on Roomalainen oikeus ja jossa ensisijaisena oikeuslähteenä on laki. Huolimatta siitä, että Suomi kuului vuosina 1809 - 1917 autonomiana Venäjän keisarikuntaan, se on saanut säilyttää Ruotsin vallan aikaisen lainsäädäntönsä, mikä on tehnyt Suomen oikeuskulttuurista ruotsalaisväritteisen (Aarnio 2002: 2). Suomen lainsäädäntö noudattaa edelleen skandinaavista oikeusperinnettä. Venäjän lainsäädäntö edusti neuvostoaikana aivan omanlaatuistansa ideologisesti latautunutta sosialistista oikeusjärjestelmää, mutta palasi sittemmin juurilleen edustamaan roomalais-germaanista oikeussuuntaa. Venäjän kodifioitu oikeus on omiaan osoittamaan, että Venäjän lainsäädäntö on saanut vaikutteita Saksan ja Ranskan oikeudesta (Saidov 2000: 373). Oikeuskulttuuriin yhtäläisyyksiin antropologisella empiirisellä tasolla ei mennä tässä yhteydessä. Niistä voidaan yrittää etsiä näyttöä oikeusvertailevista empiirisistä tutkimuksista, joita on tehnyt mm. Lehtinen (välimiesmenettely-, yhtiö-, sijoitus-, kilpailu-, maa-, kiinteistö- ja siviiliprosessioikeuden osalta)⁴⁸, Norros (2004) (rikosprosessin osalta) ja Heusala-Pushnov⁴⁹ (oikeussuoja-käsitteen osalta).

Tilannekontekstina toimii tapauksessamme prosessilainsäädäntö, joka on oikeuskulttuurisen kontekstin ilmentymä. Hallidayn (1985/1998) mallissa tilannekonteksti realisoituu tekstissä ideationaalisen (*field*), interpersoonaisen (*tenor*) ja tekstuaalisen (*mode*) merkityksen muodossa. Seuraavassa nämä osa-alueet käydään pikaisesti läpi hyvin yleisellä tasolla (analyysitasoista ks. Heikkinen 2000: 126) Suomen ja Venäjän prosessilainsäädännön samankaltaisuuksien osoittamiseksi.

⁴⁸ Lehtinen, Leena 1999: Välimiesmenettely Venäjällä, Puolassa ja Ukrainassa. Kauppakaari, Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki.

- » - 2002: Venäjän yhtiö-, sijoitus- ja kilpailuoikeus. Kauppakaari, Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki.

- » - 2002: Venäjän maa- ja kiinteistöoikeus. Kauppakaari, Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki.

- » - 2003: Suomalainen ja venäläinen siviiliprosessi kansainvälisen täytäntöönpanon näkökulmasta. Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2003:23.

⁴⁹ Heusala-Pushnov, Anna-Liisa 2003: Venäjän lainsäädäntö ja oikeussuoja yritystoiminnan aloittamisessa. Aleksanteri Papers 2:2003.

Field (ala): sekä Suomen että Venäjän osalta kyse on prosessilainsäädännöstä, henkilöiden ja viranomaisten käyttäytymistä ohjaavasta normikokonaisuudesta, joka vastaa kysymykseen, *miten*, mitä menettelyä käyttäen oikeudet ja velvollisuudet ovat toteutettavissa kyseisessä yhteiskunnassa.

Tenor (sävy): intersubjektisella tasolla kummankin lainsäädännön lähettäjänä on abstrakti lainsäättäjä ja vastaanottajina abstraktit kansalaiset ja viranomaiset, jolloin lähettäjällä on auktoriteetin asema vastaanottajaan nähden. Jo tekstien nimeäminen lainsäädännöksi "ohjaa tulkitsemaan kaiken tulevan velvoittavaksi", koska tekstit asettuvat kulttuurisesti muotoutuneeseen lakitekstilajien muotiin (Heikkinen 2000: 144). Lakiteksteissä on yleensä käytössä käskävä ja toteava sävy, joka ilmentää valtion tietoisuutta vallastaan (semanttinen prosodia) ja joka ilmaistaan kielioppitasolla (passiivin) imperatiivein, modaaliverbein, myönteisin väitelausein (Mattila 2002: 61 – 62). Persoonattomuus (yleispätevyys) saavutetaan passiivein ja neutraalisuus mm. olemalla käyttämättä huuto- ja kysymyslauseita (mts. 96 - 97) sekä emotionaalisesti latautuneita ilmaisuja (Šugrina 2001: 50).⁵⁰ Leksikko nominalisoidaan objektiivisuuden, informatiivisuuden ja etäisyyden nimissä (Mattila 2002: 141 - 143). Asioista ei keskustella, vaan ne esitetään kiistattomina. Tekstiä voidaan pitää monologina, joka ei sinänsä kaipaa vastaanottajaa, koska se sitoo myös sellaista vastaanottajaa, joka ei ole sitä lukenut.

Mode (tapa): kummankin osakorpuksen muodostaa kirjoitettu laki – tekstilaji, jolla on ainakin tietynlainen jäsentely (osat, luvut, pykälät, momentit jne.) ja viittaustekniikka.

Hallidayn (1985/1998: 24 - 25) funktionaalisen teorian mukaan kontekstuaaliset piirteet *field*, *tenor*, *mode* realisoituvat tekstin leksikogrammaattisella tasolla. Koska Venäjän ja Suomen prosessilainsäädännössä voidaan osoittaa joitakin yhtäläisyyksiä *field*, *tenor* ja *mode* -piirteiden osalta, oletetaan, että niiden realisointi leksikogrammaattisella tasolla on myös jokseenkin samankaltaista kummassakin lainsäädännössä, koska valittavien vaihtoehtojen joukko – semanttinen ala, kielioppimuodot, leksikko – on rajoitettu aiheen ja funktion vuoksi. Osakorpuksen taajuuslistat (ks. liite 2) antavat vihjeen samankaltaisuuksista leksikaalisella tasolla ja sitä kautta ainakin ideationaalisella sisältötasolla. Leksikogrammaattiselta tasolta päästäänkin jo funktionaaliin merkitysyksiköihin, joista oli puhetta aiempana. Jos yksiköiden tiedetään olevan funktionaalisia vastineita, jotka kontekstuaalisen merkitysteorian perusteella saavat merkityksensä mm. tekstuaalisesta lähiympäristöstä – kontekstista, niin voidaan olettaa näiden kontekstienkin olevan samankaltaisia ainakin joiltakin osin.

⁵⁰ Oikeuskielen ominaispiirteistä ks. Gubajeva 2004: 35 - 37, Mattila 2002: 81 - 163, Šugrina 2001: 49 - 56.

7.6 Tutkimusmenetelmä

Kuten jo lienee käynyt ilmi, tutkimukseni tarkoituksiin olen koonnut sähköisessä muodossa olevan korpuksen, jossa on toisaalta Venäjän ja toisaalta Suomen prosessioikeudellista lainsäädäntöä. Kyseessä on siis kaksikielinen vertailukorpus, jossa suomalaisen ja venäläisen osakorpuksen yhdistävinä tekijöinä ovat samankaltainen kommunikatiivinen funktio, tekstilaji sekä rekisteri (*field, tienor, mode*). Korpus luo tavallaan ne diskursiiviset puitteet, joissa prosessioikeutta käsittelevä kääntäminen tapahtuu, ja toimii kontekstina muille prosessioikeudellisille teksteille.

Aineiston keruussa käytettiin oikeusvertailun funktionaalista lähestymistapaa: aineistot kerättiin erillään toisistaan eli ei suhteessa toisiinsa vaan suhteessa niiden funktioon. Toisin sanoen kysyttiin mikä on prosessioikeutta Venäjällä ja mikä on prosessioikeutta Suomessa. Korpusaineiston lähteinä olivat Venäjän parlamentin alahuoneen web-sivustot (<http://www.duma.gov.ru/> ja <http://www.duma.ru/>) ja Suomen oikeustietokannat Edilex (<http://www.edilex.fi/>) ja Finlex (<http://www.finlex.fi/>), joista aineisto syötettiin korpukseksi sellaisena kuin se oli kyseisillä sivuilla vuosina 2003 - 2004; päivityksiä ei seurattu. Kaikkien lähteiden voidaan olettaa täyttävän oikeudellisille informaatiolähteille asetettavat vaatimukset: ajantasaisuus, luotettavuus, neutraalisuus, haetavuus ja luettavuus (Saarenpää 1992: 110). Myös virallisuus- ja saatavuuskynnys ylittyvät helposti. Joskus tulee vastaan käytännön rajoituksia koota korpus, esimerkiksi aineiston saatavuuteen tai tekijänoikeuteen liittyviä, vaikka se olisi muuten erittäin hyvin suunniteltu (Bowker & Pearson 2002: 71). Tässä tapauksessa tällaisia rajoituksia ei ollut, mikä tekee lain myös erittäin käteväksi tiedonlähteeksi. Lait ja asetukset eivät esimerkiksi nauti tekijänoikeuksia (Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404, 9 §), mutta oikeustietokannat kylläkin.

Suomen prosessioikeutta lähestyttiin totaalisesti eli lähes kaikki aineisto, joka on Edilexissa luokiteltu prosessioikeudeksi, syötettiin korpusaineistoksi, lukuun ottamatta kumottuja ja eräitä käännöksellisistä vähäpäättöisiä asetuksia, kuten lähes kokonaan toponyymeistä koostuvia tuomio-
piirejä koskevia asetuksia ja päätöksiä. Tämän lisäksi nojattiin prosessioikeutta käsittelevään kirjallisuuden ja siinä mainittaviin oikeuslähteisiin (mm. Virolainen 1995). Venäjän prosessioikeuden osalta käytettiin valikoivaa lähestymistapaa eli korpusaineistoksi syötettiin ne lähteet, joita oikeuskirjallisuudessa mainitaan yleensä prosessioikeuden lähteinä. Koska Venäjän prosessioikeus on kodifioitu, venäläisiä lähteitä on vähemmän kuin suomalaisia, mutta ne ovat sitäkin kattavampia. Kummankaan korpuksen ei oleteta olevan tyhjentävä. Korpuslingvistiikassa tärkeällä sijalla oleva korpuksen edustavuus saavutetaan tässä tutkimuksessa massalla, joka kattaa lähes kokonaan prosessilainsäädännön kentän. Lista korpukseen sisältyvistä säädöksistä on liitteenä (liite 1).

Koska hypoteesina oleva menetelmä perustuu pitkälti oletukseen, että funktionaaliset vastineet kollokoivat samalla tavoin, tämä oletus testataan tiedossa olevien vastineiden avulla, jolloin kysytään, kollokoivatko tiedossa olevat vastineet samalla tavalla ja jos eivät, niin miksi. Tällaisina vastineina käytetään Suomalais-venäläisen suursanakirjan (Vahros & Scherbakoff 2001) mukaisia vastineita oikeudenkäyntiin osallistuville henkilöille. Oikeudenkäynnin subjektit ovat prosessin päähahmoja, joille on olemassa suhteellisen vakiintuneita käännösvastineita. Sanakirjan mukainen vastaavuus toimii tällöin samankaltaisuuden alkuhavaintona, joka analyysin myötä saa mahdollisesti uusia ulottuvuuksia. Liikkeelle lähdetään siis vastakkaisesta suunnasta: kun perimmäisenä tarkoituksena on selvittää, voiko tuntemattomia funktionaalisia vastineita lähestyä niiden kollokaatioiden avulla, tarkastellaankin nyt, olisiko jo tunnetuilla vastineilla samankaltaisia kollokaatioita ja olisiko niiden hakeminen onnistunut kollokaatioiden avulla. Tällä tavoin tutkimusasetelmaa pystyy paremmin kontrolloimaan: koska tulokset – sanakirjan mukaiset vastineet – ovat jo tavallaan tiedossa, vastaavuusväitteisiin liittyvä subjektiivinen tekijä voidaan sulkea pois. Muiden muuttujien ollessa kontrolloitavissa kollokaatiot ovat siten ainoa tutkimuskohde.

Kiinnostuksen kohteina ovat vastineiden konseptuaaliset kollokaatit (Smadja 1991: 175) eli merkityspohjaiset kollokaatit, jotka esiintyvät yhdessä sen vuoksi, että kuuluvat samaan kontekstiin, samaan merkityskenttään ja muodostavat mahdollisesti kollokationaalisen koheesion (Halliday & Hasan 1976: 284 - 288, Jantunen 2004: 18, 20 - 21), eivätkä sen vuoksi, että muodostaisivat kieliopillisia tai leksikaalisia yksiköitä. Tällaisille kollokaatioille on vaikea esittää mitään yksittäistä semanttista suhdetyyppiä; ne vain syystä tai toisesta esiintyvät yhdessä samassa leksikaalisessa ympäristössä muodostaen assosiaatiosuhteen. Esimerkiksi *ampiainen – hunaja*, *potilas – lääkäri*, *ovi – ikkuna*, *kynttilä – viini*, *auringonpaiste – pilvi*, *kuningas – kruunu*, *lehmä – maito* jne. Kieliopillisista rakenteista riippumattomina ne voivat ylittää lauseiden rajat. (Halliday & Hasan 1976: 285 - 286.) Mikä suhde näitä kollokaatioita yhdistää vaatii jokaisen tapauksen erillistä analysointia. Kun tarkastellaan juridisia vastineita ei voida olettaa, että ne käyttäytyisivät kieliopillisesti tai leksikaalisesti samalla tavoin kahdessa eri kielessä, mutta voidaan kylläkin olettaa edellä mainituin perustein, että ne kuuluvat samaan semanttiseen kenttään kahdessa eri kulttuurissa. Konseptuaalisia kollokaatioita kohtaan on aiemmin esitetty kritiikkiä juuri sen vuoksi, että ne perustuvat abstraktioon eli semanttiseen suhteeseen eikä kieliopilliseen rakenteeseen (Smadja 1993: 150, 156 - 157), mutta toisaalta se on ainoa asia, joka voi yhdistää kahden eri kielen ja kulttuurin funktionaalisia vastineita. Aivan abstraktioksi tämä suhde ei jää sikäli, että se ilmenee kuitenkin kollokaatioiden muodossa, mutta vain merkitystä, ja meidän tapauksessamme juridista merkitystä, kantavien kollokaatioiden muodossa. Näin ollen funktiosanat voidaan jättää tarkastelun ulkopuolelle. Samaten verbit voidaan jättää tarkastelun ulkopuolelle, sillä lakikielessä merkitykset on nominalisoinnin seurauksena siirretty substantiivien kannettaviksi ja verbit ilmaisevat ainoastaan, onko jokin impe-

ratiivista (suomessa tämä ilmaistaan yleensä passiivin ensimmäisen partisiipin avulla, esim. *on ilmoitettava, annettava, tehtävä, jätettävä, esitettävä* jne.) vai dispositiivista (*voidaan, saadaan* jne.). Yleiskielisten sanojen erottelu aiheuttaa sen sijaan ongelmia, koska kuten muistetaan juridikkassa yleiskielisillä sanoilla saattaa olla oma erityinen juridistekninen merkityksensä.

Kollokaatioiden vertikaalisen ulottuvuuden muodostaa tilastollisen merkitsevyyden z -testi, jonka mukaan kollokaatiosuhde on tilastollisesti merkittävä eikä satunnainen, jos se ylittää arvon 2,576. Mitä enemmän kaksi sanaa esiintyy yhdessä ja mitä vähemmän ne esiintyvät muiden sanojen seurassa, sitä isomman arvon niiden kollokaatiosuhde saa. (Oakes 1998: 163 - 164.) Horisontaalinen ulottuvuus jää puolestaan toistaiseksi oletusarvoiseksi eli viideksi sanaksi hakusanan molemmin puolin, koska merkityspohjaisten suhteiden levinneisyys (semanttiset verkostot, kehyssemantiikka) vaatii aivan oman erillisen tutkimuksensa. Konseptuaaliset kollokaatit voitaneen erottaa kollokaationäkymässä leksikaalisista ja kieliopillisista yksiköistä siten, että niiden esiintyminen suhteessa hakusanaan ei ole johdonmukainen jossain tietyissä positioissa, vaan kollokaatti saattaa esiintyä missä positioissa tahansa kymmenen sanan sisällä.⁵¹

Korpustyökaluna käytetään Tampereen yliopiston Kieli- ja käännöstieteiden laitoksen lehtorin Mihailovin (2004) suunnittelemaa korpusanalyysiohjelmaa WordChainer (versio 1.5.1204), joka perustuu Microsoft Access -tietokantaan. Koska ohjelmassa on käytössä perusmuotoistettu hakemisto, haku voidaan kohdistaa perusmuodossa oleviin sanoihin, jolloin hakutulokset syntesi sanan kaikkia muotoja. Käytännössä syötän perusmuodossa olevan hakusanan kollokaatio-ohjelmaan, valitsen hakutulokseksi *Lemma Collocations* (perusmuodossa olevat kollokaatit) ja kollokaatiosuhteen esiintymistaajuudeksi vähintään viisi kertaa (mikä on itse asiassa ohjelman oletusasetus). Tulos näyttää seuraavalta:

asianosainen												
Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
välimies	4	8	5	5	0	1	5	9	9	10	56	27,31276
sopia	0	2	0	0	1	5	5	13	0	2	28	20,97829
todistaja	7	5	6	10	3	12	13	4	4	2	66	18,80041
edustaja	0	0	0	0	0	7	3	7	16	3	36	18,24717

Tämä kollokaatiomatriisi on luettavissa siten, että vasemmalla puolella on hakusanan (tässä tapauksessa *asianosaisen*) kollokaatit, jotka esiintyvät hakusanan kummallakin puolella viiden sanan etäisyydellä. *L1 - L5* ja *R1 - R5* osoittavat millä etäisyydellä hakusanasta kollokaatti esiintyy vastaavasti vasemmalla ja oikealla puolella, ja numerot osoittavat montako kertaa kollokaatti esiintyy kussakin positioissa. Esimerkiksi *välimies* esiintyy kolmantena sanana oikealta *asianosaisesta* 9

⁵¹ Smadja (1991: 175) pitää tällaista kollokaatin laajaa esiintymistä jostain syystä merkinä vahvasta leksikaalisesta suhteesta eikä konseptuaalisesta.

kertaa. *Total* osoittaa yhteisesiintymien kokonaismäärän ja z kollokaatiosuhteen tilastollisen merkitsevyyden. Alle 2,576 arvon saavat kollokaatiosuhteet jätän tarkastelun ulkopuolelle. Kollokaatiomatriisit ovat liitteinä (liite 3) siinä järjestyksessä, missä ne käsitellään analyysiosuudessa.

Kollokaattien "alkuperää", ts. mistä kontekstista ne ovat peräisin, selvitän WordSmith Tools -korpuskäsittelyohjelman kontekstihaun avulla: konkordanssikomennoissa syötetään pääsana hakusanaksi ja kollokaatti kontekstisanaksi (context word) ja määritellään niiden välinen etäisyys (meidän tapauksessamme viisi sanaa kummaltakin puolelta). Konkordanssilinjat osoittavat niitä käyttöyhteyksiä, joissa pääsana ja sen kollokaatti esiintyvät yhdessä. Alla konkordanssiote *asianosaisen ja välimiehen* yhdessä esiintymisestä:

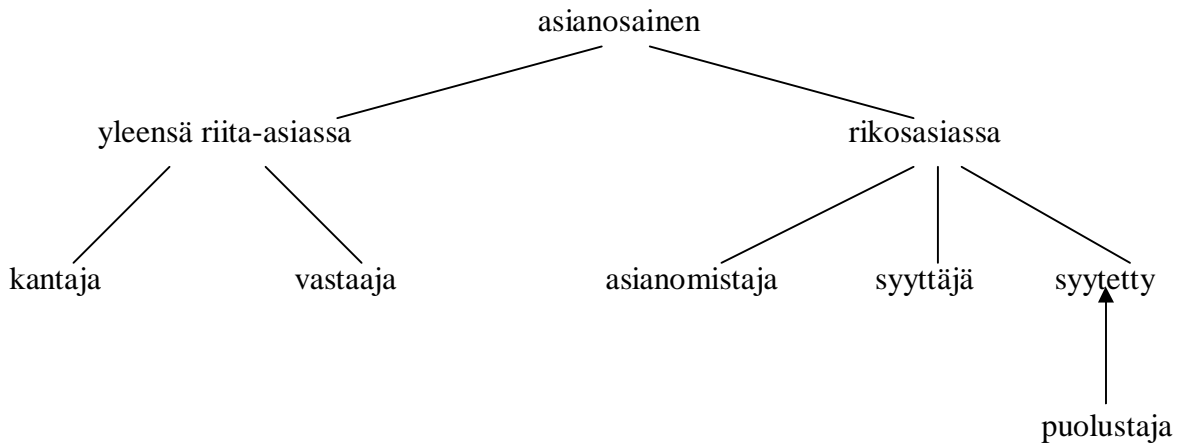
N	Concordance
11	sa asiassa ei saa hakea muutosta. (28.6.1993/601) 18 § Asianosainen , joka on valinnut välimiehen ja ilmoittanut siitä
12	ettavaksi tuomita kullekin välimiehelle tulevan korvauksen. Asianosaisella on oikeus 60 päivän kuluessa siitä päivästä
13	kirjallisesti ilmoittanut siitä välimiesmenettelyä vaatineelle asianosaiselle tai jos asianosaisten nimeämät välimiehet e
14	uomion antamista; tai 4) jos välimiehet eivät ole varanneet asianosaiselle tarpeellista tilaisuutta asiansa ajamiseen.
15	määrää välimiehen tai välimiehiä, sen on varattavatoiselle asianosaiselle tilaisuus tulla kuulluksi, jollei välimiesmenet
16	iota on asianmukaisesti allekirjoitettuna annettava kullekin asianosaiselle välimiesten istunnossa tai heille toimitettav
17	; 3) jos välimies 10 §:n mukaan on ollut esteellinen mutta asianosaisen asianmukaisessa järjestyksessä tekemää va
18	Jos 1 momentissa tarkoitettua sopimusta ei ole tehty, on asianosaisen esitettävä vaatimus välimiehen julistamisesta
19	tetaan tehtävästään, tuomioistuim määrää jommankumman asianosaisen hakemuksesta uuden välimiehen hänen sijaa
20	sijaansa määrättävästä välimiehestä, tuomioistuim määrää asianosaisen hakemuksesta välimiehen, jolleivät asianosai
21	Välitystuomion kumoaminen 41 § Välitystuomio voidaan asianosaisen kanteesta kumota: 1) jos välimiehet ovat me
22	itüksessä on mainittava myös välimiesmenettelyä vaativan asianosaisen nimettävät välimiehet. Samalla on toista asia

Tarvittaessa voidaan konkordanssirivin kautta hakea laajempaa kontekstia *viewer*-funktion avulla. Tämän lisäksi etsin syitä kollokaattien esiintymiselle (tai puuttumiselle) oikeuskirjallisuuden avulla.

8. Analyysi

8.1 Praxis

Tarkastelun pohjaksi otetaan Tuomioistuinsanaston (2001)⁵² *Oikeudenkäynnissä mukana olevat henkilöt* -luvussa esitetty kaavio *Asianosaiset ja heitä avustavat henkilöt*. Alla esitetään kyseinen kaavio typistettynä siten, että se rajoitetaan vain niihin henkilöihin, joita otetaan tässä analyysin kohteiksi:

Suomalais-venäläisen suursanakirjan (Vahros & Scherbakoff 2001) mukaiset venäjänkieliset vastineet edellä esitetyille henkilöille ovat seuraavat:

asianosainen	сторона (участвующая в чем-либо)
kantaja	3) лак. истец, истица
vastaaja	2) лак. ответчик, ответчица
asianomistaja	потерпевшее (т. пострадавшее) лицо, пострадавшая сторона
syyttäjä	обвинитель, yleinen общественный обвинитель, virallinen прокурор, государственный обвинитель (NL:ssa)
syytetty	обвиняемый, сyytteenalainen подсудимый
puolustaja	1) защитник myös lak.

Koska joillekin henkilöille on annettu useampi vastine ja toisaalta jotta varmistetaan, etteivät sanakirjassa annetut vastineet ole divergenttejä (käännettyjä) vaan konvergentteja (funktionaalisia) vastineita, muodostetaan kyseisten henkilöiden osalta vielä vastaava venäläinen kaavio venäläisen

⁵² Tuomioistuinsanasto on syntynyt Suomen oikeusministeriön ja Valtioneuvoston kielipalvelun yhteisenä sanastoprojektina. Projektiin osallistuivat niin oikeustieteen asiantuntijat kuin kieliammatillaiset ja terminologit. Sanaston kielinä ovat suomi, ruotsi, englanti, saksa ja ranska. (Tuomioistuinsanasto 2001: 11.) Valtioneuvoston kielipalvelussa oltaisiin myös kiinnostuneita laajentamaan sanastoa venäjän kieleen (henkilökohtainen sähköpostinvaihto tammikuussa 2003). Toivottavasti tämän työn tuloksia voidaan hyödyntää mahdollisesti tulevassa sanastoprojektissa.

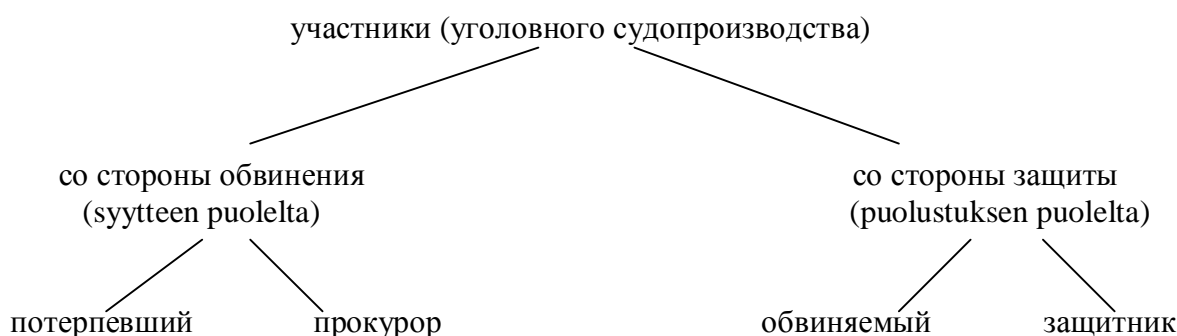
lainsäädännön ja kirjallisuuden pohjalta, koska muuten voi käydä niin, että suomalaisia vastineita vertaillaan omaan itseensä (omiin käänösvastineisiin).

Venäjän siviiliprosessilain (GPK) 38 §:ssä määritellään yksiselitteisesti, ketkä ovat siviiliprosessin asianosaiset: Статья 38. 1. Сторонами в гражданском судопроизводстве являются истец и ответчик (siviilioikeudenkäynnin asianosaiset ovat kantaja ja vastaaja). Toisin sanoen riita-asian osalta kaavio näyttää seuraavalta:

Kyseiset vastineet vastaavat ainakin pinnallisesti sanakirjan mukaisia vastineita, paitsi että *kantaja* ja *vastaaja* esiintyvät lainsäädännössä pelkästään maskuliini-muodossa.

Rikosasian kohdalla kaavio pelkästään analyysin kohteina olevien henkilöiden osalta näyttäisi seuraavalta (lähde: Troickaja 2004: 23):

Sanakirjamukaisten vastineiden listaa voidaan siis edellä esitetyn valossa karsia ja jättää pelkästään vastineet, jotka vaikuttavat alkuhavainnollisesti funktionaalisilta:

asianosainen	сторона (riita-asioissa), участник (rikosasioissa)
kantaja	истец
vastaaja	ответчик
asianomistaja	потерпевший
syyttäjä	прокурор
syytetty	обвиняемый
puolustaja	защитник

Seuraavassa tarkastellaan, kuinka oletetut funktionaaliset vastineet kollokoivat vastaavasti LexFin ja LexRus -korpuksessa ja vertaillaan vastineiden kollokaatteja.

Asianosainen ja сторона

Koska kollokaattien määrä on suuri – *asianosaisen* kohdalla 288, joista 128 ylittää z-testin kynnyksarvon 2,576, *сторона*:n kohdalla vastaavat luvut 265 / 112 –, tässä osoitetaan vain yleisiä suuntauksia. Kollokaattien suuri määrä on sinänsä ongelmallista tiedonhaun kannalta: hakusanojen listasta tulee hallitsemattoman pitkä. Toisaalta kollokaattien suuri määrä kieli johdonmukaisesta kielenkäytöstä lainsäädäntöalalla: hakusana esiintyy samoissa yhteyksissä samojen sanojen ympäröimänä. Kollokaattien määrää voitaisiin supistaa esimerkiksi korottamalla z-testin kynnyksarvoa. Tiedonhaullisesti tämä olisi ehkä motivoitua, mutta tieteellistä motivaatiota tälle jouduttaisiin etsimään. Rajaavana tekijänä voitaisiin myös käyttää oletusta, jonka mukaan konseptuaaliset kollokaatit esiintyvät missä positiossa tahansa suhteessa hakusanaan eikä johdonmukaisesti tietyssä positiossa. Näin tarkastelun kohteiksi otettaisiin vain ne kollokaatit, jotka esiintyvät laajasti kaikissa positioissa kymmenen sanan sisällä. Tällöin kuitenkin myös funktiosanat pääsisivät mukaan, ellei niiden kohdalla käytetä suodatinta. Esimerkiksi:

Asianosainen												
Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
olla	40	44	49	45	46	144	37	26	23	52	506	6,31754
että	2	8	3	4	23	0	6	15	5	2	68	6,225481
ei	12	10	14	8	2	45	5	8	16	8	128	6,054875
jos	15	5	10	10	85	4	4	6	10	4	153	4,740453
joka	9	13	14	8	16	29	9	16	11	12	137	2,58189

Seuraavaksi tarkastelun kohteiksi otetaan vain ne sisältösanat, jotka esiintyvät vähintään kahdeksassa positiossa suhteessa hakusanaan:

Asianosainen wide spread												
Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
välimies	4	8	5	5	0	1	5	9	9	10	56	27,31276
todistaja	7	5	6	10	3	12	13	4	4	2	66	18,80041
asiantuntija	2	2	2	3	0	0	4	11	3	2	29	12,49059
suullinen	4	2	7	5	1	0	3	6	3	0	31	11,02436
valmistelu	3	6	0	5	0	1	4	1	3	1	24	8,525983
pääkäsittely	2	4	4	3	0	6	4	2	0	4	29	7,698214
käsittely	2	9	7	8	7	0	2	9	5	0	49	7,475346
kanne	3	2	1	2	2	1	4	3	1	1	20	5,4709
tuomioistuin	9	18	12	15	3	1	11	11	5	6	91	5,231071
asianosainen	12	7	5	1	0	0	1	5	7	12	50	5,105219
oikeudenkäynti	2	2	3	0	3	3	3	1	5	1	23	5,039005
todiste	1	1	4	3	0	0	2	1	4	1	17	4,946774
vastaan	1	0	0	1	1	8	3	1	2	1	18	4,87077
jäljennös	0	1	2	1	1	0	2	5	1	4	17	4,686065
asiakirja	5	4	8	1	3	0	3	3	6	4	37	4,513443
kirjallinen	3	4	1	1	0	7	4	1	3	2	26	4,351216

Asianosainen_wide spread												
Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
tuomio	1	5	2	3	1	0	6	7	6	6	37	4,181033
seikka	0	1	3	6	1	0	1	2	2	3	19	4,053018
asia	8	5	9	3	8	2	24	18	13	9	99	3,529418

Сторона_wide spread												
Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
третейский	14	11	11	12	0	50	5	8	5	12	128	29,05102
соглашение	1	4	3	7	42	1	7	6	3	3	77	21,54612
ходатайство	3	0	3	4	40	0	7	5	2	5	69	16,5406
инициатива	2	2	1	0	1	0	1	3	9	1	20	14,25021
спор	2	14	1	0	1	0	4	5	8	4	39	13,21938
мировой	3	2	7	16	0	4	3	3	4	1	43	11,68759
другой	2	1	2	1	34	12	14	1	5	3	75	10,95546
доказательство	6	6	5	8	2	3	2	6	5	6	49	10,24244
один	1	2	1	21	4	1	2	1	0	4	37	7,143851
вправе	2	2	5	1	0	22	3	1	2	3	41	6,723629
обстоятельство	4	4	1	1	0	4	2	3	7	2	28	5,003285
заседание	3	5	5	6	5	0	2	2	2	5	35	3,357962

Näistä kollokaatteista ei voida osoittaa kuin kolme muodollista vastineparia: *välímies* (sillä ehdolla, että sitä pidetään yhdyssanan alkuosana) – *третейский*; *todiste* – *доказательство* ja *seikka* – *обстоятельство*.

Jos kollokaatiolistoja tarkastellaan kokonaisuudessaan rajoittamatta tarkastelua vain "leveästi" esiintyviin kollokaatteihin, löydetään sekä tiedonhauksellisesti että tutkimuksellisesti lisää huomionarvoisia kohteita. Aluksi voidaan tarkastella tutkittavien sanojen esiintymisjakaumia WordChainer-ohjelman (2004) word distributions -funktion avulla. Alla on *asianosaisen* ja *сторона*:n esiintymispaikat prosessilainsäädännössä esiintymiskertoineen (rajana pidettiin 10:tä esiintymiskertaa). RelCount osoittaa, montako kertaa sana esiintyy tuhatta sanaa kohden kyseisessä säädöksessä:

Asianosainen	Count	RelCount
Total Frequency	887	2,774
Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4	420	12,324
Laki välímiesmenettelystä 23.10.1992/967	95	28,632
Ulosottolaki 3.12.1895/37	83	2,074
Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689	80	8,63
Hallintolainkäyttölaki 26.7.1996/586	56	11,757
Esitutkintalaki 30.4.1987/449	25	7,74
Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa 5.1.1994/4	10	3,765

Сторона	Count	RelCount
Total Frequency	822	1,901
Уголовно-Процессуальный Кодекс Российской Федерации от	210	3,09

Сторона	Count	RelCount
18.12.2001 № 174-ФЗ		
Гражданский Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 14.11.2002 № 138-ФЗ	204	4,36
Арбитражный Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 24.7.2002 № 95-ФЗ	151	3,081
ФЗ О третейских судах в Российской Федерации от 24.7.2002 № 102-ФЗ	141	23,797
ФКЗ О Конституционном Суде Российской Федерации от 21.7.1994 № 1-ФКЗ	53	4,681
ФЗ Об исполнительном производстве от 21.7.1997 № 119-ФЗ	24	2,084
ФЗ О несостоятельности (банкротстве) от 26.10.2002 № 127-ФЗ	18	0,369

Sekä suomalainen *asianosainen* että venäläinen *сторона* näyttävät esiintyvän sekä siviili- ja rikosprosessissa että välimiesmenettelyssä. Kun Venäjän rikosprosessissa halutaan erottaa asianosaiset toisistaan, lisätään *сторона обвинения* (syytteen puoli) ja *сторона защиты* (puolustuksen puoli). Venäjän *сторона*:lla on nimittäin *asianosaisten* lisäksi myös merkitys *puoli*, millä voi selittää sen joitakin kollokaatteja, esimerkiksi *обвинение* ja *защита*, jotka esiintyvät vastaavasti z-painoilla 7,649 ja 3,120. Tässä tapauksessa voidaan puhua merkityspotentialieroista *asianosaisten* ja *сторона:n* välillä.

Mielenkiintoista kollokaatiolistoissa on se, että kummankin kärkipään vie välimiesmenettely (kollokaatit: *välimies* (27,312), *sopia* (20,978), *välimiesmenettely* (9,229), *договориться* (32,571), *третейский* (29,051) ja *разбирательство* (22,296)), joka on valtion tuomioistuinjärjestelmälle vaihtoehtoinen yksityinen riitojenratkaisutaho. Välimiesmenettelyyn viittaavien sanojen korkeataajuinen myötäesiintyminen *asianosaisten* kanssa voidaan selittää sillä, että välimiesmenettelyssä nimenomaan *asianosaiset* ovat aktiivisen toimijan asemassa eikä esimerkiksi tuomioistuin: he valitsevat välimiehet ja päättävät miten ja missä järjestyksessä asioita käsitellään (ks. välimiesmenettelystä Möller 1997). Välimiesmenettelyn säännökset ovat pääasiassa dispositiivisia eli niitä sovelletaan, elleivät asianosaiset ole toisin sopineet. Välimiesmenettely on sikälikin yhdistävä tekijä, että sille on olemassa kansainvälinen prototyyppi – YK:n kansainvälisen kauppaoikeuden toimikunnan UNCITRAL:n hyväksymä kansainvälisen kaupan välimiesmenettelyä koskeva mallilaki, jota sekä Venäjä että Suomi käyttävät pohjana kansallisessa lainsäädännössä (Lehtinen 1999: 18, 20, Virolainen 1995: 77, Vlasov 2003: 343). On tosin huomautettava, että Venäjällä erotetaan toisistaan "kotimainen" välimiesmenettely, jonka osapuolina ovat venäläiset henkilöt ja jota sääntelee korpuksessanikin oleva laki välimiestuomioistumista (ФЗ О третейских судах в Российской Федерации от 24.7.2002 № 102-ФЗ), ja kansainvälinen välimiesmenettely, jossa ratkotaan kansainvälisistä liikesuhteista johtuvia riitoja ja jota sääntelee laki kansainvälisestä kaupallisesta välimiesmenettelystä (Закон о международном коммерческом арбитраже от 7.7.1993 № 5338-I), jota ei ole korpuksessani (Lehtinen 1999: 16 - 17, Šakarjan 2004: 557).

Toisaalta myös valtiollisessa prosessissa pyritään siihen, että asianosaiset sopisivat riitansa rauhanomaisin keinoin, mistä osoituksena kollokaatit *примирение* (24,332) (sovinto), *соглашение* (21,546) (sopimus, sopiminen), *мировой* (11,687) (rauhan-), joskin suomen *sovinto* löytyy vasta sijalta 5,054. Kollokaattien "alkuperä" voidaan aina tarkistaa konkordanssikomennolla, jolloin pääsana (tässä tapauksessa *asianosainen*) kirjoitetaan hakusanaksi ja kollokaatti kontekstisanaksi viiden sanan etäisyydellä kummaltakin puolelta (WordSmith Tools:n funktio context word(s)).

Suomen *asianosaisen* kollokaatioiden kärkipäässä olevat *todistaja* (18,800) ja *edustaja* (18,247) löytyvät venäläisenkin asianosaisen listalta, mutta eri painoilla ja järjestyksessä: *представитель* (4,833) ja *свидетель* (3,480). Heikommat painot osoittavat, että kyseisten kollokaattien myötäesiintyminen *asianosaisen* kanssa ei ole niin vahva, mutta kuitenkin tilastollisesti merkittävä, koska painot ylittävät arvon 2,576. Se miksi kyseiset vastineet esiintyvät *asianosaisen* yhteydessä eri painoilla LexFin ja LexRus -korpuksessa vaatii seikkaperäistä kontekstien tutkimista, mutta pintapuolisesti konkordanssia tarkastelemalla voidaan arvella erojen johtuvan siitä, että Suomen lainsäädännössä *asianosaisista*, *todistajista* ja *edustajista* säädetään samoissa säännöksissä, kun taas Venäjän lainsäädännössä erillisissä säännöksissä, jolloin niiden myötäesiintymisenkään ei ole niin vahva. Tämän lisäksi heikot painot osoittavat, että kyseiset kollokaatit esiintyvät mielellään myös muiden sanojen kuin *сторона*:n seurassa (ks. muut kollokaatiolistat), jolloin painot vastaavasti laskevat.

Edellä mainittujen lisäksi voidaan osoittaa myös muita yhteisiä kollokaatteja muodollisin perustein: käsitys (11,702) – *мнение* (10,518), istunto (6,515) – *заседание* (3,357), riita (5,525) – *спор* (13,219), kanne (5,470) – *иск* (3,766), kutsu (5,364) – *вызов* (2,828), nimi (5,215) – *наименование* (3,395), oikeudenkäynti (5,039) – *судопроизводство* (3,034). *Asianosainen* kollokoi myös itsensä kanssa kummassakin kielessä: *asianosainen* (5,105) – *сторона* (6,663). Se että sama sana esiintyy vuoron perään pääsanana ja kollokaattina synnyttää kollokaationäkymässä peiliefektin, jolloin kollokaatti muuttuu pääsanaksi ja päinvastoin tarkastelunäkökulman siirtyessä vasemmalle tai oikealle puolelle:

asianosainen	12	7	5	1	0	asianosainen	0	1	5	7	12
--------------	----	---	---	---	---	--------------	---	---	---	---	----

Sanan kollokoiminen itsensä kanssa on myös merkki siitä, ettei lakikielessä suosita anaforisia tai elliptisiä ilmaisuja, vaan asioita tarkkuuden (tai etäisyyden) vuoksi toistetaan. Esimerkiksi: "Korjaus on merkittävä tuomioon sekä *asianosaiselle* annettuun tuomion jäljennökseen. Jos *asianosaiselle* annettua jäljennöstä ei saada korjatuksi, *asianosaiselle* on lähetettävä korjatun tuomion jäljennös." (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689 11 luku 9 § 2 mom.).

Verbithän päätettiin jättää tarkastelun ulkopuolelle, mutta kun kyseiset kollokaatiolistat ovat niin verbipitoisia, tässä voidaan osoittaa muutama esimerkki myös verbeistä. Suomen *asianosaisen* kollokaatteina olevia *ilmoittaa* (3,070) ja *ilmoitettava* (3,203) voivat vastata venäjässä ainakin

seuraavat kollokaatit: заявить (11,154), уведомить (8,981), извещаться (4,716), заявлять (3,339); *esittää* (7,174) – представить (11,110), *пуутää* (6,857) ja *пуудettävä* (5,486) – ходатайствовать (3,296). On myös kollokaatteja, jotka vastaavat toisiaan semanttisesti mutteivät sanaluokaltaan, esimerkiksi *kuuleminen* (12,302) – *выслушать* (14,979), ja kollokaatteja, jotka eivät vastaa toisiaan sanaluokaltaan eivätkä leksikaalisesti, mutta viittaavat samaan tilanteeseen, samaan semanttiseen kokonaisuuteen, esimerkiksi *esteellinen* (3,478) ja *отвод* (2,700) viittaavat kumpikin jääväämiseen. Käännösvastineiksi tällaiset parit kelpaisivat joissakin tilanteissa, mutta muodollinen vastaavuus niiden välillä puuttuu. Ongelmallisia muodollisen vastaavuuden kannalta ovat myös suomalaiset yhdyssanat toisaalta ja toisaalta venäläiset sanaliitot: kollokaattia *oikeudenkäyntikulu* (7,349) vastaa venäjässä kollokaatti *расход* (4,911) (kulu), jonka ensimmäinen osa *судебный* (oikeudenkäynti-) ei päässyt kollokaatiksi. Tällaisia kollokaatteja on vaikea todeta pelkästään muodollisin perustein (niihin törmätään vielä tuonnempana).

Suomen *asianosaisen* kärkipäästä löytyy edelleen kollokaatti *totuusvakuutus* (15,716), jolle ei löydy muodollista vastinetta venäläisestä kollokaattilistasta. Tämä johtunee siitä, että Venäjän rikosprosessissa (UPK § 268 - 270, § 278) ja siviiliprosessissa (GPK § 165, 171, 176) totuusvakuutuksen sijasta tuomari luettelee asianosaisille heidän oikeutensa ja velvollisuutensa ja varoittaa väärin tietojen antamisesta johtuvasta rikosoikeudellisesta vastuusta, ja asianosaisilta otetaan allekirjoitus siitä, että heille on selvitetty vastuut ja velvollisuudet. Tästä osoituksena on kollokaatti *разъяснить* (7,491) (selvittää), joka konkordanssiesimerkkien mukaan viittaa tuomariin ja hänen selvittämisvelvollisuuteensa. Tässä tapauksessa kollokaatioero johtuu erilaisesta menettelytavasta: Venäjän prosessista puuttuu totuusvakuutuksen tapainen vala.

Venäjän kollokaattilistan alkupäästä löytyy *прения* (loppulausunnot), jolle ei löydy muodollista vastinetta suomen kollokaattilistasta. *Asianosainen* esiintyy kuitenkin *loppulausunnon* kanssa myös LexFin-korpuksessa (*asianosaisten esitettävä loppulausuntonsa*), muttei tarpeeksi usein, jotta se pääsisi kollokaatiksi. *Esitettävä* esiintyy sen sijaan *asianosaisen* kollokaattina LexFin-korpuksessa painolla 2,649. Venäjän lainsäädännössä puolestaan *прения сторон* (asianosaisten loppulausunnot) on kaksiosainen termi, millä yhteisesiintyminen selittyy.

Равноправие (20,185) (tasa-arvoisuus) ja *состязательность* (kilpailu / *equality of arms*) (17,588), joille ei myöskään löydy muodollisia vastineita suomen kollokaattilistasta, ovat Venäjän Perustuslaista (§ 123) peräisin olevia ja prosessilainsäädännössä toistettuja periaatteita asianosaisten tasa-arvoisuudesta ja kilpailusta oikeudenkäynnissä. Periaatteen julkilausuminen johtunee siitä, että Venäjän uudessa lainsäädännössä halutaan korostaa ja päästä eroon neuvostoliittolaista prosessilainsäädäntöä leimaavasta repressiivisyydestä, jolloin tuomioistuin ja syyttäjät ajoivat yhdessä valtion etua syytettyä vastaan (Bezlepkin 2004: 53). Syytetty joutui näin huomattavasti heikompaan asemaan syyttäjään nähden. Tässä tapauksessa kollokaattien esiintyminen venäläisen asianosaisen

seurassa ja vastaavasti puuttuminen suomalaisen asianosaisen seurasta voi johtua siis historiallisista ja ideologisista seikoista. On muistettava, että Suomen oikeudenkäymiskaari on vuodelta 1734, kun taas Venäjän nykyinen prosessilainsäädäntö on 1990- ja 2000-luvuilta, mikä näkyy LexRus-korpuskannasta. Niinpä Suomessa tällaiset periaatteet ovat ehkä jo muotoutuneet maantavaksi, jota ei tarvitse lausua julki, kun taas Venäjällä eletään jatkuvaa siirtymäkautta, jolloin sekä omille kansalaisille että ulkomaalaisille on eksplisiittisesti selitettävä missä mennään. Suomessa prosessiperiaatteet on joko suoraan ilmaistu lainsäädännössä tai johdatettavissa lainsäädännöstä, maantavasta, lainvalmistelutöistä, oikeuskäytännöstä tai kansainvälisistä sopimuksista (Virolainen 2004: periaatteet prosessioikeudessa). Tasa-arvoisuuden periaatteen tärkein käytännöllinen sovellus on *asianosaisen kuuleminen* (Virolainen 2004: equality of arms). Kyseinen periaate ilmenee seuraavien kollokaattien muodossa: *lausua* (12,796), *kuuleminen* (12,302), *käsitys* (11,702), *varattava* (8,280), *tilaisuus* (7,978), *kuultu* (5,451), *kuulla* (5,141) (toistuvat merkitysyksiköt: *asianosaisille on varattava tilaisuus tulla kuulluksi / lausua käsityksensä*). Toisin sanoen tasa-arvoisuuden periaate ilmenee välillisesti myös Suomen laista, mutta paljon konkreettisemmalla tasolla kuin Venäjän laissa.

Suoraan ristiriidassa edellä mainittujen periaatteiden kanssa on kollokaatti *инициатива* (14,250) (aloite), joka ei suinkaan viittaa asianosaisten aloitteeseen vaan tuomioistuimen. Virolaisen (1995: 17) sanoin "valtiovallan vahva ja aktiivinen ote yhteiskunnallisissa kysymyksissä ja elinkeinoelämän eri alueilla heijastuu siviiliprosessissa tuomarin aktiivisuutena..". Totuuden nimissä täytyy sanoa, että kyseinen kollokaatti on peräisin pääasiassa rikosprosessilaista ja konteksteista, joissa rinnastetaan toisiinsa asianosaisen pyyntö ja tuomioistuimen aloite: tuomioistuin tekee jotakin asianosaisten pyynnöstä tai omasta aloitteestaan (по ходатайству сторон или по собственной инициативе). Suomen asianosaisen kollokaattilistassa *aloite* on vasta sijaluvulla 3,453. Sekin liittyy tuomioistuimen aloitteeseen, joka rinnastetaan joissakin konteksteissa asianosaisen pyyntöön.

Jokaista kollokaattia voitaisiin analysoida tällä tavoin erikseen ja etsiä syitä sen esiintymiselle tai puuttumiselle, mutta tässä vaiheessa on mentävä eteenpäin, jotta voidaan osoittaa joitakin yleisiä suuntauksia.

Asianosainen ja участник

Участник on *asianosaisen* oletettu funktionaalinen vastine rikosasioissa. Alla on sen esiintyminen LexRus-korpuksessa (rajana 10 esiintymiskertaa):

Участник	Count	RelCount
Total Frequency	332	0,768
ФЗ О несостоятельности (банкротстве) от 26.10.2002 № 127-ФЗ	126	2,582

Участник	Count	RelCount
Уголовно-Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 18.12.2001 № 174-ФЗ	86	1,266
Кодекс Российской Федерации Об Административных Правонарушениях от 31.12.2002 N 187-ФЗ	36	0,484
Арбитражный Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 24.7.2002 № 95-ФЗ	25	0,51
Гражданский Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 14.11.2002 № 138-ФЗ	21	0,449
ФКЗ О Конституционном Суде Российской Федерации от 21.7.1994 № 1-ФКЗ	16	1,413

Voidaan huomata, että *участник* esiintyy eniten konkurssilaissa ja rikosprosessilaissa, mutta myös arbitraatio- ja siviiliprosessilaissa. Tästä huolimatta sen kollokaatit näyttävät ensisilmäykseltä kovin erilaisilta verrattuna *asianosaisen* ja *сторона:n* kollokaatteihin, joissa on silmäänpiستävän paljon verbejä. Verbit eivät välttämättä kannu juridista merkitystä, kuten aiemmin todettiin, mutta ne vievät informaation konkreettisemmalle tasolle. *Участник:n* merkittävien kollokaatioiden listasta ei löydy kuin kaksi verbiä: *задавать* (esittää (kysymyksiä)) ja *являться* (olla). Substantiivien runsauden ansiosta kollokaatiolista on hyvin informatiivinen. Verbien puute *участник:n* ympäristöstä osoittaa samalla, että sen abstraktiotaso on korkeampi kuin *asianosaisen* ja *сторона:n*, sillä nominalisointi liittyy abstraktiuteen (Saukkonen 1984: 74, 96). Ainoa sana, johon *участник:lla* on vahva konseptuaalinen suhde, ts. se kollokoit sen kanssa lähes kaikissa positioissa kymmenen sanan sisällä, on *должник* (39,753) (velallinen).

Участник on polyseeminen sana prosessilainsäädännössä ja sen kollokaatit muodostavat yhteen kuuluvia ryhmiä, "pesiä", joiden mukaan *участник:n* merkitys vaihtelee muodostaen erilaisia funktionaalisia merkitysyksiköitä. Niinpä jos *участник:n* ympäristössä esiintyvät sanat учредитель (perustaja), унитарный (unitaarinen), должник (velallinen), собственник (omistaja), пай (osuus), имущество (omaisuus, varallisuus), предприятие (yritys), торг (muujäiset, huutokauppa), jotka ovat peräisin lähes yksinomaan konkurssilaista, *участник* esiintyy merkityksessä *velallisen (oikeushenkilön) perustaja (osapuoli, osallinen)* (учредитель (участник) должника). *Osapuoli* (участник) voi tällöin tarkoittaa oikeushenkilön yritysmuodosta riippuen *yhtiömiestä, osakasta* jne. Kyseisten kollokaattien johdotelemana voidaan tälle merkitykselle etsiä vastineita LexFin-korpuksesta hypoteesina olevan menetelmän mukaisesti: Valitaan hakusanaksi kollokaatti *velallinen*. Se esiintyy korkeataajuisesti LexFin-korpuksessa (WordSmith Tools:n mukaan 1464 konkordanssiriviä, kun hakusana katkaistaan muotoon *velalli**), mutta konkordanssin vertikaalinen lukeminen on nopeaa. Sieltä löytyy mm. seuraavia velalliseen oikeushenkilöön ja siihen jonkinlaisessa oikeussuhteessa oleviin henkilöihin viittaavia vastineita: *velallisyhtiön henkilökohtaisesti vastuunalainen yhtiömies, velallisyhteisön johtoon kuuluva henkilö, velallisyhtiön osakkeita tai osuuksia omistavat henkilöt, velallisyhtiön osakkeenomistaja, velallisyhtyrityksen omistaja, velallisyri-*

tyksen yhtiömies tai osakkeenomistaja. Verrattuna venäläiseen substantiiveista koostuvaan abstraktioon *учредитель (участник) должника* löydetty suomalaiset vastineet ovat astetta konkreettisempia: voidaan ainakin tehdä joitakin päätelmiä oikeushenkilön muodosta (yhtiö, yritys) ja henkilön suhteesta siihen (yhtiömies, osakkeenomistaja).

Jos *участник*:n naapureina ovat sen sijaan рынок (pörssi, markkinat), бумага (paperi), профессиональный (ammattilainen), ценный (arvokas), брокерский (välitys-), клиент (asiakas), *участник*:n merkitys on *arvopaperipörssin ammattimainen toimija* (профессиональный участник рынка ценных бумаг). Jos tälle merkityksyksikölle halutaan edelleen selvittää suomalainen vastine, siihen voidaan edetä jälleen kerran kollokaatioiden kautta. Käytän LexFin-korpuksessa hakusanana *arvopaperi**. Konkordanssista löytyy mm. *arvopaperinvälittäjä*, joka viittaa arvopaperimarkkinoiden toimijaan. Lisäksi löytyy viittauksia arvopaperimarkkinalakiin (495/1989), josta voidaan edelleen yrittää etsiä vastauksia.

Jos *участник*:n kollokaatteina ovat taasen избиратель (äänestäjä), референдум (kansanäänestys), список (luettelo, lista), merkityksyksikkö on *kansanäänestykseen osallistuva henkilö* (участник референдума), ja kollokaattien ollessa дорожный (tie-), движение (liikenne), водитель (kuljettaja), транспортный (kulkuneuvo-) esille nousee merkityksyksikkö *tieliikenteen osapuoli* (участник дорожного движения). Nämä käyttöesimerkit ovat peräisin laista hallinnollisista rikkomuksista (Кодекс об Административных Правонарушениях от 31.12.2002 N 187-ФЗ). Hakusanaa *kansanäänestys* ei löytynyt ainakaan LexFin-korpuksista, mikä kieli siitä, ettei Suomessa kansanäänestykseen liittyviä asioita säädetä prosessisäädöksin. Kun *kansanäänestys* laitetaan hakusanaksi oikeustietokannassa Edilex, kaikki käyttöesimerkit tulevat julkisoikeuden puolelta. Esimerkiksi laissa menettelystä neuvoo-antavissa kansanäänestyksissä (26.6.1987/571) puhutaan pelkästään *äänestäjistä* (5 §), mikä kuulostaa kieltämättä konkreettisemmalta kuin venäjän *kansanäänestykseen osallistuva henkilö* (участник референдума). Täytyy huomata, että tässä tapauksessa venäjän kieli ei anna enempää periksi, sillä venäjän *äänestäjä* – избиратель on kirjaimellisesti *valitsija*, joten se on käyttökelpoinen ainoastaan silloin, kun kyse on vaaleista, ja kansanäänestykseen osallistuvalla oli annettava muu nimike. Tieliikenteen osalta (hakusana *tieliiken**) LexFin:n konkordanssista nousevat esiin *kuljettaja, matkustaja, jalankulkija* jne., ts. tieliikenteen konkreettiset toimijat. Löytyy myös runsaasti viittauksia tieliikennelakiin (267/1981), josta voidaan edelleen yrittää etsiä yläkäsitettä, joka vastaisi venäjän *tieliikenteen osapuolta* (участник дорожного движения). Tällainen käsite voisi olla *tienkäyttäjät*, joka on tieliikennelain 2 §:n määritelmän mukaan jokainen, "joka on tiellä taikka sillä olevassa ajoneuvossa tai raitiovaunussa".

Merkitystä *oikeudenkäynnissä mukana olevat henkilöt* ovat tukemassa kollokaatit процесс (57,026), судопроизводство (40,666), уголовный (12,760), прения (12,132), представитель (10,181), разбирательство (9,408), свидетель (8,382), потерпевший (6,252), joista joillekin

voidaan osoittaa muodollisia vastineita suomalaisen *asianosaisen* kollokaatiolistasta: oikeudenkäynti (5,039), edustaja (18,247), käsittely (7,475), todistaja (18,800), asianomistaja (4,204). Tässä *представитель* (edustaja) viittaa myös velallisen edustajaan eikä ainoastaan oikeudenkäynnissä olevan asianosaisen edustajaan, joten se voi viedä jo eri kontekstiin. Konkordanssikontekstit osoittavat, että *участник* viittaa kaikkiin oikeudenkäynnissä mukana oleviin henkilöihin eikä ainoastaan niihin, joiden "nimissä oikeutta käydään", kuten asianosaisen määritelmä Tuomioistuinsanastossa (2001) kuuluu. UPK:n II osa on nimeltään *участники уголовного судопроизводства* (rikosoikeudenkäyntiin osallistuvat henkilöt) ja sen alla on säännöksiä mm. tuomioistuimesta, todistajasta, asiantuntijasta, tulkista jne. Pelkästään asianosaisista puhuttaessa on lisättävä *участники уголовного судопроизводства со стороны обвинения / со стороны защиты* (syytteen puolelta / puolustuksen puolelta). Näin pitkä ilmaisu ei tunnu kuitenkaan järin ekonomiselta, joten kannattaa käyttää pelkästään ilmaisua *сторона*, jota näkyy käytettävän rikosprosessissakin toisin kuin alun perin oletettiin: 45) стороны – участники уголовного судопроизводства, выполняющие на основе состязательности функцию обвинения (уголовного преследования) или защиты от обвинения (UPK § 5).

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että *участник*:n abstraktiotaso, ts. yleisyyden aste, etäisyys suorasta aistikokemuksesta (Saukkonen 1984: 39), on korkeampi kuin löytämieni suomalaisten vastineiden. Jos kyseisiä suomalaisia vastineita käytettäisiin käännösvastineina, kyse olisi supistamisesta – käännöskeinosta, jossa yläkäsite korvataan alakäsitteellä. Etsimistä olisi voinut jatkaa löytääkseen korkeampi abstraktiotaso myös Suomen lainsäädännöstä⁵³, mutta tämän tapauksen tarkoituksena on ollut ainoastaan osoittaa, kuinka sanan merkitys muuttuu sen joutuessa erilaisiin ympäristöihin. Jokainen ympäristö muodostaa oman funktionaalisen merkitysyksikkönsä ydinsanan ollessa *участник*. Kotekstuaalisen ympäristön muuttuessa muuttuu myös kontekstuaalinen ympäristö, tilanne – säädös. Prototyypinen perusmerkitys kuitenkin säilyy: *участник* on joku, joka osallistuu johonkin jollain tavalla. Funktionaalisia vastineita joutuu vastaavasti etsimään jokaiselle merkitysyksikölle erikseen. Vastineet eivät ole kertaalleen annettuja, vaan ne muuttuvat tilanteittain. Esimerkiksi kun *участник* esiintyy *rikosoikeudenkäynnin* seurassa voidaan tietysin ehdoin puhua *asianosaisesta*, muttei enää kun se esiintyy *kansanäänestyksen* yhteydessä. Kyse on siitä, mistä Catford (1965/1978: 49 - 55) käyttää ilmaisua *conditions of translation equivalence*: lähdekielinen ja kohdekielinen yksikkö ovat yhdistettävissä, kun niillä on joitakin yhteisiä piirteitä tilan-

⁵³ Toisaalta ehkä koko Venäjän lainsäädännölle on ominaista korkeampi abstraktiotaso johtuen siitä, että lainsäädäntö on kodifioitu: koodeksien on katettava laajoja kokonaisuuksia. Tutkiessani suomalaisia ja venäläisiä oikeushenkilöitä pro gradussani totesin, että Suomessa *oikeushenkilöstä* puhutaan ainoastaan oikeustieteessä, kun taas Venäjällä näinkin abstrakti käsite on määritelty laissa (Probirskaja-Turunen 2001: 28). Myös Galdia (2003: 17 - 18) verrattuaan suomalaisia ja saksalaisia säännöksiä on todennut, että "suomalaiselle oikeuskielelle on ominaista alhainen abstraktiotaso", minkä vuoksi suomalaisia säännöksiä on helpompi kääntää kuin esimerkiksi saksalaisia.

nesubstanssiin nähden (mts. 50). Tähän liittyy myös relevantti samankaltaisuus, joka rajataan aina johonkin tilanteen mukaan (Chesterman 1998: 67 - 72) vastapainona täydelliselle samanlaisuudelle, joka ilmeni meidän tapauksessamme siten, että *участник* ja *asianosainen* vastaisivat toisiaan sataprosenttisesti kaikissa tilanteissa. Prototyypinen peruserkitys *osallinen* näillä kahdella onkin yhteinen (ks. CD-perussanakirja ja <http://www.gramota.ru> Толково-словообразовательный словарь).

Kantaja ja истец

Kantaja esiintyy eniten seuraavissa säädöksissä:

Kantaja	Count	RelCount
Total Frequency	87	0,272
Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4	63	1,849
Ulosottolaki 3.12.1895/37	6	0,15
Oikeusministeriön asetus vastapuolen maksettavaksi tuomittavista oikeudenkäyntikuluista 14.12.2001/1311	3	5,964

ja *истец* seuraavissa:

Истец	Count	RelCount
Total Frequency	281	0,65
Гражданский Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 14.11.2002 № 138-ФЗ	131	2,8
Арбитражный Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 24.7.2002 № 95-ФЗ	70	1,428
Уголовно-Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 18.12.2001 № 174-ФЗ	64	0,942
ФЗ О третейских судах в Российской Федерации от 24.7.2002 № 102-ФЗ	13	2,194

Venäläisen *kantajan* esiintyminen on paljon runsaampaa kuin sen suomalaisen vastineen, mikä johtuu siitä, että Venäjällä, kuten aiemmin todettiin, on ikään kuin kaksi siviiliprosessilajia: tavanomainen riita-asian käsittely ja arbitraatioprosessi, joka keskittyy pelkästään talousriitojen käsittelyyn. Tämän lisäksi rikosprosessista on oma lakinsa, kun taas Suomessa oikeudenkäymiskäärissa säädetään kummastakin prosessilajista. *Kantajan* runsas esiintyminen Venäjän rikosprosessilaissa on kuitenkin hieman yllättävä, kun tiedetään, että kantaja kuuluu ennen kaikkea siviiliprosessiin. Samaten ihmeellistä on *kantajan* esiintyminen laissa välimiesmenettelystä (Venäjän laissa 13 kertaa, Suomen laissa 2 kertaa), kun voisi kuvitella, että välimiesmenettelyssä asianosaiset olisivat pikemminkin sovinto-osapuolina kuin "hyökkääjänä" ja puolustajana.

Kantajan ja *истец*:n yhteisiä kollokaatteja ovat: kanne (20,898) – иск (31,129), vastaaja (12,053) – ответчик (69,783), vaatimus (6,372) – требование (6,736). Lisäksi jos otetaan huomi-

oon myös funktiosanoja, sieltä löytyy usea (8,855) – несколько (21,307), vastaan (7,041) – против (6,071).

Истец:n kollokaatti *гражданский* (siviili-) esiintyy nimestään huolimatta rikosprosessilaisissa sanaliitoissa *гражданский истец* (siviilikantaja), *гражданский ответчик* (siviilivastaaja), *гражданский иск* (siviilikanne). Näiden kollokaattien kohdalla kyse on rikoksesta johtuvasta vahingonkorvausvaatimuksesta, jota ajetaan rikosasian yhteydessä (Bezlepkin 2004: 101 - 102). Suomen laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa (11.7.1997/689) puhutaan vastaavassa tilanteessa *yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta* (3 luku). *Siviili*-sanankäyttö tuntuu ylimääräiseltä, sillä kantaja ja vastaaja sisältävät jo per se merkityksen *siviili*. Tässä haluttiin ehkä korostaa siviilioikeudellisen ja rikosoikeudellisen eroa ja erottaa ne yksiselitteisesti toisistaan rikosprosessissa. Kollokaatit *потерпевший* (28,421) (asianomistaja), *представитель* (25,986) (edustaja), *обвинитель* (13,660) (syyttäjä) ja *защитник* (4,657) (puolustaja) tulevat niin ikään pääasiassa rikosprosessilaista, mikä on sikäli ihmeellistä, että siviiliprosessiin kuuluvalla *kantajalla* on vahvimmat kollokaatit rikosprosessissa.

Kollokaatti *отказ* (9,558) (kieltäytyminen) viittaa kanteesta luopumiseen. Tämä vastaava tilanne näkyy suomalaisen kantajan kohdalla kollokaattina *luopua* (14,824). Tällainen tilanne kun sama asia on ilmaistu eri kielissä lingvistisesti eri sanaluokin – tässä tapauksessa substantiivin ja verbin muodossa – voi tuottaa tiedonhaussa ongelmia, jos vastineita haetaan hypoteesimallin mukaisesti kollokaatioiden avulla ja taustana käytetään tavallista sanakirjaa, koska sanakirjoissa vastineet edustavat tavallisesti samaa sanaluokkaa.

Seuraavaksi tarkastellaan, miten *vastaaja* käyttäytyy kummassakin korpuksessa. Ja tämä onkin mielenkiintoista, sillä saattaisi odottaa, että se käyttäytyy pitkälti samalla tavalla kuin sen vastakohtana oleva *kantaja*, jonka kanssa ne kulkevat käsi kädessä, koska *kantaja* ei voi oikeudellisesti olla olemassa ilman *vastaajaa* ja päinvastoin.

Vastaaja ja ответчик

Suomalaisen *vastaajan* esiintyminen vähintään kymmenen kertaa:

Vastaaja	Count	RelCount
Total Frequency	365	1,142
Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689	94	10,14
Ulosottolaki 3.12.1895/37	91	2,273
Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4	80	2,347
Valtioneuvoston asetus ulosottomenettelystä (voimassa 1.3.2004 alkaen) 3.7.2003/680	17	18,889
Pakkokeinolaki 30.4.1987/450	13	1,42

Toisin kuin oletettiin *vastaaja* esiintyy huomattavasti runsaammin LexFin-korpuksessa kuin *kantaja* (total frequency vastaavasti 365 ja 87) ja vieläpä rikosprosessin puolella siitä huolimatta, että se on edellä esitetyn käsitejärjestelmän mukaan siviiliproessin subjekti. Tilanne muistuttaa venäläisen kantajan kohdalla olevaa. Sen sijaan venäläinen *vastaaja* esiintyy hyvin samankaltaisesti kuin venäläinen *kantaja*, mistä voidaan varovasti vetää johtopäätös, että ne tosiaan kulkevat käsi kädessä:

Ответчик	Count	RelCount
Total Frequency	286	0,661
Гражданский Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 14.11.2002 № 138-ФЗ	126	2,693
Арбитражный Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 24.7.2002 № 95-ФЗ	96	1,959
Уголовно-Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 18.12.2001 № 174-ФЗ	54	0,795
ФЗ О третейских судах в Российской Федерации от 24.7.2002 № 102-ФЗ	7	1,181

Venäläisillä *kantajalla* ja *vastaajalla* on myös paljon yhteisiä kollokaatioita (vrt. kollokaattimatriisit) toisin kuin suomalaisilla vastapuolilla. Kuitenkin sekä suomalaiset että venäläiset *kantaja* ja *vastaaja* kollokoivat toistensa kanssa, mikä tarkoittaa sitä, että toista koskevaa tietoa voidaan aina hakea toisen kautta ja että käännettäessä tekstiä, joka käsittelee jompaakumpaa, törmää luultavasti kumpaankin ja joutuu kääntämään kummankin.

Vastaajan ja *ответчик*:n yhteisiä kollokaatioita ovat: *kantaja* (12,041) – истец (69,782), *kanne* (5,239) – иск (20,537), *asianomistaja* (6,844) – потерпевший (19,174), *vaatimus* (8,221) – требование (4,725) sekä *funktiosanat vastaan* (10,493) – против (10,052), *usea* (4,105) – несколько (26,354). Kummassakin kielessä *vastaaja* kollokoi itsensä kanssa vastaavasti painoilla 7,754 (suomi) ja 7,348 (venäjä). Tämä on taas omiaan osoittamaan, ettei lakikielessä käytetä mielellään anaforisia tai elliptisiä ilmaisuja. Esimerkiksi: "*Ulosottoviranomainen* saa yksittäistapauksessa antaa pyydettyä *ulosottoviranomaisen* asiakirjasta *vastaajan* tunniste- ja yhteystietoja sekä *vastaajan* taloudellista asemaa ja toimintaa koskevia tietoja.." (Ulosottolaki 3.12.1895/37 71 § 27.6.2003/679).

Huomionarvoisia kollokaatteja ovat *asuin-* (12,561) ja *kotipaikka* (5,707) – место (10,321) *жительство* (12,019) ja *нахождение* (9,051). Ne viittaavat samoihin asioihin – vastaajan asuintai kotipaikkaan, mutta kieltenvälisessä sanakirjatuettuessa tiedonhaussa ne saattavat aiheuttaa ongelmia, koska sanakirjat sisältävät usein vain komponenttisisäisiä mutteivät niiden yhdistelmiä (Kettunen 2004) ja tässä tapauksessa käsitteet muodostavat suomessa yhdyssanan ja venäjässä sanaliiton. Tämä saattaa olla tavallista yleisempi ongelma (muodollisessa) kääntämisessä yleen-

säkin, koska se juurtuu syvälle kielten typologiaan: suomi on synteettinen kieli ja venäjä pääosin analyttinen. Tästä on esimerkkinä myös kollokaatti *качество* (6,571), joka tulee fraasista *в качестве ответчика* (vastaajan ominaisuudessa), joka voidaan suomessa ilmaista pelkän essiivin pääteen avulla: *vastaajana*. Toisin sanoen jotkut merkitykset, joita venäjän kielessä joutuu ilmaiseemaan leksikaalisella tasolla, voidaan suomessa ilmaista morfologisella tasolla.

Suomalaisen vastaajan yleisin kollokaatti on *haaste*. Haaste on Tuomioistuinsanaston (2001) mukaan "tuomioistuimen vastaajalle esittämä kehoitus vastata kanteeseen tai syytteeeseen". Venäjän prosessissa suomalaista haastetta vastaisivat parhaiten *вызов, судебная повестка, судебное извещение*, jotka ovat päätarkoitukseltaan tuomioistuimen kutsuja saapua asian käsittelyyn (UPK § 232, GPK luku 10). Haaste on tässä mielessä abstraktimpi käsite, vaikka sen konkreettinen tehtävä onkin toimia kutsuna. Suomessa vastaajaa kehoitetaan haasteessa vastaamaan häntä vastaan esitettyihin vaatimuksiin, mistä kollokaatit *kehottaa* (17,298), *vastata* (14,049) ja *kehotettava* (8,577). Venäjän lainsäädännössä vastaavaa kehotusta ei ole nähtävissä, vaan siviiliprosessissa vastaajalla on mahdollisuus ottaa kantaa kanteeseen tuomarin haastatellessa häntä oikeudenkäynnin valmistelun yhteydessä tai kirjallisesti (Šakarjan 2004: 234) ja rikosprosessissa syytetty ottaa kantaa syytteeeseen esitutkinnan loppuvaiheessa tutustuttuaan tutkinnanjohtajan valmistamaan rikosasia-aineistoon ja siihen perustuvaan syytteeeseen (Bezlepkin 2004: 304, Troickaja 2004: 90 - 91).

Edellä mainitut *haasteen* venäläiset vastineet toimivat siis pelkästään tuomioistuinten kutsuina istuntoon, ja ne toimitetaan kaikille asian käsittelyyn osallistuville henkilöille, mukaan lukien todistajille, asiantuntijoille, tulkeille jne., eikä ainoastaan vastaajalle. Venäläisen vastaajan kollokaatit *известить* (6,444) (antaa tiedoksi), *исковой* (5,200) (kanne-) ja *копия* (4,991) (kopio) kuvaavat kanteen tiedoksiantotilannetta, joka vastaa osittain suomalaista haasteenantotilannetta.

Suomalaisen vastaajan toiseksi yleisin kollokaatti on *rikosasia*, joka tulee sanaliitosta *rikosasian vastaaja*. Rikosasian vastaaja on ilmeisesti *syytetyn* synonyymi (ks. Virolainen 2004: asianosaiset). Toisaalta Rautio (2004: syytetty tai vastaaja) katsoo, että vastaajan käsite on laajempi kuin syytetyn käsite, koska se kattaa myös oikeushenkilöitä ja muitakin vaatimuksia kuin rangastusvaatimuksia. *Rikosasian vastaajalla* selittyy joka tapauksessa se, miksi siviiliprosessiin muuten kuuluva *vastaaja* esiintyy runsaasti rikosprosessin puolella, jossa sen merkitys muuttuu riita-asian vastaajasta rikosasian vastaajaksi. Tällöin venäläinen *ответчик*:kaan ei kelpaa enää funktionaaliseksi vastineeksi, koska se rajoittuu *riita-asian vastaajaan*, ja venäläisessä rikosprosessissa jopa korostetaan, että vastaaja on *siviilivastaaja* (kollokaatti *гражданский* 55,058). Syytetylle löytyy kylläkin venäläinen vastineensa (rikosprosessin subjekteja käsitellään tuonnempana). Samasta rikosprosessikontekstista ovat ainakin kollokaatit *syyte* (8,313), *matkustuskielto* (6,040), *vangittu* (4,197) ja *rikos* (2,661), joiden ympäröimänä *vastaaja* ei siis vastaa funktionaalisesti *ответчик*:a.

Kollokaatit *olinpaikka* (10,462), *ulosottomies* (6,254), *sivullinen* (5,122), *uhka* (5,089), *hakija* (4,835) ja *ulosottoperuste* (4,475) tulevat ulosottolainsäädännöstä, jossa vastaajalla tarkoitetaan sitä, jota vastaan täytäntöönpanoa on haettu (Ulosottolaki 3.12.1895/37 1 luku 1 b § 2 kohta). Tuomioistuinsananaston (2001) vastaajan määritelmä on laiveampi: vastaaja on "asianosainen, jota vastaan oikeutta käydään". Tässä mielessä ei voida väittää, että kyse on samansuuruisesta käsitteestä: *vastaaja* ulosottokontekstissa on kapeampi käsite kuin siviiliprosessissa yleensä, koska siviiliprosessiin kuuluu muitakin vaiheita kuin täytäntöönpano. Venäläisessä ulosottokontekstissa asianosaisina ovat *взыскатель* (perijä) ja *должник* (velallinen) (ФЗ Об исполнительном производстве от 21.7.1997 № 119-ФЗ), ulosottovaiheessa ei siis puhuta enää vastaajasta. Toisin sanoen kun suomalainen vastaaja on kyseisten kollokaattien ympäröimä, se ei vastaakaan enää käyttöalaltaan venäläistä *ответчик*:a, joka ilmaisee pelkästään siviiliprosessin subjektin.

Venäläisen vastaajan kollokaatti *солидарный* (20,160) viittaa yhteisvastuussa oleviin vastaajiin. LexFin-korpuksessa adjektiivi *yhteisvastuullinen* liittyy kuitenkin oikeudenkäyntikulujen *yhteisvastuulliseen* korvaamiseen ja *yhteisvastuulliseen* velkasuhteeseen, muttei vastaajiin. Oikeuskirjallisuudessa samalla puolella esiintyviä useampia asianosaisia kutsutaan *myötäpuoliksi* (Virolainen 1995: 25, Prosessioikeus 2004: myötäpuoli). Kyseistä sanaa ei esiinny kuitenkaan LexFin-korpuksessa, ja sitä vastaisi sekä sisällöllisesti että leksikaalisesti venäläinen *соучастник* (GPK § 40), koska samalla puolella esiintyminen ei johda välttämättä yhteisvastuuseen. *Välttämätön prosessinyhteys* tarkoittaa sen sijaan sitä, että myötäpuolet voivat tulla *vain yhdessä* velvoitetuiksi (tai oikeutetuiksi) oikeudenkäynnin kohteena olevassa asiassa. *Välttämätön prosessinyhteys* on päätettävissä aineellisoikeudellisten säädösten perusteella. (Lappalainen 2004: välttämätön prosessinyhteys.) Nimenomaisia prosessisäännöksiä yhteisvastuullisista vastaajista ei siis löydy. Tämä voi olla se syy, miksei LexFin-korpuksesta löydy asiaan viittaavia kollokaatioita.

Venäläisen vastaajan kollokaatit *замена* (18,767) (vaihto), *ненадлежащий* (16,978) ("vääränlainen") ja *надлежащий* (9,853) ("oikeanlainen") kuvaavat tilannetta, jolloin tuomioistuin kantajan pyynnöstä tai kantajan suostumuksella vaihtaa vastaajan, koska asian valmistelun yhteydessä tai oikeudenkäynnin aikana on osoittautunut, että tämä on väärä henkilö vastaamaan asiassa (GPK § 41, Šakarjan 2004: 81 - 82). Tilanne tunnetaan myös Suomessa *asialegitimaationa* tai *asiavaltuutena* (Lappalainen 2004: asialegitimaatio tai asiavaltuus). Toisin kuitenkin kuin Venäjällä Suomessa kanne jätetään tutkimatta, jos kantajana tai vastaajana esiintyy "väärä" henkilö (Lappalainen 2004: *ibid.*). Suomen oikeudenkäymiskaaresta ei löydy yleistä säännöstä asialegitimaatiosta (*ibid.*), minkä vuoksi on ymmärrettävä, miksi suomalaisen vastaajan kollokaatiolistalta ei löydy asiaan viittaavia kollokaatioita. Aineellisesta lainsäädännöstä löytyisi välillisiä säännöksiä asialegitimaatiosta, esimerkiksi Isyysslain 35 §, jonka mukaan isyyden kumoamista koskevan kanteen voivat nostaa ainoastaan aviomies, äiti tai lapsi (*ibid.*), mutta korpukseni ei sisällä aineellista lainsäädäntöä ja toisaalta

välillisenä se ei näyttäytymiskään suoraan kollokaattien muodossa. Venäläinen tilanne, eli se että vastaaja vaihdetaan, muistuttaa jokseenkin suomalaista *asianosaisseuraantoa*, jolla tarkoitetaan asianosaisen vaihtumista oikeudenkäynnin aikana, muttei asianosaisseuraannostakaan löydy juuri säännöksiä kirjoitetusta laista (Lappalainen 2004: asianosaisseuraanto).

Venäläiseen vastaajaan kohdistuva kollokaatti *розыск* (6,842) (etsintä) tulee kyseeseen kanteen tiedoksiantovaiheessa, kun vastaajan olinpaikka ei ole tiedossa ja esitetty vaatimus koskee Venäjän Federaation, liittovaltiosubjektien tai kuntien etuja taikka kyseessä on elatusapukanne tai terveyteen tai kuolemaan liittyvä vahingonkorvauskanne (Treušnikov 2003: 75). LexFin-korpuksessa *etsin**-hakusanalla tulee vain rikosprosessiin liittyviä esimerkkejä, lukuun ottamatta muutama esimerkki Valtioneuvoston asetuksesta ulosottomenettelystä 3.7.2003/680: "Vastaajan olinpaikan selvitys ja omaisuuden *etsintä* lopetetaan, kun on ilmeistä, että vastaajaa tai omaisuutta ei löydetä" (2 luku Vähimmäistoimet omaisuuden *etsinnässä* ja olinpaikan selvittämisessä 6 § 2 mom.). *Olinpaikka* (10,462) esiintyykin suomalaisen vastaajan kollokaattina. Oikeudenkäymiskäärren 11 luku *Tiedoksiannosta oikeudenkäynnissä* sisältää pykälän, jonka mukaan tuomioistuimien huolehtii tiedoksiannon toimittamisesta kuuluttamalla, mikäli tiedoksiannon vastaanottajan olinpaikka ei ole tiedossa (9 §). Vastaajan etsinnästä ei puhuta ainakaan siinä yhteydessä. Dispositiivisissa asioissahan (joissa sovinto on sallittu) asia voidaan ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta yksipuolisella tuomiolla. Indispositiivisissa asioissa (joissa sovinto ei ole sallittu) ei voida antaa yksipuolista tuomiota. Poissaolon eliminoimiseksi Suomessa on säädetty pakkokeinot – uhkasakko ja nouto, mutta siviiliasioissa niihin turvaudutaan harvoin. Jos vastaajaa ei saada pakkokeinoinkaan tuomioistuimeen, indispositiivinenkin asia saadaan ratkaista vastaajan *poissaolosta huolimatta*. Suomessa vastaaja ei siis voi omalla poissaolollaan estää siviilijutun vireillepanoa tai asian ratkaisemista. (Lappalainen 2004: poissaolo indispositiivisessä asiassa.) Kollokaatit *poissaolo* (9,758) ja *huolimatta* (7,398) toimivat siis vastapainona venäläiselle *etsinnälle*.

Vastaajan ja *омвемчук*:n suurimmat kollokaatioerot johtuvat siis siitä, että *vastaajan* käytöala on laajempi (rikosprosessi, ulosotto), menettelyllisistä eroista (haaste, etsintä) ja lainsäädännöllisistä eroista: yhteisvastuusta ja asialegitimaatiosta säädetään Suomessa välillisesti aineellisoikeudellisin säädöksin, kun taas Venäjällä kyseiset asiat eksplikoidaan prosessilainsäädännössä. Ei voi väittää sitäkään, että yhteiset kollokaatit toimivat vastaavuuden ehtoina (conditions of translation equivalence), ts. että niiden ympäröimänä *vastaaja* ja *омвемчук* vastaavat toisiaan. Esimerkiksi yhteinen kollokaatti *asianomistaja* (6,844) – *nomepnevuuü* (19,174) tulee suomessa kontekstista, jossa puhutaan *rikosasian vastaajasta*, ja venäläisessä kontekstissa vastaajana on edelleen *siviilivastaaja*. Tiedonhaullisesti kollokaatit voivat silti olla motivoituneita, ts. johtaa tuloksiin: *vastaaja*han tässä etsittiin. Toisaalta erilaisista kollokaatioista huolimatta vastaajat voivat olla edelleen toistensa vastineita (esimerkiksi *haasteen* tai *etsinnän* tapauksessa) riippuen siitä,

mihin vedetään relevantin samankaltaisuuden raja. Tosin käsitys niiden absoluuttisesta vastaavuudesta saa kolhuja. Seuraavaksi siirrytään rikosprosessin subjekteihin.

Asianomistaja ja потерпевший

Asianomistajan esiintyminen LexFin-korpuksessa:

Asianomistaja	Count	RelCount
Total Frequency	210	0,657
Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689	109	11,758
Esitutkintalaki 30.4.1987/449	21	6,502
Asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista 17.6.1988/575	19	10,753
Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4	14	0,411
Pakkokeinolaki 30.4.1987/450	6	0,656

Потерпевший:n esiintyminen LexRus-korpuksessa:

Потерпевший	Count	RelCount
Total Frequency	227	0,525
Уголовно-Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 18.12.2001 № 174-ФЗ	179	2,634
Кодекс Российской Федерации Об Административных Правонарушениях от 31.12.2002 N 187-ФЗ	35	0,471
ФЗ О государственной защите потерпевших, свидетелей и иных участников уголовного судопроизводства от 20.8.2004 № 119-ФЗ	8	2,135

Venäjän rikosprosessilaki sisältää myös esitutkintaa ja pakkokeinoja koskevia säännöksiä, joten niistä ei ole erillisiä säädöksiä. Venäjän laki hallinnollisista rikkomuksista tulkitsee ehkä laajemmin hallinnollisia rikkomuksia kuin Suomen laki. Esimerkiksi Venäjällä rattijuopumus on hallinnollinen rikkomus (Кодекс Российской Федерации об Административных Правонарушениях от 31.12.2002 N 187-ФЗ: § 12.8), kun taas Suomessa se on rikos (Rikoslaki 19.12.1889/39 23 luku 3 §, 4 §). Rikos onkin ongelmallisempi käsite kuin miltä se vaikuttaa yleiskielen kannalta. Suomen oikeudessa ei näet tehdä erottelua rikkomuksiin (vähäisiin oikeudenvastaisiin tekoihin) ja rikoksiin (vakaviin oikeudenvastaisiin tekoihin), kuten useissa muissa maissa, vaan jokainen rangaistava teko on Suomessa rikos (Galdia 2003: 16 - 17). Rikoksen yleiskielinen käänös – *преступление* – saattaa kuulostaa venäläisen vastaanottajan korvin liian voimakkaalta ja liioittelevalta esimerkiksi Venäjällä rikkomuksena pidettävän rattijuopumuksen tapauksessa. Galdia (ibid.), joka on pohtinut rikoksen ja rikkomuksen ongelmaa suhteessa kielipariin suomi-saksa, ehdottaa käänösratkaisuksi saksalaista yläkäsitettä käännettäessä suomesta 'rikos'. Yläkäsite, joka voisi olla venäjäksi *противоправное действие (деяние)* (oikeudenvastainen teko), olisi kuitenkin liian abstrakti vaihtoehto konkreettisesti tapauksessa, jossa mainitaan henkilöiden nimet ja rangais-

tavaksi vaaditut teot. Yleiskielen mukaisella käänöksellä (преступление) voisi olla ainakin preventiivinen vaikutus rattijuopuneisiin kuljettajiin, mikä ehkä saisi heitä vastaisuudessa pidättymään vastaavasta toiminnasta. Toisaalta he voisivat kokea, että heidän tekonsa vakavuutta liioitellaan luokittelemalla se rikokseksi, mikä voisi johtaa turhiin valituksiin. Tuttu ja turvallinen *правонарушение* (rikkomus) saisi ehkä "asiakkaan" tuntemaan olonsa kotoisaksi, mutta ehkä näin ei ole kuitenkaan tarkoitus. Sitä paitsi kääntäjältä vaatii aina ponnisteluja mennä yleiskielistä käännöstä vastaan. Siitä syntyy samanlainen paine kuin lain tulkinna periaatteiden kohdalla, joissa todetaan, että ilmaisulle ei pidä antaa yleiskielestä poikkeavaa merkitystä, ellei ole riittäviä perusteita (Aarnio 1989: 256). Näitä perusteita kääntäjä joutuu ainakin itselleen selvittämään. Asioilla on siis monta puolta eikä yksiselitteistä vastausta tässä tohdita antaa.

Palataksemme varsinaiseen asiaan venäläinen *asianomistaja* voi siis myös olla hallinnollisen rikkomuksen uhri eikä ainoastaan rikoksen uhri. Venäjän tuore laki asianomistajien, todistajien ja muiden rikosoikeudenkäyntiin osallistuvien henkilöiden valtiollisesta suojelusta (ФЗ О государственной защите потерпевших, свидетелей и иных участников уголовного судопроизводства от 20.8.2004 № 119-ФЗ) on ehkä venäläisiä reaatioita, koska en löydä sille vastinetta ainakaan LexFin-korpuksesta.

Asianomistajan ja *потерпевший*:n yhteisiä kollokaatteja ovat: puolustaja (22,892) – защитник (15,672), syyttäjä (12,450) – обвинитель (31,234) / прокурор (2,996), edustaja (8,290) – представитель (32,501), todistaja (8,054) – свидетель (59,409), laillinen (7,844) – законный (12,295), vastaaja (6,848) – ответчик (19,176), epäilty (6,131) – подозреваемый (10,324), asianosainen (4,218) – участник (6,254), asiantuntija (4,167) – эксперт (8,142) / специалист (5,950). Venäläisistä kollokaateista *обвинитель* (31,234) ja *прокурор* (2,996) täytyy sanoa, että kyse on samasta roolihahmosta – *syyttäjästä*, jonka nimike vaihtuu tuomioistuimen pääkäsittelyssä *прокурор*:sta *обвинитель*:ksi. Samalla tavalla esimerkiksi venäläinen syytetty (обвиняемый) muuttuu pääkäsittelyssä syytteenalaiseksi (подсудимый). Oikeudenkäynnissä roolit pysyvät siis samoina, vain nimikkeet vaihtuvat eri vaiheissa. *Эксперт* ja *специалист* ovat sen sijaan eri subjekteja yleiskielisestä synonymiasta huolimatta. Ensimmäinen suorittaa esitutkintaviranomaisten, syyttäjän tai tuomioistuimen määräämiä asiantuntijatutkimuksia ja toinen avustaa tutkinnanjohtajaa esitutkintavaiheessa asioissa, joissa tarvitaan erikoisalan tuntemusta (Bezlepkin 2004: 89 - 91, 278).

Suomalaisen asianomistajan kollokaatit *ajaa*, *syyttämispyyntö*, *rikosasia*, *asianomistajarikos*, *syyteoikeus*, *syyte*, *nostaa*, *peruuttaa*, *esitutkintaviranomainen* viittaavat asianomistajan oikeuteen ajaa itse syytettyä. Asianomistajalla on ns. toissijainen syyteoikeus: hän voi nostaa syytteen rikoksesta, mikäli syyttäjä on päättänyt olla nostamatta sitä. Asianomistajarikoksen (ei virallisen syytteen alaisen rikoksen) tapauksessa asianomistaja tekee ensiksi syyttämispyyntön, ja jos syyttäjä

päittää olla nostamatta syytettä, käyttää asianomistaja syyteoikeuttaan. (Rautio 2004: asianomistajan syyteoikeus.) *Asianomistaja* käyttäytyy siis hyvin aktiivisesti LexFin-korpuksessa.

Venäläisellä asianomistajalla tällainen syyteoikeus (tosin ensisijainen) on ainoastaan asianomistajarikosten tapauksessa (уголовные дела частного обвинения), jolloin syytettä ajavaa asianomistajaa sanotaan *yksityiseksi syyttäjäksi* (частный обвинитель) vastakohtana viralliselle syyttäjälle (государственный обвинитель) (Bezlepkin 2004: 74 - 75, 358 - 359). Tästä tilanteesta ovat jäljellä kollokaatit *частный* (16,636) ja *обвинитель* (31,234). Venäläisen asianomistajan nimike siis vaihtuu, kun hän alkaa ajaa syytettä, joten syytteen ajamiseen liittyvät kollokaatit on etsittävä sen nimikkeen alta.

Suomalaisen asianomistajan tukijoukkuetta edustavat kollokaatit ovat: *oikeudenkäyntiavustaja* (24,914), *tukihenkilö* (18,178), *edustaja* (8,290), *asiamies* (5,027) ja *avustaja* (4,088). Venäläisellä asianomistajalla ei näytä olevan muita tukihenkilöitä kuin *edustaja* (представитель 32,501). Hakusana *помощник* (avustaja) kollokoi LexRus-korpuksessa ainoastaan tuomarin, syyttäjän ja asianajajan kanssa. Venäjällä katsotaan, että esitutkintaviranomaisten, syyttäjän ja tuomioistuimen tehtävä on mm. puolustaa asianomistajan loukattuja oikeuksia ja etuja (Bezlepkin 2004: 72). Yhteinen kollokaatti *laillinen* (законный) viittaa kummassakin korpuksessa *lailliseen edustajaan*, joka sattuu kummassakin kielessä muodostamaan samansisältöisen merkitysyksikön ja olemaan samalla leksikaalinen vastine, mikä on harvinainen ja onnekas yhteensattuma. Laillinen edustaja on edustamassa pääasiassa alaikäisiä tai sellaisia henkilöitä, jotka eivät pysty itse valvomaan omia etujaan (Bezlepkin 2004: 74, Lappalainen 2004: lakimääräinen edustaja).

Venäläisen asianomistajan kollokaatit *гражданский* (40,070), *истец* (28,425) ja *ответчик* (19,176) viittaavat rikosasian yhteydessä ajettavaan siviilikanteeseen, josta edellä oli jo puhetta. Nämä osapuolet – asianomistaja, siviilikantaja ja siviilivastaja – esiintyvät samoissa säännöksissä, mistä kollokaatiosuhde johtuukin. Suomalaisen asianomistajan kollokaatit *yksityisoikeudellinen* (12,834), *vaatimus* (11,669) ja *kanne* (2,884) viittaavat vastaavaan tilanteeseen, mutta asianomistajan nimike ei muutu tällöin siviilikantajaksi toisin kuin venäläisessä lainsäädännössä. Yhteinen kollokaatti *vastaja* viittaa venäläisen asianomistajan tapauksessa *siviiliasian vastaajaan*, joka tosin rikosasian yhteydessä on useimmiten itse syytetty (Bezlepkin 2004: 107 - 108), ja suomalaisen asianomistajan tapauksessa *rikosasian vastaajaan*, joka on myöskin syytetty. Toisin sanoen rikosasiassa venäläinen *siviiliasian vastaaja* ja suomalainen *rikosasian vastaaja* vastaavat useimmiten toisiaan. Venäläinen kollokaatti *обвиняемый* (syytetty) (14,229) vastaa tosiasiallisesti suomalaista kollokaattia (rikosasian) *vastaja* (6,848), vaikkei muodollisesti näin voitaisi päittää. Samoin kuin *гражданский иск* ja *yksityisoikeudellinen vaatimus* vastaavat rikosasian yhteydessä toisiaan sisällöllisesti muodollisesta vastaamattomuudesta huolimatta.

Venäläinen kollokaatti *донор* (22,855) viittaa asianomistajan kuulusteluun. Kyllähän suomalaistakin asianomistajaa kuulustellaan, muttei varmaan niin paljon, että se yltäisi kollokaatiksi (!). Kokeilin kontekstihakua hakusanoilla *asianomistaj** ja *kuulustel** viiden sanan etäisyydellä toisistaan, ja tulosta tuli, mutta kantavartalo *kuulustel** viittaa sekä substantiiviin *kuulustelu* että verbiin *kuulustella* ja partisiippiin *kuulusteltava*. Tämän variaation takia ne eivät yllä merkittäviksi kollokaateiksi, koska kollokaatiot lasketaan perusmuodoista, jotka tässä tapauksessa ovat erilaiset.

Kollokaatit *вред* (vahinko) (8,371), *причинить* (aiheuttaa) (5,445) ja *здоровье* (terveys) (3,883) tulevat pääasiassa laista hallinnollisista rikkomuksista, liikennesääntöjen rikkomustilanteista, joissa asianomistajan terveydelle aiheutetaan pientä vahinkoa (*причинить легкий вред здоровью*) ja joista rangaistuksena on sakko. Suomessa nämä tilanteet olisivat ehkä rikoslain lievää pahoinpitelyä koskevien säännösten piirissä: Rikoslain (19.12.1889/39) 21 luvun 7 §:n mukaan jos terveyden vahingoittamista voidaan pitää vähäisenä, tuomitaan rikoksenteijä lievistä pahoinpitelyistä sakkoon. Huomattakoon että kyseisessä pykälässä ei mainita uhria eli asianomistajaa.

Kollokaatti *физический* (5,845) viittaa taas toisaalta luonnolliseen henkilöön (*физическое лицо*) ja toisaalta fyysisiin puutteisiin (*физические недостатки*). Venäjän rikosprosessilain 42 §:n ja hallinnollisista rikkomuksista annetun lain 25.2 §:n normatiivisen määritelmän mukaan asianomistajana voi olla niin luonnollinen kuin oikeushenkilö. Suomen lainsäädännöstä puuttuu asianomistajan määritelmä, joten käsite muodostetaan oikeuskäytännön ja oikeustieteen kautta (Frände 2004: asianomistaja).

Syyttäjä ja прокурор

Verrattuna edellisiin asianosaisiin syyttäjä ei käy oikeutta omissa nimissään vaan valtion nimissä ja välillisesti asianomistajan nimissä. Syyttäjä ei ole myöskään niin abstrakti käsite kuin edelliset: asianomistajana voi periaatteessa olla kuka tahansa henkilö, mutta syyttäjä edustaa tarkoin säänneltyä erityistä virkamieskuntaa. Syyttäjistä on olemassa omat erityiset säädöksensä toisin kuin muista asianosaisista. Suomalaisen syyttäjän esiintyminen LexFin-korpuksessa:

Syyttäjä	Count	RelCount
Total Frequency	375	1,173
Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689	70	7,551
Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä 30.12.2003/1286	32	6,003
Laki yleisistä syyttäjistä 11.3.1997/199	26	29,579
Pakkokeinolaki 30.4.1987/450	26	2,841
Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4	22	0,646
Esitutkintalaki 30.4.1987/449	19	5,882
Sotilasoikeudenkäyntilaki 25.3.1983/326	12	5,455

Syyttäjä	Count	RelCount
Asetus valtakunnansyyttäjänvirastosta 11.3.1997/209	10	17,637
Laki sakon täytäntöönpanosta 9.8.2002/672	10	2,894
Valtioneuvoston asetus sakon täytäntöönpanosta 19.9.2002/789	10	5,828
Laki liiketoimintakiellosta 13.12.1985/1059	10	6,435

Venäläisen syyttäjän esiintyminen LexRus-korpuksessa:

Прокурор	Count	RelCount
Total Frequency	987	2,283
Уголовно-Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 18.12.2001 № 174-ФЗ	415	6,107
ФЗ О прокуратуре Российской Федерации от 17.11.1995 № 168-ФЗ	265	34,092
Гражданский Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 14.11.2002 № 138-ФЗ	118	2,522
Кодекс Российской Федерации Об Административных Правонарушениях от 31.12.2002 N 187-ФЗ	32	0,43
ФЗ Об основах системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних от 24.6.1999 № 120-ФЗ	23	2,453
ФЗ О содержании под стражей подозреваемых и обвиняемых в совершении преступлений от 15.7.1995 № 103-ФЗ	23	3,149
Уголовно-Исполнительный Кодекс Российской Федерации от 19.06.2001 № 85-ФЗ	22	0,806
Арбитражный Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 24.7.2002 № 95-ФЗ	21	0,428
ФЗ Об оперативно-розыскной деятельности от 12.8.1995 № 144-ФЗ	11	2,601
ФЗ О государственной защите потерпевших, свидетелей и иных участников уголовного судопроизводства от 20.8.2004 № 119-ФЗ	10	2,669

Kuten huomaa venäläinen syyttäjä esiintyy runsaasti siviiliprosessilainsäädännössä. Syyttäjä voi osallistua siviiliprosessiin vain lain säätämässä tapauksissa kahdessa eri roolissa: muiden henkilöiden edunvalvojana (kantajan roolissa) tai lausunnon antajana. Ensimmäisessä tapauksessa riita-asian dispositiivisuus turvataan siten, että syyttäjän kanteennosto-oikeus rajoitetaan vain niihin tapauksiin, jolloin henkilö ei voi itse nostaa kannetta terveyssyistä, korkean iän vuoksi, oikeustoimikelpoisuuden puutteen vuoksi tai muista painavista syistä. Katsotaan, että syyttäjällä on tällöin oikeusturvaajan tehtävä. (Šakarjan 2004: 93 - 94.) Myös suomalaisen syyttäjän tehtävänä on jossain määrin julkisen kannevallan ja yleisen edun valvominen (Rautio 2004: syyttäjä). Ehkä kuitenkin parhaiten suomalaisen ja venäläisen syyttäjän väliset roolierot ja sitä kautta muutkin erot ovat ymmärrettävissä lain määrittelyn kautta. Suomessa yleisistä syyttäjistä annetun lain (1997/199) 1 §:n mukaan "syyttäjän tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta", kun taas Venäjän syyttäjistä annetun lain (1995 № 168-ФЗ) 1 §:ssä syyttäjän ensisijaiseksi tehtäväksi asetetaan laillisuuden valvonta (надзор за исполнением законов). Näin ollen venäläisen syyttäjän

toimivalta on laajempi kuin suomalaisen syyttäjän ja tunkeutuu kaikkiin elämän osa-alueisiin, ei ainoastaan rikolliseen toimintaan.

Kiistattomia yhteisiä kollokaatioita on vain muutama: asianomistaja (12,443) – потерпевший (2,987), alainen (3,598) – подчиненный (42,877), esitys (2,599) – представление (22,702), viipymättä (4,998) – немедленно (3,095). Tämän lisäksi *syyttäjä* kollokoi itsensä kanssa kummassakin kielessä: syyttäjä (6,483) – прокурор (12,517).

Venäläisen syyttäjän yleisin kollokaatti *следователь* on henkilö, joka johtaa yleensä esitutkintaa, tosin syyttäjän valvonnan alaisena (Troickaja 2002: 30 - 31). Tässä mielessä se vastaa käsitteellisesti suomalaista kollokaattia *tutinnanjohtaja* (16,566), joka esitutkintalain 14 §:n mukaan on juuri esitutkintaa johtava virkamies. Venäläiset kollokaatit *дознаватель* (68,912) ja *дознание* (34,957) viittaavat taas 'suppeaan esitutkintaan' ja sitä suorittavaan henkilöön, joka on useimmiten miliisi (Bezlepkin 2004: 212) (vrt. suomalainen kollokaatti *poliisi* 3,401, joka myös suorittaa esitutkintaa, mutta on alemmalla abstraktiotasolla kuin venäläinen *дознаватель*). Se että esitutkintaviranomaiset esiintyvät kiinteästi syyttäjän kanssa johtuu siitä, että ne edustavat oikeudenkäynnissä syyttäjäpuolta syyttäjän rinnalla ja toimivat esitutkintavaiheessa syyttäjän tosiasiallisen johdon ja valvonnan alaisina: syyttäjän antamat kirjalliset määräykset ovat esitutkintaviranomaisia sitovia (Bezlepkin 2004: 55, Troickaja 2004: 25 - 26). Suomen rikosprosessille on taas ominaista poliisiviranomaisten laaja toimivalta esitutkinassa; syyttäjältä puuttuu yleinen toimivalta johtaa esitutkintaa (Niemi-Kiesiläinen 2004: esitutkintaviranomaiset). Sitä huolimatta suomalainen syyttäjä kollokoi *esitutinnan* (8,429) kanssa, jota venäjässä vastaa kaksikin kollokaattia *предварительный* (5,013) ja *следствие* (5,378), jotka yhdessä muodostavat tätä tarkoittavan sanaliiton.

Venäläisen syyttäjän kollokaattina olevalla sanalla *генеральный* (70,691) voi olla ainakin kaksi merkitystä: *pää-* (esim. генеральный директор – pääjohtaja) ja *yleinen* (esim. генеральная доверенность – yleisvaltakirja). Jos sanoja tarkasteltaisiin kontekstista irrallaan, niin *генеральный* ja suomalainen kollokaatti *yleinen* (11,898) vastaisivat osittain toisiaan ja täyttäisivät näin ollen tiedonhaullisen funktion. Kumpikin viittaa tosiaan syyttäjään, mutta eri syyttäjään: *генеральный* viittaa Venäjän pääsyyttäjään, joka siis vastaa suomalaista *valtakunnansyyttäjää* (9,260), ja *yleinen* syyttäjä on taas vain tietynlaisia rikosasioita ajavan erityissyyttäjän vastakohta (Rautio 2004: syyttäjäorganisaatio). Tämä on jälleen kerran se tapaus, jolloin tiedonhaullinen funktio voisi täytyä, mutta se veisi eri konteksteihin, jos toimitaan sanojen tasolla eikä oteta huomioon käsitteellistä tasoa. Muodolliset vastineet voivat siis johtaa harhaan, joten on tunnettava erikoisalan sisäisiä funktionaalisia vastineita.

Suomalaisen syyttäjän yleisin kollokaatti *virallinen* tulee sanaliitosta *virallinen syyttäjä*. *Virallisella* haluttaneen korostaa syyttäjän virkamiesasemaa, mutta käytännössä syyttäjä esiintyy yhtä hyvin ilman attribuuttia *virallinen*, koska suomalaisessa lainsäädäntökontekstissa muuta syyt-

täjää ei voi olla olemassakaan. *Virallinen syyttäjä* on siis suomalaisen syyttäjän virallinen nimike. Esimerkiksi Virolainen (2004: asianosaiset) osoittaa *virallisen* toissijaisuuden panemalla se sulkuihin: "Rikosprosessissa hyökkävinä osapuolina ovat (virallinen) syyttäjä, joka on aina virkamies,..".

Kollokaatit *syyte* (23,482), *ajaa* (22,432), *syyteharkinta* (19,118), *nostaa* (19,021), *harkittava* (14,966), *rangaistusmääräys* (8,718), *rangaistusvaatimus* (7,995), *jättää* (6,300) ja *vangitsemisvaatimus* (5,988) liittyvät kaikki syyttäjän tehtäviin: *syyteharkinnassa* esitutkinnan päätyttyä syyttäjä harkitsee *nostetaanko syyte vai jätetäänkö* syyttämättä; jos syyte nostetaan, sitä seuraa *syytteen ajaminen* oikeudenkäynnissä; *rangaistusmääräyksen* syyttäjä antaa yleensä poliisin *rangaistusvaatimuksen* perusteella vähäpätöisten rikkomusten (esim. liikenne rikkomusten) tapauksessa viemättä asiaa tuomioistuimeen (Rautio 2004: rangaistusmääräysmenettely); *vangitsemisvaatimuksen* syyttäjä esittää tuomioistuimelle rikoksesta epäillyn vangitsemiseksi.

Venäläisen syyttäjän toimet erottuvat jossain määrin suomalaisen syyttäjän toimista, mistä johtunevat myös erilaiset kollokaatit. Kuten edellä kerrottiin, venäläinen syyttäjä on aktiivinen osapuoli jo esitutkintavaiheessa; itse asiassa nimenomaan syyttäjä tai esitutkintaviranomaiset syyttäjän hyväksynnästä panevat rikosasian vireille ennen kuin esitutkinta käynnistetään (Bezlepkin 2004: 204 - 205). Tältä osin kollokaatit *возбудить* (9,974), *возбудить* (9,405), *возбуждение* (4,597), *возбужденный* (4,112), jotka kaikki viittaavat jonkinlaiseen 'vireilletuloon'. Tältä osin muodollinen vastine voi osoittautua harhaanjohtavaksi, sillä Suomessa *vireilletulo* liittyy eri prosessivaiheeseen: rikosasia tulee vireille, kun syyttäjän haastehakemus saapuu tuomioistuimen kansliaan tai kun syyttäjä antaa haasteen tiedoksi (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1997/689 5 luku 1 §). Tämä erilaisuus nousee esiin nimenomaan silloin, jos pitäydytään muodollisessa vastaavuudessa. Näin ollen kun ekvivalenssi on saavutettu yhdellä tasolla (tässä tapauksessa muodollisella), erilaisuus voi itsestään siirtyä toiselle ekvivalenssitasolle (tässä tapauksessa sisällölliselle), joten ekvivalenssitasot on priorisoitava käännöksen tarkoituksen mukaisesti.

Venäläinen tutkinnanjohtaja tekee päätöksen syytettynä haastamisesta / syytteen nostamisesta (постановление о привлечении в качестве обвиняемого / предъявление обвинения) jo esitutkintavaiheessa, kun on kertynyt riittävästi syyllisyyttä tukevaa näyttöä (Bezlepkin 2004: 237 - 239). Suomessa syyttäjä nostaa syytteen vasta toimittamalla tuomioistuimen kansliaan haastehakemuksen (Frände 2004: rikosjutun vireilletulo) ja vasta silloin epäilty muuttuu syytetyksi (Virolainen 1995: 26). Syytteen nostamisen ajankohta ja tapa on siis erilainen Suomessa ja Venäjällä, vaikka *syytteen nostaminen* ja *предъявление обвинения* on lingvistisesti houkutteleva vastinepari.

Esitutkinnan päätteeksi venäläinen tutkinnanjohtaja laatii lopullisen syyttämispäätöksen (обвинительное заключение: kollokaatit *обвинительный* (2,592) ja *заключение* (3,338)), jonka perusteella syyttäjä päättää rikosasia-aineiston ja syytteen toimittamisesta tuomioistuimeen. Syyttäjä voi laatia myös uuden syyttämispäätöksen, lopettaa rikosasian tutkinnan kokonaan, palauttaa

aineiston tutkinnanjohtajalle lisätoimenpiteitä varten tai toimittaa aineiston ylemmälle syyttäjälle. (Bezlepkin 2004: 305 - 308.) Venäläisen syyttäjän "syyteharkinta" keskittyy siis siihen, toimittaako vai eikö toimita esitutkintaviranomaisen laatiman syytteen eteenpäin tuomioistuimelle. Toimittamiseen viittaavat kollokaatit ovat *направлять* (9,420), *направляться* (6,375), *направление* (5,958). Suomalaiset kollokaatit *toimitettava* (5,757) ja *toimittaa* (3,664) viittaavat muutamassa tapauksessa samankaltaiseen tilanteeseen: 1 § Syyttäjä nostaa syytteen *toimittamalla* kirjallisen haastehakemuksen käräjäoikeuden kansliaan; 4 § Syyttäjän on *toimitettava* tuomioistuimelle esitutkintapöytäkirja sekä kirjalliset todisteet, todisteena käytettävät esineet ja muut asian käsittelemistä varten tarpeelliset asiakirjat haastehakemuksen yhteydessä tai viipymättä syytteen nostamisen jälkeen (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689 5 luku).

Rangaistusmääräyksen kaltaista toimenpidettä venäläinen syyttäjä ei käsitykseni mukaan suorita. Laissa hallinnollisista rikkomuksista (2002 N 187-ФЗ) luvussa 23 luetellaan niitä viranomaisia, joilla on valtuus käsitellä hallinnollisia rikkomusasioita ja määrätä rangaistuksia. Syyttäjällä on tällöin ainoastaan laillisuuden valvontatehtävä (§ 24.6.).

Mitä tulee pakkokeinona käytettävään vangitsemiseen, niin venäläinen syyttäjä joutuu nykyisin kuten suomalainen kollegansa esittämään siitä pyynnön tuomioistuimelle (UPK § 108). Vangitsemisesta on jäljellä kollokaatti *заклучение* (3,338), kokonaisuudessaan vangitseminen kuuluu: *заклучение под стражу*. Tässä on huomautettava, että *заклучение* on homonyyminen sana, joka voi toisaalta tarkoittaa *johtopäätöstä*, *loppulausuntoa*, kuten edellä mainitussa kollokaattissa *обвинительное заключение* (jota käänsin syyttämispäätökseksi), ja toisaalta sijoittamista suljettuun tilaan. Jos tätä kollokaattia käytetään yksinään, se voi siis johtaa eri konteksteihin.

Kuten edellä huomautettiin pääkäsittelyssä venäläisen syyttäjän nimike vaihtuu *обвинитель*:ksi, joten syytteen ajamiseen liittyvät kollokaatit ja ehkä osa muitakin kollokaatteja puuttuu juuri sen vuoksi, että hakusanana käytettiin *прокурор* eikä *обвинитель*. Tällaiset tapaukset saattavat aiheuttaa ongelmia tiedonhaussa, koska yhteen termiin liittyvät kollokaatit saattavat hajota toisessa kielessä useamman termin kesken ja menettävät siten painonsa.

Venäläisen syyttäjän kollokaatiomatriisissa voidaan erotella ryhmiä, jotka liittyvät syyttäjäistön hierarkiaan (подотчетный, вышестоящий, заместитель, старший, нижестоящий, начальник, главный), hallintoon (прокуратура, отдел, должность, секретарь, орган) tai alueelliseen jakoon (федерация, российский, город, район, субъект (Российской Федерации)). Näille kollokaateille ei löydy heti vastineita suomalaisesta kollokaatiolistasta. Syyttäjistöhän on erityinen virkamiesinstituutio, jossa voidaan erotella alueellinen, asiallinen ja oikeusasteellinen ulottuvuus (toimivalta) jo yhden oikeusjärjestyksen sisällä (toimivaltojen osalta Rautio 2004: syyttäjä). Näiden ulottuvuuksien ei voida olettaa olevan samankaltaisia Venäjällä ja Suomessa. Esimerkiksi alueellinen ulottuvuus on erilainen jo pelkästään sen vuoksi, että Suomi on unitaarinen valtio ja Venäjä on

liittovaltio. Missä tahansa hallinnossa esiintyy ehkä eniten maan reaaliota, koska jo edellä mainittujen ulottuvuuksien lisäksi hallintoon liittyy ainakin kulttuurinen, poliittinen ja hallinnollis-tekninen ulottuvuus (Heusala-Pushnov 2004), jotka ovat harvoin samanlaisia maasta toiseen.

Teknisenä ongelmana on lisäksi suomen kielen synteettisyys, koska monet edellä mainituista ulottuvuuksista ilmenevät *syyttäjän* sisältävän yhdyssanan osana. Kun muutin kollokaatio-ohjelman asetuksia siten, että ohjelma etsisi minkä tahansa *syyttäjän* sisältävän sanan kollokaatioita (any part of word), tulos näytti erilaiselta ja sieltä olisi jo voinut osoittaa joitakin vastineita venäläisille kollokaatioille ainakin ulottuvuuksien tasolla. Alla on päivitetty kollokaatiolista alkupäästä:

Syyttäjä any part of word												
Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
virallinen	2	0	0	0	102	0	0	0	0	0	104	59,35716
syyttäjäosasto	1	4	2	3	0	0	15	8	3	1	37	47,45166
kihlakunnansyyttäjä	3	7	7	11	2	2	5	3	3	3	46	46,86116
syyttäjänvirasto	2	4	7	15	0	0	1	2	2	1	34	43,54201
valtakunnansyyttäjä	2	5	6	10	2	2	3	6	5	3	44	35,88415
apulaisvaltakunnansyyttäjä	2	0	0	3	0	2	9	1	0	0	17	28,72728
kihlakunnanvirasto	1	2	3	0	11	0	8	2	0	1	28	28,49524
kihlakunta	4	7	1	0	11	0	1	4	1	2	31	26,71853
valtiosyyttäjä	0	5	3	1	0	0	4	2	1	0	16	25,39068
päällikkö	0	2	6	2	0	13	3	10	1	3	40	24,05238
syyttäjän tehtävä	0	0	0	1	1	0	3	0	4	2	11	22,38979
maakunnansyyttäjä	0	0	1	1	0	0	3	2	0	0	7	21,26278
valtakunnansyyttäjänvirasto	1	0	1	1	0	0	3	1	3	4	14	20,40276
johtava	2	2	3	2	8	0	2	1	0	0	20	19,35208
apulaissyyttäjä	0	0	1	1	1	0	5	2	0	1	11	18,3835

Esimerkiksi alueellista ulottuvuutta edustavat kollokaatit *kihlakunta* (26,718) – *район* (7,128); hierarkkista ulottuvuutta *päällikkö* (24,052) – *начальник* (6,555), *johtava* (19,352) – *главный* (5,959), *apulais-syyttäjä* (18,383) – *заместитель* (21,068) (прокурора); hallinnollista ulottuvuutta *syyttäjänvirasto* (43,542) – *прокуратура* (10,749), *syyttäjäosasto* (47,451) – *отдел* (10,704) (прокуратуры).

Ongelmana näiden kollokaattien osalta on se, että jos ei suomalaisia kollokaatteja pilkota osiinsa tai toisaalta jos ei venäläisistä vastineista muodosteta monisanaisia kollokaatteja, sanakirjahakemistoon perustuva tiedonhakuohjelma ei osaa välttämättä yhdistää niitä. Esimerkiksi kollokaattia *apulaisvaltakunnansyyttäjä* (28,727) vastaa venäjän kielessä peräti kolme kollokaattia: *заместитель* (21,068), *генеральный* (70,691), *прокурор* (12,517), jotka muodostavat yhdessä merkitysyksikön *заместитель генерального прокурора*.

Seuraavaksi siirrytään asianomistajan ja syyttäjän vastapuolella oleviin asianosaisiin.

Syytetty ja обвиняемый

Syytetty	Count	RelCount
Total Frequency	49	0,153
Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4	18	0,528
Asetus vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä annetun lain täytäntöönpanosta ja soveltamisesta 21.6.1954/277	5	7,924
Asetus vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta 13.6.1975/447	4	1,703
Pakkokeinolaki 30.4.1987/450	3	0,328
Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689	3	0,324
Laki vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä 9.7.1953/317	3	1,506
Poliisiasetus 8.9.1995/1112	3	2,143

Обвиняемый	Count	RelCount
Total Frequency	585	1,353
Уголовно-Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 18.12.2001 № 174-ФЗ	356	5,239
ФЗ О содержании под стражей подозреваемых и обвиняемых в совершении преступлений от 15.7.1995 № 103-ФЗ	218	29,843
ФЗ О государственной защите потерпевших, свидетелей и иных участников уголовного судопроизводства от 20.8.2004 № 119-ФЗ	4	1,068

Varmaan silmiinpistäväntä on venäläisen syytetyn suuri esiintymistaajuus verrattuna suomalaisen syytettyyn (585 vs. 49). Tämä johtunee siitä, että suomalaisella syytetyllä on muitakin laissa käytettäviä nimityksiä: kuten edellä todettiin, suomalaisesta syytetystä käytetään myös ilmaisua *rikosasian vastaaja*. Tämän lisäksi venäläinen muuttuu epäilystä syytetyksi paljon varhaisemmassa vaiheessa kuin suomalainen: venäläinen epäilty tulee syytetyksi esitutkintavaiheessa esitutkintaviranomaisen esitettyä hänelle syytteen, ja suomalainen vasta esitutkinnan päätyttyä syyttäjän nostettua syytteen tuomioistuimessa. Venäläinen epäilty on lyhytikäinen prosessisubjekti: epäiltyyn ei saa kohdistaa mitään pakkokeinoja pidemmäksi ajaksi kuin 10 vuorokautta, jonka kuluessa on joko nostettava syyte häntä vastaan, jolloin epäilty muuttuu syytetyksi, tai lopetettava pakkokeino (Bezlepkin 2004: 76, 162). Suomessa taas katsotaan, että syyttömyysolettama on otettava esitutkinnassa huomioon kielenkäyttöä myöten: on puhuttava *epäilystä* eikä *syyllisestä* ja on vältettävä syyllisyyteen viittaavia termejä kuten *tekijä* (Niemi-Kiesiläinen 2004: syyttömyysolettama). Venäläisen syyttömyysolettaman mukaisesti syytettyä pidetään kielenkäytöstä huolimatta syyttömänä, kunnes langettava tuomio saa lainvoiman (Bezlepkin 2004: 41 - 42, Venäjän perustuslaki § 49). Venäjällä katsotaan, että esitutkintaviranomaisen epäilylle esittämä syyte panee alkuun prosessin kilpailuvaiheen, jolloin puolustus ryhtyy vastatoimiin (Bezlepkin 2004: 237). Voidaan ajatella, että koska venäläinen syytetty astuu prosessuaalisiin kehiin varhaisessa vaiheessa, *syytetyn* esiintyminen lakitekstissäkin on runsas. Vastaavassa tilanteessa oleva suomalainen asianosainen on vielä siinä vaiheessa *epäilty*, joten voisi ajatella, että joissakin tilanteissa suomalainen epäilty vastaa

funktionaalisesti paremmin venäläistä syytettyä kuin suomalainen syytetty, mutta yleiskielen painostus muodollisen vastaavuuden puolesta on niin suuri, että se tuskin kestää venäläisen *syytetyn* kääntämistä suomalaiseksi *epäillyksi*. Käytettävästä pakkokeinosta riippuen suomalainen epäilty tai syytetty voi olla myös *pidätetty*, *vangittu*, *tutkintavanki* tai pelkästään *vanki*. Voidaan olettaa kollokaatioiden hajoavan näiden kesken.

Venäläisen epäillyn sulava muuttuminen syytetyksi näkyy kollokaatioissa: venäläisen syytetyn yleisin kollokaatti on *epäilty* (подозреваемый). Kyseisiä prosessisubjekteja säädetään samoin säännöksiin *ja/tai* -konjunktioilla yhdistettynä. Ainoa yhteinen kollokaatti suomalaisen syytetyn kanssa on *rikos* (6,182) – преступление (12,335). Jos venäläisen *syytetyn* kollokaatteja vertaillaan suomalaisen *vastaajan* kollokaatteihin (olettaen että kyseessä on rikosasian vastaaja), yhteisiä kollokaatioita löytyy muutama lisää: *syyte* (8,313) – обвинение (7,049), *asianomistaja* (6,844) – потерпевший (14,215), *henkilökohtainen* (3,103) – личный (2,887), *rikos* (2,661) – преступление (12,335). Kollokaatti *vangittu* (4,197) vastaa ajatuksellisesti kollokaatteja *содержание* (19,084), *содержаться* (15,356) *под* (27,470), *стража* (32,217), *заклучение* (3,858), jotka yhdessä muodostavat vangitsemista ja vankeudessa pitämistä tarkoittavia merkitysyksiköitä: *заклучение под стражу / содержание под стражей*.

Venäläisellä *syytetyllä* on itse asiassa enemmän yhteisiä kollokaatteja suomalaisen *epäillyn* kuin syytetyn kanssa, mikä voi olla myös omiaan osoittamaan niiden funktionaalista vastaavuutta. Yhteiset kollokaatit: *rikos* (39,435) – преступление (12,335), *puolustaja* (18,170) – защитник (35,352), *syyte* (9,930) – обвинение (7,049), *henkilöllisyys* (9,258) – личность (4,577), *vangitseminen* (8,025) – заключение (3,858) *под* (27,470) *стража* (32,217), *asianomistaja* (6,132) – потерпевший (14,215), *henkilökohtainen* (4,236) – личный (2,887), *руунто* (2,761) – ходатайство (3,614). On mielenkiintoista, että epäillyn kollokaattina on *syyllinen* (15,580), joka tulee ilmaisusta *syylliseksi epäilty*. Tämä ei oikein tue edellä esitettyä kehotusta, jonka mukaan syyttömyysolettaman vuoksi syyllisyyteen viittaavia attribuutteja tulisi välttää. Kollokaatti *vapaus* (5,883) tulee vapauden menetyksen kontekstista, mikä vastaisi taas ajatuksellisesti venäläisiä vangitsemiseen liittyviä kollokaatteja muttei muodollisesti.

Venäläisellä *syytetyllä* on paljon vapaudenriistoon liittyviä kollokaatteja; jo edellä mainittujen lisäksi: *карцер* (rangaistusselli), *пища* (konteksti: отказ от приема пищи) (ravinto; kieltäytyminen ravinnosta), *одиночный* (камера) (yksinäisselli), *попытка* (побега) ((рако)уritys), *переписка* (kirjeenvaihto), *камера* (selli), *изолятор* (pidätyshuone, tutkintavankila), *свидание* (tapaaminen) jne. Näitä kollokaatteja voidaan pitää joko osoituksena Venäjän lainsäädännön repessiivisestä luonteesta syytettyä kohtaan tai sitten päinvastoin osoituksena siitä, että vankeudessa olevan syytetyn asema on tarkoin säännelty viranomaisten mielivallan estämiseksi.

Tarkistin suomalaisen *pidätetyn* ja *vangitun* kollokaatit siltä varalta, että niiden kohdalta löytyisi venäläisen syytetyn vapaudenriistoa vastaavia kollokaatteja. Kollokaatteja oli kuitenkin ensinnäkin liian vähän ja toiseksi ei ollut sellaisia huomionarvoisia kollokaatioita, joita ei olisi jo tullut esille *epäillyn* tai *rikosasian vastaajan* kohdalla. *Pidätetty* ja *vangittu* kollokoivat toistensa kanssa, mikä johtunee kyseisten pakkokeinojen kronologisesta järjestyksestä: pidättämistä seuraa yleensä vangitseminen (ks. Niemi-Kiesiläinen 2004: pidättäminen, vangitseminen). *Tutkintavangin* ainoa sisältökollokaatti on *laitos*. Laissa tutkintavankeudesta (19.7.1974/615) tutkintavankeja sanotaan myös pelkästään *vangeiksi*, joten tarkistin myös tämän sanan kollokaatit (ks. liite). *Vanki* voi jos tosin mennä *syytetyn* käsiterajojen ulkopuolelle tarkoittamaan *tuomittua*. *Vangillakin* voidaan osoittaa olevan vain muutama yhteinen kollokaatti venäläisen *syytetyn* kanssa pinnalta katsottuna: sijoittaminen (9,884) – размещение (8,525), varauttaminen (7,623) – освобождение (6,308), pitäminen (3,721) – содержание (19,084). Muutaman kollokaatin voidaan arvella tulevan samankaltaisesta kontekstista kummassakin kielessä, vaikkei niillä olekaan muodollista yhteyttä: *laitos* (13,999) – изолятор (8,227), puhelu (12,137) – переписка (8,773), eristäminen (10,223) *kurinpitorangaistus* (9,197) – карцер (14,105), terveydenhuolto (9,010) *terveys* (8,762) – медицинский (3,059), *elämä* (2,690), *tavata* (7,102) – свидание (5,541). Näitä kollokaatteja yhdistää ehkä sama semanttinen kokonaisuus, mutta asian varmistamiseksi on tutkittava lähemmin konteksteja.

Ongelmia suomalaisen ja venäläisen syytetyn kollokaattien vertailussa aiheuttaa ensinnäkin se että venäläinen *обвиняемый* astuu parrasvaloihin jo esitutkintavaiheessa, kun taas suomalainen *syytetty* vasta syytteen nostamisen jälkeen tuomioistuimessa. Tämän lisäksi venäläinen *обвиняемый* yhdistää itsessään monta prosessuaalista asemaa: Venäjän laissa epäiltyjen ja syytettyjen vankeudessa pitämisestä (15.7.1995 № 103-ФЗ § 2) nimenomaisesti säädetään, että käsite *syytetty* sisältää käsitteet *syytteenalainen* ja *tuomittu* (понятие "обвиняемый" включает в себя понятия "подсудимый" и "осужденный"). Suomalainen *syytetty* sitä vastoin voi periaatteessa hajota useamman käsitteen kesken: *rikosasian vastaaja*, *pidätetty*, *vangittu*, *tutkintavanki* tai *vanki*. Vahva muodollinen vastaavuus *syytetyn* ja *обвиняемый*:n välillä toisaalta ja toisaalta niiden prosessuaalis-kronologinen erilaisuus oikeuttaisi vieraannuttavan kääntämisen jollakin tekstin tasolla, jolloin vastaanottajalla olisi selvä käsitys siitä, kummasta syytetystä, venäläisestä vai suomalaisesta, on kulloinkin kyse. Seuraavaksi siirrytään syytetyn "parhaaseen ystävään" – puolustajaan.

Puolustaja ja защитник

Puolustajan esiintyminen LexFin-korpuksessa:

Puolustaja	Count	RelCount
Total Frequency	40	0,125
Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689	27	2,913
Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä 30.12.2003/1286	8	1,501
Valtioneuvoston asetus ryhmätunnistuksesta 15.1.2004/8	2	5,666
Valtioneuvoston asetus oikeusavusta 23.5.2002/388	1	0,689
Valtioneuvoston asetus oikeusavun palkkioperusteista 23.5.2002/389	1	0,701
Esitutkintalaki 30.4.1987/449	1	0,31

Защитник:n esiintyminen LexRus-korpuksessa:

Защитник	Count	RelCount
Total Frequency	220	0,509
Уголовно-Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 18.12.2001 № 174-ФЗ	180	2,649
Кодекс Российской Федерации Об Административных Правонарушениях от 31.12.2002 N 187-ФЗ	16	0,215
ФЗ О содержании под стражей подозреваемых и обвиняемых в совершении преступлений от 15.7.1995 № 103-ФЗ	10	1,369
ФЗ Об адвокатской деятельности и адвокатуре в Российской Федерации от 31.5.2002 № 63-ФЗ	10	0,9
Гражданский Процессуальный Кодекс Российской Федерации от 14.11.2002 № 138-ФЗ	2	0,043
Уголовно-Исполнительный Кодекс Российской Федерации от 19.06.2001 № 85-ФЗ	1	0,037
ФЗ О государственной защите потерпевших, свидетелей и иных участников уголовного судопроизводства от 20.8.2004 № 119-ФЗ	1	0,267

Puolustajan esiintyminen on siis harvempaa (40) kuin *защитник*:n (220). Suomalaisella asianosaisella saa oikeudenkäynnissä ilmeisesti myös olla oikeudenkäyntiavustaja (Lappalainen 2004: oikeudenkäyntiasiamies- ja avustaja). Tämän lisäksi epäillyllä on oikeus käyttää avustajaa esitutkinnassa. Niemi-Kiesiläinen (2004: avustaja esitutkinnassa) myöntää, että "rikosoikeudenkäyntilain ja oikeusapulain mukaiset avustusjärjestelmät voivat vaikuttaa päällekkäisiltä ja sen vuoksi hämmäntäviltä". Suomessa puolustaja määrätään epäillylle vain tietyissä tapauksissa (Niemi-Kiesiläinen 2004: puolustaja), kun taas Venäjällä puolustajan käyttö ei ole esimerkiksi rajoitettu tiettyihin rikoksiin, vaan jokaisella, jota epäillään rikoksesta, on oikeus puolustajaan (Bezlepkin 2004: 81). Ehkä venäläisen puolustajan esiintyminen on laajempaa juuri sen vuoksi, että lainsäädäntö ei tunne muita avustusmuotoja. Suomessa puolestaan avustusfunktiot jakautuvat ainakin puolustajan, oikeudenkäyntiavustajan, -asiamiehen ja avustajan kesken (ks. Lappalainen 2004: asianosaisten edustajat ja avustajat), joiden kesken hajoavat ilmeisesti myös kollokaatit. Osoitukseksi siitä, että venäläisen *puolustajan* käsite kattaa luultavasti suomalaisen *oikeudenkäyntiavustajan* käsitteen on se, että Venäjällä puolustajina voivat asianajajan rinnalla toimia myös syytetyn lä-

hiomaiset (Bezlepkin 2004: 80 - 81). Suomessa lähiomainen, jolla ei ole oikeustieteellistä tutkintoa, saa toimia ainoastaan oikeudenkäyntiavustajana tai -asiamiehenä (Lappalainen 2004: asiamiehen (avustajan) kelpoisuusehdot); puolustajan on oltava vähintään oikeustieteen kandidaatti (Frände 2004: kelpoisuusvaatimukset).

Yhteisiä kollokaatteja *puolustajalla* ja *защитник*:lla ei ole kuin pari: asianomistaja (22,905) – потерпевший (15,673) ja epäilty (18,179) – подозреваемый (17,220).

Suomessa tuomioistuin määrää puolustajan (Frände 2004: Puolustaja, asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja ja tukihenkilö), mistä kollokaatit *määrättävä* (14,955) ja *määrätä* (7,072). Venäläinen puolustaja yleensä *kutsutaan*, mistä kollokaatti *пригласить* (26,952), mutta tietyissä tapauksissa, jolloin puolustajan kutsuminen tapahtuu viranomaisten toimesta, puolustaja myös *määrätään*, mistä kollokaatti *назначение* (8,477).

Kollokaatit *oikeudenkäyntiavustaja* (67,674) ja *avustaja* (15,496) viittaavat pääasiassa asianomistajan avustajiin, kuten myös venäläinen *представитель* (32,015) on asianomistajan edustaja.

8.2 Analyysin johtopäätökset

Edellä on tarkasteltu suhteellisen suljetun semanttisen kentän ("oikeudenkäynnissä mukana olevat henkilöt") oletettujen suomalaisten ja venäläisten vastineiden kollokaatioita tarkoituksena selvittää, kollokoivatko kyseiset vastineet samalla tavalla ja olisiko niiden hakeminen korpuksesta onnistunut yhteisten kollokaattien avulla. Tässä kohdin täytyy sanoa, että jokaiselle vastineparille voidaan osoittaa ainakin joitakin yhteisiä kollokaatteja muodollisin perustein, joten tältä osin hypoteettinen tiedonhakumalli saa vahvistuksen. Kysymys siitä, ovatko nämä yhteiset kollokaatit riittäviä vastineiden hakemiseksi ja millä todennäköisyydellä ne vievät juuri kyseisten vastineiden luokse, vaatii vielä jatkotutkimusta. On myös todettava, että yhteisten kollokaattien avulla tiedonhaullinen funktio voisi täytyä, vaikkei sille löydy muuta motivaatiota. Toisin sanoen kollokaatit vievät kyseisten vastineiden luokse, mutta vastineet saattavatkin esiintyä siinä eri konteksteissa ja eri merkityksissä. Tähän ei ole kuitenkaan puututtu sen enempää tämän tutkimuksen yhteydessä, vaan tässä vaiheessa tyydyttiin yhteisiin kollokaatteihin *per se* hypoteesina olevan tiedonhakumallin vahvistamiseksi ja havainnollistamiseksi.

On myönnettävä, että ristiriita syntyy siitä, että erikoisalan sisäisille kieliyksiköille etsitään vastineita muodollisin perustein, ts. yleiskielen mukaisia vastineita. Yleiskieli voi toki toimia juridiikassa universaalina metakielenä (ks. Galdia 2003: 11 - 13), ongelma on vain siinä, että ilman laajempaa kontekstia on mahdoton sanoa, missä merkityksessä – yleiskielisessä vai juridisteknisessä – sana esiintyy. Kun muu tutkimusasetelma on hyvin funktionaalinen, yksittäisten sanojen tasolla

sorrutaan kuitenkin muodolliseen vastaavuuteen, koska ilman suurempaa kontekstia on mahdoton käyttää muita käänöskeinoja. Mitä pienempi kieliyksikkö sitä vähemmän käänöskeinoja on käytettävissä (vrt. Chesterman 1997: 12: mitä pienempi käänösyksikkö sitä kirjaimellisempi käänös ja mitä isompi käänösyksikkö sitä vapaampi käänös). Olen pyrkinyt etsimään kollokaateille funktionaalisia vastineita, mutta ristiriitaisia tunteita syntyy jopa tutkijalle vähemmän joustavasta sanakirjasta puhumattakaan. Esimerkiksi *kutsun* tavanomainen yleiskielinen käänös olisi pikemminkin *приглашение*, mutta oikeusdiskurssissa se on todennäköisesti *вызов*, jonka sitten kelpuutinkin *kutsun* "muodolliseksi" vastineeksi. Muodolliset vastineet voivat osoittautua myös harhaanjohtaviksi (kuten syyttäjän kohdalla *yleinen* ja *генеральный*) ja viedä siten eri kontekstiin.

Kollokaattien alkuperää tutkimalla olen yrittänyt löytää selityksen niiden esiintymiselle (tai puuttumiselle) ja rakentaa tarinaa kollokaattien takaa ja varassa. Tällöin nojasin myös oikeuskirjallisuuteen eli muuhun tekstiaineistoon kuin varsinaiseen korpuukseen, koska lakiteksteissä ei ole välttämättä koko totuutta: osa tiedosta saattaa olla implisiittisessä muodossa, osa rakentuu vasta muista oikeuslähteistä, osa vaatii käsitteellistä taustatietoa. Oikeuskirjallisuudesta hain ensinnäkin ensyklopedista tietoa ja asiantuntijoiden omaa tulkintaa asioista. Oikeusdiskurssille ominainen intertekstuaalisuus toteutuu tässä siten, että lakiteksteissä olevien yksittäisten sanojen esiintymiselle (tai puuttumiselle) haetaan selitystä mm. oikeuskirjallisuudesta, tarkastellaan missä yhteyksissä kyseisiä sanoja oikeuskirjallisuudessa käytetään ja mitä merkityksiä niihin liitetään. Näin ollen kollokaatiosuhteita perustellaan pääasiassa konseptuaalisesti eikä tekstilingvistisesti, koska tarkoitus on ollut alun perinkin keskittyä konseptuaalisiin kollokaatteihin. Toki välillä kollokaatiosuhde perustuu puhtaasti lingvistiseen suhteeseen.

Yhteisten kollokaattien ja kollokaattierojen perustella voidaan tähän analyysiin ja aineistoon nojaten esittää suuntaa-antavasti niitä syitä, joista samankaltainen tai erilainen kollokointi mahdollisesti johtuu, ja samalla ennakoida tulevia tiedonhakuja varten, mitkä tekijät mahdollisesti edistävät samankaltaista kollokointia ja mitkä haittaavat sitä.

8.2.1 Samankaltaista kollokointia ja tiedonhakua edistävät tekijät

Yhteiset kollokaatit edustavat pääasiassa oikeudenkäyntiin osallistuvia henkilöitä ja oikeudenkäynnin kohteita (*kanne, vaatimus, syyte*) tarkoittavia substantiiveja, joille voidaan osoittaa suhteellisen vakiintuneita muodollisia vastineita toisesta kielestä. Toimijat ja kohteet edustavat tekstin ideationaalista merkitystä (*field*, tekstin sisältö) (Heikkinen 2000: 126, 132), jonka osalta todettiin aiemmin olevan samankaltaisuuksia Venäjän ja Suomen prosessilainsäädännön välillä. Nyt tämä samankaltaisuus saa vahvistuksen tekstin leksikogrammaattiselta tasolta ainakin henkilöiden osalta. Se että suomalaiset ja venäläiset henkilöt kollokoivat jossain määrin samankaltaisesti vahvistaa

myös samankaltaisuuksia korpusten tekstuaalisessa merkityksessä (*mode*): tekstin sisäinen kollokationaalinen koheesio (sidonnaisuus), leksikaalinen koherenssi on jossain määrin samankaltaista ainakin henkilöiden osalta.

Semanttinen kenttä "oikeudenkäynnissä mukana olevat henkilöt" sulkee tavallaan itse itsensä, kun tarkastelun kohteina olevat henkilöt kollokoivat toistensa kanssa. Oikeudenkäynnissä yhdessä esiintyvät henkilöt esiintyvät toisesta myös kielessä. – Sinclairin (1991: 110) oletus pitää paikkansa. Semanttinen kehys rakentuu siis itsestään korpuksesta käsin (vrt. FrameNet, jossa ensiksi rakennetaan semanttiset kehykset ja sitten etsitään niille sisältöä korpuksesta). Tällainen yhteisesiintyminen on hyvä ottaa huomioon sanakirjojen suunnittelussa ja erikoisalan kääntämisen ja tulkkauksen opetuksessa, jotta kehyksen yksittäiset jäsenet eivät jäisi vahingossa tarkastelun ulkopuolelle, kun ne oikeusdiskurssin tosiasiallisessa kielenkäytössä esiintyvät yhdessä.

Hakusanojen suhteellinen monosemia ja rinnakkaisnimitysten puute näyttäisi edistävän jonkin verran samankaltaista kollokointia (esim. *asianosainen* ja *сторона*, *asianomistaja* ja *номеревууи*). Mitä pidemmät kollokaatiolistat sitä isompi mahdollisuus, että yhteisiä kollokaatteja löytyy, vaikka tällaisten listojen (ainakin) manuaalinen tarkastelu ja hallinta voi osoittautua hankalaksi. Toisin sanoen sanat, jotka esiintyvät paljon samankaltaisissa yhteyksissä, löytävät todennäköisesti yhteisiä kollokaatteja samalla tavalla käyttäytyvien vastineidensa parista.

Sääntelyn taustalla oleva kansainvälinen prototyypilaki voi myös osaltaan edistää samankaltaista kollokointia (esim. välimiesmenettely). Samankaltaista kollokointia edistävät tekijät ovat lisäksi samankaltaista kollokointia haittaavien tekijöiden vastakohtia.

8.2.2 Samankaltaista kollokointia ja tiedonhakua haittaavat tekijät

Samankaltaista kollokointia haittaavat tekijät voidaan karkeasti jakaa lingvistisiin ja oikeudellisiin. Tällainen jako helpottaa esitystekniikkaa, mutta aina erottelu ei ole helppoa, koska oikeudellinen puoli ilmenee lingvistiksessä. Nämä haittatekijät ovat vältettävissä, jos tiedonhakua suoritetaan manuaalisesti ja ollaan tietoisia näistä haittatekijöistä, mutta jos tiedonhakujärjestelmän taustana käytetään sanakirjaa, joka kääntää kollokaatteja automaattisesti tiedonhakua varten, voivat kyseiset tekijät aiheuttaa ongelmia.

Lingvistiset tekijät:

- eri sanaluokkia edustavia kollokaatteja ei voida yhdistää muodollisin perustein (esim. *määrätä* – *назначение*, *luopua* – *отказ*);
- kollokaatit eivät vastaa aina toisiaan leksikaalisesti, vaikka sisällöllisesti tarkoittavat samaa asiaa (esim. *yksityisoikeudellinen vaatimus* – *гражданский иск*, *rikosasian vastaaja* – *обвиняемый*);

- suomalaiset yhdyssanat vs. venäläiset sanaliitot ja typologiset erot yleensäkin voivat aiheuttaa ongelmia. Ratkaisuna tähän voisi olla suomalaisten yhdyssanojen pilkkominen osiksi tai venäläisten kollokaattien yhdistäminen sanaliitoiksi kollokaationäkymässä, mutta tällöin sanakirjan on osattava etsiä vastineita myös sanaliitoille. Venäläiset sanaliitot voivat ylipäättään olla niin pitkiä, että voi olla tarkoituksenmukaista laajentaa kollokaatiohorisonttia yli viiden sanan kummankin puolen, jotta myös muut konseptuaaliset kollokaatit mahtuisivat mukaan. Suomalaiset yhdyssanat vs. venäläiset sanaliitot ovat ehkä välillisesti näkyvissä korpusten tilastotiedoissa, joiden mukaan keskimääräinen sanapituus on LexFin-korpuksessa 7,48 merkkiä ja LexRus-korpuksessa 6,99 merkkiä, mutta sen sijaan keskimääräinen lausepituus on vastaavasti 12,55 sanaa ja 16,69 sanaa (ks. liite 1). Jos oletetaan, että konseptuaaliset kollokaatit esiintyvät saman lauseen sisällä, voisi olla perusteltua kollokaatiohorisontin laajentaminen lausepituuden mukaiseksi;
- saman ydinsanan ympäri muodostuvat erilaiset merkitysyksiköt (eräänlainen polysemia), jolloin ydinsana voi olla monoseminenkin, mutta joutuessaan eri ympäristöihin se muuttaa merkityksensä (esim. *vastaaja, участник*). Tällöin ydinsanan eri kollokaatit voivat viedä eri merkityksiin ja konteksteihin;
- saman henkilön tai viranomaisen rinnakkaisnimitykset: synonymiasta johtuvat (esim. *rikosasian vastaaja – syytetty*) tai prosessin eri vaiheista johtuvat (esim. *epäilty – syytetty – pidätetty – vangittu, прокурор – обвинитель, asianomistaja – yksityinen syyttäjä – siviilikantaja*). Kun samalla henkilöllä on monta nimitystä, kollokaatit tavallaan hajoavat niiden kesken ja menettävät painonsa. Jos lähdevastineella on vain yksi nimitys, sen kollokaatteja joutuu kohdistamaan usean kohdevastineen kollokaatteihin. Toisin sanoen järjestelmien väliset ontologiset erot voivat aiheuttaa ongelmia tiedonhaussa;
- kvasisynonymia – yleiskieleen perustuva synonymia voi osoittautua lakikielessä kvasisynonymiaksi (esim. *эксперт – специалист*), joten on tiedettävä diskurssin sisäiset merkitykset ja etsittävä vastineita niiden mukaan eikä muodollisin perustein;
- homonyminen ilmaisu voi johtaa eri konteksteihin (esim. *заключение*);
- kollokaatteina oleville verbeille on hankala osoittaa yksittäisiä muodollisia vastineita monimerkityksisyyden vuoksi (esim. *ilmoittaa – заявить, уведомить, извещаться, заявлять?*);
- eri abstraktiotaso aiheuttaa erilaisia kollokaatteja (esim. *участник – asianosainen*; tasa-arvoisuus- ja kilpailuperiaate);
- jos samasta kantavartalosta käytetään eri sanaluokkia (esim. *kuulustelu, kuulusteltava, kuulustella*), ne eivät välttämättä yllä kollokaateiksi, koska kollokaatit lasketaan perusmuodoista, jotka tässä tapauksessa ovat erilaisia.

Oikeudelliset tekijät:

- erilaiset säädökset: kaikille säädöksille ei löydy suoria vastineita toisesta järjestelmästä (esim. Venäjän arbitraatioprosessilaki tai laki hallinnollisista rikkomuksista). Venäjän oikeus on kodifioitu, mistä voi johtua eri abstraktiotaso ja laajuus; Suomessa puolestaan prosessuaaliset normit sisältyvät osittain aineellisiin säädöksiin;
- toisesta järjestelmästä puuttuu vastaava menettely tai menettely on erilainen tai tapahtuu kronologisesti eri vaiheessa (esim. totuusvakuutus, haasteen antaminen, rikosasian vireilletulo, syytteen nostaminen);
- asioita tuodaan esille eri tavoin: eri sanoin, eri yhteyksissä, eri säännöksissä, eri säädöksissä, erilaisin painotuksin (esim. Suomessa asianosainen, todistaja ja edustaja esiintyvät samoissa säännöksissä, venäjässä erillisissä; *siviilikantajalle* annetaan paljon painoa Venäjän rikosprosessilaissa, mutta Suomen laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa (3 luku) yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta puhuttaessa henkilöitä ei tuoda voimakkaasti esiin, vaan asioita esitetään pääosin passiivien ja *asianomistaja* pysyy asianomistajana: nimike ei muutu *siviilikantajaksi* kuten Venäjän laissa);
- implisiittinen tieto, joka puuttuu kirjoitetusta laista tai nousee esille välillisesti aineellisesta lain-säädännöstä (esim. Suomen *asialegitimaatio*);
- oikeussubjekteilla on erilaiset funktiot (esim. venäläinen ja suomalainen *syyttäjä*);
- historiallisia ja ideologisia eroja (esim. venäläisen syyttäjän laillisuusvalvontafunktio ja osallistuminen riita-asioihin kielii valtion holhoavasta ja valvovasta otteesta);
- erilaiset ontologiset luokitukset (esim. *rikos* vs. *rikkomus* Suomen ja Venäjän oikeusjärjestyksessä);
- hallinnolliset, hierarkkiset ja alueelliset erot (esim. *syyttäjistö*);
- oikeussubjektien eri määrä (esim. Suomessa on enemmän erilaisia avustusfunktioita oikeudenkäynnissä suorittavia henkilöitä kuin Venäjällä).

Edellä on esitetty ainoastaan analyysistä ja aineistosta havaittuja syitä erilaiselle kollokoinnille. Näiden lisäksi voi olla myös piileviä teknisiä syitä, joihin on vaikea päästä käsiksi tekstin pinnalta, vaan on mentävä teksteihin samaa reittiä kuin korpustyökalut. Esimerkiksi suhteellisen helppo selitys kollokaatin puuttumiselle on se, että koko menettely puuttuu kohdeoikeusjärjestelmästä, joskin on helpompi osoittaa, että jokin on olemassa kuin että jotakin ei ole olemassa. Jos kuitenkin tiedetään, että vastaava menettely on olemassa, mutta jostain syystä menettelyä kuvaavat sanat eivät kollokoi hakusanan kanssa tai kollokoivat eri painoilla kuin vastineensa, syyt voivat olla teknisiä ja samalla tekstilingvistisiä: esimerkiksi hakusanan etäisyys kollokaatista on enemmän kuin viisi sanaa tai ne eivät esiinny yhdessä tarpeeksi usein tai kyseinen kollokaatti esiintyy aktiivisesti myös muiden sanojen kanssa, jolloin z -paino laskee, jne. Tekstilingvististä analyysiahan tässä työssä ei tehty, koska lähtökohtana on ollut korpuslingvistinen analyysi ja sen avaamat näkökulmat

teksteihin, joskin viimeksi mainitun kaikkien tulosten selittäminen vaatii menemistä teksteihin. Tekstianalyysi voi kertoa jotakin kollokoinnista, muttei muuttaa kollokointia, ellei teksteihin tai kollokaatio-ohjelman asetuksiin puututa.

8.3 Muita sovelluksia: avainsanat

8.3.1 Avainsana-analyysi

WordSmith Tools -korpuskäsittelyohjelman kuvausten mukaan avainsanat ovat sanoja, joiden esiintymistaajuus tekstissä on poikkeava vertailukorpukseen verrattuna. Ohjelman avainsana-funktio vertailee kahta korpusta, joista toinen – vertailukorpus – on yleensä isompi, ja näyttää avainsanalistan muodossa, mitkä sanat pienemmässä vertailtavassa korpuksessa esiintyvät poikkeavasti vertailukorpukseen verrattuna. Avainsana-analyysin avulla voidaan selvittää tekstin tai tekstien aihe, keskeiset käsitteet, termit ja toimijat, kulttuurisidonnaiset ainekset, kirjoittajan idiolekti, tyylilliset piirteet, tekstilajikonventiot, diskurssi- ja piirteet jne. (Kemppanen 2003). Kemppanen tutkii tulevassa väitöskirjassaan avainsana-analyysin avulla venäjistä suomennettujen historiatekstien ideologisia ulottuvuuksia (ks. Kemppanen 2005). Vertailemalla käännöstä alun perin kohdekielellä kirjoitettuihin teksteihin voidaan edellä mainittujen seikkojen lisäksi tutkia käännöksen poikkeavia piirteitä, mahdollisia interferenssitapauksia ja sitä kautta lähdetekstin ominaisuuksia vertailukorpukseen verrattuna.

Esimerkkitapauksena vertailen avainsana-analyysin avulla Norroksen (2004) lisensiaatin-työn liitteenä 1 olevaa Venäjän rikosprosessilain viidennen osan käännöstä, joka käsittelee kansainvälistä yhteistyötä ja oikeusapua rikosprosessioikeuden alalla, vastaaviin suomalaisiin säädöksiin, jotka koskevat kansainvälistä yhteistyötä ja oikeusapua rikosoikeuden ja prosessioikeuden alalla (lista suomalaisista säädöksistä, jotka muodostavat vertailukorpuksen, on liitteenä 4). Avainsana-analyysin mukaan seuraavien sanojen esiintyminen käännöksessä on poikkeava vertailukorpukseen verrattuna (sanat ovat siinä järjestyksessä, miten vahva avainsanaominaisuus niillä on):

N	WORD
1	VENÄJÄN
2	FEDERAATION
3	KOSKIEN
4	VIERAAN
5	VALTION
6	JOTKA
7	FEDERAATIOSSA
8	ALUEELLA
9	TUOMION
10	SYYTETOIMENPITEISIIN

- 11 SIIJAISENSA
- 12 PROSESSITOIMIEN
- 13 LUOVUTUSPYYNTÖ
- 14 RYHTYMISTÄ
- 15 JÄRJESTYKSESSÄ
- 16 FEDERAATIOON
- 17 FEDERAATIOTA
- 18 HEIDÄN
- 19 PYKÄLÄN
- 20 RANGAISTUSTAAN
- 21 VASTAVUOROISUUDEN

Seuraavassa pyrin löytämään selityksen kyseisten avainsanojen esiintymiselle sekä lähdetekstin ja käännöksen että vertailukorpuksen avulla. Ensiksi tarkastelen avainsanojen vastineita venäläisessä lähdetekstissä. Tällöin mahdolliset interferenssitapaukset paljastuvat. Sen jälkeen avainsana ajetaan vielä konkordanssiin vertailukorpuksessa sen selvittämiseksi, käytetäänkö sitä siinä joissakin yhteyksissä. Aina avainsanoja ei pystytä selittämään pelkästään intuition tai lähdetekstin avulla, joten silloin turvaudutaan muihin korpustyökaluihin. Katsotaan ensiksi konkordanssiohjelman avulla kyseisten avainsanojen käyttöyhteydet käännöstekstissä – minkä sanojen kanssa ne kollokoivat. Sitten kollokaattien johdottelemana etsitään vastaavat kotekstit vertailukorpukselta tarkoituksena selvittää mitä sanoja käytetään vastaavissa yhteyksissä suomalaisissa säädöksissä ja sitä kautta mahdollisesti selittää, miksi kyseiset sanat joutuivat avainsanoiksi. Itse avainsanan käyttäminen hakusanana autenttisessa vertailukorpuksessa voi johdattaa eri ko(n)tekstiin ja siten eri merkitykseen ja toisaalta sulkee muut vaihtoehdot pois. Toisin sanoen tässä käytetään samaa menetelmää kuin vastineiden haussa – kollokaattien kautta vastaaviin konteksteihin. Hypoteesina olevalla tiedonhakumallilla voi siis olla käyttöä myös deskriptiivisessä käännöstutkimuksessa.

Venäjän ja federaation eri muotojen avainsanaisuudelle on olemassa luonnollinen selitys: onhan kyseessä venäläisen säädöksen käännös. On selvää, että vastaavissa suomalaisissa säädöksissä *Venäjän Federaatio* ei esiinny (eikä pitäisikään esiintyä). *Koskien*-sanalle on selvä stimulus venäläisessä lähdetekstissä – *в отношении*. Tämän lisäksi kääntäjä käyttää nähtävästi *koskien*-rakennetta välttääkseen venäläisiä pitkiä substantiivirakenteita. Esimerkiksi:

Статья 462. Исполнение запроса о выдаче лица, находящегося на территории Российской Федерации
462 § Luovuttamispyynnön täyttäminen koskien henkilöä, joka oleskelee Venäjän federaation alueella

Luovuttamispyyntö kuulostaisi sananmukaisesti venäjältä käännettynä *pyyntö henkilön luovuttamisesta*. Tämä rakenne ei vastaisi kuitenkaan funktionaalista analogia *luovuttamispyyntö*, ja sen lisäksi siihen olisi vaikea liittää relatiivinen sivulause, siksi kääntäjä on luultavasti päätenyt *koskien*-rakenteeseen. Vertailukorpuksessa ei ole kertaakaan käytetty *koskien*-rakennetta, minkä vuoksi siitä tulikin avainsana. Itkonen (1991: 84) esittää ainakin kritiikkiä substantiivin attribuuttina käytettävää *koskien*-rakennetta kohtaan, jota hän pitää interferenssinä ruotsin kielestä.

Avainsanat *vieraan* ja *valtion* kollokoivat toistensa kanssa. Niiden esiintymiselle avainsanoina on kuitenkin vaikea esittää selitystä pelkästään intuition pohjalta – vertailukorpushan käsittelee samaa aihetta. Otetaan avuksi korpustyökalut. *Vieraan valtion* kollokoi käännokestissä *alueen*, *tuomion*, *tuomioistuimen*, *pyynnön* ja *viranomaisen* kanssa. Käytettäessä näitä kollokaatteja hakusanoina vertailukorpuksessa osoittautuu, että *vieraan valtion* lisäksi niiden attribuutteina vertailukorpuksessa käytetään esimerkiksi *ulkomaan*, *Suomen*, *pohjoismaan* jne. Se että käännokestissä käytetään johdonmukaisesti ilmaisua *vieraan valtion* johtaa siihen, että sen suhteellinen osuus käännokestissä on isompi kuin eri säädöksistä koostuvassa vertailukorpuksessa. Tässä mielessä avainsanan kvantitatiivinen määräytyminen on haittapuoli, koska avainsanoiksi joutuvat sanat, jotka eivät kvalitatiivisessa mielessä sitä välttämättä ole.

Jotka-relatiivilauseiden stimuluksena käännokestissä ovat pääasiassa venäjän pääsanan jälkeen sijoittuvat partisiippiattribuuttirakenteet. Esimerkiksi:

Статья 455. ...Доказательства, полученные на территории иностранного государства..

455 § ..Todisteet, jotka on saatu vieraan valtion alueella..

Tällaiset runsaat partisiippiattribuuttirakenteet kääntyvät helposti relatiivilauseiksi, vaikka joissakin tutkimuksissa on oletettu, että partisiippirakenteet olisivat nimenomaan ominaisia venäjistä suomennetuille teksteille (Eskola 2002: 190). Suomen kielessähän on joitakin rajoituksia partisiippiattribuuttien käytölle: esimerkiksi niitä ei pysty luontevasti muodostamaan kielto muodossa olevista verbeistä (mts. 172). Runsas relatiivilauseiden käyttö voikin olla uusi (yksinkertaistumis?)hypoteesi, joka on ominainen venäjistä suomennetuille teksteille, ainakin virallisille teksteille, joissa käytetään paljon partisiippiattribuuttirakenteita. Vertailukorpuksessa käytetään toki myös *jotka*-relatiivilauseita, muttei nähtävästi suhteessa niin paljon.

Alueella-avainsanan stimuluksena on venäjän *meppуtopия*, joka toistuu ilmaisuissa *Venäjän Federaation alueella* tai *vieraan valtion alueella*. Vertailukorpuksessa käytetään myös jonkin verran ilmaisuja tyyppiä *Suomen alueella* (18 esimerkkiä), mutta ylivoimaisesti enemmän käytetään vain inessiivi-muotoa, esimerkiksi *Suomessa* (199 esimerkkiä) tai *vieraassa valtiossa* (68 esimerkkiä). *Suomessa* onkin miinusmerkkinen avainsana käännokestissä: avainsana-ohjelma näyttää myös sanoja, jotka esiintyvät vertailtavassa korpuksessa poikkeuksellisen vähän tai ei ollenkaan. Muita miinusmerkkisiä avainsanoja ovat *mitä* ja *Suomen*.

Tuomion kollokoi käännokestissä taasen *täytäntöönpanon* ja *vieraan valtion* kanssa ja esiintyy pääasiassa kontekstissa *henkilön luovuttaminen tuomion täytäntöönpanoa varten*. Käytin konkordanssissa hakusanaa *täytäntöönpano** selvittääkseni, minkä kanssa se kollokoi vertailukorpuksessa. Vertailukorpuksessa puhutaan myös *tuomion täytäntöönpanosta*, mutta yleensä asiaa ilmaistaan suorasukaisemmin ja konkreettisemmin: *luovuttaminen vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa varten*. Käytännössä Venäjälläkin luovuttaminen tuomion täytäntöönpanoa varten

koskee vapausrangaistustapauksia (UPK § 460 mom. 2, § 462 mom. 3). *Tuomion*-muotoa on siis käytetty käännöksessä suhteellisesti enemmän kuin vastaavissa suomalaisissa säädöksissä juuri sen vuoksi, että venäläisessä lähdetekstissä liikutaan abstraktisemmalla tasolla.

Avainsanat *syytetoimenpiteisiin* ja *ryhtymistä* muodostavat käännöksessä kaksiosaisen termin, jota käytetään vastineena venäjän termistä *уголовное преследование* (sananomukaisesti 'rikosoikeudellinen takaa-ajo'), jonka perimmäisenä tarkoituksena on rikosoikeudellisen vastuun toteuttaminen (UPK § 5 kohta 55). Vertailukorpuksessa ilmaisua *syytetoimenpiteisiin ryhtyminen* on käytetty kaksi kertaa ja käännöksessä 9 kertaa, mikä nostaa sen avainsanaksi käännöksessä.

Avainsana *sijaisensa* viittaa Venäjän Federaation pääsyyttäjän sijaiseen (заместитель генерального прокурора). Edellisessä analyysiosuudessa oletettiin, että kyseinen käsite voisi vastata funktionaalisesti suomalaista *apulaisvaltakunnansyyttäjää*. Vertailukorpuksessa syyttäjä esiintyy kuitenkin ilman apulaista saati sijaistakaan. Se että venäläisessä säädöksessä apulaissyyttäjä on nostettu näkyvästi esille voi johtua oikeudellisista tai kulttuuriyhteiskunnallisista eroista, kuten apulaissyyttäjän merkittävästä asemasta Venäjällä tai tavasta jakaa vastuuta eri henkilöiden kesken, tai pelkästään vain eksplikoimisesta.

Avainsana *prosessitoimien kollokoi suorittamisen* kanssa ja niiden stimuluksena on venäjän *производство процессуальных действий*. Vertailukorpuksessa ei käytetä ilmaisua *prosessitoimi*, mutta muuten se on Suomen oikeudessa tunnettu käsite (ks. esim. Prosessioikeus 2004). Käytin vertailukorpuksessa hakusanana *suorittam** ja ainakin muutamassa esimerkissä vieraalta valtiolta pyydettiin *todistelun, etsinnän* tai *takavarikon suorittamista*, jotka juuri ovatkin prosessitoimia, ainakin venäläisessä mielessä (ks. UPK § 453 mom. 1). Tästä voidaan varovasti päätellä, että suomalaisissa oikeusapusäädöksissä liikutaan jälleen kerran konkreettisemmalla tasolla kuin venäläisessä.

Avainsanaa *luovutuspyyntö* ei tule kertaakaan vastaan vertailukorpuksessa, sen sijaan puhutaan *luovuttamispyynnöstä*. Kääntäjä käyttää molempia ilmaisuja, mikä ei liene aivan perusteltua johdonmukaisuuden kannalta.

Avainsana *järjestyksessä* tulee pääasiassa ilmaisusta *tämän lain mukaisessa järjestyksessä* (в порядке, установленном настоящим Кодексом), joka on hyvin tyypillinen rakenne venäläisessä lainsäädännössä: LexRus-korpuksessa rakenne *в порядке, установленном* esiintyy 345 kertaa. Vertailukorpuksessa käytetään myös rakennetta *siinä järjestyksessä kuin* ja (1 momentin) *mukaisessa järjestyksessä*, muttei suhteessa niin paljon.

Avainsanaa *heidän* ei ole kertaakaan käytetty vertailukorpuksessa, sen sijaan *hänen* kyllä löytyy. Muutamassa tapauksessa kääntäjä on käyttänyt *heidän* eksplikoitikeinona. Esimerkiksi:

..лица, указанные в части первой настоящей статьи, не могут быть на территории Российской Федерации привлечены в качестве обвиняемых, взяты под стражу или подвергнуты другим ограничениям личной свободы за деяния.. (UPK § 456 mom. 4)

..henkilöitä, jotka on mainittu tämän pykälän ensimmäisessä momentissa, ei voida Venäjän federaation alueella syyttää, vangita tai *heidän* vapauttaan rajoittaa *heidän* tekemiensä sellaisten rikosten johdosta..

Jossain laajemmissa yhteyksissä olisi mielenkiintoista tutkia, onko venäläisessä lainsäädännössä ylipäätään tendenssi viitata henkilöihin monikossa ja vastaavasti suomalaisessa lainsäädännössä yksikössä ja onko tämä tendenssi mitenkään yhdistettävissä kollektiivisen vs. individualistisen yhteiskunnan käsitteisiin (kollektivismista ja individualismista ks. esim. Gudykunst & Ting-Toomey 1988).

Avainsana *pykälän* johtuu siitä, että suomalaisissa säädöksissä toisin kuin käännöksessä pykäliin viitataan §-merkin avulla. *Pykälän* kanssa kollokoi *tämän* ja *ensimmäisessä momentissa* (в части первой настоящей статьи). *Tämän*-tarkennuksen lisääminen onkin ominaista venäläiselle lainsäädännölle: *настоящей статьи* (tämän pykälän) (518 kertaa LexRus-korpuksessa), *настоящего Кодекса* (tämän lain) (1072 kertaa). Suomalaisessa lainsäädännössä, tai ainakin vertailukorpuksessa, saman pykälän momentteihin viitataan numeroin ilman tarkennusta *tämän pykälän*, korkeintaan voidaan lisätä *edellä 1 momentissa*.

Kaksi viimeistä avainsanaa – *rangaistustaan* ja *vastavuoroisuuden* – johtuvat siitä, että käännöksessä niitä on käytetty suhteellisen enemmän kuin vertailukorpuksessa. *Rangaistustaan*-muodon runsaus johtuu pääsääntöisesti UPK:n luvusta 55, jonka teemana on *vapausrangaistukseen tuomitun henkilön siirtäminen suorittamaan rangaistustaan siihen valtioon, jonka kansalainen hän on* (передача лица, осужденного к лишению свободы, для отбывания наказания в государстве, гражданином которого оно является). Possessiivisuffiksi *-an* toimii käännöksessä myös jonkinlaisena eksplikointikeinona. Suomen laissa kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa (16.1.1987/21) vastaava luku kuuluu *Suomessa tuomitun vankeusrangaistuksen täytäntöönpano vieraassa valtiossa* (3 luku). Toisin sanoen suomalaisessa säännöksessä keskiössä ei ole tuomittu henkilö vaan tuomittu rangaistus, siksi ehkä luvussa ei ole käyttöä possessiivisuffiksille. *Vastavuoroisuuden* runsaus selittyy ehkä sillä, että Venäjän säädöksessä siihen vedotaan herkemmin kuin vertailukorpuksessa.

8.3.2 Avainsana-analyysin johtopäätökset

Avainsanafunktio kiinnittää huomiota tutkimuksenarvoisiin kohteisiin, joihin ei ehkä muuten olisi kiinnittänyt huomiota. Sitä voi käyttää sekä tutkimuksellisessa mielessä käännöskielen piirteiden tutkimisessa että käytännön käännöstyössä jonkinlaisena itsekontrollin ja -analysoinnin välineenä, joka tuo kääntäjän tietoisuuteen seikkoja, jotka olisivat ehkä muuten jääneet tiedostamatta. Avain-

sanafunktio ei kerro ainoastaan käännöksen ominaisuuksista vaan myös lähdetekstin ominaisuuksista, mikäli käännös on riittävän lojaali lähdetekstille. Lojaalinen käännös voisi jopa olla funktionaalista parempi vaihtoehto oikeusvertailussa, koska silloin voidaan helpommin havaita vaikkapa avainsana-analyysin avulla lainsäädäntötekniisiä, säädännöllisiä, oikeudellisia ja oikeuskulttuurisia eroavaisuuksia säädösten välillä. Konvergenttia samankaltaisuutta tarvitaan siis säädösten rinnakkainasettamisessa ja divergenttiä erojen havaitsemiseksi (ks. alaluvut Chestermanin analyysimalli ja Oikeusvertailu). Tässä analyysissä konvergenttia samankaltaisuutta edustivat venäläinen säädös ja vastaavat suomalaiset säädökset ja divergenttiä venäläisen säädöksen käännös.

Kombinaatio käännös – lähdeteksti – vertailukorpus voi kertoa jotakin käännösratkaisujen tekstilingvivistisistä syistä, muttei enempää. Jos halutaan laajentaa näkökulmaa, tarvitaan metatekstejä, jotka kertoisivat analyysin kohteena olevista teksteistä. Muiden tekstien (oikeustieteellisten, muun käännöstuotannon) avulla voidaan rekonstruoida kyseisten tekstien sosiokulttuurinen konteksti tai professionaalinen konteksti ja siten saada enemmän tietoa tiettyihin käännösratkaisuihin johtuneista syistä.

Tämän analyysin teknisenä havaintona voidaan esittää, että vertailtavaksi ja vertailukorpukseksi kannattaa ehkä valita mieluummin samansuuruisia tekstejä, koska muuten tietty sana saattaa nousta avainsanaksi sen vuoksi, että sitä on suhteessa enemmän vertailtavassa korpuksessa, eikä sen vuoksi, että se olisi avainsana kvalitatiivisessa mielessä.

9. Yhteenveto

Tämä tutkimus on ollut korpusvetoinen (corpus-driven) siinä mielessä, että liikkeelle lähdettiin juridisen kääntämisen ja korpusteknologian integrointiajatuksista ja katsottiin, mihin se voisi johdattaa. Ensiksi tarkasteltiin kääntäjän tiedonlähteitä yleisellä tasolla sen selvittämiseksi, mitä uutta korpus tuo verrattuna perinteisiin tiedonlähteisiin. Erityisen tarkastelun kohteena ovat olleet erikoisalan sisäiset tiedonlähteet, joista korpuksia voi mahdollisesti muodostaa. Korpuksen kokoaminen kääntäjän omista konventionaalisista lähteistä ei ole tarkoituksenmukaista, koska ne edustavat yleisesti ottaen metakieltä. Laki on oikeusalan konventioiden mukaisesti ensisijainen tiedonlähde, ja siten korpuksen kokoaminen nimenomaan lakiteksteistä on perusteltua myös oikeusalalla tapahtuvan kääntämisen kannalta. Lisäksi lakitekstien sähköinen saatavuus on nykyisin kiitettävä, joten laki voi toimia varteenotettavana ja perusteltuna apuneuvona juridisen kääntämisen alalla. Teoreettisessa kehyksessä tuotiin esille ja otettiin käyttöön ne käsitteet ja lähestymistavat, joilla operoidaan korpuslingvistiikassa ja -leksikografiassa. Kyseisten käsitteiden ja lähestymistapojen avulla pystyttiin selvittämään (ainakin tutkijalle itselleen) mitä informaatiota korpuksesta voidaan hakea ja miten. Korpuslingvistiikan ja käännöstieteen tähänastisista kohtaamisista saatiin tutkimukselle oma kehys ja paikka sijoittamalla se soveltavaan korpuspohjaiseen käännöstutkimukseen. Hypoteesina esitettiin funktionaalisten vastineiden teoreettista hakumallia, joka perustuu oletukseen, että funktionaaliset vastineet kollokoivat samansuuntaisesti saman erikoisalan sisällä. Oletuksen takana on kontekstuaalinen merkitysteoria ja havaittuja samankaltaisuuksia osakorpusten välillä. Analyysi on osoittanut, että ainakin tutkimuksen kohteena olevat oikeussubjektit kollokoivat jonkin verran samalla lailla venäläisessä ja suomalaisessa prosessilainsäädännössä, joten siltä osin hypoteesi saa vahvistuksen. Kysymys siitä, onko kyseinen yhteinen kollokointi riittävä vastineiden hakemiseksi verrannollisesta lakikorpuksesta vaatii kuitenkin teknillispainotteista jatkotutkimusta. Ehdotettua tiedonhakumallia ja sen testamiseksi tarkoitettua menetelmää voidaan soveltaa edelleen muiden vastineiden tutkimuksiin.

Tutkimuksen myötä alkoi tuntua, että tiedonhakumallin käytännölliseen soveltamiseen on vielä pitkä matka, vaikka mallin toimivuus pystyttäisiinkin osoittamaan kokeellisesti, sillä tekninen toteutus vaatisi hienostunutta tiedonhakujärjestelmää, joka kääntäisi automaattisesti lähdekielisen vastineen kollokaatteja kohdekieleen ja etsisi niiden perusteella konteksteja, joissa kohdekielinen funktionaalinen vastine todennäköisesti esiintyy. Omien korpusten kokoaminen ei liene enää uusi asia kääntäjille, mutta korpustyökalujen ja tiedonhakujärjestelmien käyttöönotto vaatii opettelemista, johon ei välttämättä ole resursseja, joten tällä hetkellä tarvitaan ehkä vähemmän hienostuneita menetelmiä. Toki ehdotettavalla tiedonhakumallilla voi olla silti käytännöllistä arvoa hakustrategia-

na. Sitä voidaan soveltaa laajempiin yhteyksiin, esimerkiksi Internet-ympäristössä. Verkossa oleva palvelu WebCorp (<http://www.webcorp.org.uk/>) muodostaa hakusanan konkordansseja ja tarvittaessa kollokaatteja web-sivustojen perusteella. Näin tuntematonta kohdekielistä vastinetta voidaan lähestyä lähdekielisen vastineen tunnettujen kollokaattien avulla. Palvelu tukee sekä venäjän että suomen kieltä. Tutkimuksellisessa mielessä voidaan tutkia hakusanan käyttäytymistä omassa erikoisalan korpuksessa ja Internetissä, mikä kertoo ehkä jotakin diskurssien eroista. Ajattelua voidaan soveltaa laajemminkin tiedonhakutilanteisiin, joissa tiedonhakukohde ei ole tarkasti tiedossa, mutta on oletus siitä, missä ympäristössä se voi esiintyä.

Näkisin kuitenkin, että tässä vaiheessa tiedonhakumallilla on ehkä enemmän teoreettista arvoa kuin käytännöllistä. Teoriaosuudessa tuotiin esille funktionaalisen merkitysyksikön käsite, joka yhdistää itsessään kontekstuaalisen "pinnallisen" merkityksen ja konseptuaalisen syvän puolen ja joka on paikannettavissa konkordanssiakseleilla. Empiirisessä osuudessa tutkittiin kuitenkin funktionaalisten vastineiden kollokaatteja. Tällaisille pääsanana ja sen kollokaattien muodostamille "pesille" antaisin oman nimityksen *konseptuaalinen merkitysyksikkö*, joka ilmentää pinnalla olevien kollokaatiosuhteiden kautta sanan ontologisia suhteita. Ontologisten suhteiden avulla voidaan rakentaa semanttisia verkostoja ja käsitejärjestelmiä. Kontekstuaalinen merkitysteoria toimii periaatteella "kerro ketkä ovat ystäväsi, niin kerron kuka olet": naapurisanat kertovat jotakin itse käsitteestä, esim. mitä funktioita sillä on. Konseptuaalinen merkitysyksikkö on yksi (uusi) tapana nähdä juridisia merkitysyksiköitä. Uusi näkökulma avaa yleensä myös ilmiön uusia puolia, jotka olisivat ehkä muuten jääneet huomaamatta, ja tässä piilee mielestäni korpusmetodologian suurin ansio. Käsillä olevan tutkimuksen analyysissä huomattiin esimerkiksi, kuinka sama yksikkö muuttaa merkitystään joutuessaan eri ympäristöihin (esim. suomalainen vastaaja) tai minkäänlaisia asiantiloja yksikköön liitetään (esim. venäläistä syytettyä ympäröivät vapaudenriistoon liittyvät kollokaatit, mistä voidaan vetää joitakin johtopäätöksiä).

Funktionaalisten vastineiden erilainen kollokationaalinen käyttäytyminen kunkin omassa ympäristössään kertoo myös jotakin eroista ontologisissa suhteissa ja sitä kautta käsite-eroista. Samalla tavalla kuin väitetään ettei absoluuttista synonymiaa ole olemassa, jos otetaan huomioon synonyymien käyttäytyminen, voidaan väittää ettei absoluuttista funktionaalista vastaavuuttakaan ole olemassa, kun vastineiden käyttäytyminen on erilainen. Siten muutenkin vahvan sijan käännytieteessä saanut oletamus absoluuttisen vastaavuuden mahdottomuudesta saa ylimääräisen vahvistuksen. Erilaisuudet muodostavat kääntämisen pulman. Kollokaatioerot voivat kertoa yleisellä tasolla eroavaisuuksista tilannekontekstissa (ideationaalisessa ja tekstuaalisessa merkityksessä) ja sitä kautta sosiokulttuurisessa kontekstissa. Teksti itsessään, sen intratekstuaalinen konteksti (koherenssi, mukaan lukien kollokationaalinen koheesio), intertekstuaalinen konteksti, tilannekonteksti ja kulttuurikonteksti luovat vastaanottajalle tiettyjä tekstin sisäisiä ja ulkoisia odotuksia (Halliday

1985/1998: 48 - 49). Kohderyhmän odotuksista voidaan päätellä sen omasta kielenkäytöstään ja sen ympäristössä tuotetuista teksteistä, meidän tapauksessamme oikeusviestinnän teksteistä. Voidaan olettaa, että kollokationaalisen koheesion erilaisuus voi aiheuttaa uus-ongelmia kohdekielellä, tuo vierauden tuntoa tilannekontekstiin, koska vastaanottaja on tottunut näkemään kyseisiä kieliyksiköitä tietyssä kollokationaalisessa ympäristössä, joka onkin nyt erilainen. Käännettävään tekstiin kirjoittuu lähdetilannekonteksti, siksi se on periaatteessa erilainen kuin kohdetilannekontekstin synnyttämät tekstit. Toisin sanoen tekstiin kirjoittuva todellisuus on erilainen kuin vastaanottava todellisuus. Vastaanottaja tulkitsee käännöksen kuitenkin omasta tilannekontekstistaan käsin, mikä voi aiheuttaa ristiriitatilanteita. Tässä mielessä vieraannuttava kääntäminen jossain tekstin tasolla tuntuisi oikeutetulta kaikissa tilanteissa, kunhan se ei vieraannuta lukijaa koko tekstistä, ts. sisällön pitäisi olla vieraannuttava, ei muodon. Vieraannuttaminen voi tapahtua tiettyjen termien käyttöä koskevien sopimusten muodossa, kääntäjän kommenttien, alaviitteiden, metatekstin muodossa tai muiden signaalien muodossa (esim. asianomaisen valtion nimen toistaminen eri yhteyksissä). Oikeusvertailevissa tutkimuksissa näkyy käytettävän translitteraatiota, mikä on myös vieraannuttamiskeino. Esimerkiksi Oikeusministeriön teettämässä tutkimuksessa "Suomen ja Venäjän ulosotto. Näkemyksiä tilanteesta" (Oikeusministeriön julkaisuja 2004:7) käytetään venäjän viranomaisista *судебные приставы* nimitystä *oikeuspristavit*. Siten halutaan ehkä painottaa ulosottomiesten ja *oikeuspristavien* funktionaalisia ja käsitteellisiä eroja.

Tässä tutkimuksessa ei ole varsinaisesti puututtu vastineiden käsitteelliseen puoleen. Voidaan kuitenkin todeta, että kollokaattien vastaavuus ei tarkoita välttämättä pääsanojen merkitysten vastaavuutta, koska toisin kuin usein yleiskielessä oikeuskäsitteiden merkitys muodostuu muualla kuin tekstuaalisessa lähiympäristössä. Merkitystä analysoitaessa lähestymistapa muuttuu lineaarisesta konseptuaaliseen sitä mukaa mitä enemmän kontekstia integroidaan analyysiin. Käsiteanalyysia voidaankin pitää kontekstuaalisena merkitysanalyysina, jossa tulkitaan mahdollisimman laajasti niin tekstinsisäistä kuin tekstinulkoista kontekstia, niin eksplisiittistä kuin implisiittistä kontekstia. Kontekstuaalisen merkitysanalyysin ja käsiteanalyysin välillä voi syntyä jännite, kun vastineita on käytetty samankaltaisissa konteksteissa, mutta sisällöllisestä vastaavuudesta ei ole silti tarpeeksi evidenssiä. Jännite voidaan kuitenkin purkkaa kääntämällä se hyödyksi siten, että kontekstuaalista merkitysanalyysia käytetään hyväksi samankaltaisuuden alkuhavaintona ennen varsinaista käsiteanalyysiä (vrt. Chesterman 1998). Kääntäjän analyysi jäänee kuitenkin usein kontekstuaalisen merkitysanalyysin tasolle, koska käsitteellistä tietoutta ei saada aina välittömästi tekstin pinnalta.

Tutkimusmenetelmää voidaan kehittää eteenpäin ja eksplisiittisemmin soveltaa yhdistämällä Chestermanin ajatuksia, Hallidayn tekstianalyysimallia ja korpuslingvistisiä menetelmiä: Aineistot asetetaan rinnakkain alkuhavainnollisten samankaltaisuuksien perusteella soveltaen Hallidayn kontekstikerrostumia (aivan kuten käsillä olevassa tutkimuksessa on tehty). Tällöin edetään sosio-

kulttuurisesta kontekstista rekisteritasolle (field, tenor, mode). Ison korpuksen leksikogrammaattisen tason tutkiminen on tehokkaimmillaan korpuslingvististen menetelmien avulla. Erilaisuudet leksikogrammaattisella tasolla yritetään palauttaa takaisin rekisteritasolle ja linkittää ne ideationaaliseen, interpersoonaiseen ja tekstuaaliseen merkitykseen ja sitä kautta sosiokulttuuriseen kontekstiin, minkä jälkeen samankaltaisuushavainnot voidaan päivittää. Tätä redusointia toiseen suuntaan eli leksikogrammaattiselta tasolta takaisin rekisteritasolle ja sitä kautta sosiokulttuuriseen kontekstiin ei tässä tutkimuksessa ole tehty enkä näe ainakaan nyt mahdollisuutta tehdä sitä muulla tavoin kuin manuaalisen tekstianalyysin kautta: korpusanalyysi on tähän tarkoitukseen liian karkea. Tässä tutkimuksessa kollokaatioesiintymiset leksikogrammaattisella tasolla selitettiin tavallaan suoraan kielenulkoisilla seikoilla, ts. rekisteritaso jäi väliin. Ehkä juridiikan alalla, joka toimii käsitteiden varassa, tällainen lähestymistapa onkin oikeutettu. Tosin analyysin johtopäätöksissä yritettiin varovasti yhdistää samankaltaista kollokointia korpusten ideationaaliseen ja tekstuaaliseen merkitykseen, mutta tämä jäi pelkästään "heitoksi". Tässä ehdotettavassa analyysimallissa sosiokulttuurisesta kontekstista leksikogrammaattiselle tasolle ja takaisin sosiokulttuuriseen kontekstiin yhdistyisivät hyvin lingvistinen ja kulttuurinen lähestymistapa, joista Tymoczko (2002) käyttää nimitystä *microscopic level* ja *macroscopic level*. Erot sosiokulttuurisessa kontekstissa ovat kääntämiselle haaste, koska ne palautuvat viime kädessä tekstitasolle. Sosiokulttuurisen kontekstin tunteminen on kääntäjälle tärkeä, koska kääntämisessä jos missä ymmärtäminen edeltää kielenkäyttöä.

Korpusanalyysia voidaan käyttää hyväksi hypoteesien muodostamiseksi ja tutkimuksenarvoisten kohteiden paikantamiseksi. Esimerkiksi vastineiden eri esiintymistajuus kukin omassa korpuksessaan voi johtaa hypoteesiin eroavaisuuksista tekstien koheesiossa. WordSmith Toolsin funktio type/token ratio osoittaa erilaisten sanojen suhdetta sanojen kokonaismäärään teksteissä. Katsotaan, että mitä enemmän erilaisia sanoja tekstissä on käytetty, ts. mitä isompi on type/token ratio, sitä sanastollisesti rikkaampi teksti on. Tilastojen mukaan LexRus-korpuksen type/token ratio on 38,36 % uutta sanaa jokaista tuhatta sanaa kohden ja LexFin-korpuksen vastaava luku on 49,68 %. Toisaalta kuten aiemmin todettiin LexRus-korpuksen keskimääräinen lausepituus on 16,69 sanaa ja LexFin-korpuksen 12,55 sanaa. Tästä voidaan vetää hypoteesi, että suomalainen prosessilainsäädäntö on sanastollisesti rikkaampi, mutta syntaktisesti yksinkertaisempi kuin venäläinen lainsäädäntö, ja tästä yrittää vetää eteenpäin linkkejä sosiokulttuuriseen kontekstiin. Hypoteesin oikeaksi todistaminen vaatisi kuitenkin lähempää tekstien tarkastelua.

Tutkimuksen teknistä toteutusta voidaan kehittää eteenpäin siten, että testataan millä todennäköisyydellä yhteiset kollokaatit tosiaan hakevat konteksteja, joissa kyseiset vastineet esiintyvät, eivätkä tuo ylimääräisiä konteksteja. Tähän tarvitaan kuitenkin tiedonhakujärjestelmä, joka mahdollistaisi sumean haun usealla hakusanalla, ts. kaikkien hakusanojen ei tarvitsisi esiintyä kontekstissa

yhtä aikaa. Tällöin olisi mielenkiintoista myös tutkia, onko sellaisia prototyyppisiä kollokaatteja, jotka hakevat vastineita yksinään ilman, että käytetään muita hakusanoja.

Yleisellä tasolla voidaan todeta, että ihmistieteissä on tapahtumassa kontekstikäänteen lisäksi teknologinen käänne, joista esimerkkeinä sellaiset suhteellisen nuoret tutkimus- ja opetusalat kuin korpuslingvistiikka, kieliteknologia, kognitiivinen teknologia, käytettävyystudkimus, verkostopedagogiikka, viestintäteknikka, oikeusinformatiikka, informaatiotutkimus jne. Teknologiasuminen on nähtävissä uutena suuntauksena myös kääntämisessä, mikä ilmenee siinä mitä käännetään (tekninen viestintä) ja siinä miten käännetään (käännösteknologia). Kääntäjät ovat perinteisesti olleet aina uskollisia jollekin: lähdetekstille, kohdetekstille, kohdeyleisölle, skopokselle jne. Nyt vaikuttaa siltä, että tämä uskollisuus on kääntymässä teknologiaa kohtaan: tekstit sopeutetaan teknologialle sopivaan sähköiseen muottiin, segmentoidaan käännösmuistiohjelmiin sopiviksi, tietoa haetaan uskollisesti Internetistä jne. Juridinen kääntäminen on toisaalta hyvin perinteinen ala, joka tunnettiin jo ennen teologista kääntämistä (Šarčević 1997). Silti juridinen kääntäminen on hyvin sopeutunut teknologisiin puitteisiin mm. EU:n komission käännöspalvelussa, jossa käännetään pääasiassa oikeudellisia tekstejä (Taes 2003) ja toimitaan pitkälti sähköisessä ympäristössä (ks. alaluku Juridisen kääntämisen tiedonlähteitä). Jos uskollisuus teknologiaa kohtaan käännetään uskolliseksi teknologiaksi kääntäjän palveluksessa, se voi parhaimmillaan paljastaa asioiden uusia ulottuvuuksia, muuttaa tiedostamattoman tietoiseksi ja ellei parantaa performanssia niin ainakin kompetenssia. Toimikoon tämä tutkimus keskustelun avauksena juridisen kääntämisen ja korpusteknologian välistä suhteesta.

Lähteet

- Aarnio, Aulis 1989: *Laintulkinnan teoria: yleisen oikeustieteen oppikirja*. WSOY, Porvoo – Helsinki – Juva.
- » - 1990: Oikeuskielen tulkinta ja ymmärtäminen. Näkökulma Wittgensteinin myöhäisfilosofiaan. Teoksessa: *Oikeus, kieli ja kritiikki*. Toim. Hirvonen, Ari & Tuori, Kaarlo. Helsingin yliopiston julkisoikeuden laitoksen julkaisuja D: 9 Oikeuden rajat, Helsinki.
- » - 2002: Introduction. Teoksessa: *An Introduction to Finnish Law*. Toim. Pöyhönen, Juha. Kauppakaari, Finnish Lawyers's Publishing, Helsinki.
- Atkins, B.T.S. 2002: Bilingual Dictionaries: Past, Present and Future. Teoksessa: *Lexicography and Natural Language Processing. A Festschrift in Honour of B.S.T. Atkins*. Toim. Marie-Hélène Corréard. Euralex, 2002.
- Austin, J.L. 1962: *How to do things with words: The William James lectures delivered at Harvard University in 1955*. Clarendon Press (1965), Oxford.
- Bennison, Peter & Bowker, Lynne 2000: Designing a Tool for Exploiting Bilingual Comparable Corpora. *Proceedings of the 2nd International Conference on Language Resources and Evaluation (Vol 1)*, Paris: ELRA, 513 - 516.
- Bernardini, Silvia & Zanettin, Federico 2004: When is a universal not a universal? Some limits of current corpus-based methodologies for the investigation of translation universals. Teoksessa: *Translation Universals. Do they exist?* Toim. Mauranen, Anna & Kujamäki, Pekka. John Benjamins, Amsterdam / Philadelphia.
- Bogdan, Michael 1994: *Comparative Law*. Kluwer Norstedts Juridik TANO, Göteborg.
- Bowker, Lynne 1998: Using Specialized Monolingual Native-Language Corpora as a Translation Resource: a Pilot Study. *Meta* 1998 / vol. 43:4, s. 631 - 651.
- » - 2000: Towards a Methodology for Exploiting Specialized Target Language Corpora as Translation Resources. *International Journal of Corpus Linguistics* vol. 5 (1), 2000, s. 17 - 52.
- » - 2003: Corpus-based applications for translator training: Exploring the possibilities. Teoksessa: *Corpus-based approaches to Contrastive Linguistics and Translation Studies*. Toim. Granger, Sylviane & Lerot, Jacques & Petch-Tyson, Stephanie. Rodopi, Amsterdam – New York, 2003.
- Bowker, Lynne & Pearson, Jennifer 2002: *Working with specialized language : A practical guide to using corpora*. Routledge, London.
- Brin, Sergey & Page, Lawrence 1998: The anatomy of a large-scale hypertextual Web search engine. *Computer Networks and ISDN Systems* 30/1998, s. 107 - 117.
- Catford J.C. 1965/1978: *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford University Press.
- Chesterman, Andrew 1997: *Memes of translation: the spread of ideas in translation theory*. John Benjamins, Amsterdam.
- » - 1998: *Contrastive Functional Analysis*. John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia.
- » - 2004: Beyond the particular. Teoksessa: *Translation Universals. Do they exist?* Toim. Mauranen, Anna & Kujamäki, Pekka. John Benjamins, Amsterdam / Philadelphia.
- Dubuc, Robert & Lauriston, Andy 1997: Terms and Context. Teoksessa: *Handbook of Terminology Management. Vol. 1 : Basic Aspects of Terminology Management*. Compiled by Sue Ellen Wright and Gerhard Budin. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam / Philadelphia. s. 80 - 87.
- Eriksson, Lars D. 1999: Oikeuden polyfonia. Teoksessa: *Oikeuden kielet. Oikeus ja oikeudellinen ajattelu monikielisessä maailmassa*. Toim. Jyränki, Antero. Turku, 1999.
- Eskola, Sari 2002: *Syntetisoivat rakenteet käännessuomessa. Suomennetun kaunokirjallisuuden ominaispiirteiden tarkastelua korpusmenetelmillä*. Väitöskirjatutkielma. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja n:o 30, Joensuu.

- » - 2005: Lauserakenteiden käytön piirteitä suomennetussa kaunokirjallisuudessa. Teoksessa: *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*. Toim. Mauranen, Anna & Jantunen, Jarmo H. Tampere University Press.
- Euroopan komission käännöspalvelun työvälineet ja työnkulku* -site (toukokuu 2002), saatavissa myös osoitteesta http://europa.eu.int/comm/dgs/translation/index_fi.htm
- Fillmore, Charles J. 2002: Lexical Isolates. Teoksessa: *Lexicography and Natural Language Processing. A Festschrift in Honour of B.S.T. Atkins*. Toim. Marie-Hélène Corréard. Euralex, 2002.
- Firth, J.R. 1957: *Papers in linguistics 1934 - 1951*. London (1964).
- Galdia, Marcus 2003: Juridisten tekstien kääntäminen erityisesti suomalais-saksalaisen vertailun näkökulmasta. Suom. saksasta Heikki E.S.Mattila. *Lakimies* 1/2003, s. 3 - 22.
- Gamzatov 2004 = Гамзатов М.Г.: *Техника и специфика юридического перевода*. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета, Санкт-Петербург.
- Granger, Sylviane 2003: The corpus approach: a common way forward for Contrastive Linguistics and Translation Studies? Teoksessa: *Corpus-based approaches to Contrastive Linguistics and Translation Studies*. Toim. Granger, Sylviane & Lerot, Jacques & Petch-Tyson, Stephanie. Rodopi, Amsterdam – New York, 2003.
- Grefenstette, Gregory 2002: The WWW as a Resource for Lexicography. Teoksessa: *Lexicography and Natural Language Processing. A Festschrift in Honour of B.S.T. Atkins*. Toim. Marie-Hélène Corréard. Euralex, 2002.
- Gubajeva 1995 = Губаева Т.В.: *Словесность в юриспруденции*. Издательство Казанского университета, Казань, 1995.
- » - 2004: *Язык и право. Искусство владения словом в профессиональной юридической деятельности*. Норма, Москва, 2004.
- Gudykunst, W. & Ting-Toomey, S. 1988: *Culture and Interpersonal Communication*. Newbury Park, Sage.
- Haarala, Risto 1981: *Sanastotyön opas*. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Halliday, M.A.K. & Hasan, Ruqaiya 1976: *Cohesion in English*. Longman, London.
- Halliday, M.A.K. 1985/1998: *Language, context, and text: Aspects of language in a social-semiotic perspective*. Part A. Deakin University, Australia.
- Hanks, Patrick 2002: Mapping Meaning onto Use. Teoksessa: *Lexicography and Natural Language Processing. A Festschrift in Honour of B.S.T. Atkins*. Toim. Marie-Hélène Corréard. Euralex, 2002.
- Harvey, Malcolm 2002: What's so Special about Legal Translation? *Meta* 2002 / vol. 47:2, s. 177 - 185.
- Heikkinen, Vesa 2000: Teksteihin tunkeutuvat todellisuudet. Teoksessa: *Teksti työnä, virka kielenä*. Toim. Heikkinen, Vesa & Hiidenmaa, Pirjo & Tiililä, Ulla. Gaudeamus, Helsinki.
- Helin, Markku 1990: Kielitekojen teoriasta institutionaaliseen oikeusteoriaan. Teoksessa: *Oikeus, kieli ja kritiikki*. Toim. Hirvonen, Ari & Tuori, Kaarlo. Helsingin yliopiston julkisoikeuden laitoksen julkaisu D: 9 Oikeuden rajat, Helsinki.
- » - 1999: Kieli oikeustodellisuuden rakentajana. Teoksessa: *Oikeuden kielet. Oikeus ja oikeudellinen ajattelu monikielisessä maailmassa*. Toim. Jyränki, Antero. Turku, 1999.
- Hirvonen, Ari & Tuori, Kaarlo 1990 (toim.): Johdannoksi oikeuteen, kieleen ja kritiikkiin. Teoksessa: *Oikeus, kieli ja kritiikki*. Helsingin yliopiston julkisoikeuden laitoksen julkaisu D: 9 Oikeuden rajat, Helsinki.
- Hižnjak 1994 = Хижняк С.П.: Терминология права, терминологические словари и принципы их составления // *Правоведение* 1994 № 3, s. 96 - 98.
- L'Homme, Marie-Claude & Heid, Ulrich & Sager, Juan C. 2003: Terminology during the past decade (1994 - 2004). An Editorial statement. *Terminology* vol. 9:2 (2003), s. 151 - 161.
- Itkonen, Terho 1991: *Kieliopas*. 5. painos. Kirjayhtymä, Helsinki.

- Jacobs, Paul 1991: Making Sense of Lexical Acquisition. Teoksessa: *Lexical Acquisition: Exploiting On-Line Resources to Build a Lexicon*. Toim. Zernik, Uri. Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, New Jersey.
- Jantunen, Jarmo H. 2004: *Synonymia ja käännessuomi: korpusnäkökulma samamerkityksisyyden kontekstuaalisuuteen ja käännessuomen leksikaalisiin erityispiirteisiin*. Väitöskirjatutkielma. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja no 35, Joensuun yliopisto.
- Johansson, Stig 2003: Reflections on Corpora and their uses in Cross-linguistic Research. Teoksessa: *Corpora in Translator Education*. Toim. Zanettin, Federico & Bernardini, Silvia & Stewart, Dominic. St. Jerome Publishing, Manchester UK – Northampton MA, 2003.
- Jyränki, Antero 1999: Johdanto. Teoksessa: *Oikeuden kielet. Oikeus ja oikeudellinen ajattelu monikielisessä maailmassa*. Toim. Jyränki, Antero. Turku, 1999.
- Karlsson, Fred 1998: *Yleinen kielitiede*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Kemppanen, Hannu 2005: Avainsanoja, ideologiaa ja lojaaliutta: venäjistä suomennettujen historiatekstien korpusanalyysi. Teoksessa: *Käännessuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*. Toim. Mauranen, Anna & Jantunen, Jarmo H. Tampere University Press.
- Ketola, Johanna 2002: *Työoikeudellisten lakitekstien ideationaalisia, tekstuaalisia sekä intersubjektiveja merkityksiä*. Lisensiaatintutkimus. Vaasan yliopiston nykysuomen ja kääntämisen laitos.
- Kilgarriff, Adam 2002: Sketching Words. Teoksessa: *Lexicography and Natural Language Processing. A Festschrift in Honour of B.S.T. Atkins*. Toim. Marie-Hélène Corréard. Euralex, 2002.
- Комаров 1996 = Комаров С.А. *Общая теория государства и права*. Курс лекций. Изд. 2-е, М.: Манускрипт, 1996.
- Комиссаров 1999 = Комиссаров В.Н.: *Современное переводоведение*. Курс лекций. ЭТС, Москва.
- Koskinen, Heli & Virta, Päivi 1996: *Oikeudellisen tiedon lähteitä. Käytännön käsikirja*. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki.
- Kotelova 1995 = Котелова Н.З.: К вопросу о специфике термина. Teoksessa: *История отечественного терминоведения в 3 т. Т 2. Направления и методы терминологических исследований: Очерк и хрестоматия*. Toim. Татаринov В.А. М.: Московский Лицей, 1995, с. 281 - 286.
- Kübler, Natalie 2003: Corpora and LSP Translation. Teoksessa: *Corpora in Translator Education*. Toim. Zanettin, Federico & Bernardini, Silvia & Stewart, Dominic. St. Jerome Publishing, Manchester UK – Northampton MA, 2003.
- Laakso-Tammisto, Liisa 2005: Näkökulmia uuteen työväliseen. *Kääntäjä* 5/05, toukokuu 2005, s. 16.
- Laviosa, Sara 2002: *Corpus-based translation studies: Theory, Findings, Applications*. Rodopi, Amsterdam.
- » - 2003: Corpora and Translation Studies. Teoksessa: *Corpus-based approaches to Contrastive Linguistics and Translation Studies*. Toim. Granger, Sylviane & Lerot, Jacques & Petch-Tyson, Stephanie. Rodopi, Amsterdam – New York, 2003.
- Lehto, Leena 1999: Juridisten tekstien kääntämisen yleisistä ongelmista. Teoksessa: *Oikeuden kielet. Oikeus ja oikeudellinen ajattelu monikielisessä maailmassa*. Toim. Jyränki, Antero. Turku, 1999.
- Malmkjær, Kirsten 2003: On a Pseudo-subversive use of Corpora in Translator Training. Teoksessa: *Corpora in Translator Education*. Toim. Zanettin, Federico & Bernardini, Silvia & Stewart, Dominic. St. Jerome Publishing, Manchester UK – Northampton MA, 2003.
- Mattila, Heikki E.S. 1999a: Oikeusvertailun lingvistiset hankaluudet. Teoksessa: *Oikeuden kielet. Oikeus ja oikeudellinen ajattelu monikielisessä maailmassa*. Toim. Jyränki, Antero. Turku, 1999.
- » - 1999b: *Oikeuslingvistiikka*. Eripainos teoksessa Oikeusjärjestys 2000 – osa I julkaistusta artikkelista. Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta, Rovaniemi.

- » - 2002: *Vertaileva oikeuslingvistiikka*. Kauppakaari, Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki.
- McCluskey, Brian 2002: Johdanto. *Euroopan komission käännöspalvelun työvälineet ja työnkulku* - esite (toukokuu 2002), saatavissa myös osoitteesta http://europa.eu.int/comm/dgs/translation/index_fi.htm
- Mihailov, Mihail 2003: *Параллельные корпуса художественных текстов: принципы составления и возможности применения в лингвистических и переводоведческих исследованиях на примере русско-финского параллельного корпуса художественных текстов*. Väitöskirjatutkielma. Acta Universitatis Tamperensis 956, Tampere University Press, Tampere.
- Munday, Jeremy 2001: *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. Routledge, London.
- » - 2002: *Systems in Translation. A Systemic Model for Descriptive Translation Studies*. Teoksessa: *Crosscultural Transgressions. Research Models in Translation Studies II. Historical and Ideological Issues*. Toim. Hermans, Theo. St. Jerome Publishing, Manchester UK / Northampton MA.
- Neubert, Albrecht 2000: *Competence in Language, in Languages, and in Translation*. Teoksessa: *Developing Translation Competence*. Toim. Schäffner, Christina & Adab, Beverly. John Benjamins, Amsterdam. s. 3 - 18.
- Nevalainen, Sampo 2005: *Köyhtyykö kieli käännettäessä? – Mitä taajuuslistat kertovat suomennosten sanastosta*. Teoksessa: *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*. Toim. Mauranen, Anna & Jantunen, Jarmo H. Tampere University Press.
- Nida, Eugene A. 2001: *Contexts in Translating*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam / Philadelphia.
- Oakes, Michael P. 1998: *Statistics for Corpus Linguistics*. Edinburgh University Press.
- Obenaus, Gerhard 1995: *The Legal Translator as Information Broker*. Teoksessa: *Translation and the Law*. Toim. Morris, Marshall. John Benjamins, Amsterdam / Philadelphia.
- Olohan, Maeve 2004: *Introducing Corpora in Translation Studies*. Routledge, London / New York.
- Pearson, Jennifer 1998: *Terms in context*. Benjamins, Amsterdam.
- » - 2003: *Using Parallel Texts in the Translator Training Environment*. Teoksessa: *Corpora in Translator Education*. Toim. Zanettin, Federico & Bernardini, Silvia & Stewart, Dominic. St. Jerome Publishing, Manchester UK – Northampton MA, 2003.
- Picchi, Eugenio & Peters, Carol 1997: *Reference Corpora and Lexicons for Translators and Translation Studies*. Teoksessa: *Text Typology and Translation*. Toim. Trosborg, Anna. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.
- » - 1998: *Bilingual Reference Corpora for Translators and Translation Studies*. Teoksessa: *Unity in Diversity? Current Trends in Translation Studies*. Toim. Bowker, Lynne & Cronin Michael & Kenny, Dorothy & Pearson Jennifer. St. Jerome Publishing.
- Pihkala, Teija 2001: *Sosioterminologia: lyhyt oppimäärä*. *Terminfo* 1/2001, s. 6 - 7.
- Puurttinen, Tiina 2003: *Nonfinite constructions in Finnish children's literature: Features of translationese contradicting translation universals?* Teoksessa: *Corpus-based approaches to Contrastive Linguistics and Translation Studies*. Toim. Granger, Sylviane & Lerot, Jacques & Petch-Tyson, Stephanie. Rodopi, Amsterdam – New York, 2003.
- Reformatski 1994 = Реформатский А.А.: *Что такое термин и терминология*. Teoksessa: *История отечественного терминоведения. Классики терминоведения: Очерк и хрестоматия*. Toim. Татаринов В. А. М.: Московский Лицей, 1994, 299 - 313.
- Robinson, Douglas 1997: *Becoming a translator: an accelerated course*. Routledge, London.
- Rundell, Michael 2002: *Good Old-fashioned Lexicography: Human Judgment and the Limits of Automation*. Teoksessa: *Lexicography and Natural Language Processing. A Festschrift in Honour of B.S.T. Atkins*. Toim. Marie-Hélène Corréard. Euralex, 2002.
- Saarenpää, Ahti 1992: *Oikeusinformatiikka: tiedettä ja toimintaa*. Teoksessa: *Tietohuolto ja juridiikka*. Toim. Rautava, Antti & Sinikara, Kaisa. Kirjastopalvelu, Suomen tieteellinen kirjastoseura, Helsinki.

- Saidov 2000 = Саидов А.Х.: *Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности)*. Учебник / Под ред. В.А. Туманова. – М.: Юристъ, 2000.
- Sanastotyön käsikirja* 1989: Soveltavan terminologian periaatteet ja työmenetelmät. Toim. Tekniikan Sanastokeskus ry, Jyväskylä.
- Sandlund, Beryl 2004: Law, legal English and translation. Teoksessa: *Kieli, teksti ja kääntäminen*. Toim. Tommola, Jorma. Turun yliopisto, Englannin kielen kääntäminen ja tulkkaus, Turku.
- Šarčević, Susan 1997: *New Approach to Legal Translation*. Kluwer Law International, The Hague – London – Boston.
- Saukkonen, Pauli 1984: *Mistä tyyli syntyy?* WSOY, Porvoo – Helsinki – Juva.
- » - 1997: Kielen ilmiöiden lainalaisuudesta. *Suomalaisen Tiedeakatemian vuosikirja 1997*. Toim. Kauranen, Pentti. Helsinki, 1998.
- » - 2001: *Maailman hahmottaminen teksteinä. Tekstirakenteen ja tekstilajien teoriaa ja analyysia*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Savickij 1987 = Савицкий В.М.: *Язык процессуального закона: Вопросы терминологии*. М., Наука 1987.
- Schiffrin, Deborah 1994: *Approaches to discourse*. Blackwell, Oxford.
- Schäffner, Christina 1998: Parallel Texts in Translation. Teoksessa: *Unity in Diversity? Current Trends in Translation Studies*. Toim. Bowker, Lynne & Cronin, Michael & Kenny, Dorothy & Pearson, Jennifer. St. Jerome Publishing.
- » - 2000: Running before Walking? Designing a Translation Programme at Undergraduate Level. Teoksessa: *Developing Translation Competence*. Toim. Schäffner, Christina & Adab, Beverly. John Benjamins, Amsterdam.
- Sinclair, John 1991: *Corpus, concordance, collocation*. Oxford University Press, Oxford.
- Smadja, Frank 1991: Macro-coding the Lexicon with Co-Occurrence Knowledge. Teoksessa: *Lexical Acquisition: Exploiting On-Line Resources to Build a Lexicon*. Toim. Zernik, Uri. Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, New Jersey.
- » - 1993: Retrieving Collocations from Text: Xtract. *Computational Linguistics*, vol. 19/1, pp. 143 - 177.
- Smith, S. 1995: Culture clash: Anglo-American case law and German civil law in translation. Teoksessa: *Translation and the Law*. Toim. Morris, Marshall. John Benjamins, Amsterdam / Philadelphia.
- Somers, Harold 2003: Sublanguage. Teoksessa: *Computers and Translation. A translator's guide*. Toim. Somers, Harold. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam / Philadelphia. s. 283 - 295.
- Šugrina 2001 = Шугрина Е.С. *Техника юридического письма*. Учеб.-практ. пособие. – 3-е изд. М.: Изд-во Дело, 2001.
- Suomalainen, Johanna 2000: EU:n kielitilanne muutosten ja haasteiden edessä. *Terminfo* 4/2000, s. 11 - 12.
- Susiluoto, Tapio 1997: *Käännös oikeudellisena kokonaisuutena. Oikeudet ja velvollisuudet*. Cubitum Oy, Helsinki.
- Temmerman, Rita 2000: *Towards new ways of terminology description: the sociocognitive approach*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam / Philadelphia.
- Тер-Акопов 2002 = Тер-Акопов А.А.: *Юридическая логика*. Учебное пособие. М.: ИКФ Омега-Л, 2002.
- Tirkkonen-Condit, Sonja 2004: Unique items – over- or under-represented in translated language? Teoksessa: *Translation Universals. Do they exist?* Toim. Mauranen, Anna & Kujamäki, Pekka. John Benjamins, Amsterdam / Philadelphia. s. 177 - 184.
- » - 2005: Häviävätkö uniikkiaineokset käännössuomesta? Teoksessa: *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*. Toim. Mauranen, Anna & Jantunen, Jarmo H. Tampere University Press.
- Tognini-Bonelli, Elena 1996: Towards Translation Equivalence from a Corpus Linguistics Perspective. *International Journal of Lexicography*. Vol. 9 (3): s. 197 - 217.

- » - 2001: *Corpus Linguistics at Work*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam / Philadelphia.
- Tolonen, Hannu 1999: Oikeuden kielet ja kielen teorian. Teoksessa: *Oikeuden kielet. Oikeus ja oikeudellinen ajattelu monikielisessä maailmassa*. Toim. Jyränki, Antero. Turku, 1999.
- Tommola, Hannu 2005: Empiirisiä havaintoja ja kriittisiä huomioita käännösuomesta. Teoksessa: *Käännösuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*. Toim. Mauranen, Anna & Jantunen, Jarmo H. Tampere University Press.
- Tšerdantsev 2002 = Черданцев А.Ф.: *Теория государства и права*. Учебник для вузов. М.: Юрайт-М, 2002.
- Tymoczko, Maria 2002: Connecting the Two Infinite Orders: Research Methods in Translation Studies. Teoksessa: *Crosscultural Transgressions. Research Models in Translation Studies II. Historical and Ideological Issues*. Toim. Hermans, Theo. St. Jerome Publishing, Manchester UK / Northampton MA.
- Varantola, Krista 1992: Words, Terms and Translators. Teoksessa: *Euralex'92 proceedings I - II*. Papers submitted to the 5th EURALEX International Congress on Lexicography in Tampere, Finland. Part I. Toim. Tommola, Hannu & Varantola, Krista & Salmi-Tolonen, Tarja & Schopp, Jürgen. *Studia Translatologica ser. A vol. 2*, Tampere.
- » - 2002: Disposable corpora as intelligent tools in translation. Teoksessa: *Cadernos de Tradução № 9 - 2002/1 Tradução e corpora*. Tagnin, Stella (org.). Núcleo de Tradução – NUT Universidade Federal de Santa Catarina.
- » - 2002b: Use and Usability of Dictionaries: Common Sense and Context Sensibility? Teoksessa: *Lexicography and Natural Language Processing. A Festschrift in Honour of B.S.T. Atkins*. Toim. Marie-Hélène Corréard. Euralex, 2002.
- » - 2003: Translators and Disposable Corpora. Teoksessa: *Corpora in Translator Education*. Toim. Zanettin, Federico & Bernardini, Silvia & Stewart, Dominic. St. Jerome Publishing, Manchester UK – Northampton MA, 2003.
- Vehmas-Lehto, Inkeri 1999: *Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännösteoriaan*. Finn Lectura, Helsinki.
- Velardi, Paola & Fasolo, Michela & Paziienza, Maria Teresa 1991: How to encode semantic knowledge: A method for meaning representation and computer-aided acquisition. *Computational Linguistics*, vol. 17 number 2.
- Vlasenko 1997 = Власенко Н.А.: *Язык права*. Восточно-Сибирское книжное изд-во, Иркутск.
- Williams, Ian A. 1996: A Translator's Reference Needs: Dictionaries or Parallel Texts? *Target* 8:2. s. 275 - 299.
- von Wright, Georg Henrik 1982: *Logiikka, filosofia ja kieli*. Suom. Hintikka, Jaakko & Nyberg, Tauno. Otava, Helsinki.
- Yuanyuan, Shang 2003: A Holistic Theory of Context and Translation Studies. *Translation Quarterly* (2003) number 28, s. 18 - 39.
- Zaenen, Annie 2002: Musings about the Impossible Electronic Dictionary. Teoksessa: *Lexicography and Natural Language Processing. A Festschrift in Honour of B.S.T. Atkins*. Toim. Marie-Hélène Corréard. Euralex, 2002.
- Zanettin, Federico 1998: Bilingual Comparable Corpora and the Training of Translators. *Meta* 1998 / vol. 43:4, sähköinen versio osoitteessa <http://www.erudit.org/revue/meta/1998/v43/n4/index.html>.
- Zanettin, Federico & Bernardini, Silvia & Stewart, Dominic (toim.) 2003: *Corpora in Translator Education*. St. Jerome Publishing, Manchester UK – Northampton MA.
- Zweigert, Konrad & Kötz, Hein 1998: *An introduction to Comparative Law*. 3 p. Saksasta englantiin kääntänyt Tony Weir. Clarendon Press, Oxford.

Julkaisemattomat lähteet:

- Aarnio, Aulis 2004: Kolmannen tien kulkija. Esitelmä Oikeustieteen valtakunnallisen tutkijakoulun ja Tampereen yliopiston oikeustieteiden laitoksen järjestämässä seminaarissa *Yhteiskunta, oikeus, ihminen ja maailma. Oikeudenmukaisuus oikeus- ja yhteiskuntatieteissä* 12.11.2004
- Danielsson, Pernilla 2004: Break the code not the habit: How to detect unconventional use of language in translated text. Esitelmän abstrakti konferenssissa *CULT: Corpus Use and Learning to Translate*. Barcelona, January 22 - 24, 2004.
- Elo-Rauta, Minna 1998: *Käännöstyö ja kääntäjän rooli ETA-yksikön suomennosprojektissa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston käännöstieteen laitos.
- Friedbichler, Ingrid ja Michael 1997: The potential of domain-specific target-language corpora for the translator's workbench. Artikkelikonferenssista *Corpus Use and Learning to Translate*. Bertinoro, November 14 - 15, 1997. <http://www.sslmit.unibo.it/cultpaps/paps.htm> viittauspäivä 1.8.2002.
- Garzone, Giuliana 2000: *Legal Translation and Functionalist Approaches: a Contradiction in Terms?* <http://www.tradulex.org/Actes2000/Garzone.pdf> viittauspäivä 16.11.2004.
- Gavioli, Laura & Zanettin, Federico 1997: Comparable corpora and translation: a pedagogic perspective. Artikkelikonferenssista *Corpus Use and Learning to Translate*. Bertinoro, November 14 - 15, 1997. <http://www.sslmit.unibo.it/cultpaps/paps.htm> viittauspäivä 1.8.2002.
- Hanks, Patrick 2004: *The Syntagmatics of Metaphor and Idiom*. Forthcoming.
- Harvey, Malcolm 2000: *A Beginner's Course in Legal Translation: the Case of Culture-bound Terms*. <http://www.tradulex.org/Actes2000/Harvey.pdf> viittauspäivä 16.11.2004.
- Hertzberg, Lars 2004: *Tieteenfilosofia: filosofia ja kieli*. Tutkijakoulu Langnetin järjestämä luentosarja Turussa 22. - 23.1.2004.
- Heusala-Pushnov, Anna-Liisa 2004: Kahden kulttuurin käsitteet yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa: esimerkkinä Venäjän lainsäädännön ja oikeussuojan tutkimus. Esitelmä Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin järjestämässä kääntäjäseminaarissa *Laki- ja hallintokielen käännöskysymyksiä ja uudistuvia tietolähteitä* 25.11.2004.
- Kaitaniemi, Sari 2003: *Tiedonhaun perusteet*. Luentosarja Tampereen yliopiston Informaatiotutkimuksen laitoksessa.
- Kemppanen, Hannu 2003: Käännösten avainsana-analyysi tutkimusmenetelmänä ja opetuksen apuvälineenä. Esitelmä *Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumissa* (KÄTU), Turku 5.4.2003.
- Kettunen, Kimmo 2004: *Tiedonhaun kieliteknologia*. Luentosarja Tampereen yliopiston Informaatiotutkimuksen laitoksessa.
- Kinnunen, Tuija 1997: *Lakitekstien kääntäminen*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston käännöstieteen laitos.
- » - 2004: Lakitekstien tulkinta oikeuskäsitteiden kääntämisen näkökulmasta. Esitelmä Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin järjestämässä kääntäjäseminaarissa *Laki- ja hallintokielen käännöskysymyksiä ja uudistuvia tietolähteitä* 25.11.2004.
- Lappi-Seppälä, Jyrkki 2003: *General presentation of the Translation Service*. Esitelmä Euroopan komission käännöspalvelussa Tampereen yliopiston käännöstieteen opiskelijoille 28.1.2003.
- Lehtonen, Mikko 2004: Kääntäminen multimodaalisessa kulttuurissa. Plenaariesitelmä II Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumissa *Kääntäminen ja yhteiskunta* Tampereen yliopistossa 24.4.2004.
- Philip, Gill 2004: Arriving at Equivalence: Making a case for Comparable Corpora in Translation Studies. Esitelmän abstrakti konferenssissa *CULT: Corpus Use and Learning to Translate*. Barcelona, January 22 - 24, 2004.
- Probirskaja-Turunen, Svetlana 2001: *Juridisen termistön kääntäminen: venäläiset ja suomalaiset oikeushenkilöt*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston käännöstieteen laitos.
- » - 2003: *Rikos ja rangaistus Suomen ja Venäjän rikoslaeissa*. Julkaisematon tapaustutkimus.

- Sharoff, Serge 2004: Using comparable corpora for finding contextually appropriate translations. Esitelmän abstrakti konferenssissa *CULT: Corpus Use and Learning to Translate*. Barcelona, January 22 - 24, 2004.
- Sharoff, Serge & Rayson, Paul & Mudraya, Olga & Wilson, Andrew & McEnery, Tony 2004: A tool for assisting translators using automatic semantic annotation. Esitelmän abstrakti konferenssissa *CULT: Corpus Use and Learning to Translate*. Barcelona, January 22 - 24, 2004.
- Stewart, Dominic 2004: Safeguarding the lexicogrammatical environment: translating semantic prosody. Esitelmän abstrakti konferenssissa *CULT: Corpus Use and Learning to Translate*. Barcelona, January 22 - 24, 2004.
- Stolze, Radegundis 2003: *Hermeneutic text understanding and effective text production in translation*. Luento Tampereen yliopiston Kieli- ja käännöstieteiden laitoksen jatkotutkintoseminaarissa 12.2.2003.
- Taes, Andre 2003: *The EC Translation Service: Computer-assisted translation*. Esitelmä Euroopan komission käännöspalvelussa Tampereen yliopiston käännöstieteen opiskelijoille 28.1.2003.
- Talja, Sanna 2004: *Tiedon organisoinnin ja kuvailumenetelmien perusteet*. Luentosarja Tampereen yliopiston Informaatiotutkimuksen laitoksessa.
- Varantola, Krista 2004: The contextual turn in translating. How could dictionaries and corpora join forces to better serve the needs of translators? Esitelmä konferenssissa *CULT: Corpus Use and Learning to Translate*. Barcelona, January 22 - 24, 2004. Forthcoming.
- Vilokkinen, Natasha 2002: *Kääntäjän tiedonhankinta*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Kieli- ja käännöstieteiden laitos.

Prosessioikeudellinen kirjallisuus:

- Bezlepkin 2004 = Безлепкии Б.Т. 2004: *Уголовный процесс России*. Учеб. пособие. 2-е изд. Изд-во Проспект, Москва.
- Frände, Dan 2004: Teoksessa *Prosessioikeus 2004*.
- Koulu, Risto 2004: Teoksessa *Prosessioikeus 2004*.
- Lappalainen, Juha 2004: Teoksessa *Prosessioikeus 2004*.
- Lehtinen, Leena 1999: *Välimesmenettely Venäjällä, Puolassa ja Ukrainassa*. Kauppakaari, Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki.
- » - 2003: *Suomalainen ja venäläinen siviiliprosessi kansainvälisen täytäntöönpanon näkökulmasta*. Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2003:23.
- Möller, Gustaf 1997: *Välimesmenettelyn perusteet*, Helsinki.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna 2004: Teoksessa *Prosessioikeus 2004*.
- Norros, Merja 2004: *Kansainvälisen rikosoikeusavun järjestelmä Venäjällä*. Oikeustieteellinen lisenfaatintutkimus. Oikeusministeriön julkaisuja 2004:3.
- Prosessioikeus 2004* (sähköinen versio). Kirjoittajat: Lappalainen, Juha & Frände, Dan & Koulu, Risto & Niemi-Kiesiläinen, Johanna & Rautio, Jaakko & Sihto, Juha & Virolainen, Jyrki. WSOYpro.fi Juridiikkaonline.
- Rautio, Jaakko 2004: Teoksessa *Prosessioikeus 2004*.
- Šakarjan (toim.) 2004 = Шакарян М.С. (ред.) 2004: *Гражданское процессуальное право*. Учебник. Изд-во Проспект, Москва.
- Treušnikov (toim.) 2003 = Треушников М.К. (ред.) 2003: *Гражданский процесс. Схемы и комментарии*. Учебное пособие. Городец-издат, Москва.
- Troickaja 2004 = Троицкая Н.В. 2004: *Уголовный процесс (конспект лекций в схемах)*. Приор-издат, Москва.
- Virolainen, Jyrki 1995: *Lainkäyttö. Oikeudenkäynnin perusteet ja lainkäyttöelimet siviili- ja rikosprosessissa*. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki.
- » - 2004: Johdatus prosessioikeuteen. Teoksessa *Prosessioikeus 2004*.

Vlasov (toim.) 2003 = Власов А.А. (ред.) 2003: *Гражданский процесс в вопросах и ответах*. Учеб. пособие. Изд-во Проспект, Москва.

Sanakirjat:

CD-perussanakirja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Oy Edita Ab.

Толково-словообразовательный словарь. saatavissa osoitteesta <http://www.gramota.ru>

Tuomioistuinsanasto 2001: Toim. Kuhmonen, Kaisa. Oikeusministeriö, valtioneuvoston kanslia ja Edita Oyj, Helsinki. saatavissa myös sähköisessä muodossa osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/>

Vahros, I. & Scherbakoff 2001: *Suomalais-venäläinen suursanakirja*. Toim. Ollikainen, V. & Salo, I. 4. painos. Russki Jazyk, Moskova.

Korpuskäsittelyohjelmat:

Mihailov, Mihail 2004: *WordChainer* versio 1.5.1204. Tampereen yliopiston Kieli- ja käännöstieteiden laitos.

Scott, Mike: *WordSmith Tools*. 3. versio. Oxford: Oxford University Press.

Liite 1.

LexFin-korpuskanta:

Title	NumberOf Charachters	NumberOf Words	NumberOf Sentences
Asetus eräiden asiakirjain lähettamisestä tuomioistuimille 17.12.1965/655	1697	227	21
Laki eräiden asiakirjain lähettamisestä tuomioistuimille 7.5.1965/248	4257	600	48
Laki säädettyjen määräaikain laskemisesta 25.4.1930/150	2922	426	32
Laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa 24.1.2003/13	10893	1294	136
Laki asianajajista 12.12.1958/496	14737	1940	129
Oikeusministeriön päätös yleisen asianajajayhdistyksen sääntöjen vahvistamisesta 24.4.1959/191	38452	5235	370
Asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista 17.6.1988/575	13274	1767	177
Asetus tutkintavankeudesta 28.5.1999/701	4351	525	61
Esitutkintalaki 30.4.1987/449	22980	3230	287
Laki tutkintavankeudesta 19.7.1974/615	14043	1921	144
Laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898	8189	1060	115
Laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä 30.1.1998/68	17576	2262	159
Laki tutkinnan toimittamisesta ja pakkokeinojen käyttämisestä ulkomaisessa kauppa-aluksessa rikoksen johdosta eräissä tapauksissa 5.3.1965/148	1723	227	13
Pakkokeinolaki 30.4.1987/450	67081	9152	784
Poliisiasetus 8.9.1995/1112	11313	1400	119
Poliisilaki 7.4.1995/493	48695	6314	427
Sisäasiainministeriön asetus kulkuneuvon pysäyttämistä 22.11.2001/1087	10137	1195	123
Sisäasiainministeriön asetus rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä 23.10.2003/890	11510	1427	102
Sisäasiainministeriön asetus valtion varoista ryhmätunnistamistilaisuuteen osallistuvalla sivulliselle maksettavista korvauksista 27.1.2004/55	1056	132	20
Valtioneuvoston asetus ryhmätunnistuksesta 15.1.2004/8	2881	353	43
Haastemiesasetus 27.6.1986/506	2505	334	34
Haastemieslaki 27.6.1986/505	3352	455	58
Asetus korkeimmasta hallinto-oikeudesta 30.9.1977/702	13036	1672	176
Hallinto-oikeusasetus 26.3.1999/438	5723	722	87
Hallinto-oikeuslaki 26.3.1999/430	13349	1685	176

Title	NumberOf Charachters	NumberOf Words	NumberOf Sentences
Hallintolainkäyttölaki 26.7.1996/586	35591	4763	499
Korkeimman hallinto-oikeuden työjärjestys 22.1.1979/86	12150	1561	165
Laki Ahvenanmaan hallintotuomioistuimesta 28.6.1994/547	3155	369	54
Laki Korkeimmasta hallinto-oikeudesta 22.7.1918/74B	8046	1160	120
Asetus kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa 5.1.1994/13	11020	1385	104
Asetus korvauksen suorittamisesta toisesta pohjoismaasta Suomen tuomioistuimeen kutsutulle henkilölle 13.6.1975/446	2639	348	30
Asetus keskinäisestä oikeusavusta annettaessa tiedoksi asiakirjoja yksityisoikeudellisissa asioissa 19.3.1982/211	4303	555	50
Asetus pohjoismaiden keskeisestä oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa 23.6.1975/470	3772	474	36
Laki eräille kansainvälisille elimille Suomessa annettavasta virka-avusta sekä sellaisten elinten toimivallasta 24.1.1930/22	1421	190	9
Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa 5.1.1994/4	21149	2656	199
Laki keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä 20.2.2004/148	3976	540	37
Laki Suomen ja ulkomaan viranomaisten yhteistoiminnasta oikeudenkäynnissä sekä ulkomaan tuomioistuimen päätöksen täytäntöönpanosta 10.6.1921/171	9742	1384	88
Laki todistelusta oikeuden valvomista varten ulkomaalla 8.1.1927/4	1889	297	23
Laki vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa 20.2.2004/150	5937	773	61
Laki velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eräissä tapauksissa 23.5.1975/349	5690	818	55
Asetus kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa 16.1.1987/22	4928	619	55
Asetus Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa 18.12.1964/620	4769	627	43
Laki entisen Jugoslavian alueella tehtyjä rikoksia käsittelevän sotarikostuomioistuimen toimivallasta ja tuomioistuimelle annettavasta oikeusavusta 5.1.1994/12	8372	992	70
Laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa 16.1.1987/21	14245	1999	156
Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä 30.12.2003/1286	41408	5331	465
Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä 3.6.1960/270	14114	2012	133
Laki oikeudenkäyntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta eräissä tapauksissa 5.1.1994/11	2409	372	21
Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta 7.7.1970/456	18826	2626	173
Laki Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa 29.6.1963/326	16239	2256	154
Laki yhteisistä tutkintaryhmistä 30.12.2002/1313	3206	420	41
Asetus konkurssipesien hallinnon valvonnasta 31.1.1995/111	3704	446	48
Asetus liiketoimintakieltorekisteristä 13.2.1998/121	1505	198	23

Title	NumberOf Charachters	NumberOf Words	NumberOf Sentences
Konkurssilaki (voimassa 1.9.2004 alkaen) 20.2.2004/120	121303	15548	1375
Laki eräistä arvopaperi- ja valuuttakaupan sekä selvitysjärjestelmän ehdoista 26.11.1999/1084	13725	1580	110
Laki konkurssipesien hallinnon valvonnasta 31.1.1995/109	9161	1202	106
Laki konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteristä (voimassa 1.9.2004 alkaen) 20.2.2004/137	7717	988	110
Laki liiketoimintakiellosta 13.12.1985/1059	11758	1554	149
Laki takaisinsaannista konkurssipesään 26.4.1991/758	15991	2310	178
Laki velkojien maksunsaantijärjestyksestä 30.12.1992/1578	7893	1132	89
Laki valtion oikeusaputoimistoista 5.4.2002/258	5144	630	73
Oikeusapulaki 5.4.2002/257	24359	3013	255
Oikeusministeriön asetus valtion oikeusaputoimistoista 23.5.2002/390	3676	411	52
Valtioneuvoston asetus oikeusavusta 23.5.2002/388	10759	1452	142
Valtioneuvoston asetus oikeusavun palkkioperusteista 23.5.2002/389	10709	1427	110
Asetus tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista 20.8.1993/774	11480	1561	171
Asetus valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista 15.12.1972/813	4790	646	62
Laki tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista 26.7.1993/701	13779	1818	181
Laki valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista 15.9.1972/666	5258	708	67
Oikeusministeriön asetus vastapuolen maksettavaksi tuomittavista oikeudenkäyntikuluista 14.12.2001/1311	3998	503	46
Asetus pakkolaitoksesta 11.6.1971/448	4610	657	59
Asetus ehdonalaisesti vapautetun vangin valvonnasta 9.10.1931/279	5227	719	60
Asetus nuorista rikosentekijöistä 18.12.1942/1001	4761	674	59
Asetus nuorisorangaistuksen kokeilemisesta 12.12.1996/1066	6303	684	78
Asetus päiväsakon rahamäärästä 21.5.1999/609	1860	270	43
Asetus rangaistusmääräysmenettelystä 26.11.1993/1026	2570	310	33
Asetus rikesakkorikkomuksista 21.5.1999/610	7294	1081	86
Asetus vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä annetun lain täytäntöönpanosta ja soveltamisesta 21.6.1954/277	4961	631	54
Asetus vankeinhoidon koulutuskeskuksesta 24.8.1990/735	11482	1419	178
Asetus vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta 13.6.1975/447	19300	2349	154
Asetus yhdyskuntapalvelusta 28.12.1990/1259	3269	415	37
Asetus yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanosta 28.12.1990/1260	5998	688	78
Laki eräiden lisärangaistusten poistamisesta 10.1.1969/1	1009	149	9
Laki rikesakkomenettelystä 21.1.1983/66	7104	993	108

Title	NumberOf Charachters	NumberOf Words	NumberOf Sentences
Laki henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa 24.5.2002/422	18614	2045	207
Laki kuolemanrangaistuksen poistamisesta rangaistusjärjestelmästä 5.5.1972/343	687	85	9
Laki nuorisorangaistuksen kokeilemisesta 12.12.1996/1058	8715	1064	106
Laki nuorista rikoksentehtävistä 31.5.1940/262	6895	1056	98
Laki rangaistusmääräysmenettelystä 26.7.1993/692	7682	1053	109
Laki rangaistusten täytäntöönpanosta 19.12.1889/39A	71856	9751	701
Laki rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta 16.2.2001/135	6557	682	76
Laki sakon täytäntöönpanosta 9.8.2002/672	28951	3455	302
Laki vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä 9.7.1953/317	14443	1992	145
Laki Vankeinhoidon koulutuskeskuksesta 16.2.2001/136	5059	559	60
Laki yhdyskuntapalvelusta 12.12.1996/1055	9219	1196	111
Oikeusministeriön asetus vankeinhoitolaitoksen virkamiesten virkapuvusta sekä suoja- ja erityisvaatetuksesta 8.10.2002/850	3615	458	62
Oikeusministeriön asetus vankeinhoitolaitoksen tunnuskuvasta ja virkamerkistä 8.10.2002/851	2288	272	33
Oikeusministeriön päätös nuorista rikoksentehtävistä 27.3.1943/310	2979	412	33
Oikeusministeriön päätös vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta eräissä tapauksissa 12.12.1986/919	3728	531	37
Rikesakkoasetus 29.6.1983/606	1624	196	23
Valtioneuvoston asetus rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta 22.3.2001/275	17765	1858	213
Valtioneuvoston asetus rikosseuraamusalan neuvottelukunnasta 30.12.2002/1329	2862	313	35
Valtioneuvoston asetus sakon täytäntöönpanosta 19.9.2002/789	14704	1716	153
Vankeinhoitoasetus 16.6.1995/878	29377	3676	434
Laki sotilasoikeudenkäyntiasioita käsittelevistä yleisistä alioikeuksista 25.3.1983/327	580	85	4
Laki sotilasoikeudenkäyntilain voimaanpanosta 25.3.1983/328	2829	357	10
Sotilaskurinpitoasetus 16.12.1983/969	18634	2381	71
Sotilaskurinpitolaki 25.3.1983/331	24956	3236	107
Sotilasoikeudenkäyntilaki 25.3.1983/326	15859	2200	98
Sotilasoikeudenkäyntiasetus 16.12.1983/964	7238	862	26
Asetus kihlakunnansyyttäjästä 21.11.1997/1015	5803	676	84
Asetus valtakunnansyyttäjänvirastosta 11.3.1997/209	4780	567	73
Laki kihlakunnansyyttäjästä 22.3.1996/195	3866	449	60
Laki yleisistä syyttäjästä 11.3.1997/199	7298	879	113

Title	NumberOf Charachters	NumberOf Words	NumberOf Sentences
Asetus korkeimmasta oikeudesta 19.8.1994/786	2480	372	17
Asetus tietojen antamisesta viran tai toimen haltijan syyttämistä koskevista jutuista 22.10.1926/272	1532	220	24
Asetus tuomioistuimen ilmoituksista väestötietojärjestelmään 19.5.1995/808	4355	583	48
Asetus eräiden tuomioistuinratkaisujen johdosta tehtävistä ilmoituksista 14.2.1986/138	954	124	9
Valtioneuvoston päätös hovioikeuksien tuomiopiireistä 21.4.1994/298	1109	141	2
Hovioikeuslaki 21.1.1994/56	9523	1312	50
Korkeimman oikeuden työjärjestys 23.8.1994/787	15203	1936	63
Käräjäoikeusasetus 28.6.1993/582	10370	1337	48
Käräjäoikeusasetus 28.6.1993/582	10388	1339	49
Laki alioikeuden istuntojen pitämisestä muualla kuin varsinaisessa istuntopaikassa 10.5.1932/141	870	109	1
Laki alioikeusuudistuksen siirtymäsäännöksistä 28.6.1993/591	6972	958	18
Laki Korkeimmasta oikeudesta 22.7.1918/74A	6749	991	41
Laki eräiden tuomarin ja valtuutetun esteellisyyttä koskevain säännösten soveltamisesta naiseen 23.4.1926/113	502	74	4
Laki tuomareiden nimittämisestä 25.2.2000/205	14298	1741	173
Laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa 3.12.1999/1121	3277	432	44
Oikeusministeriön päätös vangitsemisasioiden käsittelystä käräjäoikeuksissa eräissä tapauksissa 20.10.1993/900	4757	562	21
Oikeusministeriön päätös yleisten alioikeuksien ja hovioikeuksien ratkaisusta tehtävistä ilmoituksista 20.3.1992/278	4798	600	34
Valtioneuvoston päätös hovioikeuksien tuomiopiireistä 21.4.1994/298	1091	139	1
Valtioneuvoston asetus tuomareiden nimittämisestä 17.5.2000/427	3209	400	52
Asetus yksityisoikeudellista vaatimusta koskevien pohjoismaisten tuomioiden täytäntöönpanosta 16.12.1977/938	3054	398	37
Laki Pohjoismaiden kesken tehdyn yksityisoikeudellista vaatimusta koskevien tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa tarkoittavan sopimuksen hyväksymisestä ja sopimuksen soveltamisesta 28.10.1977/881	1239	162	13
Laki yksityisoikeudellista vaatimusta koskevien pohjoismaisten tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta 21.7.1977/588	12276	1739	97
Asetus käräjäoikeuksien tuomiopiireistä ulosottovalituksia koskevissa asioissa 11.10.1996/713	3334	385	32
Asetus pakkohuutokaupalla myytävien kiinteistöjen lunastamisesta valtiolle 8.3.1991/496	2180	290	20
Asetus suojaosuudesta palkan ulosmittauksessa 24.11.1989/1031	1550	242	24
Asetus uuden ulosottolain voimaannapemisesta ja siitä mitä sen johdosta on vaarin otettava 3.12.1895/37A	4643	730	54
Asetus valtion perimiskuitista 16.6.1978/468	1488	175	17
Asetus verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin 29.6.1961/368	17218	2436	214
Asetus ulosottotoimen hallinnosta 10.5.1996/319	5763	697	80

Title	NumberOf Charachters	NumberOf Words	NumberOf Sentences
Asetus ulosottomaksuista 13.1.1995/35	7507	1082	98
Laki pakkohuutokaupalla myytävien kiinteistöjen lunastamisesta valtiolle 14.1.1938/23	8128	1157	86
Laki ulosoton viranomaisia ja muutoksenhakua sekä ulosotonhaltijan lakkauttamista koskevan uudistuksen siirtymäsäännöksistä 1.11.1996/818	11199	1633	95
Laki ulosottomaksuista 13.1.1995/34	6411	840	87
Laki verojen ja maksujen perimisestä ulosottoihin 29.6.1961/367	13680	1962	134
Laki verojen ja maksujen perimisen turvaamisesta 18.5.1973/395	2470	356	28
Laki eräiden vähäisten saatavien perimättä jättämisestä 2.6.1950/266	2016	293	23
Ulosottoasetus 31.10.1896/37	20581	3089	273
Ulosottolaki 3.12.1895/37	288722	40027	2939
Valtioneuvoston asetus ulosottomenettelystä (voimassa 1.3.2004 alkaen) 3.7.2003/680	7051	900	81
Laki välimiesmenettelystä 23.10.1992/967	24177	3318	103
Asetus yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/58	8613	1087	103
Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/57	84071	11188	793
Oikeusministeriön asetus velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä 30.3.2001/322	5961	771	58
Oikeusministeriön asetus yksityishenkilön velkajärjestelyasiassa määrätyn selvittäjän palkkiosta ja kulukorvauksesta 27.11.2001/1212	4965	664	54
Asetus joka sisältää säännöksiä vangittuja henkilöitä koskevien rikosasioiden käsittelyn jouduttamiseksi alioikeudessa 29.4.1932/125	939	135	10
Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta 21.12.1984/945	8383	1194	94
Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689	66675	9270	743
Laki todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa 7.4.2000/344	3969	497	51
Laki valtakunnanoikeudesta ja ministerivastuuasioiden käsittelystä 25.2.2000/196	6324	726	97
Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4	231930	34080	2636
Asetus yrityksen saneerauksesta 25.1.1993/55	9747	1269	103
Laki yrityksen saneerauksesta 25.1.1993/47	86188	11262	838
Yhteensä	2391537	319734	25472

LexRus-korpuskanta:

Title	NumberOf Charachters	NumberOf Words	NumberOf Sentences
ФЗ Об адвокатской деятельности и адвокатуре в Российской Федерации от 31.5.2002 № 63-ФЗ	79968	11113	815
ФКЗ Об арбитражных судах в Российской Федерации от 28.4.1995 № 1-ФКЗ	38997	5147	249
АРБИТРАЖНЫЙ ПРОЦЕССУАЛЬНЫЙ КОДЕКС РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ от 24.7.2002 № 95-ФЗ	330268	49009	2168
ФЗ О несостоятельности (банкротстве) от 26.10.2002 № 127-ФЗ	357390	48796	3064
ФЗ Об основах системы профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних от 24.6.1999 № 120-ФЗ	70380	9378	500
ФЗ О государственной защите судей, должностных лиц правоохранительных и контролирующих органов от 20.4.1995 № 45-ФЗ	18780	2412	88
ГРАЖДАНСКИЙ ПРОЦЕССУАЛЬНЫЙ КОДЕКС РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ от 14.11.2002 № 138-ФЗ	311622	46793	3354
ФЗ Об исполнительном производстве от 21.7.1997 № 119-ФЗ	83304	11514	825
КОДЕКС РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ОБ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЯХ от 31.12.2002 N 187-ФЗ	512099	74378	3705
ФКЗ О Конституционном Суде Российской Федерации от 21.7.1994 № 1-ФКЗ	84475	11323	505
ЗАКОН РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ О милиции от 18.4.1991 № 1026-I	49227	6918	222
ФЗ О народных заседателях федеральных судов общей юрисдикции в Российской Федерации от 2.1.2000 № 37-ФЗ	12834	1927	136
ФЗ О мировых судьях в Российской Федерации от 17.12.1998 № 188-ФЗ	7979	1130	65
ЗАКОН РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ О статусе судей в Российской Федерации от 26.6.1992 № 3132-I	23910	3529	173
ЗАКОН РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ Об обжаловании в суд действий и решений, нарушающих права и свободы граждан от 27.4.1993 № 4866-I	4588	688	36
ФЗ О противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем от 7.8.2001 № 115-ФЗ	21263	2873	143
ФЗ О прокуратуре Российской Федерации от 17.11.1995 № 168-ФЗ	56120	7773	345
ФЗ О содержании под стражей подозреваемых и обвиняемых в совершении преступлений от 15.7.1995 № 103-ФЗ	52106	7305	271
ФЗ О судебных приставах от 21.7.1997 № 118-ФЗ	26075	3539	258
ФКЗ О судебной системе Российской Федерации от 15.12.2001 № 5-ФКЗ	23244	3229	294
ЗАКОН РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ Об учреждениях и органах, исполняющих уголовные наказания в виде лишения свободы от 21.7.1993 № 5473-I	52802	6722	211
ФЗ О третейских судах в Российской Федерации от 24.7.2002 № 102-ФЗ	40079	5925	444
УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОДЕКС РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ от 19.06.2001 № 85-ФЗ	190171	27282	2216
УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫЙ КОДЕКС РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ от 18.12.2001 № 174-ФЗ	459732	67956	5185

Title	NumberOf Characters	NumberOf Words	NumberOf Sentences
ФКЗ О военных судах Российской Федерации от 23.6.1999 № 1-ФКЗ	52849	7721	288
ФЗ Об оперативно-розыскной деятельности от 12.8.1995 № 144-ФЗ	33705	4229	190
ФЗ О государственной защите потерпевших, свидетелей и иных участников уголовного судопроизводства от 20.8.2004 № 119-ФЗ	26098	3747	151
Yhteensä	27 säädöstä	302065	432356

Liite 2.

LexFin- ja LexRus -korpusten taajuuslistat kärkipäästä (70 ensimmäistä sanaa). Lihavoituna sanat, joille voidaan osoittaa muodollinen vastine toisen osakorpuksen 70 eniten käytetyn sanan joukosta. RelCount osoittaa sanan suhteellisen taajuuden tuhatta sanaa kohden.

Taajuuslista LexFin			Taajuuslista LexRus		
Item	Count	RelCount	Item	Count	RelCount
olla	13832	43,261	в	18547	42,898
ja	6968	21,793	и	11803	27,299
tai	6875	21,502	суд	7701	17,812
se	4739	14,822	или	6561	15,175
joka	3957	12,376	статья	5760	13,322
jos	3766	11,779	на	5166	11,948
laki	3001	9,386	по	5078	11,745
muu	2724	8,52	лицо	4844	11,204
ei	2717	8,498	с	4665	10,79
tämä	2666	8,338	дело	4640	10,732
asia	2504	7,832	о	4360	10,084
tulla	2114	6,612	федерация	3971	9,185
momentti	1988	6,218	российский	3933	9,097
tuomioistuin	1906	5,961	не	3114	7,202
saada	1906	5,961	орган	3108	7,189
tarkoitettu	1774	5,548	настоящий	3090	7,147
voima	1765	5,52	судебный	2872	6,643
sekä	1752	5,48	он	2829	6,543
päivä	1578	4,935	они	2717	6,284
voidaan	1543	4,826	арбитражный	2665	6,164
voida	1496	4,679	об	2618	6,055
kuin	1487	4,651	решение	2415	5,586
säätää	1440	4,504	который	2354	5,445
velallinen	1431	4,476	от	2272	5,255
päätös	1383	4,325	федеральный	2240	5,181
luku	1308	4,091	размер	2240	5,181
oikeus	1302	4,072	закон	2232	5,162
hän	1257	3,931	административный	2200	5,088
annettu	1223	3,825	к	2189	5,063
että	1170	3,659	иной	2069	4,785
määrätä	1170	3,659	порядок	2020	4,672
tieto	1152	3,603	случай	2016	4,663
täytäntöönpano	1120	3,503	быть	2005	4,637
koskeva	1075	3,362	мочь	1998	4,621
antaa	1040	3,253	для	1976	4,57
taikka	1011	3,162	а	1887	4,364

velkoja	991	3,099	предусмотреть	1839	4,253
asetus	980	3,065	при	1794	4,149
mitä	963	3,012	до	1783	4,124
oleva	953	2,981	уголовный	1743	4,031
myös	953	2,981	судья	1742	4,029
tehtävä	917	2,868	установить	1734	4,011
asianosainen	887	2,774	кодекс	1604	3,71
ulosottomies	886	2,771	если	1602	3,705
ennen	883	2,762	за	1579	3,652
henkilö	862	2,696	должник	1572	3,636
osa	860	2,69	также	1559	3,606
hänen	856	2,677	право	1520	3,516
kun	838	2,621	требование	1518	3,511
valtio	817	2,555	производство	1515	3,504
säädetty	812	2,54	заявление	1467	3,393
omaisuus	793	2,48	осужденный	1398	3,233
rikos	789	2,468	государственный	1393	3,222
jollei	770	2,408	рассмотрение	1393	3,222
ne	766	2,396	срок	1376	3,183
mukaan	740	2,314	труд	1354	3,132
suomi	723	2,261	указанный	1311	3,032
viranomainen	707	2,211	место	1309	3,028
syu	688	2,152	оплата	1285	2,972
tuomio	678	2,121	исполнение	1252	2,896
mukainen	675	2,111	определение	1244	2,877
käräjäoikeus	649	2,03	другой	1196	2,766
he	647	2,024	минимальный	1196	2,766
asiakirja	644	2,014	кредитор	1165	2,695
tehdä	640	2,002	либо	1152	2,664
pyyntö	635	1,986	постановление	1145	2,648
käsittely	634	1,983	гражданин	1112	2,572
säännös	627	1,961	часть	1111	2,57
aika	615	1,923	правонарушение	1108	2,563
ilmoitettava	606	1,895	средство	1067	2,468

Liite 3. Kollokaatiomatriisit

Asianosainen 128/288												
Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
välimies	4	8	5	5	0	1	5	9	9	10	56	27,31276
sopia	0	2	0	0	1	5	5	13	0	2	28	20,97829
todistaja	7	5	6	10	3	12	13	4	4	2	66	18,80041
edustaja	0	0	0	0	0	7	3	7	16	3	36	18,24717
	4	5	1	4	1	2	4	7	10	5	43	18,24717
totuusvakuutus	0	1	2	2	0	0	3	1	0	0	9	15,71664
kutsua	2	1	2	1	9	1	5	0	2	1	24	13,40405
poissaolo	1	0	0	0	0	15	1	1	0	1	19	13,02944
laillinen	0	0	0	0	0	5	2	16	3	2	28	13,01951
lausua	0	0	0	1	0	1	5	2	6	0	15	12,79693
nimetä	0	0	0	2	1	7	0	2	2	1	15	12,62184
asiantuntija	2	2	2	3	0	0	4	11	3	2	29	12,49059
kuuleminen	0	0	0	0	0	10	0	1	6	3	20	12,30217
korjattu	0	0	0	0	2	0	0	2	0	1	5	11,82994
jompikumpi	0	0	0	0	6	0	2	0	0	0	8	11,73866
käsitys	1	0	0	0	0	1	0	5	0	3	10	11,70212
kehottaa	0	0	0	0	10	0	0	0	2	0	12	11,56677
suullinen	4	2	7	5	1	0	3	6	3	0	31	11,02436
saapua	3	0	1	1	0	0	15	3	0	3	26	9,995713
todistelutarkoitus	0	0	0	2	0	1	4	1	0	0	8	9,979579
välimiesmenettely	3	3	0	2	1	0	1	1	0	1	12	9,229743
vaatimus	1	0	0	2	0	19	5	6	3	13	49	9,071187
valmistelu	3	6	0	5	0	1	4	1	3	1	24	8,525983
kumpikin	0	0	0	0	4	0	0	0	0	1	5	8,485604
varattava	0	0	1	1	5	0	13	0	0	1	21	8,280675
kuulustelu	0	1	2	0	0	5	1	1	2	1	13	7,998541
tilaisuus	0	1	0	0	0	7	2	13	3	1	27	7,978161
korvata	0	1	0	2	0	2	4	1	3	1	14	7,893701

Сторона 112/265												
Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
договориться	0	0	0	0	0	0	20	0	0	1	21	32,57162
прения	0	0	1	0	32	0	0	1	0	0	34	29,69168
обе	1	0	0	0	13	0	1	0	0	0	15	29,64615
третейский	14	11	11	12	0	50	5	8	5	12	128	29,05102
примирение	1	0	0	1	10	0	1	1	1	0	15	24,3326
разбирательство	2	8	4	5	2	0	49	0	4	0	74	22,29679
соглашение	1	4	3	7	42	1	7	6	3	3	77	21,54612
равноправие	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0	9	20,185
согласованный	0	0	0	0	9	0	2	0	1	0	12	17,89019
состязательность	0	0	7	0	2	0	0	0	0	0	9	17,58864
ходатайство	3	0	3	4	40	0	7	5	2	5	69	16,5406
выслушать	0	1	0	4	0	0	0	0	0	1	6	14,97991
инициатива	2	2	1	0	1	0	1	3	9	1	20	14,25021
польза	0	0	0	2	0	0	8	0	3	0	13	14,02086
между	0	0	12	0	13	0	0	0	3	1	29	13,52746
спор	2	14	1	0	1	0	4	5	8	4	39	13,21938
выступление	0	0	2	0	7	0	0	0	1	1	11	12,86437
мировой	3	2	7	16	0	4	3	3	4	1	43	11,68759
урегулировать	1	0	0	0	1	0	1	1	1	0	5	11,662
заявить	1	0	0	2	4	9	10	0	1	1	28	11,15418
представить	3	3	0	0	10	5	3	0	2	0	26	11,11059
другой	2	1	2	1	34	12	14	1	5	3	75	10,95546
же	0	1	0	0	13	0	0	12	0	1	27	10,52349
мнение	0	0	0	0	14	0	0	0	0	0	14	10,51869
доказательство	6	6	5	8	2	3	2	6	5	6	49	10,24244
против	1	0	1	0	0	8	2	2	0	0	14	9,877808
обратиться	0	0	0	0	0	9	1	1	8	0	19	9,817577
то	1	1	3	0	1	1	0	1	0	20	28	9,715763

korjaaminen	0	0	0	4	0	0	0	1	1	3	9	7,856878
perustaa	0	0	2	0	0	4	0	0	0	0	6	7,771583
pääkäsitely	2	4	4	3	0	6	4	2	0	4	29	7,698214
kuultava	0	2	0	0	2	3	5	1	1	4	18	7,653389
vastapuoli	1	1	0	0	0	4	1	4	7	2	20	7,632987
käsittely	2	9	7	8	7	0	2	9	5	0	49	7,475346
oikeudenkäyntikulu	0	0	1	1	0	3	0	5	5	1	16	7,3492
asiamies	0	0	1	0	0	3	3	4	3	5	19	7,222472
esittää	0	1	1	0	0	3	7	9	2	3	26	7,174918
yksityinen	0	0	0	0	11	0	0	1	0	0	12	6,996463
avustaja	0	1	0	1	0	3	2	9	3	3	22	6,97031
pyytää	2	1	0	0	3	8	5	1	0	4	24	6,857717
istunto	2	2	0	0	6	0	2	5	3	3	23	6,515328
olla	40	44	49	45	46	144	37	26	23	52	506	6,31754
että	2	8	3	4	23	0	6	15	5	2	68	6,225481
kuulustella	0	0	1	1	1	1	2	1	0	0	7	6,22539
riita-asia	1	0	1	0	4	0	3	3	1	0	13	6,22317
hänen	2	4	7	2	0	1	18	2	15	3	54	6,194346
lausuttava	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	5	6,150534
täydentää	0	0	2	1	2	0	2	0	0	0	7	6,107627
lukea	0	0	1	0	0	0	0	13	0	0	14	6,081747
ei	12	10	14	8	2	45	5	8	16	8	128	6,054875
tahtoa	0	0	0	0	0	4	2	0	1	0	7	5,994411
kannella	0	0	0	0	0	2	1	2	0	0	5	5,777547
sivullinen	0	0	1	0	0	0	12	0	0	0	13	5,683167
saapuva	0	0	0	4	0	2	0	1	0	0	7	5,679142
riita	0	0	1	0	2	0	0	0	4	1	8	5,525686
pyydetävä	0	0	0	0	4	0	2	0	0	1	7	5,486812
kanne	3	2	1	2	2	1	4	3	1	1	20	5,4709
kuultu	0	1	0	0	4	0	0	0	0	0	5	5,451097
kutsu	1	4	0	7	1	0	0	0	0	2	15	5,364627
tuomioistuin	9	18	12	15	3	1	11	11	5	6	91	5,231071
nimi	0	1	0	0	2	10	0	0	0	0	13	5,215295

состояться	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0	6	9,661411
спорный	0	0	0	0	0	0	2	2	1	0	5	9,16602	
распределение	0	3	0	5	0	0	0	0	1	0	9	9,039851	
уведомить	0	2	0	0	0	2	0	2	0	2	8	8,981629	
правопреемник	0	0	0	0	0	0	5	1	0	0	6	8,621413	
из	1	1	2	2	35	1	5	2	2	2	53	8,455993	
если	9	5	10	4	35	5	1	2	3	3	77	8,43057	
председательствующий	1	3	3	9	0	3	2	0	0	1	22	8,258221	
равный	0	0	0	0	0	0	6	1	1	1	9	7,769856	
выступить	1	0	2	2	0	1	1	0	1	1	9	7,681735	
обвинение	0	1	0	3	0	13	0	0	0	0	17	7,649049	
заключить	0	0	0	0	2	4	2	0	1	0	9	7,595779	
разъяснять	0	1	0	1	8	0	0	0	1	0	11	7,49167	
мочь	12	9	21	2	0	20	3	8	6	3	84	7,464252	
заключительный	0	0	0	3	0	0	0	1	0	1	5	7,273257	
собственный	1	0	0	0	0	0	0	7	1	0	9	7,195457	
один	1	2	1	21	4	1	2	1	0	4	37	7,143851	
вправе	2	2	5	1	0	22	3	1	2	3	41	6,723629	
сторона	12	5	4	0	0	0	0	4	5	12	42	6,663509	
возражение	0	0	2	3	1	1	0	0	0	5	12	6,426115	
любой	0	0	0	8	3	0	3	0	0	0	14	6,398862	
после	4	4	8	5	1	4	1	0	0	3	30	6,304135	
изменить	0	0	4	2	0	1	1	0	0	0	8	6,20782	
тот	0	0	0	15	1	0	0	2	1	1	20	6,198833	
статья	0	0	5	1	0	1	0	0	0	1	8	6,141884	
предлагать	0	0	0	1	4	0	0	0	0	0	5	6,116293	
не	5	13	10	10	0	41	3	6	9	9	106	6,083429	
какой-либо	1	0	0	1	1	0	1	0	2	1	7	6,038562	
объяснение	0	0	0	1	9	0	0	0	1	1	12	6,017816	
по	27	9	11	49	0	25	17	8	4	5	155	5,96019	
слово	0	0	0	0	0	0	0	2	0	4	6	5,905941	
являться	0	0	3	1	17	4	2	4	3	1	35	5,835212	
быть	5	8	7	23	0	0	14	5	6	4	72	5,483357	

aiheuttaa	0	1	0	2	2	1	2	0	1	1	10	5,21207
kuulla	0	2	0	1	3	2	2	0	1	0	11	5,141536
asianosainen	12	7	5	1	0	0	1	5	7	12	50	5,105219
saada	4	7	3	12	6	17	20	13	4	4	90	5,093328
uhka	2	0	1	0	0	0	0	4	0	5	12	5,072513
sovinto	0	2	2	0	0	0	1	1	1	4	11	5,054395
oikeudenkäynti	2	2	3	0	3	3	3	1	5	1	23	5,039005
vastaus	1	1	0	3	0	0	1	3	0	4	13	5,037625
tai	16	13	11	25	23	59	30	29	36	17	259	4,952224
todiste	1	1	4	3	0	0	2	1	4	1	17	4,946774
yhteisvastuullinen	0	0	0	0	1	0	4	0	0	0	5	4,902765
vastaan	1	0	0	1	1	8	3	1	2	1	18	4,87077
virhe	0	0	3	0	0	0	1	1	3	0	8	4,839006
nostaa	1	1	1	0	0	4	3	2	1	1	14	4,811867
jos	15	5	10	10	85	4	4	6	10	4	153	4,740453
haluta	0	0	0	0	0	4	2	0	1	2	9	4,686299
jäljennös	0	1	2	1	1	0	2	5	1	4	17	4,686065
asiakirja	5	4	8	1	3	0	3	3	6	4	37	4,513443
postitse	0	0	0	0	3	3	0	1	1	0	8	4,495024
sallittu	3	0	0	1	2	0	0	0	0	0	6	4,470175
kirjallinen	3	4	1	1	0	7	4	1	3	2	26	4,351216
varata	0	0	0	0	4	0	1	0	1	0	6	4,31712
suhde	1	0	0	0	2	0	5	0	0	0	8	4,237879
asianomistaja	2	0	3	4	0	0	1	5	0	1	16	4,204085
tuomio	1	5	2	3	1	0	6	7	6	6	37	4,181033
kutsuttu	0	0	2	1	0	0	1	2	0	0	6	4,173052
lausuma	1	1	0	0	0	0	3	3	2	2	12	4,079379
seikka	0	1	3	6	1	0	1	2	2	3	19	4,053018
annettava	2	2	4	2	2	7	3	0	2	2	26	4,04877
tuotava	0	0	1	2	0	0	0	0	1	1	5	3,99578
kehoitus	0	0	0	2	0	1	0	0	3	1	7	3,964117
velvoittaa	0	0	1	1	3	0	1	1	0	1	8	3,958336
jäädä	0	0	1	0	1	3	2	0	0	3	10	3,802943

истребовать	0	0	1	0	1	0	1	0	0	4	7	5,479095
предоставлять	1	0	0	0	3	0	3	0	0	0	7	5,479095
понести	0	0	0	0	2	0	1	1	1	1	6	5,474016
каждый	0	0	1	3	6	1	0	1	0	0	12	5,351676
последний	0	0	0	0	0	0	2	0	5	2	9	5,063459
обстоятельство	4	4	1	1	0	4	2	3	7	2	28	5,003285
просьба	1	0	1	1	2	0	0	3	0	0	8	4,971056
расход	3	0	0	4	0	1	7	0	0	1	16	4,911739
правоотношение	0	2	0	0	2	0	0	0	2	1	7	4,856682
представитель	0	1	0	0	9	0	3	13	3	2	31	4,833253
извещаться	0	0	0	0	1	1	0	4	0	0	6	4,716498
участник	1	5	0	6	0	1	2	3	0	0	18	4,644748
определить	0	0	1	1	0	0	1	2	0	0	5	4,619884
участвующий	1	2	4	0	0	1	0	9	9	1	27	4,533895
ответчик	4	4	1	4	0	0	0	3	0	0	16	4,52246
истец	5	2	1	0	0	2	0	2	1	2	15	4,171297
ознакомление	1	0	1	0	0	0	3	1	0	0	6	4,041662
подсудимый	1	2	0	0	0	1	3	4	2	0	13	4,01225
предоставить	0	1	0	0	3	3	0	1	1	0	9	4,009412
том	1	0	0	0	0	0	12	1	2	0	16	3,971496
неявка	1	2	0	0	5	0	1	0	0	0	9	3,956461
иск	8	3	1	1	1	0	0	0	3	3	20	3,766867
мотивированный	1	1	0	1	0	0	0	1	0	1	5	3,706092
ли	0	0	0	0	2	0	5	0	0	0	7	3,692159
замечание	0	0	2	0	0	0	0	1	1	1	5	3,608171
иметься	0	3	0	2	0	4	0	1	0	0	10	3,590154
свидетель	0	1	0	2	0	1	2	3	2	3	14	3,480989
далее	0	0	0	2	1	0	0	2	0	2	7	3,475965
нахождение	0	0	8	0	2	0	0	0	0	3	13	3,406875
наименование	0	0	0	0	10	0	0	0	1	0	11	3,395414
заседание	3	5	5	6	5	0	2	2	2	5	35	3,357962
заявлять	0	0	0	0	0	0	1	2	1	2	6	3,339911
проводиться	0	2	1	0	0	3	1	0	0	0	7	3,304537

voida	5	13	7	11	11	11	3	1	0	4	66	3,78851
välinen	0	1	0	0	0	7	0	0	0	0	8	3,786923
juttu	0	0	0	1	2	0	0	0	0	2	5	3,75891
täydentäminen	0	1	2	0	0	0	0	0	2	0	5	3,685259
laiminlyönti	0	0	0	0	0	2	0	1	3	0	6	3,614005
henkilökohtainen	0	0	1	0	0	1	3	4	1	2	12	3,603494
asia	8	5	9	3	8	2	24	18	13	9	99	3,529418
esteellinen	1	0	0	1	0	0	0	1	0	2	5	3,478085
aloite	1	0	1	1	0	0	0	0	2	1	6	3,453607
läsnäolo	0	0	0	0	0	3	2	0	0	0	5	3,413193
kysymys	0	0	0	1	7	2	0	0	4	2	16	3,379376
yksipuolinen	0	0	0	1	0	0	0	1	1	2	5	3,229489
ilmoitettava	2	2	4	3	8	1	7	1	0	2	30	3,203742
osoite	0	0	0	0	0	0	2	3	0	2	7	3,200848
huolimatta	0	0	0	0	0	0	6	1	1	0	8	3,161556
välitystuomio	3	0	0	1	0	0	0	0	1	2	7	3,12474
toimituskirja	0	0	0	1	0	0	5	0	0	0	6	3,117554
ilmoittaa	0	2	0	0	0	1	7	1	4	2	17	3,070974
toimittaa	0	2	2	1	1	4	4	0	3	5	22	3,055324
myös	1	10	10	7	4	0	2	1	4	3	42	3,012607
tarvita	0	2	2	7	0	4	1	0	1	2	19	2,944082
ainoastaan	0	1	1	3	0	0	0	1	0	0	6	2,904487
toimitus	0	1	0	2	1	0	0	0	2	1	7	2,875598
itse	0	0	2	0	0	1	1	2	3	1	10	2,853266
kotipaikka	0	1	0	0	1	0	1	2	1	0	6	2,824554
antaa	1	3	1	3	9	3	5	4	1	14	44	2,805984
toinen	0	0	4	0	14	0	0	1	2	0	21	2,761528
jättää	2	0	0	1	0	2	1	3	1	2	12	2,729483
saattaa	2	0	1	2	1	4	0	0	1	0	11	2,678735
esitettävä	0	0	0	0	0	3	1	1	2	0	7	2,649626
väite	0	0	0	0	0	0	1	4	1	1	7	2,649626
lähettää	0	1	0	6	0	0	2	0	0	0	9	2,634608
mikä	0	1	0	8	1	2	0	2	1	0	15	2,614033

ходатайствовать	1	0	0	0	1	2	1	0	0	0	5	3,296475
предложение	2	0	0	0	3	0	0	0	1	0	6	3,146162
защита	0	0	0	0	0	13	0	3	1	0	17	3,120749
судопроизводство	1	1	0	3	0	0	0	3	1	1	10	3,034129
процесс	1	2	0	0	1	0	0	3	0	1	8	2,979515
необходимый	2	1	2	2	0	0	2	3	0	0	12	2,969016
получение	2	2	2	2	2	0	1	1	0	0	12	2,941626
возможность	0	0	0	0	0	3	1	0	1	4	9	2,864176
вызов	0	0	0	0	3	0	0	1	0	2	6	2,828666
компетентный	0	1	0	1	0	0	3	0	0	0	5	2,816199
передать	0	1	1	0	2	0	0	1	0	0	5	2,783428
этот	1	5	4	2	7	0	1	4	2	3	29	2,756292
оно	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	6	2,723407
отвод	3	0	2	0	0	0	0	2	2	1	10	2,700157
окончание	0	0	2	6	0	0	0	0	0	0	8	2,683688
образ	0	0	0	0	0	0	1	0	2	3	6	2,672564
третий	0	1	0	0	0	3	6	0	2	0	12	2,667555
принять	3	1	0	1	0	0	0	5	2	2	14	2,577243

joka	9	13	14	8	16	29	9	16	11	12	137	2,58189
------	---	----	----	---	----	----	---	----	----	----	-----	---------

Участник 57/118

Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
учредитель	0	0	0	0	83	0	0	0	0	0	83	91,95947
процесс	0	0	1	0	0	35	26	0	0	1	63	57,02625
унитарный	1	3	18	0	0	0	0	0	0	19	41	52,88947
рынок	0	0	0	0	0	34	0	0	0	0	34	52,13877
избиратель	0	0	0	0	14	0	0	0	0	2	16	42,64879
судопроизводство	0	0	0	0	0	0	52	0	0	1	53	40,66626
должник	5	22	8	3	0	78	2	2	23	7	150	39,75356
бумага	4	1	0	1	0	0	0	34	0	0	40	36,71014
собственник	0	0	0	0	0	0	19	6	7	0	32	35,26269
профессиональный	1	0	0	0	37	0	0	1	0	0	39	32,57699
ценный	1	0	1	0	0	0	34	0	0	0	36	32,46262
брокерский	0	0	2	0	0	0	0	0	0	3	5	21,32611
пай	3	0	0	0	0	0	0	0	0	2	5	19,91778
имущество	18	0	2	0	0	0	0	19	7	7	53	17,57943
клиент	0	0	0	5	0	0	1	0	0	1	7	16,61364
референдум	2	1	0	0	0	14	0	0	0	0	17	16,08089
дорожный	1	0	3	0	0	7	0	0	0	0	11	14,26555
кто-либо	0	0	1	6	0	0	0	0	0	0	7	13,62049
уголовный	0	0	2	0	0	53	0	3	1	1	60	12,76001
предприятие	0	1	3	18	0	0	0	0	0	0	22	12,2039
прения	0	1	0	0	0	6	2	0	0	0	9	12,13287
выход	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0	5	11,7494
представитель	2	0	1	15	0	0	4	5	1	1	29	10,18191
разбирательство	0	0	0	0	0	0	20	0	1	0	21	9,40888
список	0	0	0	8	0	0	0	0	0	0	8	8,618638
свидетель	0	0	9	2	0	0	0	1	3	0	15	8,382634
движение	1	2	0	0	0	0	7	0	0	0	10	8,173244
задавать	0	1	2	2	0	0	0	0	0	0	5	8,123587
иной	1	0	0	0	34	1	0	4	4	4	48	8,069661
ознакомление	1	2	0	1	0	0	0	1	1	0	6	7,447801

водитель	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	3	5	7,361142
третий	0	0	0	0	0	0	2	10	1	0		13	7,09667
другой	0	1	1	1	27	0	0	0	0	0		30	6,873423
потерпевший	0	9	0	0	0	0	0	0	1	0		10	6,252197
из	0	2	3	1	10	0	1	2	2	1		22	5,603221
ходатайство	1	1	0	7	4	0	0	1	1	1		16	5,105251
торг	1	0	1	0	0	3	0	0	0	0		5	4,827608
неявка	0	1	3	0	2	0	0	0	0	0		6	4,822274
сторона	0	0	3	2	1	0	6	0	5	1		18	4,652878
ранее	2	0	0	0	0	0	0	2	0	1		5	4,325419
участвующий	13	1	0	0	0	0	0	0	0	0		14	4,318291
руководитель	1	4	0	0	0	0	1	2	0	0		8	4,247391
собрание	0	1	0	3	0	4	2	0	0	0		10	3,906012
председательствующий	0	3	2	0	0	0	0	0	1	1		7	3,85224
все	0	0	0	1	6	0	0	1	0	0		8	3,555599
сведение	1	2	3	0	0	0	0	3	1	0		10	3,503665
а	1	1	9	1	0	0	4	7	0	4		27	3,289424
безопасность	2	0	2	0	3	0	0	0	0	1		8	3,267367
являться	0	0	0	5	4	0	1	3	0	0		13	3,226685
либо	0	1	0	2	0	0	12	2	0	1		18	3,078397
также	1	1	1	7	0	0	0	5	7	0		22	2,899955
следственный	1	0	0	1	0	4	0	0	0	0		6	2,810398
транспортный	1	2	1	3	0	0	0	0	0	0		7	2,654742
интерес	0	1	2	1	2	0	0	0	0	0		6	2,654261
работник	0	2	1	0	0	0	1	1	0	0		5	2,641561
банкротство	2	0	1	4	0	0	0	0	0	1		8	2,628124
защита	5	0	0	0	0	0	0	0	0	3		8	2,613455

Kantaja 15/32

Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
kanne	0	1	4	0	2	0	5	5	0	0	17	20,89866
luopua	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	5	14,82457
vastaaja	0	2	0	2	0	0	3	2	4	0	13	12,05302
vastata	3	0	1	2	0	1	0	0	0	0	7	9,393779

Истец 41/97

Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
ответчик	0	0	5	1	0	3	45	19	11	13	97	69,78311
гражданский	1	1	2	0	66	27	10	1	2	1	111	65,21606
иск	5	4	4	3	0	2	24	2	11	2	57	31,12956
потерпевший	0	2	4	30	0	0	0	0	0	0	36	28,42137

usea	1	0	0	1	1	1	0	1	0	1	6	8,85518
vastaan	0	0	1	0	0	2	0	2	0	1	6	7,041104
suorittaminen	0	0	0	0	0	0	6	0	0	0	6	7,001848
vaatia	0	0	0	0	0	4	1	2	0	0	7	6,63728
vaatimus	0	0	0	2	0	3	3	1	0	0	9	6,372252
saatava	0	0	0	0	0	7	1	0	0	0	8	5,03769
jos	2	3	2	1	15	0	0	0	1	0	24	4,320241
sama	0	1	0	0	0	1	2	0	0	2	6	4,05677
ne	0	0	2	0	0	0	0	2	3	0	7	3,408144
jollei	0	0	0	0	5	0	0	0	0	1	6	2,700174
ilmoitettava	0	0	0	1	0	0	1	3	0	0	5	2,611418

представитель	1	4	11	4	2	0	6	12	6	14	60	25,98672
несколько	1	0	0	0	13	0	0	7	0	0	21	21,30718
польза	0	0	0	6	2	0	0	0	0	0	8	15,17573
исковой	3	3	5	1	0	0	1	0	0	4	17	14,36002
обвинитель	2	1	1	0	0	0	0	4	0	1	9	13,66018
предъявить	3	0	0	2	3	0	1	2	0	2	13	13,10628
взыскиваться	1	0	0	1	0	1	0	2	0	0	5	11,74848
отказ	0	0	0	0	14	0	2	1	0	3	20	9,558206
выступить	0	0	0	2	3	0	0	1	0	0	6	9,339345
или	4	1	7	6	1	38	10	20	8	3	98	8,535499
жительство	0	1	2	0	2	0	0	6	0	1	12	8,202941
замена	0	0	0	0	0	1	1	0	4	0	6	7,712698
нести	0	2	3	1	0	1	0	0	0	0	7	7,645476
требование	1	1	2	1	13	3	1	6	2	1	31	6,736072
ли	0	0	1	0	2	0	0	1	2	0	6	6,634406
вправе	0	0	1	3	0	11	1	0	2	2	20	6,583984
встречный	0	1	0	0	0	3	0	0	0	1	5	6,514261
против	0	0	0	0	0	0	4	0	1	0	5	6,071337
представить	0	0	0	0	2	0	2	2	2	0	8	5,736057
он	2	3	4	1	0	9	12	5	1	4	41	5,286588
уплата	1	0	0	1	0	0	1	1	2	0	6	5,258213
место	1	2	1	3	0	0	8	1	4	3	23	4,972691
возражение	0	1	0	0	0	1	1	2	0	0	5	4,777111
защитник	2	3	2	0	0	0	0	0	0	0	7	4,657156
частный	0	0	0	0	0	0	4	0	1	0	5	4,286512
сторона	2	1	2	0	2	0	0	1	2	5	15	4,179428
подтверждать	0	2	0	1	0	0	0	0	1	1	5	4,136673
заявление	3	2	4	4	2	0	1	1	2	3	22	4,040599
они	0	2	1	0	0	1	1	6	16	6	33	3,658417
от	0	0	1	1	4	14	4	4	0	0	28	3,449304
ходатайство	1	2	2	0	4	0	1	0	1	0	11	3,436471
нахождение	0	0	0	1	0	0	0	2	0	3	6	3,160819
наименование	0	1	0	0	4	0	0	0	0	0	5	3,034146

по	6	4	5	12	0	13	1	2	3	4	50	2,971411
согласие	0	0	0	1	4	0	0	0	0	0	5	2,960401
обязанность	0	0	0	2	6	0	0	1	0	0	9	2,845165
право	5	3	0	0	0	4	2	2	1	1	18	2,58548

Vastaja 69/148

Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
haaste	3	3	0	0	8	3	2	1	2	0	22	20,31135
rikosasia	5	6	2	2	18	1	0	0	0	0	34	17,37509
kehottaa	0	0	0	0	1	10	0	0	0	0	11	17,29842
vastata	0	1	0	0	2	0	9	3	4	3	22	14,04967
asuin-	0	1	0	0	0	6	0	0	0	0	7	12,56164
kantaja	0	4	2	3	0	0	2	0	2	0	13	12,04167
poissa	0	0	0	3	0	1	1	0	1	0	6	11,75782
vastaan	0	0	0	0	1	10	0	2	5	1	19	10,49365
olinpaikka	0	0	0	0	0	6	0	0	0	0	6	10,4622
varattava	0	0	1	0	6	1	3	1	3	0	15	10,19214
poissaolo	0	0	0	0	0	6	1	1	1	0	9	9,758929
kuulluksi	0	0	0	1	0	0	0	2	0	7	10	8,847092
velvoittaa	0	0	1	0	0	5	1	1	0	1	9	8,589129
kehotettava	0	0	0	0	0	0	4	2	0	0	6	8,577
syyte	1	2	3	1	0	0	6	0	2	4	19	8,313568
vaatimus	2	4	1	5	1	9	1	0	1	2	26	8,22157
vastaja	4	4	1	1	0	0	1	1	4	4	20	7,754278
valittaja	0	1	3	4	0	0	0	0	0	0	8	7,715984
tilaisuus	0	1	0	0	0	7	1	2	1	3	15	7,493913
osoite	0	0	0	0	1	3	2	2	0	0	8	7,411258
huolimatta	0	1	0	0	0	0	5	1	1	1	9	7,398512
etu	0	0	1	0	0	6	0	0	0	2	9	7,303638
asianomistaja	0	1	1	5	0	2	1	0	2	1	13	6,844428
eri	0	1	0	0	4	1	2	0	0	1	9	6,784379
ulosottomies	4	4	6	2	1	0	1	2	8	2	30	6,254228
matkustuskielto	0	0	0	0	0	1	1	3	0	1	6	6,040548
ajaa	1	1	0	2	0	0	0	0	1	1	6	5,869186

Ответчик 51/108

Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
истец	13	11	19	45	3	0	1	5	0	0	97	69,78229
гражданский	1	10	27	0	56	0	0	0	0	1	95	55,05848
несколько	7	0	4	0	13	0	0	0	1	1	26	26,35469
иск	3	5	8	4	9	2	2	3	1	2	39	20,53796
солидарный	0	0	0	0	4	0	0	2	0	0	6	20,16074
представитель	2	3	1	7	1	0	7	19	6	2	48	20,14539
потерпевший	8	16	0	0	0	0	0	0	0	1	25	19,17412
замена	0	0	0	11	2	0	1	0	0	0	14	18,767
ненадлежащий	0	0	0	0	11	0	0	0	0	0	11	16,97818
жительство	1	1	3	0	5	0	3	1	0	3	17	12,01997
встречный	1	0	0	0	0	1	2	1	1	2	8	10,73162
место	3	4	3	9	0	5	4	1	5	5	39	10,32124
против	0	0	0	6	0	0	1	0	1	0	8	10,05282
или	12	4	11	11	14	27	10	4	5	10	108	9,873424
надлежащий	1	1	0	0	1	5	1	0	1	0	10	9,853935
нахождение	0	2	1	3	1	0	2	3	0	2	14	9,051672
освободить	0	0	2	0	0	1	2	0	0	0	5	7,683835
выступать	2	1	0	0	0	1	0	0	1	0	5	7,604056
принадлежать	0	0	0	1	6	0	0	0	0	0	7	7,56372
совершить	1	0	0	1	2	4	1	0	0	0	9	7,453077
вправе	1	0	0	0	0	11	4	1	3	2	22	7,363243
ответчик	3	1	0	1	1	1	1	0	1	3	12	7,348047
возражение	0	0	0	0	4	1	0	2	0	0	7	6,963914
розыск	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0	5	6,842619
качество	1	1	1	5	2	0	1	0	0	1	12	6,571908
известить	0	1	0	0	0	3	0	1	0	0	5	6,444786
судно	0	0	0	0	3	0	0	0	2	0	5	6,005029

pois	0	0	0	1	0	0	2	2	0	0	5	5,715429
kotipaikka	0	0	0	1	0	0	0	5	0	0	6	5,707837
perustua	1	4	0	0	1	0	0	0	0	0	6	5,506577
kuultava	0	0	2	1	0	0	2	2	0	1	8	5,405902
sopiva	0	0	0	0	0	0	1	5	0	0	6	5,319366
kanne	0	1	0	0	0	0	1	4	3	2	11	5,23916
sivullinen	0	0	0	0	0	0	5	1	1	0	7	5,122767
uhka	1	0	0	0	0	0	4	1	1	0	7	5,089499
jos	12	11	2	5	34	0	1	2	6	3	76	5,053731
pääkäsitely	2	1	3	0	0	0	1	2	1	2	12	4,982682
postitse	0	0	0	0	2	1	1	0	1	0	5	4,839347
hakija	1	0	5	2	0	0	2	4	1	0	15	4,83501
ainoastaan	1	0	0	0	2	0	0	1	1	0	5	4,696197
muuttaa	2	0	0	1	1	0	0	2	0	0	6	4,54409
ulosottoeruste	1	0	0	3	0	0	0	0	0	1	5	4,475263
ei	3	4	7	3	1	17	4	6	5	5	55	4,315979
tutkia	1	0	3	1	0	0	0	0	0	0	5	4,312404
että	2	2	2	1	13	1	1	3	0	4	29	4,2817
korvata	0	0	0	0	2	0	2	1	0	0	5	4,27342
tuomita	0	1	0	0	1	2	1	1	2	0	8	4,264014
ilmoitettava	1	2	1	1	0	3	2	4	2	2	18	4,211984
oikeudenkäyntikulu	2	0	0	0	0	1	1	1	0	1	6	4,201497
vangittu	0	0	0	0	1	0	4	0	0	0	5	4,197381
usea	1	0	0	0	2	0	1	2	1	0	7	4,105351
jäädä	0	1	0	0	1	2	2	0	0	0	6	4,087924
kutsua	2	0	0	0	2	0	0	0	1	0	5	3,851292
vastaus	1	0	0	0	0	0	3	0	2	0	6	3,776216
silloin	0	0	0	3	0	1	1	0	0	1	6	3,776216
jokin	0	1	0	0	1	0	2	2	1	0	7	3,554692
ollut	0	1	0	1	4	2	1	1	0	0	10	3,514539
olla	13	12	11	20	7	75	13	17	10	21	199	3,327177
nostaa	0	1	0	0	1	1	0	2	1	0	6	3,273982
tieto	0	0	1	3	3	9	4	2	1	2	25	3,267318

исковой	0	0	4	0	0	0	0	0	3	0	7	5,200168
копия	4	2	0	0	0	3	0	1	0	1	11	4,991851
каждый	0	2	0	2	0	0	0	1	1	0	6	4,979498
определенный	0	0	0	0	0	0	5	1	0	1	7	4,970795
направлять	0	0	1	0	2	1	1	0	0	0	5	4,830428
требование	7	2	4	3	0	2	1	1	1	4	25	4,725187
находиться	0	0	0	1	0	3	3	3	0	0	10	4,549796
сторона	0	0	3	0	0	0	4	1	4	4	16	4,530977
неявка	1	1	0	0	3	0	0	0	0	0	5	4,298935
один	1	1	1	3	1	0	1	2	1	2	13	4,280679
он	4	2	1	2	0	6	5	7	9	1	37	4,236798
они	3	0	1	0	1	7	15	4	3	1	35	4,024949
какой	1	1	0	0	0	0	0	0	1	2	5	3,962766
другой	0	2	0	0	5	5	3	2	2	0	19	3,944575
если	3	0	1	3	5	5	1	1	3	1	23	3,813704
участие	2	5	0	1	1	0	0	0	2	0	11	3,644044
к	3	1	3	7	6	0	1	3	1	3	28	3,558286
же	0	0	0	0	2	0	0	3	1	0	6	3,513498
принятие	1	2	1	0	0	0	4	2	0	0	10	3,414126
признание	0	0	0	7	2	0	0	0	0	0	9	3,289883
наименование	0	0	1	1	3	0	0	0	0	0	5	2,986566
взыскание	2	1	2	0	0	0	2	0	0	0	7	2,917367
второй	0	0	0	0	4	0	0	1	0	1	6	2,830792
все	0	0	0	0	3	0	1	0	2	0	6	2,685683

sama	1	1	0	0	7	0	1	2	0	1	13	3,145481
henkilökohtainen	0	0	0	0	0	0	3	2	1	0	6	3,103695
tuomio	1	6	3	3	1	0	1	1	0	0	16	2,967345
taikka	4	4	0	2	2	2	1	2	2	2	21	2,783157
annettava	0	0	1	1	5	1	1	2	0	0	11	2,738692
mikä	2	0	0	2	3	0	0	0	0	1	8	2,706859
rikos	0	3	2	0	0	0	4	6	2	0	17	2,66163
voida	1	3	4	7	3	3	4	1	1	1	28	2,642903
tapa	0	0	0	0	0	0	0	1	7	1	9	2,634526

Asianomistaja 45/84												
Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
ajaa	0	1	3	1	3	0	6	2	4	1	21	30,51424
syöttämispyyntö	0	0	1	0	0	4	1	3	1	0	10	29,5835
oikeudenkäyntiavustaja	0	1	0	1	0	10	0	0	0	0	12	24,91401
puolustaja	0	0	0	7	3	0	0	0	1	1	12	22,89288
rikosasia	1	0	3	2	7	2	6	9	1	1	32	22,42237
asianomistajarikos	1	0	0	1	0	1	1	2	0	0	6	22,04651
tukihenkilö	0	0	0	1	0	0	2	3	0	0	6	18,1788
synteoikeus	0	0	0	1	0	3	1	1	0	0	6	16,62629
synte	1	0	3	6	0	0	6	3	1	3	23	14,83627
yksityisoikeudellinen	1	0	0	0	0	5	1	0	0	1	8	12,83409
syöttäjä	1	2	6	5	0	0	2	4	0	2	22	12,45098
asianomistaja	4	3	0	1	0	0	1	0	3	4	16	12,44851
vaatimus	1	1	1	1	1	6	7	2	2	3	25	11,66932
yksin	0	0	0	0	0	6	0	1	0	0	7	11,51277
nostaa	0	3	3	0	1	2	1	1	0	0	11	10,08818
peruuttaa	0	0	0	1	0	3	3	0	0	0	7	9,489096
esitutkintaviranomainen	0	0	1	1	0	0	1	1	0	1	5	9,113568
edustaja	0	0	0	0	0	1	0	2	5	0	8	8,290629
todistaja	0	1	0	3	6	1	2	1	0	0	14	8,054451
esitutkinta	1	1	1	0	0	1	3	1	2	1	11	8,019455
laillinen	0	0	0	0	0	0	2	5	1	0	8	7,844444
virallinen	0	5	0	0	0	0	1	0	1	1	8	7,449513

Потерпевший 36/74												
Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
свидетель	0	0	0	5	7	26	33	4	1	0	76	59,40905
гражданский	0	0	0	0	0	30	4	18	8	2	62	40,0707
представитель	1	2	4	1	15	2	7	15	10	9	66	32,5011
обвинитель	0	0	2	2	6	0	3	0	0	5	18	31,23425
истец	0	0	0	0	0	0	30	4	2	0	36	28,42507
допрос	1	1	1	7	9	0	0	1	0	1	21	22,85591
ответчик	1	0	0	0	0	0	0	0	16	8	25	19,1769
частный	0	1	2	3	0	3	0	0	6	0	15	16,63638
защитник	2	3	2	5	5	0	0	0	1	0	18	15,6728
обвиняемый	1	1	7	6	9	0	2	1	1	0	28	14,22916
показание	0	0	0	1	12	0	1	0	0	1	15	13,93482
законный	3	4	1	4	0	2	5	8	1	0	28	12,2953
подозреваемый	2	4	5	6	0	1	0	0	0	0	18	10,32463
возраст	0	0	1	0	0	0	0	0	4	4	9	9,59841
вред	0	1	1	4	0	0	0	0	2	1	9	8,371067
эксперт	0	0	0	0	0	4	2	5	1	1	13	8,142156
он	1	1	1	2	1	9	17	6	2	5	45	7,84393
также	2	1	3	3	12	0	2	1	2	2	28	6,935065
разъяснять	0	0	1	0	1	2	1	0	0	0	5	6,912604
или	3	3	4	1	5	28	5	13	4	8	74	6,785925
участник	0	1	0	0	0	0	0	0	9	0	10	6,254037
а	3	2	2	12	0	2	1	2	2	3	29	6,075844

ilmoittaa	0	1	0	0	4	2	1	0	3	1	12	7,229038
vastaa	1	2	0	1	2	0	5	1	1	0	13	6,848502
rikos	0	0	3	3	2	0	3	3	2	4	20	6,513684
tutkinta	0	2	0	0	0	1	0	1	1	0	5	6,317945
haastehakemus	0	0	1	2	0	0	0	0	1	1	5	6,268144
epäilty	0	0	0	3	0	0	1	2	0	2	8	6,131761
kuultava	0	0	0	1	1	1	1	0	0	2	6	5,625595
jos	2	4	2	1	28	1	0	5	7	0	50	5,105254
asiamies	0	0	0	1	0	1	2	1	0	1	6	5,027878
ei	7	3	2	3	1	8	3	3	5	3	38	4,787165
oikeudenkäynti	0	0	0	1	1	3	0	0	1	2	8	4,271615
asianosainen	1	0	5	1	0	0	4	3	0	2	16	4,218145
asiantuntija	0	0	1	0	1	1	0	1	1	0	5	4,167722
esittää	0	0	0	0	0	2	2	1	1	1	7	4,153959
vaatia	1	0	0	0	0	4	0	0	0	3	8	4,123217
avustaja	1	1	0	1	0	1	0	1	1	0	6	4,088115
ilman	1	0	1	0	4	0	0	0	1	0	7	4,023872
henkilökohtainen	0	0	0	0	0	3	0	1	1	0	5	3,869893
pyyntö	1	0	1	0	1	4	0	4	0	0	11	3,344968
ilmoitus	0	1	0	0	4	1	0	0	1	2	9	3,041598
ilmoitettava	0	0	0	1	3	0	1	2	1	2	10	3,017953
kanne	1	0	2	1	0	1	0	0	0	0	5	2,884865
taikka	0	0	1	1	4	1	1	3	2	1	14	2,858003

специалист	1	0	0	0	0	0	4	0	1	0	6	5,95015
физический	0	0	0	1	0	0	2	2	1	1	7	5,845198
когда	0	0	0	1	2	2	0	1	0	0	6	5,537203
причинить	0	0	0	1	0	0	0	1	1	2	5	5,445962
уголовный	2	4	2	2	0	1	2	1	1	9	24	4,915539
либо	2	1	2	4	2	1	2	1	2	0	17	4,456571
и	2	5	2	5	11	32	10	8	7	14	96	4,377902
здоровье	1	0	0	0	4	0	0	0	0	0	5	3,883687
несовершеннолетний	0	2	0	0	6	0	2	0	0	0	10	3,71552
они	2	0	0	0	2	1	6	6	7	4	28	3,645087
подсудимый	0	1	0	1	3	0	0	0	0	0	5	3,37813
прокурор	2	1	4	1	1	0	1	0	0	2	12	2,996486
право	0	1	1	1	2	0	1	3	5	2	16	2,841577
отношение	3	1	0	0	3	0	1	1	0	0	9	2,657947

Сыттыя 52/131

Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
virallinen	1	0	0	0	102	0	0	0	0	0	103	79,65787
syyte	1	1	5	1	1	3	6	11	9	10	48	23,48261
ajaa	1	1	0	0	0	12	1	1	3	2	21	22,43252
syyteharkinta	1	0	0	0	0	4	0	1	0	1	7	19,1181
nostaa	0	0	0	1	2	2	6	9	4	3	27	19,02158
tutkinnanjohtaja	0	0	0	8	2	1	2	0	0	0	13	16,56646
harkittava	0	1	0	0	0	5	0	0	0	0	6	14,9665
asianomistaja	2	0	4	2	0	0	5	6	2	1	22	12,44374

Прокурор 91/260

Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
следователь	10	8	10	26	65	67	69	11	4	6	276	78,77714
генеральный	0	1	0	0	130	1	2	2	1	1	138	70,69151
дознаватель	4	1	23	54	0	0	36	11	3	16	148	68,91257
подчиненный	1	4	0	12	0	1	1	5	9	0	33	42,8774
дознание	1	13	11	9	2	0	3	14	8	2	63	34,95726
приравнять	0	3	12	0	0	0	0	1	5	5	26	26,95225
подотчетный	2	0	0	4	0	0	0	1	0	2	9	23,91994
представление	1	3	5	9	69	0	4	5	3	2	101	22,70222

yleinen	1	1	0	1	22	1	0	0	1	0	27	11,89805
toimivaltainen	0	0	0	0	15	0	0	2	0	2	19	10,93938
valtakunnansyyttäjä	0	2	1	0	0	1	1	2	2	0	9	9,260791
rangaistusmääräys	0	0	0	2	0	1	0	1	2	0	6	8,718654
ilmoitettava	2	1	6	3	4	0	9	3	1	1	30	8,586883
esitutkinta	4	2	1	4	0	1	1	2	1	0	16	8,429973
rangaistusvaatimus	1	1	0	1	0	1	3	0	0	0	7	7,995117
pyyntö	0	3	3	3	0	8	1	2	3	3	26	6,797742
syyttäjä	4	3	1	1	0	0	1	1	3	4	18	6,483288
siirretty	1	1	0	0	3	0	0	0	0	0	5	6,417982
jättää	0	0	2	1	0	0	4	4	1	0	12	6,300019
rikos	3	2	6	2	1	0	1	3	4	6	28	6,162889
päättää	0	1	0	0	3	2	8	1	1	2	18	6,116031
saattaa	0	0	1	0	4	3	0	1	0	2	11	6,114142
vaatimus	1	1	3	2	1	8	0	1	4	0	21	6,021837
vangitsemisvaatimus	1	0	1	0	0	2	0	0	1	0	5	5,988014
rikosasia	1	0	0	0	1	0	9	0	0	3	14	5,979081
pitäminen	0	4	0	0	0	0	0	0	1	1	6	5,821655
toimitettava	0	0	0	4	3	0	7	0	1	0	15	5,757598
haastehakemus	1	0	1	0	0	1	0	1	0	2	6	5,313051
liiketoimintakielto	0	2	0	0	0	1	0	1	0	2	6	5,007349
viipymättä	2	2	1	2	1	0	2	0	0	1	11	4,998013
asia	4	5	9	15	1	1	5	5	7	4	56	4,924413
muuntorangaistus	2	0	0	0	0	1	3	0	1	1	8	4,87898
puolesta	0	0	0	0	0	1	0	1	2	1	5	4,799816
säilö	4	1	0	0	0	0	1	1	0	0	7	4,710845
tehdä	1	3	4	2	3	2	0	3	2	0	20	4,55886
voida	6	4	1	4	3	10	2	5	1	0	36	4,408461
määrääminen	1	1	0	0	0	0	2	3	1	1	9	4,36035
toimia	0	0	0	0	5	1	1	0	0	0	7	3,883043
haaste	0	0	0	0	0	0	2	1	1	1	5	3,740217
saada	0	4	3	3	5	15	7	3	0	0	40	3,735505
toimittaa	0	1	1	2	2	2	1	1	2	1	13	3,664467

вышестоящий	2	2	3	5	17	4	2	1	1	2	39	22,09489
заместитель	4	4	3	8	2	0	4	14	5	25	69	21,06898
прокурор-криминалист	0	0	0	0	0	0	3	1	4	2	10	20,42766
производящий	0	2	4	1	0	0	0	1	1	1	10	20,42766
помощник	4	2	4	3	6	2	0	2	1	1	25	19,80026
санкционировать	0	0	0	1	4	0	0	0	0	1	6	17,40099
принести	1	0	0	0	1	9	0	3	0	1	15	16,96892
надзорный	0	27	1	0	0	0	1	1	2	3	35	16,13403
старший	0	3	4	0	4	4	0	2	3	0	20	14,91621
протест	0	1	2	1	10	0	4	0	1	2	21	14,83878
жалоба	5	0	40	29	4	0	5	0	0	1	84	14,30014
федерация	16	18	14	8	4	1	128	22	3	5	219	13,50555
нижестоящий	2	0	0	0	6	0	0	1	0	0	9	13,38253
педагогический	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	9	12,99091
согласие	1	2	0	1	23	0	1	1	2	3	34	12,83533
прокурор	10	11	8	11	1	1	11	8	11	10	82	12,5174
российский	17	14	8	4	0	128	22	3	5	7	208	12,49721
санкция	0	0	1	2	10	0	0	0	0	0	13	11,64627
назначаемый	1	0	1	3	1	0	0	1	1	0	8	11,47421
частный	0	1	18	0	0	0	0	1	2	1	23	11,06281
прокуратура	6	3	4	1	0	0	1	3	3	6	27	10,74944
постановление	10	6	9	8	17	2	12	6	7	4	81	10,72097
отдел	1	1	0	0	0	1	0	4	3	3	13	10,70459
бездействие	15	4	2	1	0	0	0	0	0	0	22	10,55452
или	11	18	8	47	36	82	14	32	20	9	277	10,43524
научный	0	0	0	0	0	0	0	9	0	0	9	10,03479
возбудить	1	0	0	1	0	0	2	1	0	0	5	9,974657
должность	4	1	2	12	5	0	2	4	1	4	35	9,785861
направлять	1	3	3	3	2	4	0	1	0	1	18	9,420764
возбуждать	0	0	0	0	0	6	0	1	0	0	7	9,405493
он	6	10	6	5	27	1	17	10	32	18	132	8,388878
секретарь	0	0	0	0	0	8	0	4	0	0	12	8,373699
город	2	0	2	0	0	5	2	0	5	1	17	8,315487

alainen	0	1	0	0	3	0	0	0	0	2	6	3,598188
ilmoittaa	0	0	3	0	0	2	2	0	1	2	10	3,513401
asianomainen	0	0	0	0	7	0	0	1	1	0	9	3,499418
poliisi	0	0	2	2	0	0	4	0	0	0	8	3,401399
läsnä	0	0	0	0	0	0	0	3	1	1	5	3,314423
vankeus	0	1	1	0	1	0	0	0	1	1	5	3,09426
esittää	1	0	0	1	0	1	3	0	2	0	8	2,931617
huolehtia	0	0	0	1	0	3	0	1	1	0	6	2,919378
tekeminen	0	2	0	1	1	0	1	0	0	0	5	2,771714
esitys	0	0	0	0	0	2	0	1	0	2	5	2,599685
epäilty	0	2	2	0	0	0	0	0	1	1	6	2,582827

приносить	0	0	0	0	0	3	0	1	3	1	8	8,045117
вправе	1	1	3	4	0	27	3	9	2	2	52	8,017957
освободиться	1	4	1	0	0	0	0	0	1	2	9	7,441411
иначе	1	4	0	0	0	0	0	0	0	0	5	7,149508
район	0	2	0	1	1	2	2	1	0	1	10	7,128957
поручение	2	0	2	5	3	0	0	1	1	0	14	7,009494
подать	5	10	2	1	1	2	0	3	1	0	25	6,924577
поддерживать	0	0	0	1	1	1	0	2	0	0	5	6,924125
уголовный	8	10	7	24	0	7	8	8	3	8	83	6,841723
начальник	4	2	1	0	0	6	3	1	1	1	19	6,555674
указание	1	1	1	4	7	0	2	0	0	1	17	6,466046
направляться	0	2	2	0	11	1	1	0	1	1	19	6,375217
назначаться	0	0	0	0	0	5	0	3	2	0	10	6,324273
главный	0	0	0	8	0	0	0	4	0	1	13	5,959331
направление	1	1	4	1	6	0	1	0	1	0	15	5,958011
орган	22	19	14	1	6	5	18	14	12	9	120	5,8182
возглавлять	0	0	2	3	0	0	0	0	0	0	5	5,575605
незамедлительный	0	0	0	3	0	2	0	1	0	0	6	5,407229
следствие	0	3	0	1	7	0	0	0	1	1	13	5,378937
военный	3	1	1	1	27	2	2	0	4	0	41	5,18107
а	8	5	3	12	5	29	0	6	3	6	77	5,158933
предварительный	2	1	0	8	0	0	0	2	1	5	19	5,013054
обжаловать	2	5	1	3	2	0	0	0	3	1	17	4,755828
возбуждение	3	0	1	1	0	0	2	1	2	2	12	4,597976
субъект	3	0	1	0	0	22	0	0	1	0	27	4,524018
и	28	36	29	22	17	99	14	38	44	16	343	4,500477
также	4	6	2	2	12	3	24	0	7	2	62	4,416362
судья	4	4	3	9	17	5	13	8	2	2	67	4,307855
возбужденный	0	0	4	0	1	0	0	0	1	0	6	4,112132
причинение	0	0	0	0	3	0	0	2	0	2	7	4,033963
уведомлять	0	0	2	0	2	1	1	0	0	0	6	4,002455
специализированный	0	3	0	0	0	1	0	1	0	1	6	3,897566
возобновление	2	0	0	0	0	0	2	1	1	0	6	3,846799

участие	1	2	2	1	17	0	0	0	3	1	27	3,752267
выносить	1	0	0	0	0	4	2	5	2	0	14	3,580369
письменный	0	0	3	5	0	0	5	1	1	0	15	3,566386
принимать	0	1	2	5	2	4	2	0	1	2	19	3,558744
представитель	2	0	5	4	2	7	2	0	5	3	30	3,488721
заключение	3	0	2	1	7	2	0	1	2	5	23	3,338902
часы	0	0	0	1	0	0	0	0	4	1	6	3,310132
участвовать	3	0	0	0	4	1	1	2	1	1	13	3,172391
защитник	0	2	2	4	1	1	0	0	0	2	12	3,105739
немедленно	0	0	0	3	0	0	0	0	1	1	5	3,095903
потерпевший	2	0	0	1	0	1	1	4	1	2	12	2,987206
разъяснять	0	0	0	0	0	0	1	3	2	0	6	2,976107
поступить	0	0	0	0	0	0	1	0	5	0	6	2,874809
возвращение	1	0	5	0	1	0	0	0	0	0	7	2,799106
податься	0	0	0	1	0	4	2	0	0	0	7	2,77229
только	1	1	1	4	0	2	0	0	1	1	11	2,6762
обвинительный	0	0	2	2	0	0	1	1	1	0	7	2,592461

Syytetty 5/13

Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
rikosasia	1	1	0	4	1	0	1	0	0	0	8	11,65443
rikos	0	0	0	0	4	1	1	0	1	1	8	6,182623
tuomioistuim	0	4	0	0	0	0	2	1	1	1	9	3,566983
henkilö	1	0	0	1	0	3	0	0	0	0	5	3,204774
hän	0	0	0	0	0	0	4	0	1	1	6	2,940355

Epäilty 33/64

Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z				
rikos				5	1	5	2		52	4	6	5	7	2	89	39,4358
puolustaja				0	0	1	0		0	0	2	2	2	2	9	18,17056
syllinen				0	0	0	0		5	0	0	0	0	0	5	15,58072
kohdistaa				0	0	0	2		5	0	0	0	0	0	7	15,53428

Обвиняемый 74/183

Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
подозреваемый	0	1	0	269	101	0	3	2	2	5	383	154,5004
защитник	3	4	3	1	0	1	12	29	9	2	64	35,35209
стража	3	4	27	0	0	0	13	14	7	10	78	32,21757
под	4	27	0	0	0	9	12	8	10	6	76	27,47066
привлечение	4	15	14	0	0	0	0	0	1	1	35	21,3342
содержание	27	0	6	0	3	0	0	9	5	10	60	19,08416
качество	1	0	1	0	34	0	0	0	0	7	43	18,05997
содержаться	0	0	3	0	0	18	4	1	1	3	30	15,35664
из-под	0	0	0	0	0	6	2	1	0	0	9	14,88241
потерпевший	0	1	1	2	0	9	6	7	1	1	28	14,21592
карцер	0	0	2	0	0	0	3	2	0	0	7	14,10589
допрос	2	2	7	2	7	0	0	0	1	1	22	14,06542
несовершеннолетний	1	0	13	23	8	0	1	0	0	0	46	12,92197
преступление	1	1	2	2	0	0	0	23	5	5	39	12,33589

Vanki 88/180													
Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z	
rangistuslaitos	7	7	7	13	2	2	25	12	12	10	97	42,65567	
erillään	0	0	2	5	0	4	0	2	1	0	14	20,94791	
kuunteleminen	3	0	1	0	1	0	1	0	0	0	6	17,50078	
vaatetus	1	0	0	0	0	2	0	1	2	2	8	15,75459	
varmuusosasto	0	0	0	1	0	0	2	2	0	1	6	15,34953	
mahdollisuus	2	0	2	1	0	2	7	4	1	2	21	15,07289	
sijoittaa	0	1	0	0	0	2	3	1	1	0	8	14,73723	
järjestysrikkomus	1	0	1	1	0	0	0	0	3	0	6	14,52166	
laitos	2	2	3	2	0	1	3	7	3	5	28	13,99988	
vapaa-aika	0	1	1	1	2	1	0	1	1	2	10	13,92158	
järjestettävä	0	0	1	0	2	1	3	1	1	1	10	12,74832	
työ	3	1	1	4	1	0	1	4	1	3	19	12,44296	
osallistumisvelvollisuus	0	0	0	1	0	1	0	2	3	0	7	12,43813	
päästää	0	0	1	0	1	3	2	0	0	1	8	12,22169	
puhelu	0	0	0	1	0	3	1	0	0	1	6	12,13719	
ehdonalainen	0	0	3	4	0	2	4	2	5	0	20	11,8999	
rahavara	2	0	0	0	0	4	2	0	0	3	11	11,74933	
valvova	0	1	1	0	0	0	0	2	1	0	5	10,91246	
yksinäisyys	0	2	0	0	0	0	1	0	1	1	5	10,91246	
väkivaltaisuus	0	0	2	0	0	2	0	0	0	1	5	10,91246	
virtsa-	0	0	0	0	0	0	0	3	1	1	5	10,4491	
sijoitettu	2	0	0	0	3	0	0	0	0	0	5	10,4491	
eristäminen	0	0	2	0	0	2	2	2	0	0	8	10,22364	
otettu	2	0	0	0	2	0	1	10	0	0	15	9,974805	
suorittava	0	0	1	0	7	0	0	0	0	1	9	9,962071	
vakava	0	1	0	0	1	2	1	1	0	1	7	9,935613	
oma	1	2	1	0	0	7	3	2	2	2	20	9,911416	
sijoittaminen	1	1	1	0	0	5	0	0	0	0	8	9,884287	
päihtymystila	0	0	1	0	0	2	1	0	0	1	5	9,661959	
vankila	1	2	2	0	0	1	1	4	0	0	11	9,444555	
ehto	0	6	2	3	0	0	2	2	3	1	19	9,226347	

согласие	0	1	0	3	2	0	0	1	2	1	10	4,032692	
ущерб	2	2	0	0	0	0	0	0	1	0	5	3,912931	
заклучение	3	0	1	2	0	1	1	4	1	4	17	3,858623	
законный	2	5	2	3	0	0	3	3	2	2	22	3,819083	
привлечь	0	1	2	0	0	2	0	0	0	0	5	3,798638	
представитель	0	2	4	2	3	1	1	4	1	3	21	3,735302	
данный	0	0	5	0	0	1	0	0	0	0	6	3,722492	
ходатайство	2	2	1	1	6	2	2	2	1	0	19	3,614326	
себя	0	0	1	0	0	0	0	3	3	1	8	3,470581	
дознаватель	1	3	0	0	0	0	2	1	1	0	8	3,382399	
причинить	0	1	1	0	0	3	0	0	0	1	6	3,381613	
родственник	0	1	2	0	1	0	0	0	0	2	6	3,357346	
избрание	1	1	1	0	0	0	1	0	0	1	5	3,302346	
участие	1	0	5	4	1	1	1	1	1	2	17	3,248003	
	6	1	1	0	0	0	0	0	0	1	9	3,248003	
когда	0	0	2	0	1	1	1	0	1	1	7	3,205933	
уголовный	7	7	0	2	0	2	5	6	4	6	39	3,17218	
мера	3	1	0	0	0	6	6	4	2	1	23	3,137142	
медицинский	0	0	0	0	0	0	2	0	3	2	7	3,059501	
преследование	1	2	0	0	1	0	1	0	0	0	5	3,051569	
свидетель	0	1	0	0	0	1	1	2	2	3	10	2,95665	
далее	0	0	1	1	0	0	0	0	3	0	5	2,948985	
применить	1	1	1	0	0	0	0	1	0	1	5	2,89951	
личный	0	3	1	0	0	0	1	0	0	2	7	2,887997	
жизнь	3	0	0	0	0	1	0	1	0	0	5	2,69032	
допускаться	1	3	0	1	0	1	0	0	0	1	7	2,592142	
при	2	7	10	3	0	2	4	3	4	2	37	2,579993	

kurinpitorangaistus	1	1	1	1	0	0	0	2	1	4	11	9,197642
tahto	0	1	0	0	1	0	0	1	1	1	5	9,014185
terveydenhuolto	0	0	1	0	1	3	0	0	0	1	6	9,010549
lähetys	1	1	0	0	0	0	0	0	1	3	6	8,803083
terveys	0	0	0	0	0	6	0	1	0	1	8	8,762533
lupa	1	2	0	0	0	2	4	7	2	0	18	8,748234
rangaistusaika	0	0	0	1	0	1	3	0	1	1	7	8,701409
johtaja	2	3	5	2	0	1	0	1	0	4	18	8,365654
käyttö	0	1	0	0	0	4	2	1	6	1	15	8,22978
vapaus	0	0	0	3	1	0	2	4	1	5	16	7,769822
vapauttaminen	0	0	1	0	0	4	1	0	0	0	6	7,62365
avolaitos	0	0	2	3	0	0	0	1	0	2	8	7,294579
ulkopuolelle	0	0	0	0	0	0	0	3	2	0	5	7,229949
annettava	1	1	0	1	4	1	9	5	3	1	26	7,215776
tavata	0	0	0	0	1	3	1	0	0	1	6	7,102927
nuorisovankila	0	0	2	1	0	0	0	1	0	1	5	7,064624
ulkopuoli	1	1	0	1	0	0	1	3	1	0	8	6,990798
epäillä	1	0	0	2	1	1	0	2	0	3	10	6,930922
hoidettava	0	0	0	1	0	0	1	2	1	1	6	6,658055
pidettävä	0	2	2	0	6	0	3	1	2	1	17	6,512202
tila	0	0	1	2	0	0	0	3	0	4	10	6,374064
säilytettävä	0	1	3	0	1	0	1	0	0	0	6	6,271573
rikkoa	0	0	0	0	0	3	2	0	0	0	5	6,233167
tili	0	0	0	0	0	7	0	0	0	0	7	6,191876
vanki	6	5	0	2	0	0	2	0	5	6	26	6,119477
turvallisuus	0	0	2	0	0	1	0	0	2	2	7	6,056983
vaara	0	0	0	0	5	0	0	1	1	0	7	5,928044
vastoin	1	0	0	1	0	0	1	2	0	0	5	5,791959
työaika	0	0	0	0	1	1	2	0	0	1	5	5,596244
henkilönkatsastus	0	0	0	1	0	0	2	1	1	0	5	5,328068
osallistua	0	0	0	0	1	0	1	0	3	2	7	5,257054
järjestys	1	1	0	3	1	1	0	2	3	0	12	5,235011
asianmukainen	0	0	0	0	0	0	4	1	2	0	7	5,111797

tarkastettava	0	2	2	0	0	1	0	0	0	0	5	5,085743
pitää	0	0	5	2	1	0	4	6	1	0	19	5,059569
poistua	1	0	0	0	0	0	1	1	2	0	5	4,936476
hänen	2	3	0	0	0	4	5	6	8	4	32	4,889417
oltava	0	0	0	1	1	0	1	1	1	1	6	4,57732
vapaa	0	0	0	0	0	2	0	2	2	0	6	4,483342
voidaan	1	2	6	1	5	21	3	3	0	4	46	4,226771
itse	0	0	0	0	0	4	4	1	0	0	9	4,223694
tilaisuus	0	1	0	0	0	3	1	4	0	3	12	4,192292
rikosseuraamusvirasto	0	2	0	0	0	1	3	0	1	2	9	4,057462
toimiva	0	0	0	0	0	0	4	1	0	0	5	4,042677
tehdä	1	2	1	0	0	3	5	3	6	2	23	3,938375
toiminta	2	1	2	2	1	0	2	3	0	0	13	3,771257
pitäminen	0	1	1	0	0	0	3	0	0	0	5	3,721053
aiheutua	0	0	0	4	0	1	1	1	0	1	8	3,559117
mukaan	3	3	0	1	2	0	1	10	4	0	24	3,484745
oleva	2	1	0	2	12	1	8	1	1	1	29	3,469031
valvonta	0	1	0	0	0	5	0	0	2	2	10	3,467651
kuultava	0	0	0	0	0	2	5	0	0	0	7	3,428712
muu	3	3	5	3	13	6	3	9	11	10	66	3,324794
luettelo	0	0	1	1	0	0	1	1	1	0	5	3,294979
otettava	0	1	0	3	0	0	1	0	0	2	7	3,042007
rangaistus	0	1	1	5	0	0	2	3	3	1	16	3,005494
ilmoitettava	1	2	0	2	6	0	4	1	1	1	18	2,62384

Puolustaja 8/15

Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
oikeudenkäyntiavustaja	0	1	0	0	0	0	6	6	1	0	14	67,67484
puolustaja	0	1	2	0	0	0	0	2	1	0	6	26,59793
asianomistaja	1	1	0	0	0	3	7	0	0	0	12	22,90533
epäilty	2	2	2	2	0	0	0	1	0	0	9	18,17908
avustaja	0	0	0	5	0	0	1	1	0	1	8	15,49696
määrättävä	1	0	0	0	4	0	0	2	0	0	7	14,95562
määrätä	1	0	0	0	5	0	0	1	2	1	10	7,072104

Защитник 40/76

Collocation	L5	L4	L3	L2	L1	R1	R2	R3	R4	R5	Total	z
обвиняемый	2	9	29	12	1	0	1	3	4	3	64	35,38343
представитель	5	0	1	6	4	6	16	16	6	4	64	32,01502
пригласить	0	0	0	2	2	1	2	0	0	0	7	26,95294
участие	2	10	1	0	19	0	1	3	2	4	42	22,69379
оправданный	0	0	0	6	0	0	0	0	0	1	7	21,61864
он	5	4	5	1	53	0	7	3	5	4	87	19,19247
обвинитель	0	0	0	4	2	1	2	0	1	1	11	19,18315

hän	0	0	4	2	0	2	1	0	0	0	9	5,934073
-----	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----------

подозреваемый	7	6	6	0	0	1	2	2	2	2	28	17,22023
потерпевший	0	1	0	0	0	5	5	2	3	2	18	15,67307
законный	0	1	2	4	0	8	11	3	1	2	32	14,6207
качество	0	1	3	0	16	0	0	0	0	0	20	14,01412
ознакомление	0	4	1	0	0	0	0	2	1	0	8	12,80515
судопроизводство	1	0	0	0	0	0	0	9	3	0	13	11,60687
подсудимый	0	0	5	1	0	2	2	0	2	1	13	10,76686
участвовать	1	1	0	0	2	2	1	5	1	0	13	10,6051
уголовный	2	4	0	6	0	0	12	8	1	7	40	10,47024
свидание	0	1	0	5	0	0	0	1	0	0	7	10,1195
следователь	4	2	0	1	0	2	3	2	0	4	18	9,770041
назначение	0	0	1	0	3	0	1	0	0	7	12	8,47711
помощь	1	0	0	0	8	0	0	0	0	1	10	8,392864
гражданский	0	0	1	0	0	1	3	3	4	1	13	7,382701
замена	0	0	0	0	4	0	0	0	1	0	5	7,30504
материал	0	0	0	0	0	1	5	0	1	4	11	6,569867
отказ	3	0	0	6	0	0	1	1	0	1	12	6,116606
ходатайство	0	4	2	4	2	0	0	0	1	0	13	5,500854
пользоваться	0	0	1	4	0	0	0	0	0	0	5	5,055035
переводчик	1	0	1	2	0	0	0	0	0	1	5	4,805078
истец	0	0	0	0	0	0	0	2	3	2	7	4,657982
медицинский	1	0	2	0	0	1	0	0	0	1	5	4,408355
или	2	2	11	8	7	10	2	3	6	6	57	4,114447
также	1	3	0	2	3	0	8	1	0	1	19	3,934045
допускаться	0	0	0	0	0	3	0	1	1	0	5	3,932112
адвокат	0	4	3	0	0	0	1	1	1	0	10	3,860749
обязательный	2	0	0	2	0	0	2	0	0	1	7	3,668943
а	3	0	2	2	0	10	1	0	1	1	20	3,3606
прокурор	2	0	0	0	1	1	4	2	2	0	12	3,115251
если	4	0	0	0	4	4	0	1	1	3	17	3,102661
вправе	2	0	1	0	0	4	2	1	0	0	10	2,996953
и	5	1	2	29	5	25	5	1	2	8	83	2,996823
с	3	0	1	3	7	5	0	4	5	10	38	2,940093

Liite 4. Kansainvälistä yhteistyötä ja oikeusapua rikosoikeuden ja prosessioikeuden alalla koskevat suomalaiset säädökset

Title
Asetus kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa 5.1.1994/13
Asetus korvauksen suorittamisesta toisesta pohjoismaasta Suomen tuomioistuimeen kutsutulle henkilölle 13.6.1975/446
Asetus keskinäisestä oikeusavusta annettaessa tiedoksi asiakirjoja yksityisoikeudellisissa asioissa 19.3.1982/211
Asetus pohjoismaiden keskeisestä oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa 23.6.1975/470
Laki eräille kansainvälisille elimille Suomessa annettavasta virka-avusta sekä sellaisten elinten toimivallasta 24.1.1930/22
Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa 5.1.1994/4
Laki keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä 20.2.2004/148
Laki Suomen ja ulkomaan viranomaisten yhteistoiminnasta oikeudenkäynnissä sekä ulkomaan tuomioistuimen päätöksen täytäntöönpanosta 10.6.1921/171
Laki todistelusta oikeuden valvomista varten ulkomaalla 8.1.1927/4
Laki vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa 20.2.2004/150
Laki velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eräissä tapauksissa 23.5.1975/349
Asetus kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa 16.1.1987/22
Asetus Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa 18.12.1964/620
Laki entisen Jugoslavian alueella tehtyjä rikoksia käsittelevän sotarikostuomioistuimen toimivallasta ja tuomioistuimelle annettavasta oikeusavusta 5.1.1994/12
Laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa 16.1.1987/21
Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä 30.12.2003/1286
Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä 3.6.1960/270
Laki oikeudenkäyntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta eräissä tapauksissa 5.1.1994/11
Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta 7.7.1970/456
Laki Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa 29.6.1963/326
Laki yhteisistä tutkintaryhmistä 30.12.2002/1313